

M

Maadai. Syn Bániův. Je v seznamu Izraelců, kteří propustili pohanské manželky [Ezd 10,34].*

Maadiáš, přední z kněží, kteří se vrátili z babylonského zajetí [Neh 12,5.7]. V další generaci[?] bylo toto jméno přeměněno na Moadiáš [Neh 12,17].

Maacha. 1. M., malé království v blízkosti Palestiny, východně od Jordánu a jižně od hory Hermon [2S 10,6.8; 1Pa 19,6n] v sousedství Argob [Dt 3,14] a Bagan [Joz 12,5]. Obyvatelstvo válčilo jako spojenec Ammo-nitských proti Izraelským. - 2. M. [2S 3,3], matka Absolonova, dcera Tolmai, krále Gessur [1Pa 3,2]. - 3. M., otec Achiša, krále Gát [1Kr 2,39] z počátku kralování Šalomounova. - 4. M., matka Abiama, krále judského, dcera nebo vnučka Absolonova [1Kr 15,2; 2Pa 11,20-22], pojmenovaná po své matce [2], třetí oblíbená žena Roboámova. Podle 2Pa 13,2 jmenovala se matka Abiášova, dcera Urielova z Gabaa, také Michaia. Abiáš panoval pouze tři léta, pak umřel a vládu nastoupil jeho syn Aza. V době nezletilosti vnuka Azy měla M. při dvoře královském velký vliv a zaujímal vysoké postavení „královské matky“. Podporovala modlářství; udělala „hroznou a ohydnou modlu v háji“ [1Kr 15,13; 2Pa 15,16], modlu Astarty uctívané v Sýrii. Proto ji dospěvší král sesadil. — 5. M., žena Kálefa, syna Ezronova [1Pa 2,48]. — 6. M., manželka Machirova z pokolení Manasses [1Pa 7,16]. — 7. M., manželka Jechiele, otce a zakladatele Gabaonitských [1Pa 8,29; 9,35]. - 8. M, otec Chanana, hrdiny z Davidovy tělesné stráže [1Pa 11,43]. - 9. M., otec Sefatiášův z pokolení Simeon, kníže čeledě za panování Davidova [1Pa 27,16].

Maai. Jeden z kněží, kteří troubili na hudební nástroj při svěcení druhého chrámu [Neh 12,36].

Maaseiáš [= dílo Hospodinovo]. Jméno v Písmě často se vyskytující. — 1. Jména čtyř mužů, kteří v době Ezdrášově pojali ženy cizozemky: — a) Potomek Jezua kněze [Ezd 10,18]. - b) Kněz ze synů Charim [Ezd 10, 21]. - c) Kněz ze synů Paschur [Ezd 10,22]. -d) M. z lidu izraelského z potomků Páchat Moabových [Ezd 10,30]. - 2. Otec kněze Azariáše, který pomáhal Nehemiášovi při opravování zdi jerusalemských [Neh 3,23]. — 3. M., který ještě s jinými stál při pravici Ezdrášově, když s kazatelnou předčítal lidu zákon [Neh 8,4]. - 4. Levita, který přísluhoval Ezdrášovi při téže příležitosti [Neh 8,7]. -5. Přední z lidu, který s Nehemiášem podepsal smlouvu s Bohem [Neh 10,25]. - 6. Syn

Barucha, potomka Fáresa, syna Judy [Neh 11,5]. — 7. M., ze synů Benjaminových, praotec Sallův, který se vrátil ze zajetí a žil v Jerusalemě [Neh 11,7]. — 8. Dva kněží tohoto jména uvedeni jsou v Neh 12,41.42 jako hudebníci v průvodu při posvěcení znovu vybudovaných zdí jerusalemských. - 9. Otec Sofo-niášův, který byl knězem v době krále Sede-chiáše [Jr 21,1; 29,25; 37,3]. - 10. Otec Sede-chiáše, falešného proroka [Jr 29,21]. - 11. Levita v druhém pořadí, ustanovený od krále Davida ke hraní na loutně [1Pa 15,18.20]. -12. Syn Adaiášův, setník za krále Joasa. Měl s veleknězem Joiadou účast na svržení Atalie [2Pa 23,1]. - 13. Úředník vysoké hodnosti za krále Uziáše, levita, povoláný i k správě vojenské [2Pa 26,11]. - 14. „Syn králův“, jež zabil Zichri, eiraimský rytíř, při vpádu Pekacha, krále izraelského, do Judstva za krále Achasa [2Pa 28,7]. - 15. Správce Jerusalema za kralování Joziášova [2Pa 34,8]. -16. Syn Sallumův, levita vysoké hodnosti za krále Joakima, syna Joziášova [Jr 35,4; 1Pa 26,1]. — 17. Kněz, praotec Bárucha a Sarai-áše, dvou synů Neriášových [Jr 32,12; 51,59]. - 18. Potomek Aronův. Jeho rodina tvořila poslední ze 24 kněžských tříd za Davida [1Pa 24,1.6.18]. - 19. Kněz, jež za svou čeleď stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,8]. Poslední tři jména jsou v hebr. jinak hláskována. Znamenají spíše »Hospodin je útočiště«.

Maaz. Judovec, syn Rámův, vnuk Jerach-meelův [1Pa 2,27].

Mabsan. 1. Izmaelský kmen [Gn 25,13; 1Pa 1,29]. - 2. Simeonovec [1Pa 4,25].

Mabsar. Idumejský [edomitský] kníže [Gn 36,42; 1Pa 1,53].

Maceda. Město v přímořské nížině kana-nejské, které se stalo památným v souvislosti s dějištěm vítězství Jozuova nad pěti králi u Gabaonu [Joz 10,10—30]. Po utrpené porážce skryli se králové v jeskyni u M. Byli však zahubeni. Potom došlo na město M., jež Jozue dobyl a obyvatele i s jejich králem pohubil mečem. Po tomto činu následovala řada vítězství nad mnohými městy [Joz 15,41]. M. je hledána 13 km se v. od Eleutheropolis [Beit Džibsin].

Macedonie [nč. pravopisem Makedonie] je část Evropy, jež první obdržela evangelium přímo od ap. Pavla; je dějištěm jeho činnosti misijní i činnosti jeho společníků. Byla to úrodná země, ohraničená na severu pohořím Skardos a Skomius, na západě pohořím Kan-davia, na jihu Kambunskými norami a mořem. Na východě hraničila s Thrácií, na severu

[390] Mačkati-Madon

s Moesií, na jihu s Thessalií. Takto ohraničenou zem prostupovaly od severu k jihu dvě roviny, z nichž jedna jest zavlažována řekou Axios, dnešním Vardarem, ústícím nedaleko Tessaloniky do zálivu Thermaického [Soluňského], druhá rovina jest svažována řekou Strymon [dnešní Struma], ústící do zálivu Strymonského [Orfanského] u Amfipolis. Filipis je poněkud východněji. Mezi oběma zálivy a výústěním obou řek do moře vybíhá poloostrov Ghalkidike jako tříprstá ruka, na jejímž východním výběžku je hora Athos, sahající až do oblasti věčného sněhu [1935 m], s rozsáhlými klášterními budovami řeckých katolíků, mnichů. V době slávy panovali v M. Filip II. [359-336 př. Kr.] a Alexander Veliký [336-323 př. Kr.]; na M. se snad vztahuje Dn 8,5-8. Makkabejští nazývali M. Chittim. V době misijních cest Pavlových [Sk 16,9-12] je to římská provincie [od r. 142 př. Kr.], k níž náleží i Thessalie, spravovaná prokonsulem, který měl své sídlo v Tessalonice. Pavel

Makedonský peníz z doby Seleukovců

navštívil makedonská města Neapolis, Filippi, Amfipolis, Apollonii, Tessaloniku a Bereu. Z M. i Recko [Sk 16,10-18]. Na konci této cesty navrátil se z Korintu do Sýrie po moři. - Později ještě po druhé navštívil M. [Sk 19,21n; 20,1-6, sr. 2K 2,13; 7,5; 1Tm 1,3]. Povaha makedonských křesťanů se nám líčí ve světle velmi příznivém, upřímnost Berienských jest dávana za příklad [Sk 17,11]; k Tessalonicenským měl apoštol zvláštní příchylnost [1Te 2,8.17-20; 3,10]; Filippenští jsou chváleni pro láskyplnou péči o apoštola [F 4,10.14-19 sr. 2K 8,1-5]. Mezi spolupracovníky Pavlovými bylo několik Makedoňanů: Gaius, Aristarchus [Sk 19,29], Sekundus [Sk 20,4]. Z Ř 15,26 se dovidáme o sbírce makedonských křesťanů pro jerusalemský sbor.

Mačkati prsy [Ez 23,3.8.21]. Tento termín je obvykle vykládán jako počínání z oblasti sexuální, jímž měl být probuzen pohlavní chtíč. Samaří a Judstvo jsou přirovnávány k manželkám Hospodinovým, jež už od mládí se oddávaly prostituci pohanského kultu v Egyptě [Ez 16,26]. Někteří se domnívají, že tu jde spíše o drcení prsů nepovolných otrokyň. Kral. ve svých Výkladech vidí v těchto verších

»trápení a bídy«, jimiž měl být lid Boží probuzen k opravdovější službě Bohu [sr. Lv 22,24].

Madai Třetí syn Jafetův, praotec Médských [Gn 10,2; 1Pa 1,5].

Madan. Kmen vzešlý z *Abrahama a *Cetury, jenž byl příbuzný s Madiánskými [Gn 25,2; 1Pa 1,32]. Sídlil snad někde u Bedanu v sz Arábii.

Madian. Podle biblického podání syn Abrahama a Getury [Gn 25,2; 1Pa 1,32], praotec jednoho z mnohých kmenů Madiánských. Podle prof. B. Hrozného jde o posemitštěné indoevropské kmeny, které se dostaly až na Sinajský poloostrov za výbojů mitansko-churrijských [arijský stát Maitani; z toho přemýčka Midjan = Madjan]. Sídla tohoto kmene se neustále měnila. Za Mojžíše bydleli na poloostrově Sinai [Ex 2,14-21], pak je vidíme na severu »zaslíbené země« a při Jordánu naproti Jerichu [na rovině Jordánské Nu 22,1-4; 25,1-6; Joz 13,21]. V době Soudců činili spolu s Amalechitskými divoké nájezdy na Izraelce po sedm let, až konečně byli poraženi od Gedeona [Sd 6,11-15]. V době Davidově slyšíme o jakémsi Idumejci Adadovi, který přes madiánské území utekl do Egypta [1K 11,17n]. Zdá se, že hlavní sídliště M. bylo kolem zálivu 'Akaba [Elat], kde se dodnes udrželo označení Madijan.

Byli to madiánští kupci v karavaně Izmaelců, kteří zavedli Jozefa do Egypta [Gn 37,25.28]. Tchán Mojžíšův Jetro byl knězem madiánským [Ex 3,1]. Snad také Madiánští uctivali božstvo Jae [Jaje, Jaue, Jave = hebr. Jahve]. Na radu Jetrovu zřídil Mojžíš stařešiny za soudce [Ex 18,13-26]. Také jedna z tradic o *obřízce pochází z tohoto kraje [Ex 4,25]. Později však slyšíme, že Madiánští se spojili s Moabskými, aby prostřednictvím Balámovým svolávali zlořečení na Izraelce a ženy madiánské sváděly Izraelce k pohanským kultům [Nu 22,4.6; 25,1-9.31]. Jako spojenci nebo vasalové amorejského krále *Seona dotírali Madiánští na Izraelce, ale byli potřeni [Joz 13,21]. Ale za Soudců jejich dvě knížata Goréb a Zeba a později dva králové Zebah a Salmuna byli Izraelci poníženi a popraveni [Sd 7,25; Z 83,10-13], takže se tato porážka stala symbolem naprostého zničení [Iz 9,4; 10,26].

Madianka, Madiánští *Madian.

Mademena, Madmanejský [= hnojiště?]. Město v nejjihnějším Judstvu [Joz 15,31; 1Pa 2,49], snad totožné s Betmarchabot [Joz 19,5; 1Pa 4,31] asi 20 km sv od Bersabé.

Madmen [= hnojiště?]. Místo v krajině Moabské, jemuž Jeremiáš [Jr 48,2] předpovídá záhubu a vyplenění. Snad dnešní Ghirbet Dimneh asi 4 km sz od Rabbat [Dt 3,11; Ez 21,20].

Madon [= hádka, svár]. Přední město na severu země Kananejské. Jeho král se spojil s Jabinem, králem Azor, a s jinými k útoku proti Jozuovi. Položili se při vodách Merom. Jozue je však porazil a pobil a jejich město

zabral [Joz 11,1.4.5.8]. Snad dnešní Chirbet Madin necelý 1 km j. od Chattinu, záp. od jezera Genezaretského.

Magbis. Nějaké město jz od *Adullamu, jehož obyvatelé [»synové Magbis« Ezd 2,30] se vrátili ze zajetí babylonského.

Magdal [hebr. *migdol* — věž]. Toto místo je uvedeno ve vypravování o tažení Izraelců z Egypta jako jedno z tábořišť poblíž Rudého moře [Ex 14,2]. Když se utábořili proti Fiarot, měli vlevo M., vpravo Belsefon a pohoří Ataka, před sebou moře, kterým prošli na poušť [Nu 33,7n]. Ovšem nesmíme zapominat, že M. mohlo být také označení jakékoli kultické věže [Sd 9,46nn], jež často sloužila za pevnost. Nemuselo to být tedy jméno lokality.

Magdala [= věž]. Město na západním břehu moře Genezaretského mezi Tiberiadou a Kafarnaum, nyní nepatrná vesnička El Med-ždel, rodiště a domov Marie Magdaleny. Podle talmudu bylo toto město vzdáleno od moře méně než jeden *sobotní den. Ale některé rukopisy nahrazují M. v Mt. 15,39 za Magadan. M. snad byla čtvrt tohoto města anebo vesnice v bezprostřední jeho blízkosti [sr. Mk 8,10 s Mt 15,39 *Dalmanuta].

Magdalel [= věž božstva]. Hrazené město na území kmene Neftalím [Joz 19,38], snad dnešní Mudžejdil asi 20 km sz od Kádes Neftalímova*

Magdalgad [= věž Gád, boha Štěstěny]. Místo někde v rovině Judské [Joz 15,37] poblíž Lachis.

Magdiel [= božstvo je vznešené]. Kníže z rodu Ezauova [Gn 36,43; 1Pa 1,54].

Magdol [= věž]. Nějaké místo [chrám? *Magdal], kam se uchýlili Izraelci, utíkající před Nabuchodonozorem po pádu Jerusalema [Jr 44,1; 46,14] do Egypta. Leželo na nejsevernějším cípu Egypta, snad totožné s věží »Sevéne« [Ez 29,10; 30,6] a dnešním Telí el Heir asi 17 km j. od Pelusia.

Mageddo. Důležité strategické místo, ovládající průsmyk v horách mezi rovinami Sáranskou a Jezreelskou. Podle vykopávek se zdá, že praobyvatelé zde bydleli v jeskyních. Ale už ve 4. tisíciletí př. Kr. bylo zde opevněné město značných rozměrů. Z té doby pochází i kamenné dláždění a rozmanitá keramika [svícny kameninové i bronzové, zvířecí sošky, pečeti]. V základech byly nalezeny lidské oběti. Děti byly pochovávány ve velkých džbánech. Zdá se, že M. podléhalo silně vlivu egyptskému. Byly zde nalezeny egyptské prsteny a ovšem i sochy a desky s egyptskými oslavnými nápisy. R. 1479 Thutmoses III. zde porazil spojenecká knížata syrsko-palestinská a dal zaznamenat, že »dobyty M. se rovná dobytí tisíce měst« [Bič I. 88]. M. vynikalo mohutnými stavbami [hrad, sýpky s násypným otvorem ve střeše, vodovod a j.]. Ještě Šalomoun opevnil M. [1Kr 9,15-19] a podle vykopávek tu zřídil ohromné stáje pro více než 400 koňů. Není vyloučeno, že tu máme co činit s pohanským kultem [sr. Bič II. 30n]. Po zničení severní říše Izraelské tu Assyřané

Magbis-Magog [391]

postavili hrad pro svého místodržitele. Bada-telé se domnívají, že dnešní *el-Ledžún* na hlavním přítoku řeky Gison je místo, kde leželo M. Jiní se domnívají, že jde spíše o *Telí el-Mutesellim* v bezprostřední blízkosti *el-Ledžúnu*. Byly zde nalezeny cihly s nápisy šesté římské legie [odtud jméno Ledžún].

V dějinách Izraelců mělo M. důležitou úlohu. Jozue [12,21] zde porazil a popravil magedského krále. Území bylo přiděleno kmeni Manassesovu, jemuž se však nepodařilo původní obyvatele vyhubiti [Joz 17,11; Sd 1,27; 1Pa 7,29]. Debořina píseň [Sd 5] nám toto místo živě předvádí jako dějiště bitvy mezi Zizarou a Barákem. Judský král Ocho-ziáš, pronásledovaný a zraněný Jéhuou, utekl do M. a tam také umřel [2Kr 9,27]. Když egyptský farao Nécho II. vytáhl proti povstá-

Plán vykopávek v Mageddu. A. Vnitřní zeď z železné doby. B. Vnější zeď. C. Vyvýšený nadjezd. D. T. zv. Šalomounovy stáje. E. Hrad velitele assyrské posádky. F. Palác místodržitele. G. T. zv. jižní brána. H. Vodovod ve skále. Z 12. stol. př. Kr. I. Studna.

vající velmoci bábelské, byl Joziáš, král judský, který držel s Babylonskou říší, u M. poražen a zabít [2Kr 23,29; 2Pa 35,22-25; Za 12,11]. Prý pro kvílení, jež se ozvalo nad smrtí královnou, dostalo se M. do symbolického jména *Armageddon [Zi 16,16].

Magog, jméno země, jejíž král *Gog [Gn 10,2; Ez 38,2; 39,15] uvádí se mezi potomky synů Jáfetových a ve spojení s Peršany, Armény a Kimry, kteří táhli proti Palestině. Někteří se domnívají, že se pod jménem M. má rozumět souhrn všech národů, bydlících severně od pohoří Kavkazského, o nichž se Židům dostalo jen temných pověstí. Ve skutečnosti jde o apokalyptického, nadpřirozeného nepřítele,

[392] Magor-Machaziot

jehož vystoupení znamená začátek *dne Hospodinova. Nejde jen o konečný boj pohanství s kralováním Božím, který prý kreslí Ezechiel symbolicky jako vpád M. do

do M. [2S 17,24; 1Kr 2,8]. Za Šalomouna bylo sídlem královského místodržitele [1Kr 4,14]. Jde-li o dnešní zboheniště Chirbet Mahne, není možno říci s bezpečností. Někteří se domnívají, že jde o pozdější Gerasu. Dalman odkazuje na Tulul edh-Dhabab na

Skythové. Podle Flavia Josepha byli obyvateli země Magog. Obraz z řecké jantarové vazy.

země Izraelské. Křesťané rozuměli pod jmény M. a Gog souhrn všech nepřátel království Božího [Zj 20,8].

Magor missabib, t. j. »hrůza na všech stranách«. Tak pojmenoval Jeremiáš Paschura, předního správce v jeruzalémském chrámu, který ho ztloukl a vsadil do vězení, protože prorokoval zkázu Jerusalema pro modlářství, vedené a podporované patrně Paschurem. Paschur znamená snad »pokoj« [Jr 20,2-3].

Magpias. Jeden z knížat, která na podnět Nehemiášův potvrdila smlouvu s Bohem [Neh 10,20].

Mahalaleel [= chvála Boží nebo snad Bůh zazářil]. 1. Čtvrtý z potomků Adamových podle rodokmenu Setova [Gn 5,12.13.15—17; 1Pa 1,2], syn Kainanův, otec Járedův. - 2. Potomek Faresa, syna Judy [Neh 11,4], bydlící po návratu národa ze zajetí v Jerusalemě.

Mahalat [= nemoc. Ovšem není vyloučeno, že toto jméno souvisí s označením hudebního nástroje či nápěvu, v hebrejštině stejně psaného! Srov. *Machalat]. 1. Druhá žena Ezauova, dcera Izmaele, syna Abrahamova [Gn 28,9]. - 2. Jedna z 18 žen Roboamových, patrně jedna z předních, dcera Jeri-mota, syna Davidova, tedy sestřenice Roboamova [2Pa 11,18].

Mahalon [= nemocný?], manžel Rut [Rt 1,2], starší syn Elimelecha a Noemi.

Mahanaim [= dva tábory, dvě ležení nebo dvě řady diváků, jde-li zvl. o tanec nevěsty, k němuž přihlíželi diváci], těžko identifikovatelné město na východní straně Jordánu [Gn 32,2n], pojmenované tak od Jakoba, vracejícího se z Pádan Syrské. Setkal se tu s anděly. V Joz 13,26.30 je M. uvedeno jako pohraniční město v pokolení Gad, přidělené levitům, synům Merari [Joz 21,38; 1Pa 6,80]. Jako důležité posvátné a vojenské místo bylo zvoleno později za sídlo Izbozetovo [2S 2,8]. V době vzpoury Absolonovy uchýlil se David

s. břehu řeky Jabboku, kam jini umisťují Fanuel.

Mahane-dan [= tábořiště Danovo] na rozhraní mezi Zaraha a Estaol [Sd 13,25; 16,31] za Kariat-jeharim [Sd 13,2.24.25; 18, 12]. Jest těžko říci, kde toto místo hledati v dnešní Palestině. Patrně jde o kultické nějaké středisko vzhledem k Sd 13,25.

Maharai [= hbitý, prudký] Netofatský, jeden z Davidových rytířů [2S 23,28; 1Pa 11,30], který měl velení v desátém měsíci v roce [2S 27,13].

Mahat. Syn Matatiášův v *rodokmenu Ježíšově [L 3,26], jenž žil v době po Zoro-bábelovi.

Mahla [= nemoc?]. Dcera Salfadova [Nu 26,33; 27,1].

Mácha. Dcera Náchorova a jeho ženy Remy [Gn 22,24].

Machalat [Ž 53,1; 88,1]. Podle hebrejského pravopisu se píše stejně jako nemoc, což někteří vykládají jako žal ke zpívání při nemoci [sr. *Mahalat]. Jini: žal podle písně, jež začínala »'al machalat«. Některé staré překlady četly 'al m^echólót = k tancům. *Žalmy.

Machat. 1. Jeden z levitů, syn Amazaiův z čeledi Kahat [2Pa 29,12 sr. 31,13], jeden z dozorců nad desátky a dobrovolnými dary za panování Ezechiášova. - 2. Levita z čeledi Kahat, syn Amasaiův, předek Samuelův [1Pa 6,33.35].

Machata. Obyvatel Syrského království Máchati [Dt 3,14; Joz 12,5; 13,13; 2S 23,34] nebo města Nefalimova Betmaacha [2S 20, 14n].

Machati *Machata.

Machavimský Eliel, jeden z rytířů Davidových [1Pa 11,46]. Nevíme, co toto přízvisko znamenalo.

Machaziot [= vidění]. Levita, potomek Hémanův, jeden ze zpěváků, na nějž připadlo dvacáté třetí pořadí ve službě [1Pa 25,4.30].

Machbannai-Makkab. [393]

Machbannai. Jeden ze synů Gádových, kteří se připojili k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,13].

Machelot [shromáždění (mn. č.)?]. Jedno z dvanácti tábořišť Izraelců na poušti [Nu 33, 25n]. Jeho poloha je neurčitelná.

Máchi. Otec Gádovce Guhela, jednoho z vyzvědačů, vyslaných k probádání země zaslíbené [Nu 13,16].

Machir [= prodaný]. 1. Prvorozený a jediný syn Manassesův s aramejskou nebo syrskou ženinou [1Pa 7,14], od Josefa vychovaný [Gn 50,23; Nu 26,29; Joz 17,1], praotec čeledi machirské a galádské. Obsazením krajiny vých. od Jordánu dosáhla tato čeleď moci a vlivu [Nu 32,39n; Dt 3,15], takže jednou je jména M. užito jako symbolického jména pro celý kmen Manassesův, žijící západně i východně od Jordánu. — 2. Syn Amielův z Lodebar, u něhož byl vychován Mifibozet, chromý syn Jonatanův [2S 9,4-5; 17,27-29].

Máchla [= nemoc?]. Syn sestry Mana-ssesovy Moletch [1Pa 7,18]. Sr. *Mahla, kde jde o ženské jméno, psané v hebr. stejně.

Machnadbai. Syn Baniův, kterého přiměl Ezdráš, aby zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,40].

Máchol [= rej, tanec]. Otec mudrců Hé-mana, Kalkole a Dardy, kteří žili za panování Šalomounova a jež Šalomoun předčil moudrostí [1Kr 4,31].

Machpelah [= dvojitá (jeskyně)]. Jméno pole s jeskyní nedaleko Mamre, jež Abraham koupil od Efrona Hetejského; [Gn 23,9-18] za 400 lotu stříbra k založení rodinného pohřebiště. Byla tu pochována Sára, potom Abraham [Gn 25,9n], Izák, Izmael [Gn 25,17], Rebeka a Jákob a Lia [Gn 49,29-33; 50,12n]. Dnes jest nad jeskyní mohamedánská mešita, do níž jest křesťanům přístup *zakázán*. Výjimkou sem směli pouze někteří evropská panovníci. Jeskyně leží nedaleko *Hebronu. Všimněte si podrobně popsaného obchodního ceremonielu v Gn 23, dodnes v Palestině platného.

Majestát. Z latinského. Stč. = vnější lesk moci; stolice královská, pečeť královská, list královský. Sedět pod majestátem = pod baldachýnem trůnu [F. Šimek, Slovníček staré češtiny]. Hebr. výraz v Jr 43,10 je nejistého významu a původu. Někteří vykladači myslí na koberec, jenž se rozprostíral před trůnem [Kral.: stolice]; jiní na baldachýnové závěsy a jiní na panovnícké žezlo.

Makati. Stč. = hmatatí [Ex 10,21; Dt 28,29; Ž 115,7; Iz 59,10]. Ve Sk 17,27 je užito řeckého slovesa, které Kral. jinde překládají dotykati se [L 24,39; 1J 1,1], hmotný ve smyslu hmatný [co lze hmatat Žd 12,18]. Žilka překládá: »Hledali Boha, zdali by ho snad tápáním vtušili.«

Makaz [= ? odřezek, odštěpek]. Jedno z měst, kde Šalomounovi zásobovatelé nakupovali potraviny [1Kr 4,9].

Makbena. Snad nějaké město v Judstvu [1Pa 2,49], snad totožné s vesničkou Chebon [Joz 15,40].

Makkabejští nezasahují přímo do dějin Starého a NZ, ale tvoří důležitý článek v politickém vývoji národa po návratu z babylonského zajetí. Jméno M. je různě vykládáno. Může znamenat kladivo [hebr. *makkébet*, aram. *makkábá*], může však být také odvozena

Šekel z doby Šimona Makkabejského. Nad kalichem nápis „Izraelský šekel“. Na druhé straně Aronův rozkvetlý prut a nápis: „Jerusalem svatý“.

z počátečních písmen hebr. věty »Kdo podobný tobě mezi silnými, Hospodine?« [Ex 15,11] nebo »Co je jako můj otec?« nebo konečně »Připomínání Hospodina« [Iz 62,6]. Jméno bylo dáno po prvé Judovi, třetímu z pěti synů kněze Matatiáše [Jan+160 př. Kr., Šimon-f 135-Juda+161, Eleazar+162, Jonatan+143], a přeneseno pak na celou jeho rodinu a všechny, kdo měli účast na osvobozovacích bojích. Jinak rodina Matatiášova měla jméno Hasmonovci po jednom z historicky nezjistitelných předků. Matatias z Modinu zahájil povstání proti Antiochovi IV. Epifanovi Syrskému, jenž z touhy po hellenisaci své říše postavil v chrámu jerusalemském sochu Diovu a na oltáři Hospodinu dal obětovat vepře. Matatiáš zabil královského úředníka a Žida, jenž se hotovil obětovat podle Antiochova rozkazu, srovnal se zemí pohanský oltář a se svými pěti syny uprchl do hor, kde se k němu připojili jiní revolucionáři s celou řadou »zbožných« [Cha-sidovci], předchůdců farizeů. Po jeho smrti se ujal vedení partyzánské války jeho syn Juda Makkabejský [167-161 př. Kr.], jenž porážel

Měděný peníz z doby Šimona Makkabejského. Nápis: na lici s obrazem ratolestí zní: „Ve čtvrtém roce (totiž makkabejského povstání) — půl (asi šekelu)“. Na rubu datlová palma s košíky ovoce a nápis: „Vykoupení Siona“.

[394] Makkabejští

jednoho syrského generála za druhým, až se konečně v prosinci r. 165 př. Kr. opět zmocnil Jerusalema [kromě pevnosti, jež zůstala v rukou Syrských], znovu posvětil chrám [od té doby bylo každoročně slaveno »posvěcení« sr. J 10,22] a zařídil pravidelnou bohoslužbu. Když Juda r. 161 padl, ujal se vedení jeho bratr Jonatan [161-143 př. Kr.], jenž byl současně veleknězem. Jeho nejstarší bratr Jan byl zabit kmenem Jambriovců a krátce předtím mladší bratr Eleazar byl rozdrčen slonem, kterého zranil v boji. Za občanských nepokojů v Syrské říši uzavřel Jonatan smlouvu s Římany — už předtím Juda žádal Římany o pomoc, což rozhořčilo »zbožné«, kteří Judu opustili — a se Spartou; byl však úkladně zavražděn syrským generálem Tryphonem r. 143 př. Kr. Vedení se ujal Šimon [143-135 př. Kr.], poslední z pozůstalých synů Matatášových, Hyrkán se zmocnil vlády [135-105] a rozšířil svou zemi o území Idumejců, kteří tak splynuli s Židy. Po třicetileté úspěšné vládě nastoupil jeho neukázněný syn Aristobulus I. [105—104],

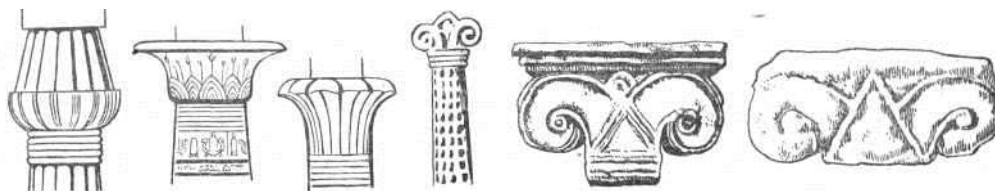
Peníz Alexandra Jannaea. Na lici hebrejsky: „Král Jehonathan“ a na rubu řecky: „Krále Alexandra (peníz)“. Obraz polorozvitého květu a kotvy.

kteřý uvěznil svou matku, jež podle poslední vůle Hyrkánovy měla vládnout, a svého bratra Antigona, kterého z počátku ustanovil svým spoluvládce, zavraždil. Dal se nazývat králem a tak přeměnil »theokracii« v království. Po roční vládě nastoupil jeho bratr Alexandr Jannaeus [104-76 př. Kr.], jenž se oženil s královnou-vdovou Alexandrou. Někteří z badatelů tvrdí, sotva právem, že jemu a jeho ženě byl věnován akrostichický Ž 2 [první písmena veršů tohoto žalmu prý dávají větu »Jannaeovi a jeho ženě«]. Jeho 27 letá vláda byla zmitána hádkami a občanskými válkami mezi přívrženci saduceů a farizeů, v nichž prý zahynulo na 50.000 Židů. Po něm vládla jeho velmi schopná vdova Alexandra [76-69 př. Kr.], jež si za rádce vybrala farizeje, zatím co saduceje pověřila správou pohraničních pevností. Jen její smrt zabránila občanské válce. Její dva synové Hyrkán a Aristobulus se po její smrti svářili o vládu. Hyrkán byl už veleknězem za jejího života, energičtější Aristobulus však se zmocnil vlády politické [69-63 př. Kr.], ale v občanské válce, do níž zasáhl Idumejec Antipater za podpory arabského krále Aréty, Římané, kteří byli voláni na pomoc, sesadili po delších průtazích a bojích Aristobula, odvedli jej do zajetí v Římě, a slabošského Hyrkána jmenovali veleknězem bez titulu královského. Mnoho Židů bylo odvezeno do Říma, kde se stali zárodkem pozdější židovské čtvrti [r. 63 př. Kr.]. Židovský stát se stal poplatníkem Říma. Hyrkán II. [63-42] byl slabým vládcem. Jeho rádce však byl Antipater, jenž se stal prokurátorem judským, zatím co Hyrkán zastával funkci velekněžskou. Konečně však po smrti Aristobulova syna

Peníz Jana Hyrkána s nápisem: „Jehokanan nejvyšší kněz a kníže židovské rady“. Obraz na lici je opět Aronův prut.

schopný politik, jenž dovedl využít zmatků v Syrské říši. Za příslib spojenectví kandidát syrského trůnu Demetrius [II.] zaručil Židům nezávislost. Šimon dal razit mince se svým jménem. Byl také zvolen za nejvyššího kněze »na věky dokud nepovstane věrný prorok«. Velekněžství se tak stalo dědičnou funkcí v rodině Makkabejských. Šimon však byl se svými dvěma syny r. 135 zrádně zavražděn při hostině svým zetěm Ptolemaiem. Zbývající syn Jan,

Hlavice sloupů, král. makovice. 1 — 3. Egypťské z Karnaku (stylisovaný květ lotosu, papyrus a palma), 4. Assyrská ze Sipparu. 5. Fénická z Cypru. 6. Syrská nebo filistýnská z Megidda.

Antigona, jenž byl popraven r. 37, vsadil Římané korunu na hlavu Antipaterova syna *Heroda, jenž se oženil s Marianinou, překrásnou dcerou druhého syna Aristobulova, Alexandra. O všech těchto událostech vypravují t. zv. knihy Makkabejské. *Apokryfy.

Makovice [stč. = vrchol]. Tímto výrazem označují Kral. jednak různá zakončení sloupů a pilířů [Ex 36,38; 38,17,19; 1Kr 7,16.19n. 41; 2Kr 25,17; 2Pa 4,12; Jr 52,22], jednak hrůškovitou hlavici sloupů [Am 9,1; Sof 2,14].

Malachiáš [= můj posel], označení poslední kanonické knihy starozákonní, čítající v hebr. masoretickém textu tři kapitoly, v českém čtyři kapitoly. O osobnosti prorokově tradice nic nepodává. Bylo by také docela možno překládati 1,1 místo »skrže Malachiáše« »skrže posla mého«. Pak by mohlo jít o oficiální titul proroka. Je to velmi vážný kazatel, který na pozadí svědectví o Boží lásce kára nedůstojně prováděný kult [1,6.7.13] a příliš lehkomyšlné uzavírání sňatků s pohanými, jakož i příliš lehkomyšlné umožňování rozvodů [2,11n]. Proto musí přijít soud Boží.

Doba, do níž patří M., je určena těmito okolnostmi: chrám stojí [1,10; 3,1.10], oběti jsou přinášeny [1,7 až 10], zemi vládné místodržitel [1,8], t. j. kníže, Ezdráš-Nehemiáš ještě neprovedl reformy, protože M. má o obětech jiný názor než Ezdráš—Nehemiáš. Odvolává se na [Dt 1,8; 2,11; 3,8-10; 4,4] a předpokládá oběť na každém místě: 1,11n. Sellin klade M. do r. cca 470 př. Kr., t. j. mezi stavbu chrámu r. 515 a reformu Ezdrášovu r. 458 př. Kr.

Obsah:

1. dvě řeči, napomínající lid k pokání [1,2-5; 3,6-11 a 2,11-16];
2. dvojí vypořádání s kněžskými [1,6-13 a 2,1-9];
3. dvojí vypořádání s pochybnostmi zbožných [2,17 až 3,5 a 3,13 až 4,3];
4. doplněk o příchodu Eliášově [4,5-6].

Učení:

Ve shodě s ostatními proroky ukazuje [1,2] na lásku Boží, která si zvolila Izraele za svůj lid. Rozvody, v národě bující, a smíšené sňatky jsou hříchem proti této Boží lásce. Bůh je ovšem i Bohem spravedlivým. Odměňuje zbožné a trestá bezbožné. Proto přijde den Hospodinův hrozný pro nevěrné, osvobozující pro věřící. Tímto výhledem do budoucnosti jest spojena kniha M. s Novým Zákonem. Od povolání pohanů k evangeliu čeká M. nápravu zlořádu, panujícího v lidu vyvoleném.

Malchiáš *Malkiáš.

Malchus [z hebr. *melek* = král]. Služebník nejvyššího kněze [J 18,10], jemuž Petr při jetí Ježíšově v zahradě Getsemane uťal ucho [Mt 26,51; Mk 14,47; L 22,49-51]. Je zajímavé, že jedině Lukáš, podle tradice lékař, mluví o uzdravení tohoto služebníka dotekem Ježíšovým. Jen z Janova evangelia se dozvídáme jméno tohoto služebníka. Jan se znal s nejvyšším knězem a jeho služebnictvem [J 18,15].

Maličký. V doslovném slova smyslu: malý

Makovice Malkiáš [395]

tělesně (L 19,3; snad i Mk 15,40, kde je Jakub označen jako malý [Kral.: menší], neznamená-li to mladší naproti staršímu) nebo rozměrem [Dt 25,13] nebo časem [L 7,33]. »Malý i velký« = všichni [Nu 22,18; Jr 6,13; Sk 8,10; 26,22; Žd 8,11; Zj 11,18]. Může to být také výraz skromnosti [Sd 6,15; 1S 9,21; 15,17; 1K 15,9] a pokory [Ef 3,8], vůbec bezvýznamnosti [Iz 36,9; Za 4,10]. V rabinském a hellenistickém slovníku měl výraz m. příděch zlehčující: nedospělý, nezralý, dítě. Tím významnější je užití tohoto výrazu v ústech Ježíšových. Mluví o »těchto maličkých«, tedy o svých učednících, kteří byli jeho kázání přítomni [Mt 10,42], o »maličkých, věřících ve mne« [Mt 18,6; Mk 9,42; L 17,2]. Podle židovské tradice ani andělé nejsou hodni ani schopni patřiti na tvář Boží, ale Ježíš praví, že ve službě maličkým je dána andělům i tato výsada [Mt 18,11]. Maličtí jsou pod zvláštní Boží péčí a ochranou právě tak jako chudí [Mt 11,25; 1K 1,26n]. Mt 10,42 staví vedle sebe proroka, spravedlivého a maličkého. Bultmann se domnívá, že slova Ježíšova o m. byla původně myšlena o dětech [Mt 18,1-5], ale sborovou tradicí byla přenesena na učedníky Kristovy. Spíší jde o spojení výroků Ježíšových o *dětech a učednících [Mt 25,40.45]. Ve většině případů jsou výroky Ježíšovy o m. v souvislosti s výzvou k pokání a obrácení. Kdo je volán Bohem, je malý sám u sebe, poníží se [Mt 18,4], cítí svou nehodnost [Mt 23,12], netouží po velikosti [Mt 20,26]. Ovšem to, co je malé před lidmi a pro lidi, mívá skrytou a budoucí velikost pro Boha [Za 4,10; Mt 5,19; Mk 4,31; L 12,32].

Malkam [= (jejich) král]. Syn Sacharaima a jeho manželky Ghodesy z pokolení Benjaminova [1Pa 8,9]. M. bylo také hlavní božstvo ammonitské. Kral. u Jr 49,13 překládají doslovně »král jejich« [sr. *Melech Sof 1,5].

Malkiáš [= Hospodin je král]. — 1. Levita z čeledi Gersomovy z domu Semeiova [1Pa 6,40]. — 2. Potomek Aronův, jenž v době Davidově patřil do páté ze čtyřadvaceti kněžských tříd [1Pa 24,1.6.9]. Pravděpodobně jde o téhož M. v 1Pa 9,12 [Kral. jej jmenují Malchiáš] a v Neh 11,12. — 3. Králův syn, do jehož vězení spustili Jeremiáše; snad otec Paschurův [Jr 38,1.6 sr. 21,1]. - 4. Dva synové Farosovi, které přiměl Ezdráš, aby zapudili pohanské manželky [Ezd 10,25]. - 5. Syn Gharimův, jenž na naléhání Ezdrášovo propustil pohanskou manželku [Ezd 10,31] a spolu s jinými opravoval jeden úsek hrady jerusalemské a věž Tannurim [Neh 3,11]. - 6. Syn Rechabův, hejtman kraje Betkarem, který opravoval *bránu hnojnou v Jerusalemě [Neh 3,14]. - 7. Zlatník [Kral.: »syn zlatníkův«], jenž opravoval část jerusalemské zdi [Neh 3,31]. - 8. Jeden z kněží, kteří účinkovali při svěcení zdi jerusalemských [Neh 12,42], snad totožný s tím, jenž pomáhal Ezdrášovi při čtení a vý-

[396] Malkiram-Mamona

kladu Zákona [Neh 8,4]. - 9. Jeden z kněží, jenž jménem své čeledi stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,3].

Malkiram [= Král je Vznesený, *Abiram, Abraham, Abram]. Syn krále Joakima [1Pa 3,18].

Malloti. Syn Hémanův [1Pa 25,4], vedoucí devatenácté třídy zpěváků za Davida [1Pa 25,26].

Malluch [= vládnoucí, či ovládaný?]. - 1. Levita z čeledi Merari, z rodiny Musiovy [1Pa 6,44.47]. - 2. Jeden z předních kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 12,2.7]. - 3. Syn Baniův, který zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,29]. - 4. Syn Charimův, kterého Ezdráš přiměl k propuštění pohanské manželky [Ezd 10,32]. - 5. Jeden kněz a jeden přední z lidu, kteří stvrdili smlouvu s Hospodinem [Neh 10,4.27].

Málo. U Iz 49,6 tak překládají Kral. hebr. výraz, jehož kořen znamená lehký, nepatrný, bezvýznamný. Obnovení Izraele je Bohu příliš nepatrný cíl. Jeho cílem je spása světa [sr. Sk 14,27]. Jinde m. znamená nepatrný počet [Mt 7,14; 9,37; 15,34; 20,16]; málo ve srovnání s množstvím, chudoba ve srovnání s bohatstvím; nepatrné úkoly ve srovnání s úkoly významnějšími [Mt 25,21].

Malomocenství [lepra] je nemoc tropických zeměpisů a některých zaostalých zemí evropských, jež napadá kožní zauzliny a pak znetvořuje tělo, zejména tvář, nebo postihuje nervy a působí ochrnutí údů. Je buď dědičná nebo způsobená bacilem lepry ve chvíli, kdy je odolnost zdravého organismu zlomena t. zv. sapotoxiny, obsaženými v taru nebo v koukolu. Rostliny taru se používá v tropech k přípravě potravy. Tam, kde se taro pěstovalo, počala se lepra vytrácet. V Evropě mizí lepra od té doby, kdy se obilí zbavuje semen koukolu. Ve SZ jde patrně o několik druhů malomocenství, jak ostatně ukazují i různé hebr. názvy, jichž bible užívá pro tuto nemoc. Někteří badatelé se dokonce domnívají, že ve SZ a NZ namnoze ani nešlo o tu nemoc, kterou dnešní věda nazývá lepra. Podle některých náznaků se zdá, že biblické m. bylo vyléčitelné [Lv 14,3], kdežto lepra je pokládána za nevyléčitelnou. Lepra je všeobecné onemocnění organismu, začínající trvalou únavou a projevující se nápadnou změnou kůže a sliznice; ale bývají zachváčena i varlata. Vyzadí neočekávaně na kůži při nějakém mocném pohnutí myslí [na př. při spáleninách Lv 13,24.29.30.42] buď jako malá, hnisavá skvrna nebo lišej, buď jako nádorky na končetinách. Tyto nádorky praskají a zůstávají po sobě bílé jizvy. Ponenáhlu rozežirají se tyto skvrny v otevřené rány, zachvacují celé tělo, jsou z počátku bolestivé, později nastupuje bezcitnost. Rány splývají, kůže se ztrácí, chloupky bělejí, hniloba začíná. Příznaky podrobně popisuje Lv 13,2-59. Nemocného zachvátí ustrašenost a těžkomyslnost. Jeho

dech nepříjemně zapáchá. Nemoc jde do hloubky, zachvacuje i klouby, takže nakonec celé části těla uhnívají. Smrt se dostavuje někdy až po dvacitiletém utrpení.

Nemoc byla ve starověku rozšířena zvl. na východě. Dnes se objevuje jen mimořádně, byvši nahrazena jinou nakažlivou nemocí, příjící [syfilis], jež je pokládána za dceřinnou nemoc malomocenství. Vyskytuje se hojněji ještě v celé Africe, na Madejře, v Sýrii, Palestině, Persii, Arábii, Indii, Číně a Japonsku, v Norsku, kde je sdružena obyčejně s příjící, v Latinské Americe. Za příčinu m. se vedle jmenovaného tara a koukolu uvádí též nevhodná a zkažená rybí potrava, v níž se našly leprosní bacily. Léčení je velmi obtížné: hlavním prostředkem jest čistota a vydatná, posilující strava. Odloučení od zdravých je samozřejmým předpokladem.

Podle SZ postihovalo m. všechny sociální vrstvy [2Kr 5,1-14; 15,5; 2Pa 26,21]. Někdy přišlo náhle jako Boží soud [Nu 12,10; 2Kr 5,27; 15,5], většinou však jako každá nemoc bylo pokládáno za působení zlých duchů. Proto snad byl nemocný m. pokládán za kultický nečistého, pokud se vyrazka šířila. Zachvátilo-li už celé tělo, byl malomocný prohlášen za čistého, rozumíme-li dobře Lv 13,6. 12n. Malomocný byl nucen bydlet vně za stany [Ex 4,6] mimo lidskou společnost. Jeho povinností bylo dávatí kolemjdoucím výstrahu, aby se nepřibližovali [Lv 13,45n sr. 2Kr 7, 3-15; Nu 5,1-4; 12,10.15; 2Pa 26,21; L 17, 12]. Malomocný se musel často ukazovat knězi. Uznal-li kněz, že to nebylo m. anebo že bylo vyléčeno, musel se uzdravený podrobit očišťovací obřadům jednak občanským [návrat do společnosti], jednak kultickým [návrat do společenství lidu Božího] za doprovodu obětí [Lv 14,1-32].

SZ zná také m. oděvu. Šlo tu patrně o plíseň z vlhkosti a nedostatečného větrání [Lv 13,47-50]. Mluví se také o m. zdíva [Lv 14, 34-53], pravděpodobně o houbě, jež mohla vážně ohrozit zdraví. V rabínské literatuře se všeobecně očekávalo, že mesiášský věk bude také koncem m. Proto snad se v NZ mnohokrát poukazuje na to, že Ježíš uzdravoval a ujímal se malomocných [Mt 10,8; 11,5; Mk 1,40n; L 17,12n].

Malování. Iz 2,16 mluví o »m. slibnému, t. j. o malovaných obrazech, v nichž se lidé kochali anebo v něž doufali, slibující se od nich pomoc nebo oporu. I na tyto obrazy udeří den Hospodinův, takže se ukáží marnými.

Malý *Maličký.

Mámiti, t. j. uváděti v úžas [Sk 8,9.11], zmásti, vyděsiti, polekati [L 24,22], přivésti o rozum [sr. Mk 3,21]. *Děsiti, div.

Mammona, mamona. Slovo semitského původu, jež se nevyskytuje ve SZ, zato však v hebr. a aram. výkladech SZ. Je snad odvozeno od hebr. kořene, jenž označuje to, več člověk doufá, čemu věří, nač spoléhá. Ve zmíněných výkladech [Targum, Mišna] m. označuje jednak jmění, cenný majetek [na př.

Mamre-Manáhat [397]

otroka], něco hmotného, jednak zisk, zvláště nečestně získaný na úkor bližního [»m. nepravosti« je term. techn. pro takový zisk], takže v některých kruzích [t. zv. *»chudých«] má m. trvale přidech nečestnosti, nečistoty, a konečně označuje m. také úplatek, jímž je umlčován svědek nebo soudce [sr. Nu 35,31; Am 5,12; Ez 22,27]. Nedá se doložit, že by m. bylo jméno fénického božstva.

V NZ se vyskytuje výraz m. v souvislosti s pokladem [Mt 6,19,21], péči o život a tělo [Mt 6,25], s nepravostí [L 16,9], s opatrností synů světa [L 16,8]. Je tu míněno především jmění, pozemský majetek, který člověk shromáždí [Kral.: skládá Mt 6,19], protože na něj spoléhá a domnívá se, že si tak zajišťuje život [sr. L 12,15nn]. Ježíš vidí démonicky zotročující moc m. [Mt 6,21,24], takže nakonec víra [ve smyslu důvěra, spoléhání] v m. vylučuje víru v Boha. Proto staví Ježíš proti sobě m. a Boha a vyzývá k rozhodnutí mezi oběma. Důkazem pak toho, že člověk skutečně spoléhá na Boha a věří Bohu, je nepečování o »život svůj«, o »tělo své« [Mt 6,25 nn] skládáním pokladů pro sebe. Při posledním soudu ovšem bude soudit podle toho, jak jsme pečovali o život a tělo svých bližních [Mt 25, 34 až 46; sr. L 16,1-9]. *Bohatství.

Mamre, posvátné místo nebo posvátný háj, kde byly od pradávnych dob přinášeny oběti a část jejich naházena, do blízké studnice. Podle Gn 13,18; 14,13,24 amorejší bratři Mamre, Eškol a Aner uzavřeli s Abrahamem pokojnou smlouvu, na základě níž bydlel Abraham v dubinách Mamre. Dodnes se 2 km jz od Hebronu ukazuje dub Abrahamův, kde prý postavil svůj stan a přijal zaslíbení Hospodinovo, že Sára mu porodí syna [Gn 18,1n]. Všecko svědčí o tom, že šlo o kultické místo. Herodes Veliký zde postavil svatyni k počtě Abrahamově a císař Konstantin nádhernou basiliku.

Man [stč. z něm. — vasal, poddaný, sluha]. Tento výraz se vyskytuje v Kral. překladu celkem třikrát. Neh 9,36 tak překládají hebr. slovo, jež jindy převádějí výrazem *služebník, *otrok [Gn 12,16; Jr 2,14]. U Jr 2,14 vsunují Kraličtí do hebr. textu výraz man, aby snad zdůraznili poplatnost [*Plat] Izraele. V 1K 7,15 je výrazem m. vyjádřena naprostá vázanost muže a ženy v nábožensky smíšeném manželství, kterou Pavel neuznává: „Chce-li se nevěřící strana rozvésti, ať se rozvede.“ V takových případech nejde o manství.

Man, manna. Bible vykládá tento název populárně z otázky, kterou si kladli Izraelci na poušti, když na slib Boží se s rosou objevil na zemi cosi drobného, okrouhlého a zrnovitého [Ex 16,4.14n]: »Man [= co] je toto?« V arabštině *mann* znamená dar. Vedle křepelek a vody byla m. skutečně největším darem, jež znázorňuje zvláštní Boží péči o izraelský lid na poušti nejen tím, že stačila tak velkému množství, ale před sobotou napadala dokonce dvojnásobně [Mt 16,23nn]. Není divu, že vedle chleba [Ex 16,8.12.15.22] a pokrmu

[Ex 16,32] má m. zvláště v pozdějších spisech také název »chléb nebeský« [Ž 105,40], »chléb s nebe« [Ex 16,4], »nebeské obilí« [Ž 78,24], jež bylo uloženo patrně v nebeských komorách, a dokonce »chléb mocných« [Ž 78,25], a že v rabínské literatuře se mluvilo o m. jako o božském pokrmu podobně jako se u Řeků mluvilo o nektaru a ambrosii. Možná, že s touto představou božského pokrmu souvisí také nařízení v Ex 16,32-34 o vložení manny do truhly úmluvy [sr. chléb příkladný 2Pa 2,4]. Ovšem, nynější znění tohoto místa odůvodňuje tento zvyk jinak.

Sz tradice se zdá rozcházet v popisu m. Nejspíše šlo nejméně o dva druhy. Jeden padá s nebe jako déšť a rosa [Ex 16,4a. 13b], má podobu semene koliandrového a medovou chuť. Bylo ji třeba sbírat denně podle potřeby, a to před východem slunce, protože se rozpouštěla [Ex 16,21b]. Bůh ji dával po celou dobu putování po poušti. Badatelé se domnívají, že tu jde o výpotek keře *Tamarix gallica* mannifera. Podle druhé tradice bylo možno m. vařiti, péci, smažiti [Ex 16,23; Nu 11,8], tluoci v moždířích a mlíti jako obilí [Nu 11,8; Ž 78,24]. Měla žlutavou barvu jako *bdelium* a musela být požívána čerstvá, protože červivěla [Ex 16,20,24]. Měla chuť nového oleje [Nu 11,7.8b]. Badatelé se domnívají, že jde o lišejník *Lecanora esculenta*, který hojně roste na asijských stepích a bývá pokryt malými jako pšeničnými zrnečky, zevně světle hnědými, uvnitř bílými. Ale žádný z těchto výkladů není plně práv biblickému podání a jeho sz výkladu [sr. Neh 9,20; Ž 105,40]. Sz tradice se rozchází i v názoru, co bylo vlastně v truhle úmluvy: Podle Ex 16,33; Nu 17,4.16n [sr. Žd 9,4] tam byla vedle desky zákona, Aronovy hole také manna ve zlatém věděrci, podle 1Kr 8,9; 2Pa 5,10 pouze desky zákona. Rabíni se tento rozpor snažili vyrovnat tvrzením, že za Joziáše byla truhla ukryta a při tom manna zmizela.

V NZ stojí m., kterou dal Mojžíš, v protikladu proti chlebu s nebe [J 6,31n.49], chléb života [J 6,35.41]. Argumentace je tato: Mojžíš nedal chléb s nebe. Důkazem toho je, že otcové zemřeli [J 6,49.58]. Ježíš Kristus však je skutečný chléb s nebe, protože ten, kdo »jej jí, živ bude na věky« [J 6,32-35.48.50n]. Ježíš tu snad myslí na Večeři Páně. Pavel vychází v 1K 10,3nn.16 od srovnání se zázračným nasycením na poušti, když líčí význam Večeře Páně. Na starokřesťanském nářadí k Večeři Páně byl nalezen také nápis »Jezte mannu*«. Podle Zj 2,17 je m. pokrmem vykoupěných, kteří setrvali až do konce. Tato představa souvisí s pozdně židovskými představami o životě blažených, ale má za sebou celou rozmluvu Ježíšovu z J 6.

Manáhat [= odpočinek, klid sr. Gn 49, 15; Iz 28,12]. - 1. Idumejský kmen hořejšky z praotce Sobala [Gn 36,23; 1Pa 1,40]. - 2. Místo, kam byli odvedeni Benjaminovci

[398] Manahem-Mandle

z Gabaa svými soukmenovci [1Pa 8,6]; leželo snad asi 5 km jz od Jerusalema [snad dnešní Malcha nebo Vadi el-menách]. *Menuchot-ský.

Manahem [= utěšitel], v judaistické literatuře titul mesiáše, v biblické literatuře 16. král izraelský, syn Gádiův, který panoval od 743-734 př. Kr. [2Kr 15,14-22]. Z Tera, odkud pocházel, vytáhl proti Sallumovi, uchvatiteli trůnu a vražedníku Zachariáše, posledního krále z rodu Jehu, dobyl Samař a Salluma zabil. Vládl s orientální krutostí [2Kr 15,16]. Podporoval pohanské kultury. Současní proroci Ozeáš a Amos marně usilovali o nápravu. Používaje zmatků v zemi, přitáhl assyrský král Tiglatfalasar [Ful], aby podrobil severní říši. M. rychle uplatil assyrského krále tisícem centněřů stříbra, t. j. asi 49.110 kg. Nadto uložil Tiglatfalasar zámožnějším 60.000 občanům daň po padesáti lotech stříbra [po 8,15 g]. Zdá se tedy, že byl v zemi ještě slušný blahobyť. Assyrské nápisy mluví o tomto poplatku r. 738. M. se záhy začal ohlížeti po pomoci v Egyptě [Oz 7,11; 8,3.4.7-10]. Jeho nástupcem byl jeho syn Pekachia.

Manahen [početěná forma hebr. *Manahem, Sk 13,1], učitel a prorok církve antiochijské v době, kdy Pavel a Barnabáš byli ustanoveni za misionáře mezi pohany. Práví se o něm, že byl vychován s Herodem Antipou. Může to znamenat buď výslovně, že vyrůstal jako společník Herodův, anebo že jeho matka kojila zároveň se svým synem i malého Heroda. Podle Jos. Antiq. XV. 10,5 jakýsi M. ze sekty Essejských prorokoval Herodovi Velikému, tehdy ještě chlapci, že bude králem. Nz M. byl podle některých badatelů potomkem nebo příbuzným tohoto essejského M., jehož si Herodes Veliký velmi vážil.

Manasses [hebr. podle tradice: ten, který způsobuje zapomenutí; assyrsky jméno božstva Meni, Minse, Menase, takže Manasses by znamenalo »bůh Men se zmocnil«; arabsky »ten, který způsobil bezpráví«, takže někteří badatelé se domnívají, že jde vlastně o jméno Jakoba, který bojoval s andělem Gn 32. Jsou to vše překlady a výklady nezaručené!]. 1. Nejstarší syn Josefův a jeho ženy Asenat [Gn 41,50-51; 46,20], bratr Efraimův. Historie kmenů izraelských je příliš temná, abychom dovedli povědět něco určitého. Nevíme na př., proč v knize Sd 5 chybí jméno Manasses, ačkoliv se tam už vyskytuje jméno Efraim. Nevíme, proč Jakob, dávaje požehnání svým synům, dal přednost mladšímu Efraimovi [Gn 48,8-21]. Kmen M. se skládal ze sedmi rodů, z nichž jeden byl založen synem M. Machirem, ostatní jeho vnukem Galádem [Gn 50,23; Nu 26,28-34; Joz 17,1n]. Při prvním sčítání měl kmen 32.200 bojovníků [Nu 1,34n], při druhém po 38 letech 52.700 [Nu 26,34]. Podle tradice zaujímaly kmeny Manasses, Efraim a Benjamin západní stranu stánku úmluvy při rozbití stanů na cestě do země zaslíbené

[Nu 2,20-21]. Při rozdělení zaslíbené země usadila se polovice pokolení M. východně od Jordánu v pahorkatině Galádské a Argobské [Joz 13, 29-32] na úpatí hory Hermon [1Pa 5,23]. Sr. Joz 17,1; Dt 3,13-15. Byla to horská, velmi úrodná planina, jež dodnes je obilnicí Sýrie. Tato část pokolení však splynula s původním obyvatelstvem té krajiny, projevujíc malou odolnost náboženskou. 1Pa 5,25-26 ne nadarmo ji uvádí mezi prvými, kteří byli odvedeni do zajetí assyrského. Druhá polovina kmene překročila Jordán a zaujala krajinu sev. od pokolení Efraim až k rovině Jezreel [Joz 17,7-13]. Ale Efraimci sídlili porůznu na území M. [Joz 16,9] a Manassesovci měli obsazena různá města na území pokolení Asser a Iza-char [Joz 17,11; 1Pa 7,29]. Soudce Gedeon byl Manassesovec [Sd 6,15]. Někteří příslušníci tohoto kmene se připojili k Davidovi v Si-celechu [1Pa 12,19n] a dalších 18.000 v Hebro-nu [1Pa 12,31, sr. v. 37]. O Manassesovcích slyšíme později, že se připojili ke králi Azovi [2Pa 15,9] a že se zúčastnili velikonoční slavnosti v Jerusalemě za Ezechiáše [2Pa 30,1.10. 11.18; 31,1] a za Joziáše náboženské reformy [2Pa 34,6.9].

2. M., čtrnáctý král judsky, syn Ezechiášův a jeho manželky Chefziby [2Kr 21,1n]. Podle tradice počal kralovati jako dvanáctiletý a panoval od 689-642. Obrátil se proti prorockým reformám, zavedl starou modloslužbu a z politických důvodů obětovo i slunečním božstvům [2Kr 21,2-5]. Svého syna obětoval Molochovi [2Kr 21,6], spáliv ho ohněm. Protil mnoho nevinné krve, proroky pronásledoval; podle pověsti dal prý Izaiáše zabeďnit v dutém stromě a rozřezati pilou. Poplatný byl Assyřanům. Po smrti Assarhadonově přitáhlo vojsko assyrské k Jerusalemu, dobylo ho a Manasses a v řetězech odvedlo do Babylona [2Pa 33,11-13]. Manasses činil pokání, byl znovu dosazen na trůn. Hleděl svoje staré chyby napravit odstraněním modlářství. Opevňoval také města a na konec uzavřel ochranný spolek s Egyptem. Po smrti byl pohřben v zahradě svého domu, nikoliv v hrobích královských [2Kr 21,17n; 2Pa 33,20].

3. M., syn Pachata Moábského, který napodnět Ezdrášův zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,30].

4. M., syn Chasumův, který v době Ezdrášově zapudil svou ženu cizozemku [Ezd 10,33].

Mandát [z lat. = panský rozkaz], písemné nařízení, výnos, rozkaz [Dn 6,8.9.10.12; J 11,57].

Mandle, peckovité ovoce mandloně ovocné [Amygdalus communis]. Pecky obsahují velká jádra, známá pod jménem mandlí. Pochází z Asie a pěstuje se na Libanonu, Hermonu a v Zajordání ve dvou druzích: s mandlemi sladkými a hořkými [Gn 43,11; Ex 25,33.34; 37, 19.20; Nu 17,8; Kaz 12,5]. Boží bdělost je zdůrazňována prutem m. ve vidění Jeremiášově [Jr 1,11n], neboť mandlovník nejdříve ze všech stromů kvete. Hebr. výraz pro m. znamená »probouzející se«. Mandloň ovšem

měla také význam v kananejském kultu, ale podrobnosti tohoto kultu nejsou známy. Snad i předpisy o tvaru chrámových misek nějak souvisely s tímto kultem [Ex 25,33].

Mandlovník. Větévka s květy a plody.

Maní, stč. = bez rozmyslu, nenadále, zacházeti s někým maní [Lv 26,21.23.24.28.40], t. j. postaviti se na odpor, jednati nepřátelsky.

Manství, z něm. poddanství, vasalství, otroctví [Lv 25,23; Ga 4,24].

Manue [= odpočinutí, pokoj]. Otec Samsonův z města Zaraha v pokolení Dan [Sd 13,2; 16,31].

Manuha [Sd 20,43]. Nějaké místo naproti Gabaa, snad totéž co *Menuchat nebo Nocha [1Pa 8,2].

Manžel, manželka, manželství. Bible klade instituci manželství do samého ráje hned vedle soboty jako nejstarší ustanovení Boží. Není tedy manželství důsledkem lidského hříchu [názor římsko-katolický], nýbrž nejstarším Božím řádem. Bůh-Stvořitel je ustanovitelem, ochráncem a posvětitelům manželského života [Gn 2,21-42]. Ve SZ máme ovšem dvě zprávy o vzniku manželství. Mladší v Gn 1,1 až 2,4 pokládá muže a ženu za celek; teprve muž a žena dohromady jsou člověk [*'ádám*], lidská bytost [Gn 1,27]. Podle starší zprávy v Gn 2,4-25 stvořil Bůh nejprve člověka-muže jako vládce přírody; jako jeho pomoc z jeho kostí a masa [Kral. těla Gn 2,23] stvořil ženu, »kteráž by při něm byla« [Gn 2, 18; Karafiát překládá: »kteráž by jeho roveň byla«; t. j. jež by se k němu hodila jako jeho protějšek]. Teprve když syn opustí otce a matku a přidrží se manželky, tvoří celého člověka [Gn 2,24]. V důsledcích to ovšem znamená

Maní Manžel [399]

jednoženství a jednomužství. Ale v době sz ze zájmu o rozmnožení rodu nebylo mnohoženství výjimkou. Jakob se musel zavázat Lábanovi, že nepojme více žen než Liu a Ráchel [Gn 31,50]. Muž a žena tvoří psychickou jednotku. Muž podle SZ ovšem převládá. Rodina je nazývána jeho jménem. Žena je závislá na muži, a přece je s ním spojena jako nutná pomocnice při udržování lidského pokolení. Muž je pánem ženy [hebr. *ba'al*, pán, které Kral. překládají většinou manžel nebo muž Ex 21,22; Dt 24,4; 2S 11,26; Př 12,4], nikoli však ve smyslu absolutního vládce jako nad otrokem [hebr. užívá v tom případě výrazu *'ádón*, nikdy *ba'al*, Ex 21,4nn], právě proto, že jde o psychickou jednotku, v níž muž je centrem, z něhož vychází síla na všechny příslušníky domácnosti. I rodina tak tvoří psychický celek.

Předpisy pro uzavírání manželství pečují o to, aby psychická jednota rodinná nebyla narušena cizími, zvláště kultickými prvky, ježby muž nebyl s to vstřebat. Proto Abraham hledá pro svého syna *Izáka* manželku »z rodiny své a z domu otce svého« [Gn 24,38.40]. Stejně tomu bylo s Jákobem [Gn 28, 1n]. Ovšem, příbuzenství nesmí být příliš blízké. Lv 18 zakazuje nejen manželství se sestrou, matkou a dítětem dcery, ale také s ženami otce a jejich dcerami, s otcovým bratrem a se synovou ženou. Nebylo dovoleno pojmuti za manželku současně ženu a její dceru nebo sestru anebo dceru vlastní dcery. Důvody pro to nebyly zdravotní, nýbrž psychické: s těmito příbuznými nebylo možno vytvořit pravou jednotku, anebo se narušovala už stávající psychická jednotka [Pedersen, Israel]. Takové manželství je trestáno bezdětností [Lv 20, 20-21] nebo smrtí [20,11.14]. Všecky tyto zákony byly v podstatě reakcí na uvolněné mravy kananejských praobyvatel [Lv 18,27]. Ovšem v době mnohoženství nebyly tak přísně dodržovány. Abraham měl za ženu dceru svého otce, nikoliv však téže matky [Gn 20,12]. Případ Amnona a jeho polosestry Tamar ukazuje, že bylo možno pojmuti za manželku i polosestru, dal-li k tomu svolení otec [2S 13, 13]. Také požadavek, aby Izraelec neuzavíral manželství s cizinkami, nebyl brán vždycky doslovně, ale porušení tohoto požadavku bylo později pokládáno za příčinu náboženského úpadku izraelského lidu [Sd 3,6 sr. Ex 32,15n; Dt 7,3; Ezd 9,1n].

Smlouvení sňatku bylo záležitostí rodiny ženichovy [Sd 14,2]. Poněvadž v nevěstě dávala rodina část svého těla a krve, bylo třeba, aby rodina ženichova dala náhradou něco právě tak cenného rodině nevěsty a tak aby svazek mezi rodinami byl utvrzen [Gn 24,53; 34,12; Ex 22,16; 1S 18,25]. Manželka ovšem neztratila plně svou sounáležitost s vlastní rodinou. Už při sňatku obdržela od své rodiny dar, jenž utvrzoval její původní svazky [Sd 1,13 až 15; 1Kr 9,16] a dal jí jistou nezávislost

[400] Manžel-Maon

na muži. Jestliže rodina ženichova neměla prostředků, aby dala za nevěstu protihodnotu, vstoupil ženich do služeb otce nevěstina na tak dlouho, až si cenu odsloužil [Jakob u Lášana Gn 29; Mojžíš u Jetro Ex 2,15-21]. Zemřel-li manžel, vrací se žena obvykle k své rodině, kde žije jako vdova, zvláště nedala-li svému muži děti [Gn 38,11], ale ani tu se nesmí dopustit smilství, aby neposkvrnila rodinu svého zemřelého muže [Gn 38,24]. Příklad-li se vdova rodiny svého muže, je to pokládáno za mimořádnou věrnost [Rut]. Hlavním úkolem manželky bylo, aby udržovala rod mužů, jemuž náleží. Cizoložství bylo trestáno smrtí [Dt 22,22nn] jako porušení majetnických práv mužových. Muž ovšem ze zájmu o rodinu směl mít pohlavní styk s jinými ženami, pokud tím neporušil práva jiného muže [Lv 19,20]. Cizoložstvím muž neposkvrnil vlastní manželství, ale vdané ženě byl styk s cizím mužem zakázán. Důvodem k rozvodu byla obvykle bezdětnost [sr. Gn 29,34], jež vůbec byla považována za neštěstí [Gn 30,1.23 sr. 1S 1,11]. Proto bezdětné manželky přímo vyzývaly své muže, aby přijali otrokyně za ženy [Gn 16,2], a jejich děti pokládaly za své [Gn 30,3.6]. Z požadavku potomstva plyne i t. zv. *levirátní manželství [Gn 38; Dt 25,5.7-10]. K rozvodu stačilo prohlášení mužovo [Oz 2,2] nebo »lístek zapuzení« [Iz 50,1].

Za nejstarších dob snad i v Izraeli byla žena základem rodiny [t. zv. matriarchát, v němž platilo mnohomužství]. Badatelé vidí stopy tohoto zřízení na př. v tom, že muž se přišel k ženě [Gn 2,24 sr. 24,5], že matka byla původně vládkyní stanu [sr. Gn 24,67], že matka dávala dítěti jméno a za dítě odpovídala [sr. 1S 20,30] a j. Záhy však zavládl patriarchát, t. j. převládající postavení muže. Žena přijímala jméno mužovo [Iz 4,1]. Všeobecná tendence však šla k monogamii. V současném Babyloně a Egyptě monogamie převládala. Zdá se, že nařízení Mojžíšova směřovala k znechucení mnohoženství [Lv 18,18; Dt 17,17]. Ale i Ž 128,3; Př 5,18; 31,10-29; Kaz 9,9 ukazují na ideál jednoženství. V době po babylonském zajetí nabylo jednoženství naprosté převahy. Ze manželství bylo vysoce ceněno, vidíme na četných srovnáních poměru Božího k vyvolenému lidu s poměrem muže k ženě [Iz 54,5; Oz 2,19n; 3,1n; Ez 16,8 a j.]. Také odpadlictví od Boha bylo srovnáváno s manželskou nevěrností [Iz 1,21; Jr 2,20; 3,1-20; Ez 23; Ž 73,27; Oz 4,12].

Ježíš u Mk 10,6-9 [sr. Mt 5,32; 19,9; L 16,18] navazuje na Gn 1,27 a 2,4-25. Podle listů apoštolských byl pro vzájemný poměr muže a ženy směrodatný poměr Krista k církvi [1K 11,2 až 16; sr. Ef 5,22-23; Ko 3,18n] a snaha získati nevěřící [Tt 2,4n; 1Pt 3,1nn]. Základem manželství je tedy křesťanská láska. Ježíš neváhá sebe přirovnávat k ženichovi [Mk 2,18-20; J 3,29], království Boží ke svatební hostině [Mt 22,2-12; 25,1-13;

L 12,35nn]; ve Zj 19,7nn; 21,2.9; 22,17 se mluví o církvi jako o nevěstě [sr. 2K 11,2].

Zvláštní otázky o manželství vznikly v době Pavlově na půdě znemravnělého pohanství a s ohledem na očekávání bezprostředního příchodu Kristova. Pavel na tyto otázky odpovídá v 1K 7. Vzhledem k »ukrácenému času« bylo by podle něho lépe zůstatí svobodným, protože manželství je s to odvracet člověka od toho nejdůležitějšího [1K 7,1.29-35; sr. Mt 19,10-12; L 20,34nn]. Ale kdo už vstoupil v manželství, ať je nerozlučuje [1K 7,10; sr. Mk 10,2-12; L 16,18], a rozloučil-li je, ať se smíří anebo ať nevstupuje v nové manželství [1K 7,11]. I je-li některý z manželů nevěřící a nenaléhá-li na rozvod, má věřící zůstatí v takovém manželství [1K 7,12-17]. Jinak jen smrt rozlučuje manželství [1K 7,2-3]. Manželství není hříchem [1K 7,28 sr. 1K 9,5] a někdy je dokonce nutné [1K 7,2-9]. Sporný je výklad 1K 7,36nn. Někteří se domnívají, že tu Pavel mluví o čistě »duchovním manželství« . Autor 1Tm 4,3 se obrací proti bludařům, kteří zakazovali manželství; mladším vdovám dokonce doporučuje nové provdání, aby nebyly na obtíž církvi [5,3-16].

Celkem lze souhlasit s tím, co čteme v Zásadách českobratrské církve evang. [1932²]: »Teprve evangelium vytvořilo rodinu v pravém slova smyslu. Rodina není sama sobě účelem. Jejím úkolem jest oslavovati Boha a zobrazovati na zemi obecnství mezi Bohem a jeho stvořením. Rodina je prvním místem, kde dítě slyší zvěst o živém Bohu a Ježíši Kristu a kde celý život má být posvěcen vůni Slova Božího. Všecky dary Ducha sv., o kterých mluví ap. Pavel [1K 12], mají být přijímány především v rodině. Církev Kristova opírá se o rodiny jako o své pilíře. Ježíš, který sám okusil požehnání rodinného života, posvětil svým příkladem vztahy mezi rodiči a dětmi [L 2,51-52]. Teprve evangelium postavilo manželství úplně na výši Božích úmyslů a učinilo je tím, čím podle námětů sz již od stvoření prvních lidí mělo být. To, co ve SZ bylo jen temně vysloveno, Ježíš vyslovil zřetelně a napravil porušený Boží řád. Křesťanství překonalo mnohoženství a z ženy učinilo před Bohem tvora stejné ceny. V Kristu není rozdílu mezi mužem a ženou [Ga 3,28]. Oba jsou u víře dítky jednoho Otce. Ježíš prohlašuje manželství za nerozlučitelné a chrání tak ženu před mužovou libovůlí [Mt 19,3-9]. Nejen ženě je zakázáno cizoložství, nýbrž i muž je stejně vázán naprostou věrností své ženě. Ano i nečisté touhy jsou stejně muži i ženě zakázány jako hrubé, tělesné přestupky zákona Božího. Také v manželství má býti cudný a čistý poměr mezi mužem a ženou a celá domácnost má nésti pečeť čistoty a ušlechtilosti [Žd 13,4].«

*Svatba. *Ženich. *Nevěsta. *Cizoložství.

Maoch. Otec Achise, krále Gát [1S 27,2 sr. 1K 2,39].

Maon [= příbytek, zpravidla božský]. -1. Město jižně od Hebronu v pokolení Judově

na horách [Joz 15,55], kde se nějaký čas zdržoval David, když byl pronásledován od Saula [1S 23,24-25]. V M. bydlel také bohatý Nabal se svou ženou Abigail; na blízkém Karmeli měl rozsáhlý statek [1S 25,2]. Snad dnešní Telí Ma'in 14 km j. od Hebronu. — 2. Syn Sammaiův z kmene Judova, praotec obyvatel Betsuru [1Pa 2,45]. - 3. Maonitští utiskovali Izraele [Sd 10,12]. Snad totožní s těmi, o nichž je zmínka v 2Pa 26,7. Jejich hlavní město bylo Ma'an, 19 km jv od Petry na horách Seir. LXX je ztotožňuje s Minojskými, kteří za pravěku obývali na ostrovech moře Egejského a na Krétě. Nevíme, zda toto ztotožnění je správné. Sotva jsou jimi míněni Meunim, kteří sloužili v chrámě jerusalemském jako Netinejšti [Ezd 2,50; Neh 7,52].

Maonitští *Maon 3.

Mára. 1. [hebr. *m^eará* = jeskyně, sr. Gn 19,30; 1S 24,4]. Nějaké místo, snad jeskynní kraj v. od Sidonu na pohoří Libanon, dnešní Mugar Džazzin [Joz 13,4]. - 2. Hebr. psáno *mára* = hořký, truchlivý. Jméno, jímž se dala nazývat *Noemi [= utěšená, veselá Rt 1,20], aby vyjádřila po návratu ze země Moábské své vdovství a osiřelost.

Marah [= hořkost]. První tábořiště Izraelitů, ležící na poušti Sur nebo Etam, asi 33 dny cesty [Gn 15,23.24; Nu 33,8] od místa, kde Izraelští přešli Rudé moře. Na tom místě byly prameny hořké vody, kterou nebylo lze pít. To přimělo lid k reptání. Snad jde o dnešní *'Ain Havarah*, obsahující slanou a hořkou vodu.

Maran atha [1K 16,22]. Aramejská formule, kterou lze překládat trojím způsobem. 1. »Přišel Pán náš« nebo 2. »Pane náš, přijď!« nebo 3. »Náš Pán je přítomen«. Pravděpodobně jde o formuli, již se začalo užívat při bohoslužbách [zvláště při Večeři Páně] v palestinských sborech, mluvících aramejsky; odtud se dostala nepeložená do křesťanských bohoslužeb na půdě řecké, právě tak jako hebr. amen nebo hosanna. Ap. Pavel jí uvádí ve vlastnoručním dovětku 1K 16 s předchozím »Budiž proklatý«. Chce tím říci asi toto: »Víte, že církev vyznává přítomnost Páně ve shromáždění zvoláním *maran atha*. Avšak přítomnost Páně vylučuje ty, kteří Pána nemilují.« Snad je v tom i výstraha. V Didaché, starokřesťanském návodu bohoslužebném, máme podobnou formuli k Večeři Páně: »Kdo je svatý, přijď! Kdo není, čiň pokání. Maran atha. Amen.« Také ve Zj 22,20 odpovídá církev na ujištění Kristovo »Jistěť přijdu brzo« slovy »Amen. Přijdiž tedy, Pane Ježíši!« Jde tu tedy jednak o jistotu, že Kristus je ve shromáždění přítomen, jednak o toužebné vyhlášení jeho druhého příchodu ve slávě [sr. 1K 11,26].

Mardocheus [odvozeno od jména hlavního babylonského božstva Marduka]. — 1. Podle knihy *Ester [2,5] syn Jairův z pokolení Benjaminova, jehož praděd Cis nebo děd Semei byl r. 597 př. Kr. přestěhován s judským králem Jekoniášem do Babylona. Ujal se Hadassy [Estery], dcery svého strýce, po

smrti jejich rodičů a dočkal se toho, že se stala manželkou Asvera [Xerxa], jenž panoval od r. 485-465. Jejím prostřednictvím upozornil krále na spiknutí [Est 2,21-23], což mu později přišlo k dobru, když byl se strany králova Amana, jemuž se odepřel klanět, ohrožen život nejen jeho, ale celé židovské emigrace. Nakonec se stal druhým po králi [Est 10,3]. Badatelé všeobecně vyslovují pochybnosti o historičnosti tohoto vypravování. *Ester. — 2. Žid, jenž se vrátil se Zorobábelem z Babylona [Ezd 2,2; Neh 7,7].

Marek [lat. *Marcus*, rozšířené osobní jméno římské], prvním jménem Jan [Sk 12, 12.25; 15,37], takže bývá označován také buď jen jako Jan [Sk 13,5.13] nebo jako Marek [Sk 15,39; Fm 24; 2Tm 4,11; 1Pt 5,13]. Byl synem zámožné vdovy Marie, v jejímž jerusalemském domě se pravidelně shromažďovali apoštolové [Sk 12,12], a synovcem Barnabášovým [Ko 4,10]. Nepatřil ke kruhu Ježíšových učedníků, ale snad se setkal s Ježíšem ve dnech jeho utrpení [podle staré tradice]. Barnabáš a Pavel jej vzali s sebou z Jerusalema do Antiochie [Sk 12,25] a odtud na první misijní cestu [Sk 13,5], z níž se však brzy vrátil do Jerusalema [Sk 13,13] k velké nelibosti Pavlově [Sk 15,37 nn]. Pak provázal Barnabáše na Cypr. Později ho vidíme opět ve společnosti Pavlově [Ko 4,10; Fm 24]. Splnil-li Timoteus prosbu Pavlova, mohl být M. v letech 63-64 v Římě [2Tm 4,11], čemuž se zdá nasvědčovat i zmínka v 1Pt 5,13, kde je M. nazýván synem Petrovým, snad proto, že mu byl obzvlášť milý anebo že jím byl získán pro Krista [sr. 1K 4,14.17]. V Římě prý také bylo napsáno *Markovo evangelium. Podle tradice byla prý koptická církev založena od Marka. Její patriarchové se pokládají za jeho nástupce. Prý byl umčen a pochován v Alexandrii, kde byly jeho ostatky uctívány až do doby moslemského vpádu. *Markovo evangelium.

Maresa. — 1. Město v pokolení Judově [2Pa 11,8], jz od Jerusalema poblíže Gatu v rovině Šefela [Joz 15,44], které dal Roboám opevnit po odpadnutí sev. izraelských pokolení a osadit vojenskou posádkou. Poblíž tohoto města byla svedena bitva mezi vojskem krále judského Azy a etiopského panovníka Zeracha [2Pa 14,9n]. Micheáš [1,15] prorokoval zkázu tohoto města. Juda Makkabejský je vyplenil, Jan Hyrkán je osadil židovskými kolonisty, Pompeius je r. 63 př. Kr. prohlásil svobodným městem, ale už r. 40 př. Kr. bylo vyvráceno Parthy. R. 1902 byly vykopány zbytky M. v Telí Sandahamra u Eleutheropolis [Beit Džibrin].

2. Otec Hebronův [1Pa 2,42] anebo praotec obyvatel města Hebron.

Maret. Místo v hornaté části Judstva [Joz 15,59] někde sev. od Hebronu.

Maria [hebr. *mirjám* = vzpoura, neústupnost?]. 1. Dcera Amramova a Jochebed, sestra Aronova a Mojžíšova, prorokyně

[402] **Marinář-Markovo ev.**

[Ex 15,20]; byla nejstarší z dětí v rodině Amramově [Nu 26,59]. Jako mladá dívka účastnila se na záchraně Mojžíšově [Ex 2,4-7]. Později se stala prorokyně důležitým činitelem v rodině i v národě [Mi 6,4]. Když Mojžíš pojal za manželku Madianku [Nu 12,1,2], přísně mu s Aronem domlouvala a popuzovala proti jeho autoritě. Byla potrestána malomocenstvím [Nu 12,10], ale k prosbě Mojžíšově opět uzdravena [Nu 12,1-15; Dt 24,9]. Zemřela v Kades [Nu 20,1], kdež byla i pochována. Známa je její píseň po přechodu Rudého moře, jež patří k nejstarším památkám židovské poesie [Ex 15,20n].

2. Maria, matka Ježíšova, jest v NZ uvedena především ve zprávě o narození Ježíšově u Mt a L, potom Mk 6,3; Mt 13,55 a konečně ve společnosti prvních učedníků po vzkříšení v Jerusalemě [Sk 1,14]. U Jana vystupuje také při svatbě v Káni [J 2,1-10] a na Golgotě [J 19,25nn]. Za života Ježíšova se jeví spíše jako odpůrkyně jeho veřejného působení [Mk 3,21 a 31; sr. Mt 12,46-50; L 8,19-21]. Jejím manželem byl Josef, tesař [Mt 13,55]. Není důvodu tvrditi, že bratři Ježíšovi Jakub, Jozes, Juda, Šimon [Mk 6,3] a nejmenované sestry [Mt 13,56] nejsou děti Mariiny, jak se domnívá katolická dogmatika v zájmu jejího panenství, které evangelisté předpokládají pouze pro narození Ježíšovo.

Osoby Mariiny se zmocnila legenda. Vycházejíc z Lukášovy zprávy o zvěstování [L 1,26n], o slovech, kterými anděl pozdravil budoucí matku Ježíšovu, a kterými ji oslovila její příbuzná Alžběta, matka Jana Křtitele [L 1,42], obklopila legenda matku Ježíšovu jako »matku Boží« září světice, která sama již byla počata bez dědičného hříchu [dogmatizováno 1854], byla vzata do nebe [dogmatizováno 1. XI. 1950] a jest uctívána jako mocná přímluvkyně u svého Syna, jako královna nebes, útočiště hříšníků. Je zobrazována sama nebo s Ježíšem nesčetnými malíři od 2. století [prvně v katakombě Priscillině v Římě; nejslavnější obrazy: Raffaelův, Michelangelův, Dürerův, Murillův] jako symbol mateřství, jako trpi-тельница [sedmibolestná], jako královna. Významné dny jejího života se staly církevními svátky. Kultus mariánský je příznačnou složkou katolické zbožnosti [ovládá také pravoslaví], jmenovitě jesuitský řád jej propagoval. Všecko to jest plod legend bez biblického podkladu. V protestantismu převládá názor kalvínský, který odmítl jakékoliv uctívání.

3. Marie, matka Markova, jerusalemská křesťanka, do jejíhož domu šel Petr vysvobozený z vězení [Sk 12,12] a u níž se shromažďovali bratři. Podle Kral. překladu Ko 4,10 byla sestrou Barnabášovou, jiné překlady [na př. Žilka] mluví o tom, že Marek byl bratrancem Barnabášovým.

4. Maria, manželka [nebo matka?] Jakubova a matka Jozesova, jedna z žen, které z Galileje provázely Ježíše [Mk 15,40; Mt 27,

56], byly svědkyněmi ukřižování [Mk 15,47], pohřbu a prázdného hrobu [Mk 16,1]. Viz oddíl 6.

5. Maria, sestra Marty, hostitelka Ježíšova [L 10,39n], kterou v její oddanosti a vnímavosti dal Ježíš za vzor pečlivé Martě. Podle Jana [12,1] bydlely obě sestry s bratrem Lazarem v Betanii. Mnoho se uvažovalo o tom, zda příběhy, zaznamenané v J 12,1n; Mt 26,6n a Mk 14,3n se týkají jednoho a téhož případu. Možné to je, i když u Mt a Mk není udáno jméno ženy, jež pomazala noh Ježíšovy, a data se nekryjí: u Jana se mluví o Martě jako posluhující. To vedlo k předpokladu, že jde o dům Lazarův. Mt a Mk mluví však o domě Šimona malomocného! Tradice ovšem udává, že Šimon malomocný byl snad otcem nebo manželem Martiným. Ale není třeba ani této kombinace. Podle Jana se zdá, že Ježíšovi vystrojila hostinu obec, a tato hostina se konala v domě Šimona malomocného. Marie a Marta přirozeně posluhovaly. Ovšem jde tu asi o jiný případ než v L 7,36n. Zde jde o Šimona farizea. Pomazání nohou patřilo k obvyklým projevům zdvořilosti na východě. Není tedy třeba předpokládati, že u L jde jen o dubletu ostatních zpráv.

6. Maria, Kleofášova [Klopas] žena nebo dcera, známá z J 19,25 jako jedna z žen, které stály na Golgotě pod Ježíšovým křížem [někteří ji pokládají za matku Jakuba menšího a Jozesovu Mk 15,40], když dříve chodily s Ježíšem od Galileje a posluhovaly mu. Snad byla sestrou matky Ježíšovy.

7. Maria Magdalena, Maria z *Magdaly, jedna z žen, které přihlížely ukřižování [Mk 15,40; Mt 27,56] a Ježíšovu pohřbu [Mk 15,47] a pak po sobotě šly dodatečně pomazati tělo Ježíšovo [Mk 16,1]; jí se podle dodatku Mk 16,9 prvně ukázal vzkříšený [sr. J 20, 11-17]. Práví se o ní, že z ní Ježíš dříve vyvrhl sedm ďáblů [též L 8,2]. Legenda ztotožňuje Magdalenu s hříšnicí, která v domě farizea Šimona pomazala nohy Ježíšovy vonnou mastí [L 7,37]. Jméno Magdalena se stalo symbolickým názvem kající hříšnice, napravené nevěstky.

8. Maria z Říma, křesťanka, jíž Pavel vzkuje pozdrav [R 16,6]. Podle Kral. měla tato žena s apoštolem mnoho práce [patrně mu pomáhala]. Podle jiných textů se má čísti: »jež se pro vás mnoho nalopotila« [Žilka], patrně ve sborové práci.

Marinář [z lat. = námořník, plavec, lodník]. Tak překládají Kral. dvě řecká slova, z nichž první může znamenat majitele lodi nebo kapitána [Sk 27,11], druhé kormidelníka [Zj 18,17] nebo také kapitána.

Markovo evangelium se pokládá za nejstarší nebo za jeden z nejstarších záznamů o Ježíšovi, vyrostlý snad z osobních vzpomínek, vypravování a kázání očitého svědka apoštola Petra. Podle zprávy, kterou podává Papias, vzniklo evangelium takto: »Marek, stav se tlumočnickem Petrovým, napsal přesně vše, nač si vzpomenu, ovšem nikoli po pořádku, totiž,

co Pán řekl a co činil«. A církevní historik staré církve Eusebius k tomu poznamenává: »On [Marek] totiž neslyšel Pána [osobně] a nenásledoval ho [jako učedník], nýbrž teprve později, jak jsem [právě] řekl, Petra. Ten však své učení řídil podle [dočasných] potřeb, ale ne tak, jako by chtěl podati [postupně a nemezerovité] sestavení řeči Páně. Proto nelze nikterak dávatí Markovi vinu, jestliže něco napsal tak, jak to měl v paměti. Ale o jedno určitě usiloval, aby nevynechal nic, co [od Petra] slyšel, nebo aby něco nesprávně nelíčil.« Také Justin nazývá Mk »pamětihodnostmi Petrovými« a Klemens Alexandrijský poznamenává, že Mk napsal své evangelium na žádost Petrových posluchačů v Římě, kdežto Ireneus tvrdí, že Mk vznikl teprve po smrti apoštola Petra a Pavla v Římě. Canon Muratori však připomíná, že Mk při některých událostech, líčených v evangeliu, sám byl. Je ovšem zřejmé, že Mk věnuje Petrovi mimořádnou pozornost [sr. 1,16n.36; 16,7; zvl. 8,29], i když připomíná jeho vady [sr. 8,33; 9,5; 14,30nn.66nn]. Nynější nz věda má za to, že pisatelé evangelií Matoušova a Lukášova použili tohoto spisu jako jednoho ze svých hlavních pramenů [vedle Matoušových »Logií«]. Nepoužili pouze Mk 4,26-29 a 8,22-26.

Markovo evangelium obsahuje život Ježíšův a jeho působení od křtu Janova až po vzkříšení v úryvcích anebo v obrazech, kterými se prokazuje božské poslání Ježíšovo, aby byla vzbuzena a zdůvodněna víra v něho, která vyrostla u vybraných svědků. Pisatel má zřejmě na mysli nežidovské čtenáře; proto musí vysvětlovat židovské zvyky [sr. 7,3n; 14,12; 15,42], překládat aramejská slova [sr. 3,17; 5,41; 7,11.34; 14,36; 15,22.34]. Jeho zvláštností je důraz na to, jak Ježíš zahaluje své mesiášství [sr. 1,24n.34; 3,11n; dále 1,44; 5,43; 7,36; 8,26.30; 9,9]. Po úvodu o Janu Křtiteli líčí ev. Markovo kap. 1-5 činnost Ježíšovu v Kafarnaum a v okolí, potom v kap. 6-10 další působení, které po srážce s odpůrci vrcholí ve vyznání Petrově u Cezareje Filipovy, ve třetí části kap. 11 až 15 představuje se Ježíš v Jerusalemě ve sporech se zákoníky a na konec jako trpitel. Původní spis se končí velikonoční zvěstí v kap. 16,8; co následuje po 16,8, je pozdější přídavek, který chybí v nejlepších a nejstarších rukopisech [na př. B a Sin]. Kdyby tento závěr [v. 9-20] byl u původního evangelia, nebylo by lze najít dost přesvědčující důvody pro jeho škrtnutí. — Církevní tradice klade vznik ev. Markova do Říma kolem 70. let po Kr.; za pisatele prohlašuje *Marka, průvodce Pavlova a společníka Petrova.

Marně, marnost, marný. *Daremný. Ve SZ je mnoho výrazů, jimiž se označuje marnost ve smyslu nicotnost, pomíjitelnost, klamavost, lživost, planost a ničemnost. Marnosti jsou především pohanská božstva ve srovnání s živým, věčným, neklamajícím Bohem [Dt 32,21 sr. 1Kr 16,13.26; 1S 12,21; 2Kr 17,15; Ž 4,3; 24,4; 31,7; 59,4; Jr 2,5; 10, 3-6; 16,19n; sr. Šk 14,15] a marná, nicotná je

všecka modloslužba [Iz 10,3]. Před Bohem jsou marností synové lidí [Ž 62,10] a ovšem i jejich myšlení [Ž 94,11] a zvláště výroky falešných proroků [Ez 13,6nn], které nikam nevedou. Marností je očekávat spásu [pomoc] od člověka [Ž 60,13]. Je-li člověk bez Boha pouhou marností, pak ovšem je marností vše, co s člověkem souvisí: krása [Př 31,30], myšlení [Ž 94,11], veselí, moudrost, samota, předsevzetí, spravedlnost i bezbožnost, zkrátka: všecko [Kaz 1,2; 2,1.15; 4,7; 6,11; 8,14]. Teprve ve spojení s Bohem nabývá věc jiné tvárnosti [Ž 1; Př 1,7].

V NZ jsou dva výrazy překládány slovem marný. Jk 2,20 oslovuje člověka marného [Žilka: prázdného]; Kral. totéž řecké slovo [kenos] překládají jinde občas *prázdný [Mk 12,3; L 1,53; 20,10], ale jindy »marný« [Sk 4,25; Ef 5,6; Ko 2,8], jindy *»daremný« [1K 15,10.14; 1Te 2,1] nebo »nadarmo« [Ga 2,2]. Jk tu myslí na člověka, jehož »víra« je neúčinná, bezcenná [sr. Jk 2,22], neprojevující se v životě. Ve smyslu sz užívá výrazů marný, marnost zvláště Pavel: marná jsou přemýšlování [spekulace] moudrých [1K 3,20; sr. Ž 94, 11; R 1,21; Tt 3,9, zde: *mataios*], marné, nicotné, klamavé by byly naše víra i kázání, kdyby za nimi nestál zmrtvýchvstalý Kristus [K 15,14 *kenos*, 1K 15,17 *mataios*]. Marnosti [*mataios*, *mataiotés*] jsou ovšem všecka náboženství [Sk 14,15; Ef 4,17], po příchodu Kristově dokonce i to, jež bylo »vydáno od otců« [1Pt 1,18], marné jsou zbožnost a bohoslužba [Kral.: náboženství], jež zapominají na zákon lásky [Jk 1,26n sr. Mt 5,23n]. Marní jsou i bludaři [2Pt 2,18], protože si zařizují svou zbožnost a mravnost podle svých žádostí a nepodrobují se zjevení Božimu v Ježíši Kristu [sr. R 1,21; 1K 3,20]. Pavel však proti vši marnosti, již je podrobeno stvoření, staví naději ve vysvobození od služby porušení i ve svobodu slávy synů Božích [R 8,20n]. Tím překonává bezútěšný výhled Kaz. V Kristu Ježíši byla marnost lidského života zrušena.

Marný ve smyslu nadarmo, bez účinnosti, marné: [*matén*] Mt 15,9; Mk 7,7 [sr. Iz 29,13]; Jb 21,34; 35,16; Ž 139,20; Iz 49,4; Ko 2,18 [*eiké*] [Žilka: »prázdná domyšlivost na smyslovou stránku mysli«].

Marnomluvnost, marnomluvný. Oba tyto pojmy nutno chápati ve smyslu toho, co bylo řečeno v hesle *Marně, marnost, i když řečtina užívá pro m. dvou výrazů, z nichž první [*battalogeiri*] v Mt 6,7 znamená doslovně tlachati, mluvíti naprázdno, druhý [*mataiologia*] [1Tm 1,6; Tt 1,10] žvaniti [Žilka: prázdné řečnění]. U Mt 6,7 jde jednak o pohanský zvyk při modlitbě hromaditi jména božstev, aby aspoň jedno vyslyšelo prosbu, jednak o modlitební zvyk židovský neúnavně doléhati na Boha místo klidně důvěřovati nebeskému Otci, že s prosbou o uskutečnění království Božího vše ostatní nám bude přidáno [Mt 6,33].

[404] Marnost-Maso

Marnost *Marně.

Marót. Místo ve velmi úrodné jz rovině judské, z níž budou podle Mí 1,12 vypuzeni Judští do hor. Nevíme, kde hledati zbytky tohoto města. Snad jde jen o narážku na jméno, jež znamená »hořkost«.

Marsena. Jeden ze sedmi »vývodů« [princů] na dvoře perském, kteří byli členy královské rady [Est 1,14].

Marta [aram. = paní, ale též Božena]. *Sestra Marie [L 10,39n] a [podle J 12,1n] Lazara z Betanie, pro svou pečlivost vzor pozorné hospodyně. Obě sestry věřily upřímně v Ježíše Krista [J 11,21-32], M. však, majitelka domu, byla s to pro hostitelské povinnosti zapomenout na to »jedno potřebné« [L 10,38-42]. Poněvadž J 12,1-3, še podle Mk 14,3; Mt 26,6 vztahuje na dům Šimona malomocného, domnívají se někteří vykladači, že Marta byla manželkou tohoto Šimona anebo vdovou po něm. *Maria 5.

Máry. Nosítka, na nichž bylo dopravováno tělo zesnulého ke hrobu [2S 3,31; L 7, 14].

Mas. Syn Aramův, vnuk Semův [Gn 10, 22n], praotec nějakého aramejského kmene [1Pa 1,17].

Masai [= dilo (Hospodinovo)]. Jméno kněze z rodu Immerova [1Pa 9,12]. Snad jde o zkráceninu jména *Maaseiáš.

Maseréfot [hebr. *miser'fót majim* = horké prameny]. Místo někde na hranici území sidonského, kam až Jozue pronásledoval poraženou koalici králů [Joz 11,8; 13,6], snad totožné s dnešním ^eAin Mešerfi, 17 km s. od Akka nedaleko moře.

Masfa [= " stráž. Vysoko položené místo s vyhlídkou do kraje Iz 21,8; 2Pa 20,24]. Jde, o mnoho míst, jež ve SZ mají jméno M., jež však nelze všeska bezpečně lokalizovat. Skutečnost, že M. bývalo zřizováno na pahorcích, spojených s nějakým kultem, napovídá, že mohlo jít o kultické, ne jen státní zařízení. Na některých místech čteme *Masfe, *Mispah.

1. Místo někde na úpatí pohoří Hermon [Joz 11,3], snad totožné s údolím M. [v. 8], kam až bojovníci Jozuovi pronásledovali koa- lici králů severopalestinských. Snad dnešní vršek 3,5 km sv od Baniás, kde byly nalezeny ruiny jakéhosi hradu. Jiní však hledají toto místo více na západě.

2. Místo v nížině anebo poblíž nížiny Judské [Joz 15,38], někde s. od Eleutheropolis [dnešního Beit Džibrin] jz od Jerusalema.

3. Místo poblíž Jerusalema, snad dnešní en-Nasbe nedaleko Ráma [Joz 18,25n], kam bývala svolávána shromáždění izraelských kmenů [1S 7,5-17; 10,17; Sd 20,1-3; 21,1.5. 8]. Král Aza místo opevnil [1Kr 15,22; 2Pa 16,6]. Zde se usídlil také babylonský správce země Godoliáš po pádu Jerusalema [2Kr 25, 23-25; Jr 40,6-16; 41,1-16]. Po návratu ze zajetí bylo znovu zabydleno [Neh 3,7.15.19] a učiněno krajským městem.

4. Místo v. od Jordánu na území pokolení

Gadova [Sd 10,17; 11,11.29], snad totožné s Masfe [Joz 13,26], nazývané též Rámot Galád [2Kr 4,43; 1Kr 4,31; 2Kr 8,28] nebo prostě Ráma [2Kr 8,29]. Bylo přiděleno levitům Joz 21,38] a proměněno v útočištné město Dt 4,43; Joz 20,8]. Zde kdysi bydlel Jefe Sd 11,34] a za Šalomouna jeden ze 12 berních správců země [1Kr 4,13]. Dostalo se do rukou králů syrských [1Kr 22,3nn; 2Kr 8, 28]. Za válek makkabejských je dobyl a vyvrátil Juda Makkabejský. Leželo někde na řece Jabbok.

5. M. Moabské [1S 22,3], kde hledal David útočiště před Saulem pro své rodiče. Hledá se jz od nynějšího Madeba v ruině el-Mešrefe.

Masfe *Masfa 1 a 4 [Joz 11,8; 13,26].

Masítý, na rozdíl od kamenného, zatvrdlého srdce k Božím požadavkům a neschopného je plnit [Ez 11,19n; 36,26; sr. Jr 32,39; Dt 30,6]. Jediné Duch Boží může vyléčit tuto sklerosu srdce. Pavel užívá tohoto obrazu v 2K 3,2n. Desatero bylo napsáno na kamenných deskách [Ex 31,18; 32,15n], evangelium, jež Pavel zvěstoval, bylo samotným Kristem skrze Ducha sv. vepsáno do m-ých, t. j. tvárlivých srdcí posluchačů, takže se stali doporučujícím listem Pavlovým.

Máslo. Badatelé tvrdí, že ani dnešní ani sz Orientálec nezpracovával mléko tak, jak se to děje u nás. Jáhel prý Zizarovi podala kyselé mléko [Kral.: máslo, Sd 5,25]. To, čemu Kral. říká maslo, lze stejně dobře překládati smetana [Gn 18,8; Dt 32,14; Iz 7,15. 22]. To, co se podobalo našemu máslu, bylo pořizováno prostým způsobem: kožený měch, naplněný smetanou a na obou koncích uvázaný, byl vytrvale hněten nebo se jím volně pohybovalo nad mírným ohněm [Př 30,33]. Obsah byl vyňat, převařen nebo rozpuštěn a uchován v kožených lahvicích.

Masma [= slyšení, podle Iz 11,3, tedy: něco slyšeného, pověst; sr. jméno arabského kmene Isamme']. — 1. Kmen, pocházející z Izmaele [1Pa 1,29n]. Dosud se tak jmenují dva pahorky v Zajordánii. — 2. Syn Simeonův, bratr Mabsamův a Sallumův [1Pa 4,24n].

Masný krám [1K 10,25], t. j. tržnice, v níž bylo možno koupiti za levnou cenu maso, obětované modlám.

Maso. Kraličti tak překládají hebr. *básár* a řecké *sarx*, pokud jde doslovně o masitou část těla at' lidského [Gn 40,19; Lv 13,10] nebo zvířecího [Lv 11,8] na rozdíl od kůže a kostí [Lv 9,11; Ez 37,6; Mí 3,2; Ef 5,30]. Jde-li o celého člověka nebo zvíře [Lv 14,9; 17,14n; 1Kr 21,27] nebo o člověka jako psychickou bytost [na rozdíl od Boha Z 78,39; Iz 31,3], překládají *tělo [Gn 2,23n; 29,14; 37,27; Ez 23,20n; Iz 58,7]. Rovněž tam, kde »tělo« je symbolem lidského pokolení [Za 2,13].

M. buď vařené [Ex 23,19] nebo pečené [Ex 12,8] sloužilo odedávna za potravu. Z Gn 27,6nn můžeme snad vyčísti, že kuchařské umění bylo značně vyvinuto, když Rebeka dovedla připravit maso domácího zvířete

jako zvěřinu tak, že ji Izák nerozeznal od pravé. M. bylo požíváno většinou jen při obětních příležitostech [1S 20,29], při návštěvě vzácného hosta [Gn 18,1nn] a při mimořádných událostech [1Kr 19,21]. Na dvorech královských a v domech boháčů se pravděpodobně jedlo m. častěji [1Kr 4,22n; Am 6,4; Neh 5,18]. Předpisem bylo, že domácí dobytek směl být obětován a tudíž požíván teprve osmého dne po narození [Lv 22,27] a že dobytek se svým mládětem nesmělo být zabíjeno téhož dne [Lv 22,28]. Dobytek byl porážen buď po vykrmení nebo přímo z pastvy [2S 6,13; 1Kr 4,23; Pš 15,17; Ez 34,3,20; L 15,23; Mt 22,4]. Nejcennější částí dobytčete byly plece [Nu 6,19; Dt 18,3; 1S 9,24], pravé stehno přední nohy [Ez 24,4; Lv 7,32n]. Oblíbeno bylo m. kozlečí [Gn 27,9; Sd 6,19; 13,15,19; 1S 16,20], ale i ovčí [Dt 32,14; 1S 15,9; Am 6,4]. Vepřové m. bylo zakázáno [sr. 1z 65,4; 66,17]. Jen pohané pěstovali vepře [sr. L 15,15; Mt 7,6; 8,30; L 8,32], kteří v některých zemích byli pokládáni za posvátné [Malá Asie, Recko, Itálie, Sýrie a Fénicie] a tudíž za vhodné k obětování. U Izraele však byl vepř považován za kulticky nečisté zvíře [Dt 14,3nn; Lv 11,13nn]. Další zvláštností u Izraele bylo, že smělo být požíváno jen m. zbažené *krve [Lv 10,10-12; Dt 12,16,23,25; 15,23] s odůvodněním, že krev je *duší m. [Gn 9,4; 1S 14,32-34]. Krev byla vyhrazena jedině Bohu, prameni všeho života [Lv 17,13n], a buď obětována na oltáři nebo vylita na zem a přikryta prstí. Okolní pohané ovšem jedli m. s krví [Ez 33,25]. Izraelec však se musel vystříhat m. zvířete udáveného nebo dravci roztrhaného [Ex 22,31; Lv 22,8; Dt 14,21]. Z toho se později vyvinuly přesné předpisy o rituální porážce, jež byly přísně zachovávané. Hrdlo dobytčete bylo proříznuto s žilami a tepnami, aby krev mohla co nejlépe vyteci. Daniel raději jedl zeleninu, než aby se vydával v nebezpečí jíst m. zvířat nerituálně zabitých nebo obětovaných modlám [Dn 2,12 »vafení«, sr. Pš 15,17].

T. zv. apoštolský sněm v Jerusalemě stanovil, že se pohané, přijímání do křesťanské církve, mají varovat vedle modlářství a smilstva i toho, co bylo udáveno, m-a obětovaného modlám a krve [Sk 15,20-29; 16,4; 21,25]. Stanovisko Pavlovo k tomuto předpisu o pojídání m-a obětovaného modlám, je vysloveno v 1K 8; 10,23-33; Ř 14,14. Zásadně nic nenamítá proti požívání takového m-a se dvěma výjimkami: křesťan se nesmí zúčastnit stolu pohanských božstev [d'áblů], t. j. pohanských bohoslužeb, k nimž náležela i kultická hostina [1K 10,14-22], a křesťan se také bude varovat koupě m-a modlám obětovaného tenkrát, kdyby toto počínání pohoršovalo mdlého v víře [1K 8,7-13; 10,23-30]. Ovšem, toto hledisko se nesrovnává se Sk 15,20,29, kde zákaz je bezpodmínečný. Vykladačům tento rozpor působí značné těžkosti už vzhledem ke Ga 2,6-10, kde se Pavel citil zavázán jen k pamatování na chudé, nikoli k zachování

Masreka Matan [405]

t. zv. apoštolského dekretu ze Sk 15,29. Už podle formulace Sk 21,25 se zdá, že Pavel o apoštolském dekretu do té doby nevěděl a že tento dekret došel do Antiochie, až když ji Pavel už opustil, t. j. po události, vypravované v Ga 2,11nn.

Masreka [= vinice?], idumejské město, jmenované v seznamu knížat, jejichž původ byl odvozován od Ezaua [Gn 36,36; 1Pa 1,47], snad dnešní Džebel el-Mušrák.

Massa [= břímě, náklad]. Kmen Izmaelský [Gn 25,14; 1Pa 1,30], uvedený spolu s kmeny Terna a Nabajot [Gn 25,13,15] v jednom assyrském nápisu, což vedlo k domněnce, že jde o kmen Masani, který žil v arabské poušti poblíž Perského zálivu.

Massah [= pokušení, sr. Dt 4,34; 7,19; 29,3]. Jméno, dané místu poblíž Orébu, kde Izraelci pokoušeli Hospodina pro nedostatek pitné vody [Dt 6,16; 9,22 sr. 9,7n; Ex 17,7; Z 95,8nn; Zd 3,8nn]. Podle Dt 33,8 však Hospodin v *Meribě, jež je v Ex 17,7 jmenováno současně s M., zkoušel věrnost kmene Leví v osobě Mojžíšově.

Mast měla na východě od pradávna důležitou úlohu jak v péči o tělo [zvl. hlavu Z 23,5; Pís 1,3; Dn 10,3; Am 6,6 sr. Pš 21,17; 27,9], tak v lékařství [1S 8,13], balzamování [Gn 50,2], kultu [Ex 30,30; Z 133,2 a j.] a kouzelnictví [sr. Ex 12,7]. Byla vyráběna z rostlinných olejů [nikoli ze zvířecích tuků], zvláště z oleje olivového, vonnými přísadami [Est 2,12]. Ve výrobě hojivých mastí proslulo zvláště Galád [Jr 8,22; 46,11]. *Apatekář.

V NZ máme několik zmínek o masti. Ježíš byl pomazán v Betany mastí [Mt 26,7; Mk 14,3; J 12,3 z *nardu] - podle Mt Mk byla mast vylita na hlavu Ježíšovu, podle J Maria pomazala jeho nohy. Rovněž ve vypravování L 7,36nn žena hříšnice pomazala nohy Ježíšovy, což prohlásil Ježíš za důkaz mimořádné pozornosti [L 7,46]. Ježíš u Mt 26,12; Mk 14,8; J 12,7 přijal tuto pozornost jako službu, která ve starověku byla prokazována zemělým [»ke dni pohřbu mého«]. Podle Mk 16,1; L 23,56; 24,1 nakoupily ženy vonných věcí, aby pomazaly mrtvé tělo Ježíšovo. Drahé masti byly dováženy do Palestiny z dalekých zemí [Ez 27,22 sr. Zj 18,13]. Byly uchovávány v nádobách z *alabastru s úzkým hrdlem, jež se před upotřebením urazilo [Mk 14,3; L 7,37].

Máta [*mentha*], rod pyskatých rostlin, důležitých pro výrobu mátového oleje [0,25 % v listech u nás pěstěné máty], užívaného v lékařství, voňavkářství a cukrářství [menthol]. Daří se zvláště v Sýrii. Židé pečovali o to, aby desátek z máty byl přesně odváděn, zdržující se přesným odvažováním m. od skutků milosrdenství [Mt 23,23; L 11,42].

Matan [= dar]. - 1. Kněz Bálův/ který byl zabit v domě Bálově v Jerusalemě před oltářem. Přišel sem patrně ze Samaří s Atalíi [2Kr 11,18; 2Pa 23,17,21]. - 2. Otec Sefatiáše, jednoho ze čtyř knížat Sedechiášových, kteří

[406] **Mátán Matka**

vyslechli výroky Jeremiášovy o zkáze Jerusalema a způsobili jeho zatčení a uvěznění [Jr 38,1-6].

Mátán [= dar]. Otec Jákobův a děd Josefův v rodokmenu Ježíšovu [Mt 1,15n].

Matana [= dar], tábořiště Izraelců jv od Mrtvého moře poblíž území Moabského anebo přímo vněm [Nu 21,18].

Mataniáš [= dar Hospodinův], — 1. Původní jméno dvacátého a posledního krále judského Sedechiáše, třetího syna krále Joziáše. Byl ustanoven Nabuchodonozorem, králem babylonským, jenž změnil jeho jméno [2Kr 24,17].

2. Levita, zpěvák z potomků Azafových, syn Míchův, který po návratu ze zajetí babylonského přebýval ve vsích natofatských [1Pa 9,15n sr. 2Pa 20,14] v okolí Jerusalema. Za časů Nehemiášových byl předním chrámovým zpěvákem [Neh 11,17; 12,25].

3. Syn Hémanův, chrámový zpěvák v době Davidově [1Pa 25,4.16].

4. Levita, potomek Azafův, jenž pomáhal králi Ezechiášovi při provádění náboženské reformy [2Pa 29,13].

5.-8. Čtyři Izraelci, a to syn Elamův, Zattův, Pachata Moabského a Bániův [Ezd 10,26.27.30.37], kteří na návod Ezdrášův propustili pohanské manželky.

*Mattaniáš.

Mátat [= dar]. Dva z předků Ježíšových v rodokmenu, uvedeném u L 3,24.29.

Matatan [= dar]. Syn Nátanův, vnuk Davidův v rodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Matatiáš [= dar Hospodinův], — 1. Levita, syn Salluma Choritského, správce »věcí, které se smažily na pánvi« v jerusalemském chrámu [1Pa 9,31]. — 2. Jména mužů v rodokmenu Ježíšově [L 3,25.26], žijících v době Zorobábelově. *Makkabejští.

Mat', máté [gen. mateře] stč. máti, množ. číslo matery [Ex 23,19; Mi 7,6; Mt 10,35; Gn 3,20; L 12,53; Zj 17,5]. *Matka.

Matěj, počestěná forma hebr. jména Matthias [=dar Hospodinův]. Jeden z těch, kteří doprovázeli Ježíše od samého počátku jeho působení až do vzkříšení. S Josefem Barsabášem [Justem] byl vybrán na doplnění počtu dvanácti apoštolů po sebevraždě Jidášově. »Los spadl na Matěje« [Sk 1,21-26], takže byl přijat mezi apoštoly. O jeho působení však není nic zaznamenáno.

Matka měla ve starověku a tudíž i v Izraeli zvláštní postavení v rodině i ve společnosti. Staří Arabové i Babelané žili ještě ve společenském zřízení matriarchálním, v němž m. tvořila základ rodiny. Stopy po tomto zřízení najdeme i ve SZ: matka je vládkyní stanu [Gn 24,67], rozhoduje o sňatku svých dětí [Gn 24,55; Sd 14,2]. Ale i za zřízení patriarchálního, kdy hlavou rodiny byl otec, bylo její postavení v rodině mimořádné: podílela se o autoritu otcovu nad dětmi, takže otec a matka jsou jmenováni současně a úcta k oběma

rodičům byla základem rodinné pospolitosti a příkazem Božím [Ex 20,12; 21,15.17; Lv 19,3; 20,9; Dt 5,16; Ez 22,7]. Rodina matčina byla někdy důležitější než otcova, takže synové někdy mají jméno po matce [Joáb a Abizai jsou jmenováni jako synové Sarvie, sestry Davidovy 1S 26,6; 2S 2,13; sr. 1Kr 15,10; Ezd 2,61; Neh 7,63]. Muž byl často bližší matce než vlastní manželce, jak je vidět na Samsonovi, jenž svou mlčenlivost vůči ženě omlouvá tím, že ani své matce neprozradil »pohádku« [Sd 14,16]. Výchova byla v podstatě věcí matčinou [Př 1,8; 29,15; 31,1; Iz 66,13]. SZ často výslovně jmenuje matku králů [1Kr 15,10; 2Pa 22,2n; 24,1n; 25,1n; 26,3n]. Matka králova ovšem jako všude na východě měla zvláštní postavení [1Kr 2,20; 15,13; 2Pa 15,16; 2Kr 10,13].

Největším ponížením pro ženu bylo, zůstala-li v manželství bezdětná [Gn 30, 23; 1S 1,6]. V takovém případě i otrokyně-matka se cítila povýšena nad svou bezdětnou paní [Gn 16,4n]. Bylo ovšem možno stát se matkou adopcí dítěte, jež bylo zrozeno »na kolena« bezdětné manželky [Gn 30,3]. Takové dítě pak mělo v rodině větší práva než děti otrokyně. Přirovnává-li Pl 1,1 Jerusalem k bezdětné vdově, chce tím naznačit nejhlubší ponížení tohoto města.

M. byla obrazem Boží lásky a péče [Iz 66,13; sr. Iz 49,15], symbolem lidu Božího [Iz 50,1; Jr 50,12; Oz 4,5]. Eva je nazývána máti všech živých [Gn 3,20]. Matkou Jerusalema [podle Ez 16,3 sr. v. 45n] je jmenována Hetejská, čímž se chce naznačit, že Hetejští byli praobyvateli tohoto města. Nazývá-li se Debora m. v Izraeli [Sd 5,7], chce se tím říci, že je dobroditelkou lidu [sr. otec nuzných Jb 29,16], jeho zachránkyní, jež mu svou pomocí znovu dala život. I město bývalo nazýváno matkou a podměstí dcerou [Ž 137,8; Za 2,10]. V hebr. textu je toto obrazné užití pojmu m. mnohem patrnější než v českém překladu. Tak na př. 2S 20,19 se mluví o hlavním městě, v LXX o metropoli, v hebr. o »městě a to matce«.

Sz příkázání úcty k rodičům [Ex 20,12; 21,16; Mt 15,4; Mk 7,10; Mt 19,19; Mk 10,19; L 18,20] zbavil Ježíš farizejského znehodnocení a otupení [Mt 15,5n; Mk 7,11n]. Ježíš ovšem žádá pro sebe bezpodmínečné následování, jemuž láska k rodičům nesmí být překážkou [Mt 10,35-38 sr. Mi 7,6; L 12,53]. Jméno Ježíšovo [Mt 19,29], evangelium [Mk 10,29n], království Boží [L 18,29] může dokonce vésti k opuštění otce a matky, aniž tím bylo porušeno příkázání »první« [Ex 20,12; Ef 6,2 sr. Gn 2,24]. Ježíš sám byl postaven před toto rozhodnutí a upozornil tak na vyšší příbuzenství než pokrevní u těch, kdo činí vůli nebeského Otce [Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; L 8,19-21].

Mimořádná úcta k matce Ježíšově, kterou ji zahrnuly některé křesťanské církve, nemá v NZ opodstatnění a dostala se do křesťanství z mimokřesťanských náboženství. Mimo cito-

vaná místa a Mk 13,55 vystupuje m. Ježíšova pouze v úvodních příbězích synoptických evangelií [Mt 1,18; 2,11.13n.20n; L 1,43; 2,5.33n.48.51], u J 2,1.3.5.12 a ve scéně pod křížem [J 19,25n sr. Mt 27,61]. Jediné místo, kde je vyslovena mimořádná úcta k matce Ježíšově, je u L 11,27, jež však je přivedeno na pravou míru samým Ježíšem L 11,28. Jinak máme v NZ zmínku o m. Ježíšově už jen ve Sk 1,4, patrně proto, aby bylo vidět, že i ona dosáhla onoho vyššího příbuzenství, o němž mluvil Ježíš u Mt 12,50. *Maria 2.

Ostatní matky, o nichž je řeč v NZ, jsou: matka synů Zebedeových [Mt 20,20; 27,56; Mk 15,40;] matka Jana Marka Marie [Sk 12,12], Herodias, matka Salome [Mt 14,8; Mk 6,24; Mt 14,11; Mk 6,28]. Dále matka dcery Jairovy [Mk 5,40; L 8,51] a matka mládence, který byl nesen mrtvý z města Naim [L 7,12.15]. Pavel nikde nemluví o svých rodičích, ale zmiňuje se o matce Timoteově [2Tm 1,5] a úctu k m. zdůrazňuje v 1Tm 5,2; R 16,13.

Obrazně mluví Pavel o svrchním Jerusalemu jako matce všech nás [Ga 4,26 sr. Zj 17,5, kde Babylon je označen jako máti smilstva a ohavností země]. I sebe přirovnává Pavel k m-e v 1Te 2,7 a Ga 4,19.

Výraz »od života [matky]«, »z života [matky]« znamená: od samého početí nebo zrození [Gn 25,24; Dt 28,4.11; Sd 16,17; Jb 1,21; 3,11; Ž 22,11; 71,6; Iz 49,1 sr. Jr 1,5; Mt 19,12; L 1,15.41.42 sr. Mí 6,7; L 2,21; 11,27; J 3,4; Sk 3,2; 14,8; Ga 1,15].

Matouš [hebr. *Mattatjā* = dar Hospodinův, řecky *Matthaios*], jeden z apoštolů Ježíšových, povoláný k apoštolství přímo z celnice buď římské nebo herodovské v Kafarnaum [Mt 9,9; Mk 2,14; L 5,27]. Stal se jedním ze Dvanácti [Mt 10,3; Mk 3,18; L 6,15]. U Mk a L má jméno Leví, u Mk Leví Alfeův. Snad tedy měl dvě jména jako jiní Židé [Sk 1,23; 12,25; 13,9], ačkoliv překvapuje, že by M. měl obě jména semitská (v citovaných místech jde vždy o jedno jméno semitské, o druhé latinské nebo řecké), anebo tu jde o přízvisko [sr. Mk 3,16n; Sk 4,36] »dar Hospodinův«, ač nikde není řečeno, že by mu je byl dal Ježíš při povolání. Přijetí tohoto celného mezi apoštoly způsobilo patrně příliv jiných celníků a vyvrženou mezi učedníky Ježíšovy a ovšem i odpor farizeů [Mt 9,10-13; Mk 2,15-17; L 5,29-32]. Poněvadž v synoptických seznamech apoštolů se vyskytuje také Jakub Alfeův [sr. také Sk 1,13], domnívali se někteří badatelé, že Matouš a Jakub byli bratři. To však je nepravděpodobné, protože v seznamech apoštolů jsou bratři zpravidla jmenováni pohromadě, kdežto Jakub a Matouš jsou odděleni. Jako celník ovládal M. pravděpodobně aspoň dvě řeči, jichž se užívalo v Palestině [aramejštinu a řečtinu]. Podle tradice kázal nejprve mezi Židy. Zpráva, kterou zachoval Papias, tvrdí, že M. napsal aramejsky „Slova“ [Páně, řecky *Logia*], podle církevní tradice nynější první evangelium. *Matoušovo evangelium.

Matouš—Matoušovo ev. [407]

Matoušovo evangelium, tradiční název prvního z bibl. evangelií, připisované tradici apoštola Matoušovi. Tato tradice vychází z toho, že biskup Papias [psal kolem r. 130] z Hierapole [sr. Ko 4,13], tvrdí, že »Matouš sestavil v hebrejské řeči [t. j. aramejsky] Slova [řecky: *Logia*, míněna jsou slova Ježíšova], která však překládal každý, jak nejlépe dovedl«. Při tom se Papias podle výroku starokřesťanského dějepisce Eusebia [† kolem 339] dovolával svědectví »starého Jana« [snad Zebedeovce?]. Ireneus z Lyonu [†202] poznamenává, že Mt napsal své evangelium v době, kdy Petr a Pavel byli v Římě [tedy kolem r. 60]. Origenes [185-254] pak sděluje, že Mt napsal evangelium pro Židy, a to hebrejským [aramejským] jazykem. Ježto dnešní Mt evangelium nezní jako překlad z aramejštiny, nýbrž jako přímé zpracování látky dané a již řecky zpracované tradicí a užíváním v bohoslužbách, vztahuje dnešní bohoslovecká věda celkem shodně zprávu Papiovu a na ní závislé výklady na jeden z pramenů, jež podle literárně-kritického rozboru byly podkladem tří prvních evangelií. Tento pramen, nazývaný obvykle *Logia* [Q, *Evangelia] obsahoval sbírku nebo sbírky slov Ježíšových, výkladů, kázání, podobenství, předpovědi, polemik ve vyhraněných skupinách podle obsahu [kázání na hoře, podobenství, řeči proti farizeům a pod.]. Nynější první evangelium převzalo většinu tohoto materiálu nebo snad celý materiál již tradicí ustálený a přeložený do řečtiny, a proto bylo na ně z pisatele prameně přeneseno jméno Matoušovo, který snad byl původcem *Logii*. Jisto je, že pisatelem evangelia byl křesťan původu židovského a že také psal pro křesťany původu židovského snad v Sýrii nebo Palestině. Snad proto užívá jména království nebeské místo království Boží [až na Mt 6,33; 12,28; 19,24; 21,31.44, kteréžto výjimky se různé vysvětlují], Mesiáš je mu především Král; snad proto také nevysvětluje různé židovské zvláštnosti [Mt 15,2; 23,5.24.27; 27,62], nepřekládá hebr. slova [Mt 5,22; 10,25; 27,6], ačkoli i zde jsou výjimky [Mt 1,23; 27,33.46].

Pisatel Mt na rozdíl od L má téměř všechnu látku evangelia Mk [vynechává pouze Mk 1,21-28.35-38; 4,26-29; 8,22-26; 12,41-44; 14,51-52], při čemž některou látku zkracuje. Pravděpodobně si stejně počínal při zpracování *Logii*, jichž užíval společně s L. Vedle toho má svou vlastní látku, jež nebyla dostupná ani Mk ani L: úvodní vyprávění Mt 1,1-2,23; podrobnosti z vyprávění o utrpení a zmrtvýchvstání Páně Mt 27,3-10.62-66; 28,11-20; některá podobenství Mt 13,24-30.36-43.44-46.47-50; 18,23-35; 20,1-16; 21,28-32; 25,1-13; vyprávění o Petrovi Mt 14,28-31; 16,17-19; 17,24-27; popis světového soudu Mt 25,31-46 a j. Tyto látky snad má z ústní tradice. V celku zachoval postup a rozvrh Markův, na vhodná místa položil skupiny výroků Ježíšových, jme-

[408] Matreda Mazání

novitě také návod vysílaným apoštolům [Mt 10,5nn]. Má zálibu v umělé sestavě po sedmi [na př. 3 x 2 X 7 generaci v rodokmenu Ježíšově Mt 1,1—17; sedm podobností Mt 13; sedmero běda Mt 23] a v seskupování kázání a výroků Ježíšových [Mt 5,1-7; 10,5-42; 13,1-53; 18, 1-20; 23,1-36; 24,1-25,46]. Je zřejmé, že mu záleželo na odmítnutí farizejsko-židovské zbožnosti a mravnosti [kap. 12 a 23], na popisu pravého učednictví [kap. 5 až 7 a 18], království nebeského [kap. 13] a na zdůraznění misijní povinnosti především mezi Židy [Mt 10, 5.23], ale i mezi pohany [Mt 8,1 In; 21,43; 28,19n]. Mt zaznamenává trojiční křestní formuli [Mt 28,19; sr. 2K 13,13] a výraz církev v ústech Ježíšových [Mt 16,18; 18,17], což dalo některým badatelům důvod k domněnce, že toto evangelium pochází z doby pozdní, kdy církev už byla organizována. Zhruba je možno říci, že evangelium vzniklo v poslední čtvrtině prvního století. Obsah.

Narození Ježíšovo 1,1-2,23.

Počátky 3,1 až 4,11.

Kázání Křtitelovo 3,1-12.

Ježíšův křest a pokušení 3,13 až 4,11.

Činnost v Galileji 4,12 až 13,58.

První kázání a povolání prvních učedníků 4,12-22.

Kázání na hoře 5,1 až 7,29.

Činy Ježíšovy 8,1 až 9,34.

Ježíšova slova k učedníkům a odpůrcům

9,35 až 13,58. Ježíš na

cestách 14,1 až 20,34.

Galilea a okolní krajiny 14,1 až 18,35.

Vyznání Petrovo 16,13-20.

První ohlášení utrpení 16,21-23.

Druhé ohlášení utrpení 17,22. Z Galileje

do Jerusalema 19,1 až 20,34.

Třetí ohlášení utrpení 20,17-19. Ježíš

v Jerusalemě 21,1 až 27,66.

Působení v Jerusalemě 21,1 až 25,46.

Reči Ježíšovy proti farizeům 23,1-39.

O konci světa a druhém příchodu Kristově 24,1-41.

Podobenství o posledních věcech 25,1-46.

Ježíšovo utrpení 26,1 až 27,66.

Vzkříšení 28,1-20.

Matreda. Tchyně idumejského krále Ada-
ra, dcera Mezábova [Gn 36,39; 1Pa 1,50].

Matri [= deštivý]. Čeled benjaminovská, z níž pocházeli Cis a jeho syn Saul, první král izraelský [1S 10,21].

Mattaniáš [= dar Hospodinův]. - 1. Děd Chanana, jednoho z úředníků nad sklady v době Nehemiášově [Neh 13,13]. - 2. Představitel levitů, postavený »nad zpěvy chvalitebnými [Neh 12,8 sr. Ezd 2,41]. *Mata-niáš.

Mattata [= dar Hospodinův]. Syn Ghasumův, který na naléhání Ezdrášovo propustil pohanskou manželku [Ezd 10,33].

Mattenai [= dar Hospodinův]. - 1. Kněz, jenž byl hlavou čeledi Joiaribovy v době Joiaki-

mově [Neh 12,19]. - 2. Jméno dvou mužů, kteří na naléhání Ezdrášovo propustili pohanské manželky: syn Chasumův [Ezd 10,33] a syn Baniův [Ezd 10,37].

Mattitiáš [= dar Hospodinův]. - 1. Levita, syn zpěváka Jedutuna, hudebník na harfu ve svatyni [1Pa 25,3; 15,18.21]. - 2. Syn Nebův, který na podnět Ezdrášův propustil pohanskou manželku [Ezd 10,43]. - 3. Jeden z kněží nebo levitů, kteří stáli při dřevěné kazatelnici, na níž Ezdráš vykládal Zákon Mojžíšův [Neh 8,4].

Matuzael [= muž Boží?]. Syn Maviaela, čtvrtého v posloupnosti od Kaina, otec Lámechův: Kain — Enoch — Irád - Maviael - Matuzael - Lámech [Gn 4,18].

Matuzalém. Syn Enochův, otec Lámechův, pověstný pro svou dlouhověkost [969 let]. Rodokmen: Adam — Set - Enos - Kainan — Mahalaleel - Járed - Enoch - Matuzalém - Lámech - Noé [Gn 5,21-27]. Co se týče chronologie, je třeba připomenout, že LXX a Samaritánský Pentateuch se značně liší od hebr. [masoretského] textu, důkaz to, že už tehdy se ztratilo správné porozumění pro smysl příslušných číselných údajů. Nutno vědět, že jednotlivá jména neoznačují historické osoby, nýbrž postavy typisující periody dějinné. Theo- logický dosah těchto údajů zdaleka ještě není objasněn. X

Maviael. Potomek Kainův, syn Irádův, otec Matuzaelův [Gn*4,18].

Mazání domu v Lv 14,45, doslovně prach [Lv 14,41], ve většině cizojazyčných překladů malta.

Mazání olejem mělo jednak význam zdravotní, jednak kultický. Na východě bylo ve velké oblibě m. těla zvláště po koupeli k změkčení vyprahlé kůže a k osvětlení, neboť olej zamezoval přílišný pot a chránil póry. Nedostatek oleje byl pokládán za trest Boží [Dt 28,40; Kaz 9,8]. - V kultickém životě se užívalo oleje při posvěcování všeho, co souviselo se stánkem nebo chrámem [pomazání svaté Ex 30,22-33; 40,9-11]. Kněz i velekněz bývali za ustavičných obětí pomazováni smíšeninou krve obětního berana a oleje, a to tak, že jim byl potřen konec pravého bolťce, palec pravé ruky a pravé nohy na znamení hbitosti v službě Boží [Ex 28,41; 40,15; Lv 8,23n]. Také proroci bývali uváděni ve svou funkci mazáním oleje [1Kr 19,16; Iz 61,1]. Stejně bývali pomazováni králové. Snad je možno rozeznávat při tom m. soukromé, jímž se jim dostávalo práva na trůn [1S 10,1; 16,13], a veřejné, jež jim propůjčovalo královskou moc a bylo symbolem udělení Božího ducha [1Kr 1,34.39; 2Kr 9,1.6; sr. Iz 61,1]. Tato slavnost byla konána za starších dob u pramene [1Kr 1,33 Gihon], později v chrámě [2Kr 11,11]. Olej byl uchováván ve svatyni v beraním rohu [1Kr 1,39]. Olej vyžil nejvyšší kněz na hlavu královu v zastoupení Božím [1Kr 1,39.45; Ž 23,5; 89,21]. - I malomocní po svém uzdravení byli mazáni olejem na znamení, že jsou

opět schopni účastnit se kulturního života [Lv 14,14nn].

M. o. bylo od pradávna považováno za léčivý prostředek u Řeků, Římanů i Židů [Iz 1,6; Mk 6,13]. Někdy býval olej smíšen s vínem [L 10,34]. Jk 5,14 popisuje starokřesťanskou praxi při návštěvě nemocných, kde mazání olejem bylo doprovázeno modlitbou. *Mast. *Mesiáš.

Mazání pavézy, štítu, jenž byl potažen kůží, bylo znamením přípravy k válce [Iz 21,5], ač pavézy byly mazány olejem i jindy, aby jejich kůže nezatvrdla [2S 1,21].

Mazání vonnými věcmi, balzamování, bylo prováděno hlavně v Egyptě už 3000 let př. Kr. různými oleji, aby mrtvé tělo bylo uchováno před hnilobou a zetlením [Gn 50,3], *Balsám.

Mdletí, mdlítí, mdloba, mdlý. Kraličtí těmito slovy překládají několik různých hebr. výrazů, jež všechny znamenají slabost, obtíženost, vyčerpanost, neúživost, zemdlenost. Líta měla mdlé oči Gn 29,17 [slabozrakost; jinde totéž slovo překládají útlý Gn 33,13; měkký Př 15,1; lekavý Dt 20,8; choulostivý 2Pa 13,7]. Ale i Jákob měl mdlé oči ve smyslu obtíženě [Gn 48,10] tak, jako může být obtíženo i ucho, takže není schopno slyšet [Iz 59,1], a srdce [Ex 9,7]. Třetí výraz, který Kraličtí překládají mdlý [1S 2,4], znamená vyčerpaný a tedy snadno klopýtající, těžce klesající únavou [Iz 40,30] a nestatečný [Za 12,8]. Jr 8,18 mluví jiným hebr. výrazem o mdlém srdci ve smyslu neúživosti [sr. Ž 41,4; Iz 1,5; Pl 1,22; 5,17]. Šestý hebr. výraz, který Kral. překládají mdlý [Jl 3,10], mdloba [Jb 14,10] znamená tělesnou slabost.

V NZ překládají tak Kral. řecké *asthenés* [„slabý“] jako výraz slabosti celého člověka: o ženě ve srovnání s mužem 1Pt 3,7; Pavel o svém zjevu ve srovnání s mocí Ducha a svými písemnými projevy 1K 2,3; 2K 10,10. Jinde totéž slovo překládají: ne-mocný [Mt 26,41; Mk 14,38; mdlý Ř 6,19], při čemž myslí na náboženskou a mravní slabost lidského těla. Tělo a mdloba tohoto druhu spolu úzce souvisí. Teprve vzkříšení nás zbaví této mdloby [1K 15,43n; ne-moci]. Opakem mdloby těla je moc Ducha, který se ujímá naší mdloby [Ř 8,26]. Lidská bezmocnost [Kral: nemoc] se tak může stát půdou ke zjevení Boží moci na zemi [2K 12,9], neboť Bůh vyvoluje právě ty mdlé, aby zahanbil to, co je silné [1K 1,27], protože mdloba Boží je silnější než lidé [1K 1,25]. I Kristus za svého pozemského života byl Synem Božím »v mdlobě« na rozdíl od synovství Božího v »moci« Ř 1,4 ne-mocný 2K 13,4, takže čestnou známkou těch, kteří žijí v Kristu, je právě mdloba [2K 12,10 sr. 2K 11,30; 12,5,9; 13,9], již se zmocňuje a prosívá moc Kristova [2K 13,3-4].

Jiného rázu je mdloba, o níž mluví Pavel v Ř 14,1; 15,1; 1K 8,7.9nn.12; 9,22; 1Te 5,14. Jde tu o nedostatečně vyvinutou víru, kterou ti, kteří se pokládají za silné, rádi podceňují. S touto mdlou vírou souvisí nedostatek

Mazání pavézy-Meč [409]

»umění« [Žilka: poznání] i »mdlé«, zmatené svědomí [1K 8,7.12]. Křesťan se musí mít na pozoru, aby se svou svobodou nestal kamenem úrazu mdlým. *Hádka.

Je ovšem i mdloba, která se blíží hříšnosti ve smyslu slabosti [Kral. nedostatku Žd 7,28] ve srovnání s mravní dokonalostí [sr. Ř 5,6 s Ř 5,8]. Ale Kristus jako nejvyšší kněz má soucit s těmito mdlobami [Žilka: slabostmi Žd 4,15], bere je na sebe, takže křesťan může směle přistupovat k trůnu milosti.

Někdy má výraz mdlý význam ubohý, nemohoucí, bezmocný, bezvýznamný. Tak Ga 4,9 mluví o »mdlých *živlech«, Ř 8,3 o zákonu »mdlém pro tělo« [sr. Žd 7,18], 1K 12,22 o »nejmdlejších« [Žilka: slabších] údech v těle. Ve Sk 20,35 se mluví o mdlých členech sboru, t. j. o hospodářsky slabých.

Mají-li řecké *asthenés* a příbuzné výrazy význam nemoci, překládají Kraličtí buď neúživý [Mk 6,56] nebo mdloba [těla Ga 4,13], nemocen [Mt 10,8; L 10,9; J 5,5; Sk 28,9], nemoc [J 11,4; L 5,15; 8,2]. *Nemoc. *Nesličný.

Mea [= sto]. Věž v sv. části nově zřízených hradeb jeruzalémských, na zevní straně hradeb Siona nedaleko brány bravné [Neh 3,1; 12,39].

Mebunnai [= vystavěný]. Chusatovec z rytířů Davidových [2S 23,27], snad totožný se Sibbechaiem Chusatským [2S 21,18; 1Pa 11,29; 20,4; 27,11].

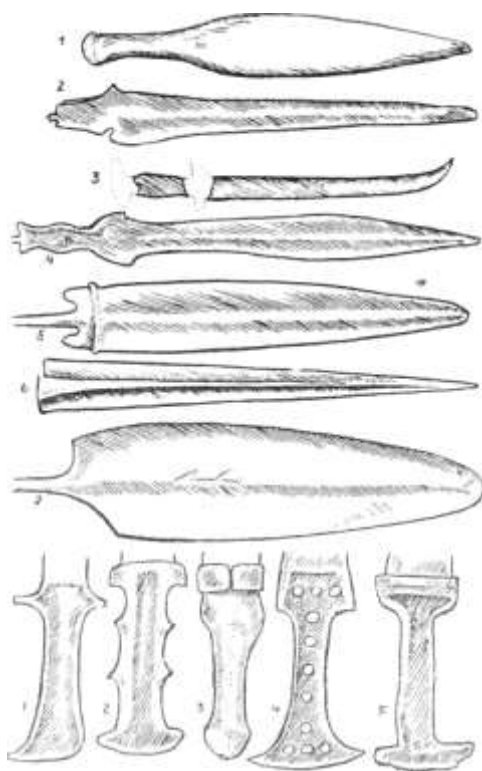
Meči, 1. osoba přítomného času od metati. *Metati.

Meč, zbraň bodná i sečná. Bodná měla podobu dýky [1S 31,4; 2S 2,16], sečná srpovitě nebo mírně zahnutého nože s ostřím na vnější straně [Gn 22,6.10; Joz 6,21; Mt 26,51]. Byly také meče dvojsečné [Sd 3,16; Ž 149,6], jež se nosily v kožené pochvě [1S 17,51; Jr 47,6], připásané na řemeni kolem pasu [Ex 32,27; 2S 20,8; Neh 4,18] obyčejně na levém boku [sr. Sd 3,16 s v. 15.21]. Skládal se z jilce a ostří [Sd 3,22] různé délky [Sd 3,16]. Jilec byl často ozdoben různými ornamenty, ostří bylo zhotovováno z bronzu nebo ze železa [Iz 2,4]. V době Ježíšově římská pěchota nosila meč na levém boku, kdežto dýku na pravém. Obrazně je užito m. o jazyku [Ž 57,5 sr. Iz 49,2], o působení nevěstky [Př 5,4], o řeči [Př 12,18], o zubech bezbožníků, kteří šírají chudé a nužné [Př 30,14], o falešném svědectví [Př 25,18].

V NZ je m. ve vlastním slova smyslu jako zbraň zmíněn ve vypravováních a zajetí Ježíšově [Mt 26,47; Mk 14,43; Mt 26,51; Mk 14,47; J 18,10; L 22,49]. Podle Mt 26,52 Ježíš varuje před užíváním meče, pravděpodobně jako symbolu násilí, nikoli obrany [Zj 13,10 sr. Ř 13,4]. Meč je v NZ také symbolem násilné smrti [ve válce, v pronásledování ap.]: Žd 11,34 [sr. 1Kr 19,1nn].37 [sr. 1Kr 19,10; 26.23; Ex 17.13; Nu 21.24; Dt 20,13; L 21,24; Sk 12,2; 16,27; Ř 8,35; Zj 6,4]. Obrazně mluví Ježíš o m. u Mt 10,34

[410] Med-Měď

v tom smyslu, že ten, kdo se rozhodne pro Krista, musí počítat s nepřítelstvím i svých nejbližších [Mt 10,35; L 12,51]. Podle některých vykladačů však prý Ježíš myslil na skutečné použití meče se strany těch, kteří budou chtít křesťanství násilím vyhubit. Další obrazně užití m. máme u L 22,35nn. »Ježíš zde nemluvil o rozmnožení počtu zbraní u učedníků. Avšak právě proto, že nemyslel na jejich zbraně, potřebují učedníci oné odvahy, jež pokládá m. za důležitější než plášť a zřekne se i posledního majetku, nemůže se však vzdát boje« [A. Schlatter]. Ježíš žádá ochotu obětovat a nasadit všecko. Učedníci ovšem nepochopili obraznost řeči. Ukazují dva meče a Ježíš shovívavě a téměř ironicky odpovídá: »Dostít jest.« Také Pavel mluví o m. obrazně, když popisuje duchovní výzbroj křesťana [Ef 6,17 sr. Iz 11,4; 2Te 2,8]. V duchovním boji [»ne

Meče: 1. železný z doby řecké. 2. Bronzový z doby Hyksů. 3. Železný zahnutý z Beth Sean. 4. Železný dvousečný z Megidda. 5. Cyperský „rohový“. 6. Z nálezu v Telí Addšúl. 7. Syrský „šípový“. Jilce: 1. Železný s dřevěným obložením z doby Hyksů. 2. Syrský z Ras Šamra. 3. Syrský kostěný. 4. Hyksoský ze slonoviny (dírký pro nýtky). 5. Bronzový z Megidda.

proti tělu a krvi« Ef 6,12] potřebuje křesťan meče Slova Božího, jež pochází z Ducha sv. Žd 4,12 srovnává Slovo Boží s obojstranným mečem [ve skutečnosti snad tu jde o obětní nebo operační nůž] právě proto, že bezohledně odhaluje nejtajnější myšlenky lidského srdce [»proniká až tam, kde se dělí duše a duch, klouby a morek«, Žilka].

Med. Už ve starověku se ho užívalo k slazení, v lékařství, kosmetice, při konzervování i v kultu, kde ve spojení s mlékem měl význam v obětech zemřelým a božstvům smrti, až se nakonec stal nebeskou stravou božstev a blažených. Zaslíbená země je v Ex 3,8.17; Joz 5,6; Ez 20,6.15 charakterisována jako »země, oplývající mlékem a strdí«. Divoké včely [Apis fasciata] sídlily ve skalních rozsedlinách, jeskyních, dutých stromech a často i v hustém podrostu a jiných místech [1S 14,24-26; Dt 32,13; Sd 14,8; Ž 81,17; Mt 3,4]. Nevíme, kdy Izraelci začali včelařit, ale z pozdějších zmínek můžeme usuzovat, že včelařství bylo předmětem výnosného obchodu s okolními zeměmi [Gn 43,11; Ez 27,17]. Ovšem, jakýsi druh syrobu [Kral.: med] byl produkován i z ovocných štáv. Upečený chléb [Kral. koláč] býval natírán olejem nebo medem [Ex 16,23]. Med byl hledanou pochoutkou [2S 17,29; 1S 14,26; Ž 19,10n], divoký m. potravou chudých a nomádů [Mk 1,6]. O způsobu včelařství nám SZ podává málo zpráv. Dodnes se vyskytují v Palestině hrncovité úly ze slámy, vymazané hlinou, nebo rourovitě asi 1 m dlouhé úly z proutí, opatřené po obou stranách česnem. Podle Iz 7,18 a Za 10,8 bylo zvykem vylákat včely z úlu pískáním [Kral. šeptáním], aby bylo možno nerušeně vybrati med z úlu. Ačkoliv m. patřil mezi produkty, podléhající nařízení o odvádění desátků z prvotín [Lv 2,12], nesmělo se ho užít při obětech [Lv 2,11], snad proto, že m. snadno kvasí, anebo proto, že m. měl úlohu v pohanských obětech. L 24, 42 naráží na starověký lékařský názor, že m. je prostředkem proti škodlivým účinkům požívání ryb. Zase doklad, že Lukáš byl lékařem [L. Köhler].

Je nasnadě, že m. se stal obrazem soudů [Ž 19,11] a výmluvnosti Božích [Ž 119,103] i řečí utěšených [Př 16,24], což vysvětluje i obraz u Ez 3,1nn; Zj 10,9n.

Měď. Nelze vždy přesně rozhodnout, kdy jde v bibli o měď a kdy o bronz [slitinu mědi a cínu]. Egypťané měli měděné doly už kolem r. 5000 př. Kr. na poloostrově Sinajském; dodnes jsou tam zbytky pecí, ve kterých byla tavěna ruda [Jb 28,2], šachet a hromady strusek. Měděné doly byly i na Líbanu v krajině Nuchaši [= země mědi], na Cypru [odtud lat. jméno ostrova Cuprum = měď], v Mešechu a Tubalu [Ez 27,13] a v Edomu. Podle Dt 8,9 oplývala zaslíbená země horami, bohatými na měď [sr. Dt 33,25]. David dovážel m. z Betachu a Berotu [někde v okolí Baalbeku na území Hadadezerově 2S 8,8]. Nedávno pak byly objeveny Salomounovy tavírny na m. v Aziongaberu, vybudované tak, že severní

větry, zachycované umělými komíny, pomáhaly při žhavení rudy.

Z m-i a jejich smíšenin byly zhotovovány hrnce, kotlíky, pánve, lopatky, lžice, krati-knoty a j. [Ex 38,3; Lv 6,28; Nu 16,39; Jr 52,18] zvláště k účelům bohosluzebným [1Kr 7,41-46; 2Pa 4,1-17]; ale i zbraně jako pavězy, helmice, hroty ke kopí aj. [2Pa 12,10], zrcadla, kruhy, řetězy, sloupy, brány, hudební nástroje, modly a později také mince [Ex 38,8; 2Kr 25,7,13; Iz 45,2; 1Kr 13,1; Zj 9,20]. O měditepci čteme v 1Kr 7,14.

Medaba. Moabské město, přidělené kmenu Rubenovu [Nu 21,30; Joz 13,9,16]. Ve válce Davidově s Ammonitskými táhli Syrští, které si Ammonitští najali, až k tomuto městu [1Pa 19,7], ale utekli před vojskem Davidovým. V době Achasa, krále judského, bylo M. moabskou svatyní. Izrael nebyl s to toto město trvale udržet ve své moci [Iz 15,2]. Z pozdějších dějin je známo, že v M. byl zajat a zabit Jan Makkabejský příslušník moabské rodiny Jambri [nebo Ambri]. M. leželo asi 25 km j. od Ezebonu. Místo zachovalo dodnes staré jméno. Četné vykopávky potvrzují starobylost místa.

Medad [Nu 11,26] *Eldad.

Měděné moře *Moře.

Medenice [stč. původně medenice = měděná nádoba, mísa, umyvadlo]. Kraličtí tak překládají několik různých hebr. výrazů, jež jinde překládají hrec, nádoba a pod. Jde o bronzové nebo hliněné umyvadlo na zachycování krve nebo umývání [Ex 12,22; 2S 17,28; 2Kr 4,38]. Perští králové na vojenských výpravách měli vždy s sebou umyvadlo na nohy. Nazývá-li žalmista Moába medenicí Boží, myslí snad na to, že Moáb se hodí jen k nejnižším službám v Božích plánech [Ž 60,10; 108,10]. U J 13,5 jde o přenosnou nádobu na umývání. U Mk 7,4 jde o měděnou nádobu.

Měděný had *Had.

Médie, část Iránské vysočiny, hraničící na severu s mořem Kaspickým, na západě s pohořím Zagros, na východě s územím Parthů, na jihu s Elám. Větší část země je náhorní rovina asi 1000 m nad mořem. Ostatkem území táhne sedm souběžných horských hřebenů od sz k jv. s velmi úrodnými údolímí. Hlavním městem byla Ekbatana [nynější Hamadan, Ezd 6,2; Achmeta], původně sídlo kočovných Skythů, kteří v 9. stol. př. Kr. ustoupili indo-evropským Médům. Po dlouhou dobu snášeli Médové nadvládu říše assyrské, až král Kya-xares [652-612] nadvládu tu svrhl a ve spojení s králem babylonským Nabopolasarem dobyl Ninive [612] a říši assyrskou vyvrátil. Assyrii zabrali Médové, jižní část Mesopotamie a Sýrii král babylonský. Po smrti Nabuchodonozorově byl záhy Babylon podmaněn od perského krále Kýra [Gyra]. Ten svrhl také krále médského Astyaga [584-550] a připojil Médii k říši Perské. R. 330 př. Kr. se stala M. součástí veleříše Alexandra Velikého. Po jeho smrti byla připojena k říši Syrské a později tvořila součást říše Parthské.

Medaba Mech [411]

Bible uvádí jméno Madai v Gn 10,2 jako syna Jafetova. Myslí patrně na praotce Mé-d'anů. Podle 2Kr 17,6 assyrský král Salmanasar dobyl Samař a odvedl krále Ozece a mnoho lidu do zajetí assyrského a osadil je v kraji Gozan a »v městech médských« [r. 722 př. Kr.]. Izraelci mluvili o médských městech a národech i tenkrát, když říše médská byla už dávno vyvrácena, jednak proto, že to bylo jméno starší, jednak proto, že Médové tvořili i po vyvrácení hlavní část obyvatelstva perské říše [Iz 13,17; 21,2; Jr 25,25; 51,11]. Podle Dn 5,31 [sr. v. 28] prý se Darius Médský zmocnil Babylona! Mezi královstvími, vypočítanými u Dn 2., je M. druhým královstvím [Dn 2,39], jehož symbolem byl medvěd [Dn 7,5]. Dvou-rohý skopec [Dn 8,3-7,20] je symbolem Médie a Persie. Jeden z rohů byl větší než druhý a vyrazil později, t. j. Perská říše předstihla mocí říši Médskou.

M. měla význam pro náboženský život celého východu. V 9. nebo v 7. stol. př. Kr. zde žil náboženský myslitel Zoroaster [Zara-thustra], zakladatel náboženského dualismu, t. j. víry ve dva božské principy: Dobra a Zla. Tyto principy prý spolu ustavičně zápasí. Povinností člověka jest napomáhati božstvu dobra v boji proti božstvu zla.

Ve Sk 2,9 jsou uvedeni Židé, žijící v Medii a mluvící tamním jazykem, nebo mědští prose-lyté.

Medle, stč. mne dle = pro mne, později jako příslovce mnedle, s vypuštěním n medle = pak, tedy, tak. Víckrát v Kral., ku př. Gn 24,14; 2Kr 18,26; Iz 36,11; Jr 42,2. Č.

Mefat [= vody vzdechů?]. Město na území pokolení Rubenova [Joz 13,18], přidělené levitům z čeledi Merari [Joz 21,37; 1Pa 6,79]. V době Jeremiášově patřilo Moab-ským [Jr 48,21]. Snad dnešní Telí Džava.

Mehaiarkon [= vody žluté barvy]. Místo na území pokolení Dan poblíž Joppy [Joz 19,46]. Leželo na nevysychající říčce, v zimě nepřebroditelné, jež byla různými příměsmi zabarvena na žluto.

Mehetabel [= Bůh prokazuje dobrodiní]. 1. Žena Adara, krále idumejského, dcera Matredina [Gn 36,39; 1Pa 1,50]. - 2. Otec Delaiášův, děd Semaiáše, který radil Nehemiášovi, aby se ukryl v chrámě před úklady nepřátel, jejichž byl tajným nebo neuvědomělým spojencem [Neh 6,10n].

Měhoděk [Ž 35,25]. Tento výraz vznik ze stč. měj ho díek = díky, dobře, správně. Měhoděk = měj [z] toho dík, měj za to díky, pak měhoděk ve významu dík, chvála, výborně. Tak NZ z r. 1601 u Mt 25,21,23; L 19,17 má »měhoděk, služebniče dobrý a věr-ný«. V hebr. je čitoslavec *he'ách* — ach, ha, aj.

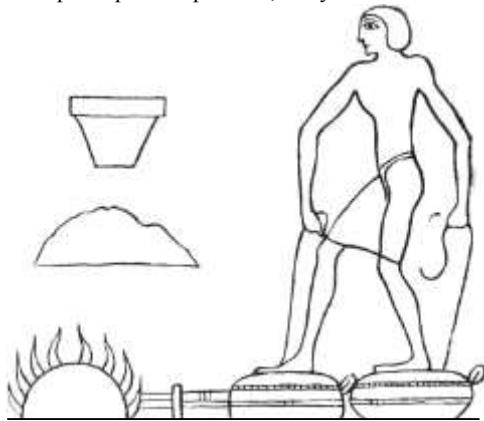
Mehuman. Jeden ze 7 komorníků Asverových [Est 1,10].

Mech. Hebr. 'ézőb [1Kr 4,33], překládané jinde *yzop [Ex 12,22; Lv 14,4]. Roste na

[412] Měch-Melchisedech

starých zdích v Egyptě a Palestině. Ve srovnání s cedrem je to nepatrná rostlinka.

Měch. Kožená lahvice [Gn 21,14; Joz 9,4] na vodu a víno, vyrobená z kozí kůže. O kovářském měchu čteme u Jr 6,29. Skládal se vlastně ze dvou kožených vaků se dvěma vývody k ohni. Měchošlap pracoval tak, že měl pod každou nohou jeden vak, jež střídavě stlačoval nohou a načerpával pomocí provazu, který držel v rukou.

Kovářský nebo zlatnický mech. Malba z hrobu Thot-mesa IV. v Thebách.

Mecheratský *Mechratský.

Mechida. Zakladatelka rodu Netinejských, jež se vrátila ze zajetí [Ezd 2,43.52].

Mechir [Mechira = cena, mzda]. Judovec [1Pa 4,11].

Mechona [= základ]. Místo na nejjihnějším území pokolení Judova někde poblíž Sicelechu [Neh 11,28].

Mechratský [Kral. Mecheratský] Hefer, pocházející nebo sídlící v nějakém městě nebo místě, nazývaném Mechera [1Pa 11,36].

Měkký. Ve smyslu jemný, lahodný, laskavý, příjemný: měkká [= vlídná] odpověď [Př 15,1]; měkký [= lahodný, libý, sr. Ž 55,22] jazyk [Př 25,15; měkké [= hebké, poddajné] roucho Mt 11,8. Jinde překládají Kral. tentýž hebr. výraz slovem outlý [Gn 33,13], malý [1Pa 22,5]. Pavel mezi pohanskými neřestmi, jež vylučují z království Božího, vypočítává i »měkkost«: »Měkcí [Žilka: změkčili; cizojazyčné překlady: zženštilí] království Božího nedůjdou« [1K 6,9]. Jde tu snad o mladíky, kteří se dávají pohlavně zneužívat k pede-rastii [sr. Dt 28,54.56 »v rozkoši chovaný«, lépe: »k rozkoši vychovaný«].

Melatiáš [= Hospodin osvobodil] Gabao-nitský, který pomáhal při opravě zdi jerusa-lemské [Neh 3,7].

Melea. Syn Menamův, otec Eliachimův, praotec Josefův v rodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Melech [= Kral (Sof 1,5). Totéž co Mo-

loch (Sk 7,43) nebo Melchom (2Kr 23,13)]. -

1. Hlavní božstvo Ammonitských, stejného významu jako národní božstvo moabské Chámós [Nu 21,29]. Oběma byly přinášeny ohnivé oběti zvířecí i lidské [Am 5,26; Jr 32,35]. Z lidí byly obětovány obyčejně děti. I Salomoun vystavěl Molochovi a Chámosovi výsost [1Kr 11,7.33] na hoře proti Jerusalemu přesto, že to bylo Zákonem přísně zakázáno [Lv 18,21; 20,1-5]. Podobně si počínali i další králové [2Pa 28,3; 2Kr 17,17; 21,6; Ž 106,38; Jr 7,31; Ez 23,37.39]. Joziáš pobořil a znesvětil oltáře, které Salomoun postavil M.-ovi [2Kr 23,10.13]. Z Kral. překladu není vždy patrné, že jde o M. Několikrát totiž mluví tento překlad o „králi jejich“, „králi vašem“ [Jr 49,1.3; 2S 12,30; 1Pa 20,2].

2. Syn Míchův, potomek Saula a Jonatana [1Pa 8,35; 9,40n].

Melcha. - 1. Dcera Háráná, bratra Abrahamova, žena Náchorova, jemuž porodila 11 dětí [Gn 11,29; 22,20-23; 24,15.24.47]. - 2. Dcera Salfadova [Nu 26,33]. *Melchi.

Melchi [= Malkiáš = Hospodin je Kral]. Jméno, jež se dvakrát vyskytuje v rodokmenu Ježíšově, jednou přeložené Melcha [L 3,24], podruhé Melchi [L 3,28].

Melchiel [= Bůh je Kral]. Syn Beriův a vnuk Asserův, zakladatel čeledi [Gn 46,17; Nu 26,45].

Melchisedech [= kral spravedlnosti nebo spíše Můj (božský) Kral je spravedlnost, sr. Ž 4,2]. Kral Sálem [pravděpodobně jde o Jerusalem, který už ve 14. stol. př. Kr. má jméno Uru-salim na tabulkách z Telí el Amarna, sr. Ž 76,2]. Gn 14,18-20 o něm vypravuje, že jako kněžský kral Nejvyššího božstva [El Eljon] vyšel vstříc Abrahamovi, jenž se vracel z vítězné války proti Chedorlaomerovi. M. posílil Abrahama pokrmem a nápojem, udělil mu požehnání a přijal od něho desátek z kořisti. V Ž 110,4 jest M. jménem ideálního krále izraelského [mesiáše], který spojuje úřad kněžský i královský. V židovské apokalyptice i v rabínské exegesi je očekáván v posledních dnech M., jenž spojí funkci kněžskou a královskou, přemůže hřích a zahájí rajske období. Pisatel Žd 5,6.10; 6,20; 7,1-12 vidí M-a v duchu této apokalyptiky a Ž 110,4 zdůrazňuje jeho podivuhodná jména [„kral spravedlnosti“ a „kral Sálem = pokoje“], jakož i tu okolnost, že je „bez otce, bez matky, bez rodu [= rodokmenu]“ [Žd 7,3, sr. Ezd 2,39.62]. Byl tedy podle pisatele Žd nadlidskou bytostí právě tak jako Kristus. Že byl pokládán za více než Abraham, je patrné i z toho, že nikoliv Abraham M.-ovi, ale M. Abrahamovi udělil požehnání. M-em začíná nový kněžský řád [Ž 110,4], nezávislý na kněžství aronovském [levitském]. V posledku znamená tento řád zrušení židovského kultu a Zákonu. I ta okolnost sloužila pisateli Žd za důkaz věčnosti Kristovy, že bible nepopisuje konec života M.-ova. M. je mu symbolem věčného kněžství. Ovšem, M. je pouze obrazem Kristovým a odkazem na Krista [Žd 7,3].

Melchisua [= (božský) Král je spása]. Syn krále Saula [1S 14,49; 1Pa 8,33; 9,39]. Byl zabit v bitvě u Gelboe spolu s Jonatou a Abinadabem, syny Saulovými [1S 31,2].

Melchom, totéž co *Melech a Moloch [2Kr 23,13].

Melící [Kaz 12,3] *Mleti.

Melita, nyní Malta. Ostrov ve Středozemním moři na jih od Sicílie, kdysi dějiště událostí, popisovaných ve Sk 28. Zde se zachránila celá posádka lodí, na níž byl Pavel odvážen do Říma. Měří bez sousedních ostrůvků 246 km² a má kolem 300.000 obyvatel. Podnebí je zde velmi horké [roční průměr 25° C]. Má důležitý význam obchodní i vojenský od samého starověku. Z doby, kdy ostrov ovládali Feničané, pocházejí mnohé trosky a nápisy.

Mello [= nános půdy, terasa, val, bašta?], 1. Dům M. [Sd 9,6], t. j. všichni obyvatelé pevnosti [tvrze sichemské] nebo celá rodina matky Abimelechovy, celý její rod, jenž sobě ustanovil Abimelecha za krále v Siche. Abimelech vyvraždil všechny své bratry kromě jednoho. Jest to první pokus o zavedení královské dynastie v Izraeli proti starému ideálu teokratickému [Sd 8,23].

2. Tvrz v Jerusalemě, jež existovala už v době Davidově [2S 5,9] a byla přestavěna za Šalomouna [1Kr 9,15; 11,27] a znovu opevněna za Ezechiáše [2Pa 32,5] proti očekávanému útoku Assyrských.

Meloun [*Cucumis melo*] byl pěstován hlavně v Egyptě a vedle okurek, póru, cibule a česneku oblíbenou zeleninou Izraelců [Nu 11,5].

Mem. Třinácté písmeno hebr. abecedy, našem. Ž 119,97.

Memfis [Oz 9,6, jinak v bibli Nof]. Nejstarší, velmi rozsáhlé hlavní město ve středním Egyptě, ležící na levém břehu Nilu, 18 km jižně od Káhiry. V bibli je o něm zmínka v Iz 19,13; Jr 2,16; 46,14,19; Ez 30,13,16. Po pádu Jerusalema se někteří izraelští uprchlíci usadili v tomto městě [Jr 44,1]. Podle Herodota město založil ve čtvrtém tisíciletí př. Kr. král Meni, první historický král egyptský, a nazval je Men-Nefér; Rekové pak toto jméno zkomolili na Memfis. Koncem osmé dynastie kleslo M. na stupeň druhého města a za jedenácté dynastie bylo úplně zastíněno Thebami v Horním Egyptě. Ze staveb memfiských vynikal chrám Apisův [posvátného býka Apise], který stál naproti jižní bráně chrámu božstva slunce Ptah, otce všech bohů a tvůrce světa, ochránce umělců. Psametich dal při chrámu Apisově zbudovati rozsáhlou kolonádu, nesenou velkými sochami. Zdi chrámových budov jsou uvnitř i vně zdobené polovypuklinami a nápisy hieroglyfickými [posvátné písmo] a polychromovány živými barvami. Podobně jsou zdobené i sloupy. Západně od města byly vystavěny velkolepé pyramidy, z nichž některé byly zachovány u vesnice Gizehu, jež spolu s jinou vesnicí je poslední památkou po tomto kdysi vynikajícím městě; kamene z trosk jeho bylo využito při stavbě Káhiry.

Melchisua-Meraiot [413]

Memuchan [snad perský výraz pro dvorního mága]. Jeden ze sedmi knížat [vévodů] při dvoře Asverově, který nepřál královně Vasti [Est 1,14,16,21].

Ménam, syn Matatana, otec Meleův, prarodice Josefův v rodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Mene [Dn 5,25—28]. První slovo tajemného nápisu „Mene, mene, tekel, ufarsin“, napsaného na stěně Balsazarova paláce, z něhož Daniel vyčetl záhubu královu a jeho dynastie. *Mene* má stejný kořen jako řecké *mina*, *tekel* znamená totéž, co *šekel* a *farsin* [perés] prý = poloviční mina. Někteří se domnívají, že šlo o nějakou obchodní formuli, jež bývala jako nápis dávána na obchodní komory starověku anebo jako dovětek připojována k obchodním smlouvám nebo k likvidaci obchodního úpadku a pod. Vykладаči tohoto aramejského místa překládají text různě: „čten, zváženo, rozdělen“. Josephus Flavius překládá: „Počet, váha, zlomek“. Jiní: „On sčítal, zvážil a oni odhadují“. Snad je ve slově *perés* [páras, *farsin*] i narážka na Peršany, kteří učinili konec Balsazarově říši. Nesnáze ve čtení spočívala v tom, že v nápise byly jen souhlásky a že po připojení různých samohlásek dávala věta různý smysl. Bystrý výklad Danielův vyčetl v nápise úmysly Božího soudu: „Sčítl jsem, sčítl, zvážil a rozdělují.“ *Počet.

Měnití se, t. j. měnití mysl, úmysl, rozhodnutí [Nu 23,19; Mal 3,6]. Tentýž hebr. výraz překládají Kral. jinde litovatí [Gn 6,6n; 2S 24,16; Jr 4,28; 18,10; 26,3,13,19 a j.] nebo želeť [Sd 2,18; 1S 15,11,29,35; 1Pa 21,15; Ž 106,45; 110,4; Jr 20,16; Am 7,3 sr. Ř 11,29; Jk 1,17]. ŠZ na jedné straně zdůrazňuje, že Bůh se nemění a ničeho, na čem se rozhodl, nelituje, protože není jako člověk [1S 15,29; Nu 23,19; Oz 13,14; Mal 3,6], na druhé straně však mluví o lítosti Boží [Ex 32,12,14; Am 7,6; Jr 18,8; 42,10] a dokonce popisuje proces, který se odehrává v Bohu, když se odvrací od svého hněvu [Oz 11,8n]. Nejde tu o nedůslednost — Boha nelze sevřít do logických formulek, jež platí o neosobních přírodních silách — nýbrž o vyjádření majestátu živého, osobního Boha, jenž zůstává věrný své podstatě, i když trestá nebo se slitovává.

Menšití se [J 3,30]. Tak překládají Kral. řecké sloveso, jehož se užívá v astronomii o ubývání měsíce nebo o ubývání světlosti.

Menuchotští obyvatelé nějakého místa Menuchot [1Pa 2,52,54] anebo potomci *Manáhatovi [1Pa 1,40; 2,54]. *Manuha.

Meonatai [= mé příbytky]. Otec obyvatel Ofry z pokolení Judova [1Pa 4,14].

Meraiáš [= vzpurný, odbojný]. Kněz, jenž byl hlavou otcovské čeledi Saraiášovy za dnů Joiakimových, tedy za druhé generace po zajetí [Neh 12,12].

Meraiot [= odbojný]. - 1. Syn Zerachiášův, potomek Eleazara, syna Aronova, a přední z kněžské čeledi [1Pa 6,6-7,52]. - 2. Syn Achitobův, otec mladšího Sádocha z velekněžského

[414] **Merála-Merom**

rodu [1Pa 9,11; Neh 11,11]. Žil asi 50 let před zajetím. — 3. Přední kněz z čeledi kněžských za dnů Joiakimových [Neh 12,15].

Merála. Pohraniční místo na západě území Zabulonova [Joz 19,11]. Snad dnešní Telí Chalta v údolí potoka Císon.

Merari [= hořký, je-li odvozeno z hebr.; milovaný, je-li odvozeno z egyptštiny?]. Třetí syn Levi, bratr Gersonův a Kahatův. Narodil se v zemi Kananejské dříve, než se Jákob odstěhoval do Egypta, a byl tedy v počtu sedmdesáti, kteří tam s Jákobem vešli [Gn 46,11; Ex 6,16; Nu 26,57]. Při sčítání lidu na poušti po vyjití z Egypta vynikly z potomků Merari hlavně dvě čeledi: moholitská a musitská [Nu 3,20.33; 1Pa 6,19.47]. Měly na starosti příkrývky [desky] stánku úmluvy, jeho svlaky, sloupky, podstavky a kolíky, jakož i veškeré nádoby [Nu 3,36; 4,29-33] pod vedením Itamara, nejmladšího syna Aronova [Nu 4,28]. Všecky tyto součástky stánku byly nakládány na dva vozy, tažené čtyřmi voly [Nu 7,8]. Pokolení Merari a Gerson na pochodu byla zařazena bezprostředně za korouhvi vojska z pokolení Judova před pokolení Rubenovo [Nu 3,20.33-37; 4,29-33.43-45; 7,8; 10,17-21]. Když Jozue rozděloval zemi, přikázal tomuto pokolení 12 měst: čtyři v pokolení Rubenovu, čtyři v pokolení Gádovu a čtyři v pokolení Zabulonovu, mezi nimiž bylo Rámot v Galád městem útočištným [Joz 21,34-40; 1Pa 6,63.77-81]. David vymezil přesně služby levitů z pokolení M. [1Pa 23]. Ještě v době krále Ezechiáše se vyskytuje jméno Merariovců [2Pa 29,12.15]. Po návratu ze zajetí babylonského zastupoval syny M. Semaiáš se svým synem Abiášem, vnukem Jedutunovým [1Pa 9,14-16; Ezd 8,18n; Neh 11,15-17].

Mered [= vzpoura]. Toto jméno se vyskytuje pouze v úryvkovitém rodokmenu 1Pa 4,17-18 jako jméno Ezrovo z pokolení Judova. Měl dvě manželky: dceru faraónovu Betii a Izraelitku Hodi, sestru Nachamovu.

Meremot [= vyvýšeniny]. — 1. Jeden z předních kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 12,3.7]. Čeleď, která z tohoto kmene vzešla, měla jméno Meraiot [Neh 12,15], což snad vzniklo opisovačskou záměnou souhlásek. — 2. Syn Uriášův, kněz, který byl pověřen vážením stříbra a zlata, jež přivezl Ezdráš z Babylona [Ezd 8,33]. Zúčastnil se také opravování zdí jerusalemských [Neh 3,4.21]. Je snad totožný s M., jenž stvrdil smlouvu s Bohem [Neh 10,5]. — 3. Syn Baniův, jenž na podnět Ezdrášův zapudil svou pohan-skou manželku [Ezd 10,36].

Merés. Jeden ze sedmi knížat [Kral.: „vývod“] při dvoře Asverově [Est 1,14].

Meribah [= hádka, spor]. Jméno, vyskytující se ve spojení s Massah, t. j. pokušení a reptání [Ex 17,7]. Tato jména byla dána místu, kde lid izraelský reptal pro nedostatek vody. Někde na blízku Randim poblíž hory Oreb. *Vody sváru.

Meribbál. Syn Jonatův [1Pa 9,40]. *Mifibozet.

Merkuriáš. Mercurius, římský bůh obchodu, ochránce kupců a zisku, řecký Hermes, ochránce pocestných, posel bohů, syn Dia [Jupitera] a Máji, dcery Atlasu. Doprovází svého otce, kdykoliv se vydá na cesty po světě. Je zobrazován s okřídlenými sandály a okřídlenou čapkou. V ruce drží okřídlenou hůl, kolem níž se vinou dva hadi. Prostý lid v Lystře obzvláště živě očekával příchod bohů [pověst o Filomenu a Baucidě]. Pavla považoval za Merkuriáše, hlasatele Jupiterova, kterého viděli v Barnabovi, jenž byl pravděpodobně vyšší a více odpovídal vznešené představě Jupiterově [Sk 14,12]. Merkur byl pokládán také za vynálezce písma, ochránce hudby, poesie a umění.

Merob [= přibývání?, vzrůst?]. Jméno prvorozené dcery Saulovy, kterou zaslíbil tomu, kdo porazí Goliáše [1S 14,49; 17,25; 18,17]. Později však byla provdána za Adriele, syna Barzilaie Molatitského, jemuž porodila pět synů. Všichni padli za obět krevní msty Gabaonitských [2S 21,1-9, kde místo Mikol čtou mnozí Merob].

Merodach. Pohebrejšťeně jméno babylonského městského boha Marduka, který po znenáhlu přejal vlastnosti nižších božstev, když se Babylon stal hlavním městem říše. Tak zatlačil do pozadí i Béla neboli Bále, takže bývá i v pozdějších zprávách nazýván i Bálem babylonským [Jr 50,2]. Běl, o němž je řeč v Iz 46,1 a Jr 51,44, jest Marduk. Zvláštním ctitelům Mardukovým byl Nabuchodonozor. Ale i Kyros [bibl. Cyrus] po dobytí Babylona prokazoval Mardukovi povinnou úctu. Vlastní jména babylonská bývala často složeninou ze jména Mardukova a nějakého přívlastku, na př. *Merodach Baladan, Evil-Merodach. Patrně i Mardocheus z knihy Ester jest babylonské Merodach.

Merodach Baladan [= Marduk dal syna]. Syn Baladanův z Bit Jakinu v bažinatém kraji při ústí Eufratu, kde bylo původní sídlo Chal-dejských [Kaldejských]. Z počátku uznával nadvládu Assyrie, ale když byla assyrská armáda zaměstnána obléháním Samaří [r. 722 př. Kr.], zmocnil se Babylona a kolem r. 712 organisoval odboj okolních států [Sus, Fénicie, Moábu, Edomu, Filistie a Egypta] proti Assyrii. Také judsky král Ezechiáš přijal po svém zázračném uzdravení zdvořilostní návštěvu poselstva M. B-ova [bible čte: Bero-dach-Baladan 2Kr 20,12-19; 2Pa 32,31], jež ve skutečnosti zvala ke spolenectví proti Assyrii. Vliv Izaiášův [Iz 39,1-8] však způsobil, že se Ezechiáš k této vzpouře nepřipojil. Sargon II. porazil jednotlivé krále dříve, než se mohli spojit. R. 710 se zmocnil Babylona, r. 709 Bit Jakinu, kde však M. B-ana potvrdil za poplatného knížete. R. 703 se M. B. zmocnil znovu Babylona, ale byl po roce vypuzen Senacheribem, synem Sargonovým, a uprchl do Elamu s mnohými vystěhovalci z Bit Jakinu.

Merom [= výsost]. Vody Merom jsou

Meronotský-Mesiáš [415]

tradičně ztotožňovány s jezerem Meromským, dnešním Bahr-el-Chuleh [2 m nad hladinou Středozemního moře], jímž protéká Jordán: jest asi 5 km dlouhé, 5 km široké a 5 m hluboké. Pro tuto totožnost svědčí jen jméno. Podle některých badatelů jde spíše jen o silný pramen, vyvěrající u vsi Meiron, západně od moderního Safedu na úpatí Džebel Džermaku. Údolím teče říčka, vlévající se do jezera Genezaretského. Jiní archeologové navrhuji jiná místa, jež spojují s porážkou severokananejských králů a jejich spojenců za Jozue [Joz 11,5-7].

Meronotský. Obyvatel dosud nezjistitelného místa Meronot [1Pa 27,30; Neh 3,7].

Meroz. Místo, uvedené pouze v písni Debořině, jehož obyvatelé nepřišli na pomoc proti Zizarovi [Sd 5,23]. Snad dnešní Chirbet Marus asi 10 km jižně od Kádes na někdejší území Neftalimově. Jiní myslí na údolí Jezreel nedaleko potoku Cison.

Měření. V 1Pa 23,29 ve smyslu velikost, rozměr, rozsah.

Měřice, dutá míra na obilí [Sd 6,19], hebr. *'éfa* [Kral. *efi], = 36 l.

Měřiti v obvyklém slova smyslu Dt 21,2; Za 2,2; Mt 7,2; Žk 10,12 [sr. Žj 11,1n]. Př 21,29 překládají Kral.: »Uprímny měří cestu svou«. Je zde užito slovesa, jež v hebr. znamená napřimovati, usměrňovati, řídit, nastrojiti, upevniti [sr. Jr 10,23; Ž 50,23; Př 16,9; 2Pa 27,6], nejde-li tu, jak naznačují masoreti, o jiné, velmi podobně psané hebr. sloveso, znamenající dávatí pozor, šetřiti [sr. Př 14,15; 23,1], [s]rozuměti [Ž 73,17; Př 8,9; Jr 9,12; Iz 6,10; 44,18].

Méša. 1. Jméno zeměpisné hranice území synů Jektanových, když se usadili v Arábii [Gn 10,30].

2. M., král moabský [2Kr 3,4], který panoval za časů Achabových, Ochoziášových a Joramových. Když Achab v bitvě u Rámot Galád padl [kolem r. 852 př. Kr., sr. 2Kr 1,1], přestal M. odváděti králi izraelskému povinný plat, který až dosud odváděl. Joram, syn Achabův, spojil se s Jozafatem, králem judským, a s králem idumejským a vytáhl proti M-ovi. Obklíčil jej v Kirchareset. Tu M. v úzkosti obětoval na hradbách před očima oblehatelů svého prvorozeného syna a nástupce jako zápalnou oběť Chámosovi, moabskému božstvu.

Tato lidská oběť tak působila na obléhající, že se nepohodli a bez pořízení odtáhli do svých domovů [2Kr 3,27]. R. 1868 byl v Dibonu objeven t. zv. moabitský kámen, popisující činy M-ovy; jeho překlad viz Bič III. 279n.

3. Prvorozený syn Kálefův a jeho manželky Azuby [1Pa 2,42].

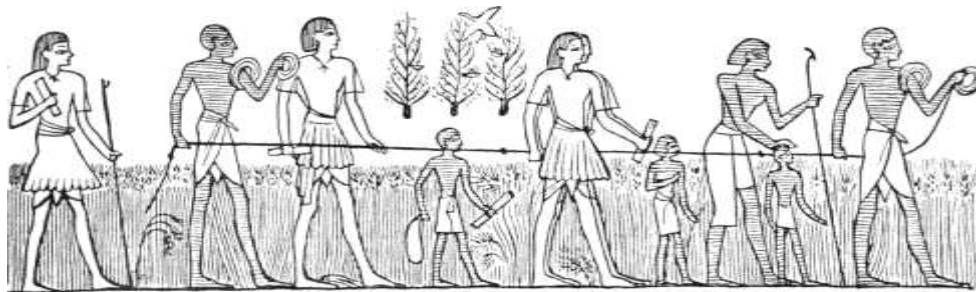
4. Syn Sacharaimův a jeho manželky Ghodsy, zplozený v krajině moabské [1Pa 8,9].

Mesal. Místo na území pokolení Asserova [Joz 19,26], jež bylo s přílehlými vesnicemi přiděleno levitům čeledi Gersonovy. V 1Pa 6,74 má jméno Masal. Snad leželo někde na pobřežní rovině jižně od Akko.

Meselemiáš [= Hospodin nahrazuje]. Levita z čeledi Kahatovy, z rodiny Chóre, spolu se svými syny vrátný u dveří stánku úmluvy [1Pa 9,21; 26,1], který v 1Pa 26,14 je nazýván Selemiáš.

Mezezabel - 1. Otec jakéhosi Berechiáše, jenž se zúčastnil stavby zdi a bran jeruzalémských [Neh 3,4]. - 2. Jeden z těch, kteří stvrdili smlouvu s Hospodinem [Neh 10,21]. - 3. Judovec z rodiny Žáry, otec Petachiášův [Neh 11,24] *

Mesiáš. [Viz i *Kristus.] Počestný název řeckou formou *messias* [J 1,42; 4,25] prošlého aramejského *m'sichá*, hebr. *mášiach*, znamená doslova pomazaný. Kněží byli při své ordinaci mazáni [*Mazati] olejem a nazýváni »pomazaní« [Ex 29,7; Lv 4,3,5; 6,22]. »Pomazaný Hospodinův« je obecným titulem krále izraelského [1S 2,10; 24,7; 26,9; 2S 22,51; Pl 4,20; Ab 3,13], jednou dokonce i Kyra [Kral. Cýra Iz 45,1], aby se naznačilo, že král nestojí svou vlastní mocí, ale že byl vyvolen a má své pověření od Boha [1S 10,1,6nn; 16,13]. V žalmech jde většinou o davidovské krále, aniž jsou udávána jejich jména [Ž 2,2; 18,51; 20,7; 132,10,17 a j. V Ž 28,8; 84,10; 89,39. 52 jde buď o krále nebo kněze nebo lid Boží jako celek; Ž 105,15 sr. 1Pa 16,22 mluví o pomazaných bez bližšího určení; mínění jsou ovšem zasvěcení Boží službě, sr. Iz 61,1. To vše naznačuje šíři pojmu »pomazaný«, až se nakonec pojmem »Pomazaný« vytvářela představa ideálního krále, významného nábožensky jako nástroje Boží svrchovanosti a důkazu

Měření pšeničného pole uzlovitou mírou podobnou dnešnímu měřičskému pásmu. Práci provádějí otroci, egyptští dozorcí nesou svitky papyru. Malba z hrobu Menny v Thebách.

[416] Mesiáš

Boží věrnosti k zaslíbení, že založí království spravedlnosti, jehož nositelem bude Izrael. Pro NZ se staly žalmy proroctvím o budoucím Králi, proroctvím, jež navazovala na vidění izraelských proroků. Podobně mesiášské naděje vyjadřují už apokryfní žalmy Šalomounovy z 1. stol. př. Kr.

Z počátku jde ovšem o představy nejednou převážně politické a pozemské, i když jimi vždy prokmitávají myšlenky náboženské [král jako pověřenec, místodržitel Boží. *Krá]. Bůh uzavřel s davidovskou dynastií věčnou smlouvu [2S 7,12n.14.15; 23,5; Jr 23,5; Ez 34,23n; 37,24n]. Ale už v Gn 49,10 se mluví o záhadném *Silo, k němuž se shromáždí národové. Do té doby bude vládnouti Juda, t. j. davidovská dynastie, z níž konečně vzejde tento podivuhodný panovník, za něhož se vrátí ráj [Gn 49,11n]. Stejným směrem ukazuje Nu 24,15-19, i když stále ještě převažuje [aspoň podle mnohých badatelů] představa politická: panovník z davidovského rodu zbraněmi přemůže nepřátele Izraelovy a Izrael se stane světovou říší [sr. Ž 72,8; Za 9,10].

Teprve proroci osmého a dalších století přináší do představy ideálního krále nové rysy s určitou důsledností. Iz 7,14n mu dává jméno Immanuel [»S námi Bůh«], jež zahájí období zchudlého sice, ale docela nového, zbožného Judy [Iz 6,11; Am 5,14n; Sof 3,12n]. Bůh sám se postará o vysvobození a záchranu svého lidu, současně však dá zrod dítěti, jež vyroste v předivného Rádce a bude vládnouti nikoli zbraněmi a politickou mocí, ale právem a spravedlností [Iz 9,1-6; 1,26; 28,17]. Je příznačné, že mezi podivuhodnými tituly [Iz 9,6] chybí titul královský. Zde se setkáváme s Mesiášem v pravém slova smyslu. Bude naplněn nadpřirozenou mocí [Rek udatný, sr. Iz 11,2], ale nepřítel bude přemáhat pouhou svou existencí [Iz 11,4; sr. Mi 5,4]. Zachutná si v bázni Hospodinově [Kral. »bude stížitelný v bázni Hospodinově« Iz 11,3], ujme se chudých a pokorných [Iz 11,4] a přinese říši Božího pokoje, návrat ráje [Iz 11,6-9]. To, co u Iz 2,1nn koná Bůh sám, bude provádět v Iz 11 M. I když má Izaiáš na mysli nějakého Davidovce, přesahují jeho představy hranice pouhého lidství.

Stejným směrem ukazuje současník Izaiášův Micheáš: čeká M., který se jako David zrodí v Betlémě [Mi 5,1.2; sr. 4,8], bude pastýřem lidu [Mi 5,4] »v síle a velebnosti jména Hospodinova«, který přinese pokoj a rozšíří vládu Boží až do končin země. Jr 23,5n přidává postavě M-ově nový rys, když mu dává jméno: »Hospodin spravedlnost naše«. To znamená, že v M-i přijde smíření s Bohem a tudíž odpuštění [sr. Iz 53,11; Ž 85,11]. Podobné tóny se ozývají u Ezechiele: M.-druhý David bude pastýřem [Ez 34,23] a knížetem [Ez 37,25] jako Boží zástupce.

Je nasnadě, že tyto ideální naděje, jež

nedovedly zničit ani trpké zkušenosti v Babyloně, byly marně spojovány zvláště v době po návratu ze zajetí s určitými dějinnými osobnostmi, na př. se Zorobábelem, jež po světové katastrofě se stane Božím zástupcem na zemi [Ag 2,23n], podle Za 3,7n; 4,14; 6,13 spolu s veleknězem Jozuou. Tento M. dokončí chrám [Za 4,9], vydobude svobodu a samostatnost své zemi [Za 3,9; 4,7.10], odpuštění hříchů a rajský pokoj [Za 3,9n sr. Mt 21,5; J 13,15]. Když však i Zorobábel žalostně ztroskotal, zahofela znovu stará mesiášská naděje v plné prorocké síle. M. bude knížetem pokoje, přinese chudým záchranu a rozšíří svou říši od řeky [Eufratu?] až do končin země [Za 9,9n].

Od doby *Makkabejských mesiášská naděje dostává víc a více ráz nadsvětlosti. I když u Dn 9,25n je snad M-em míněn velekněz Oniáš III., sesazený r. 175 př. Kr., nebo Jesua, první velekněz po návratu ze zajetí [sr. Ezd 3,2], na »konci dnů« podle Dn 7 převezme vládu nad světem podobný Synu člověka, s nímž přijde nebe na zem. Syn člověka není davidovským, nýbrž nebeským zástupcem Božím, ale jako Syn člověka i zástupcem člověčenstva, pokud je obrazem nebeské slávy [sr. Ž 8,6; Gn 1,26n]. Tento Syn člověka bude prostředníkem vlády Boží na zemi.

Ovšem vedle této prorocké linie existovala stále ještě lidová politická naděje, jak ukazují mnohé královské žalmy, sepsané na oslavu současných králů dvorními básníky. Některé z nich projevují sice ducha prorocké mesiášské naděje [na př. Ž 72; 45], ale u většiny z nich převládá představa světsky-duchovního, mocného, válečného světového vládce. Ani Ž 110, ve kterém je myšlenka M—e spojena s myšlenkou kněze, nepřesahuje staré lidové představy. A právě na tyto představy navazují t. z. v. Žalmy Šalomounovy asi z r. 50 př. Kr. a farizejská zbožnost v době předježíšovské a ježíšovské. Sedmnáctý ze Zalmů Šalomounových popisuje charakter a činy královského Vysvoboditele, kterého povolá Bůh, aby osvobodil svůj lid z ruky bezbožných nepřátel. Osvobodí a shromáždí ovšem jen spravedlivé a sám, svobodný od hřichu a vybaven Boží moudrostí, silou a spravedlností přinese lidu Božímu požehnání. Ostatní národové, pokud nebyli vyhubeni anebo zotročeni, přijdou od končin země, aby se kořili jeho slávě. Ani tento žalm nenazývá očekávaného krále M-em. Tento titul byl vyhrazen pozemskému »synu Davidovu« kterého vzbudí Bůh, aby vládl obnovenému království Davidovu. Podobné rysy najdeme v Podobenstvích Enochových, jež mluví o *Synu člověka podobně jako Daniel.

Zvláštní druh mesiášské naděje máme v t. zv. Druhém Izaiáši v představě trpícího Služebníka Božího. Druhý Izaiáš sice také věří ve smyslu mesiášské naděje davidovské, že jednou lid Boží bude svědkem, vůdcem a učitelem národů [Iz 55,4n sr. Ž 18,44nn], ale Bůh sám přijde jako Král [Iz 52,7]. Politickým vládcem [Mesiášem] je mu perský král Kyros

[Cýrus], kterého nazývá Pomazaným Hospodinovým [Iz 45,1]. Ale založení nového řádu, jenž se rozšíří ze Siona, očekává nikoliv od krále, ale od Služebníka Božího, Učitele a Proroka, jenž svým utrpením uzavře novou smlouvu mezi Bohem a Izraelem a zprostředkuje spásu i pohanům [Iz 42,1-7; 43,10; 48,16; 49,1-6.8.9; 50,4-9; 51,14-16]. Tato smlouva bude zprostředkována sebeobětováním za hříchy naše [Iz 52,13-53,12], jež Bůh korunuje zmrtvýchvstáním a dalším pověřením mezi králi a národy, až konečně přijde očekávané království Boží [Iz 52,15; 53,12n]. Jakousi matnou ozvěnou tohoto vyvrcholení sz mesiášské naděje je Ž 22 a Za 12,10. Jinak však je Služebník Boží i ve SZ postavou ojedinělou. »Je, jakoby nebyl, a přece je o něm řečeno, že uzří símě své a bude nasycen známostí Hospodinovou... Je Mesiášem, který přináší skutečnou spásu. Mesiášem, jenž zástupně trpí. Tím končí [a vyvrcholuje] theologie SZ« [L. Köhler]. V pozdějším židovstvu se tato postava neujala, leda snad jen v tajných kroužcích, jak dovozují někteří badatelé. Teprve NZ na myšlenku trpícího M-e vědomě navazuje [Mt 20,28; L 24,26].

V době Ježíšově zbožní lidé jako Simeon »očekávali potěšení Izraelského« [L 2,25] anebo jako Anna »vykoupení Jerusalema« [L 2,38]. Také otázky, jež byly dávány Ježíšovi a Janu Křtitelovi [Mk 14,61; J 1,19-28], jakož i Petrovo vyznání [Mk 8,29] ukazují, že mesiášská naděje byla tehdy aspoň mezi zbožnými živá. Dosvědčuje to ostatně i skutečnost, že Akiba uznal za M-e Bar Kochbu, vůdce nešťastného povstání proti Hadriánovi r. 132-135 po Kr. O poměru NZ a zvláště o poměru Ježíšově k mesiášské naději viz *Kristus.

Měsíc [na obloze]. Téměř všichni sousedé Izraelců a národové, s nimiž se dostali do styku, uctívali měsíční božstvo. Abraham byl obklopen touto modloslužbou v Ur a později v Gháran, kde byla střediska lunárního kultu. Jméno otce Abrahamova Táre [hebr. Térach] je odvozeno z téhož slovního kořene jako *járéach* [luna]. V Palestině [Astarta] a Egyptě [Isis] bylo měsíční božstvo uctíváno a zobrazováno ve svatyních v podobě půlměsíce nebo lidské postavy. Domněnka, že by hora Sinai byla snad zasvěcena měsíčnímu božstvu Sin, pokládá se dnes všeobecně za neudržitelnou. Jb 31,26n upozorňuje na zvláštní druh uctívání m-e líbáním vlastní ruky, nechtěl-li tu autor vyjádřit pouze esteticko-smyslový půvab měsíce. Zejména po assyrských a babylonských nájezdech bylo pokušení uctívati m. mezi Izraelci veliké. Králové izraelsí i judští klaněli se nebeskému vojsku [2Kr 21,3; 23,4n; Jr 7,18; 8,2]. Vypravování o stvoření světa [Gn 1; sr. Ž 104,19] sledovalo jistě také ten účel, aby Izrael byl uchráněn před modloslužbou věcí stvořených, tedy i měsíce. Dt 4,19; 17,3-5 výslovně zakazuje uctívání měsíce pod trestem smrti. Jiným zvykem, potíraným proroky, bylo předpovídání politických a j. událostí na základě tvaru

a barvy m. [Iz 47,13]. Všeobecně byla rozšířena obava, že paprsky m. mohou uškoditi duševnímu i tělesnému zdraví člověka [Ž 121,6]. Slunci i měsíci byla připisována zvláštní plodící a zúrodnující síla [Dt 33,14]. Stejně tomu bylo u okolních národů: m. byl pokládán za dárce života a štěstí. Kouzlům prý propůjčoval zvláštní moc. Děti zrozené na novměsíc byly pokládány za děti štěstěny. M. měl význačnou úlohu ve snech Josefových [Gn 37,9] a v boji Jozuově v Ajalon [Joz 10,12-13]. I proroci věnovali m-i zvláštní pozornost ve vztahu ke dni Hospodinovu: JI 2,10.31; Iz 30,26; 60,19 [sr. Mk 13,24; Zj 21,23].

M. určoval čas denní i bohoslužebný [Gn 1,16; Ž 136,9]. Den, v němž se objevil úplňk nebo *novměsíc, byl pokládán za posvátný. Byl ohlašován troubením [Nu 10,10; Ž 81,4] jako den radosti a hodování [sr. 1S 20,5] spojený s mimořádnou obětí [Nu 28,11-14]. Od práce se ustalo [Am 8,5]. V době královské a později byl tento den pokládán za vhodný pro náboženské poučování [2Kr 4,23; Ez 46,1.3]. Novměsíc sedmého měsíce podléhal ustanovení o sobotě [Lv 23,24n; Nu 29,1-6]. Po návratu ze zajetí se tato slavnost proměnila v slavnost novoroční. *Novměsíc.

Svými pravidelnými změnami hodí se m. velmi dobře k určování času. Obíhá kolem země a s ní kolem slunce. Rozeznáváme trojí oběh: a) siderický [hvězdný], t. j. doba oběhu, počínajícího od některé stálice až zase po návrat k ní. Trvá 27 dní, 7 h. 43 min., 11 vteř.; b) drakonický [dračí], t. j. doba mezi dvojným protknutím dráhy sluneční. Trvá 27 dní, 5 hod. 5 min., 36 vteř.; c) synodický, t. j. doba mezi stejnými fázemi měsíce. Je nejdelší, protože země ve svém běhu pokračuje kupředu. Trvá 29 dní, 12 hod., 44 min., 2,9 vteř., t. j. doba, kdy měsíc opět prochází poledníkem. Tento třetí oběh se stal měřítkem času pro snadnou pozorovatelnost. Je to t. zv. měsíc astronomický na rozdíl od měsíce občanského, který má 30 nebo 31 dní.

Měsíc [míra časová]. Staří Izraelci jako celý starý Orient dělili rok na 12 měsíců, měsíce podle měsíčních čtvrtí na sedmidenní týdny. Měsíce byly počítány od novměsíce do novměsíce nebo od úplňku do úplňku. Židovská jména měsíců se shodují se jmény assyrskými a babylonskými. Původu starohebrejského [fěnického] byla jen čtyři jména [*Abib*, *Ziv*, *'Etaním*, *Bul*] měsíců hospodářsky důležitých. Zdá se, že ostatní m-e bývaly označovány jen číslovkou [Gn 7,11]. V zajetí babylonském přijali Židé assyrsko-babylonská jména měsíců, ale i potom se často spokojovali jen s číslovkou. Jména jednotlivých měsíců byla tato:

a) *'Abib* neboli *Nisan* [náš březen-duben], měsíc klasů [ječmen vymetal klas] a jarní rovnodennosti. Od 15. dne tohoto m-e byla slavnost fáze [pascha]: Ex 13,4; 23,15; Dt 16,1. Byl to první měsíc, oslavující útek a vysvobození z Egypta. Měl 30 dní.

[418] Mesillemit -Městečko

b) *Ziv* [1Kr 6,1.37], *Ijjar*, náš duben-květen. Jméno znamená tolik jako jasnost, nádhera. V tomto m-i byla Palestina pokryta květem. Měl 29 dní.

c) *Siván*, náš květen-červen. Měl 30 dní.

d) *Tammúz* [Ez 8,14], náš červen-červenec. Měl 29 dní.

e) *'Ab*, náš červenec-srpen, měsíc ovoce. Měl 30 dní.

f) *Elúl*, náš srpen-září [Neh 6,15]. Měl 29 dní.

g) *'Étaním* neboli *Tišri* [1Kr 8,2], náš září-říjen, měsíc ustavičně proudících vod, po návratu z Babylona začátek roku. Měl 30 dní.

h) *Búl* neboli *Marchešvan*, měsíc podzimních lijavic, náš říjen-listopad [1Kr 6,38]. Měl 29 dní.

ch) *Kislév*, náš listopad-prosinec [Neh 1,1]. Měl 30 dní.

i) *Tébét*, náš prosinec-leden. Měl 29 dní [Est 2,16].

j) *Šebát* [Za 1,7], náš leden-únor. Měl 30 dní.

k) *'Adár*, náš únor-březen. Měl 29 dní [Ez 6,15; Est 3,7.13].

l) *Veadár*, dodatečný *'Adár*, který však byl kladen před *'Adár*, bylo-li třeba dosáhnouti shody se sluncem. To se stávalo každého třetího roku. V novodobých židovských kalendářích se uvádí, že tento náhradní měsíc se opakuje sedmkrát za 19 let.

Je příznačné, že z evangelistů pouze Lukáš má zájem na přesném časovém vymezení jednotlivých událostí, jež jde až do výčtu měsíců [L 1,24.26.36.56; 4,25; Sk 18,11; 19,8; 20,3; 28,11, sr. též Jk 5,17]. Ostatním evangelistům byly časové údaje něčím vedlejším. Nešlo jim o to, kdy se věc udala, nýbrž především o to, že se udala. »Pět měsíců« ve Zj 9,5.10 nelze rozumět jako zaokrouhlenému číslu; jde tu patrně o narážku na nějakou apokalyptickou tradici: utrpení těch, kteří nemají »znamení Boží na čelech svých«, začíná v měsíci Štíra-Centaura, t. j. v sedmém měsíci, a bude trvat do konce roku, t. j. pět měsíců [kobyly jsou obrazem démonických mocností]. 42 měsíců ve Zj 11,2; 13,5 je zaokrouhlení 1150 dnů z Dn 8,14. Chce se jimi vyjádřit, že události posledních dnů jsou v Boží radě přesně stanoveny na měsíce i dny, i když jsou skryty věřícímu právě tak jako nevěřícímu člověku [sr. Zj 9,15]. Obrazným výrazem hojnosti, jež bude vládnout v říši vykoupených, je věta, že strom života bude vydávat »každý měsíc své ovoce a listí ke zdraví národů« [Zj 22,2; sr. Ez 47,12].

Ga 4,10 [sr. Ko 2,16] mluví o šetření »dnů, měsíců, časů i let«. Víme-li, že zvláště v Galatii byl uctíván m. jako dárce štěstí, pochopíme, jakým nebezpečím v těchto sborech byl judaismus, který trval na zachování nejen obřizky [Ga 5,2n; 6,12n], ale i sz svátků, zvláště novměsíce. Křesťané původu pohanského mohli snadno přenést pohanskou lunární modloslužbu na tyto židovské svátky. Pavel patrně i m. zahrnoval mezi »bídne a mdlé živly světa«

[Ga 4,3.9; Ko 2,8.20], z jejichž moci byl křesťan vysvobozen.

Mesillemit *Mesillemot.

Mesillemot. — 1. Efraimovec, otec Berechiášův, který patrně na podnět proroka Odeda naléhal spolu s jinými na propuštění zajatců přivedených vojskem Pekachovým z Judstva [2Pa 28,18].

2. Potomek Immerův, kněz [Neh 11,13], nazývaný Mesillemit v 1Pa 9,12.

Mesobab. Jeden z knížat z pokolení Simeonova, kteří zabrali pastviny poblíž Gedor a vyhnali Chamity, kteří tam bydleli ve stanech [1Pa 4,34-41].

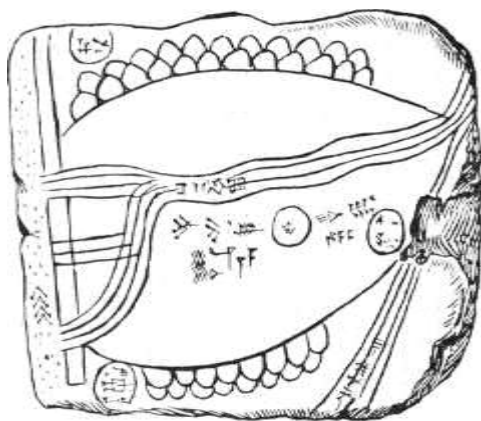
Mest [stč. = mošt, víno nově vytlačené]. Tak překládají Kraličti tři hebr. výrazy, z nichž první znamená šťávu, vytlačenou z hroznů [naše víno Gn 9,21; Est 1,7; Jb 32,19 překládají Kral. totéž slovo jako mest], druhý šťávu vytlačenou z kteréhokoliv dužinatého ovoce [Iz 49,26; Jl 1,5; 3,18; Am 9,13], třetí nejčastěji náš mošt [Př 3,10; Iz 24,7; Oz 4,11; 7,14; 9,2; Jl 2,24. Jinde totéž hebr. slovo překládají Kral. víno, na př. Gn 27,28; Nu 18,12; Ag 1,11 a j.]. Jde tedy o šťávu ještě zcela nevykvašenou [nové víno], tlačenou buď přímo do pohárů [Gn 40,11] nebo na vinném lisu a ukládanou do velkých džbánů zakopaných do země nebo postavených volně ve sklepích nebo do měchů [Joz 9,4]. Podle Sk 2,13 budilo mluvení jazyky dojem opilosti moštem [sr. Za 9,17].

Městečko, město. Různé druhy sídlišť označoval SZ asi dvanácti různými jmény, jejichž význam nelze vždy přesně určit. Pro město jako uzavřené místo užívá hebr. nejčastěji označení *'ir* [Gn 4,17 a j.], řidčeji *kirjá* [Nu 21,28; Dt 2,36; 3,4; Ezd 4,10], *keret* [Jb 29,7], *'ár* [Iz 14,21; Mi 5,11 »pevnost«, *mibdalót* [Joz 16,9], při čemž *'ir* může být označením jakéhokoli hrazeného sídliště se svatyní [2Kr 10,25]. a někdy i pevností. Hebr. *bat* [= dcera Iz 1,8] překládají Kral. buď městečko [Nu 21,25; Joz 15,45; 17,11] nebo ves, vesnice [Sd 11,26; 1Pa 8,12; 2Pa 13,19; Neh 11,25; 1Pa 7,28]. Ovšem také jiné hebr. výrazy překládají Kral. slovy ves, vesnice. Ale *bat* je osada, podléhající mateřskému městu soudně i správně. Musela odvádět poplatky, zato však v případě válečného nebezpečí mohla hledat útočiště v hrazeném městě.

Nesmíme si ovšem představovat starověká města na půdě Palestiny tak jako dnes. Už jejich značný počet ukazuje, že šlo o poměrně malá sídliště, jak je patrné z hojných vykopávek. Tak na př. Jericho v údobí rané bronzoviny zabíralo jen 2 ha půdy, obvod m. Gázer v době jeho největšího rozkvětu měřil pouze 1350 metrů. Jerusalelem v době předexilní zaujímal plochu asi 16 ha. To znamená, že poměry v městech byly velmi smyštané. Pravidelně probíhala m-em jediná širší ulice, vedoucí k jediné bráně. Ostatní uličky byly křivolaké, úzké, domky, jež sloužily jen ke spaní a za ochranu před sluncem, měly rozměry ca 6 x 4 m. Dláždění ulic bylo neznámé,

takže bývaly plny prachu a bláta [Iz 10,6]. Se vzrůstem blahobytu se ovšem měnila i tvářnost města [sr. Jr 22,14], zvláště obchodních čtvrtí [Neh 3,31n] nebo ulic [bazarů Jr 37,21; sr. 1Kr 20,34].

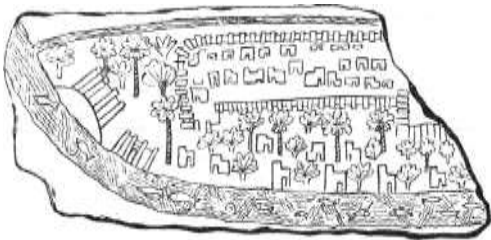
O místě pro stavbu měst rozhodovaly hlavně dvě okolnosti: zásoba vody a snadná obhajitelnost místa. Proto byla zakládána většinou na pahorcích buď přirozených nebo umělých

Nejstarší mapa na světě. Hliněná tabulka z nálezů v Nuzi v Iráku. Představuje moře (vlevo), dvoje pohoří (nahore a dole), dvě řeky (jedna s deltou) a čtyři města. Někteří badatelé se domnívají, že zde nejsou vyryty řeky, ale staré karavanní cesty, spojující jednotlivá města v staré Mezopotamii.

a u studní nebo říček. Pro rozvoj města bylo důležité i položení na křižovatkách obchodních cest. Z 1Kr 16,34 se dovídáme, že do základů města nebo brány bývaly vkládány lidské oběti.

M-a bývala opevňována nakupenými valy a hradbami [»pevná města« Nu 13,28; »hradená až k nebi« Dt 1,28]. K těmto hradbám přiléhaly domy anebo byly přímo na hradbách [Joz 2,15, sr. 2Kr 11,33]. Tam, kde se protínaly větší ulice, anebo poblíž *brány byla širší

Assyrský plán elamitského města Madaktu. Je důležitý pro poznání podoby starověkých měst. Madaktu bylo zbudováno na soutoku dvou řek. Brod přes vodu chrání dvě pevnosti, z nichž větší leží na pahorku (akro-polis). Vlastní město je obehnané zdí a má dvě brány. V háji kolem města je nechráněné předměstí.

prostranství [Neh 8,1.3.16] nebo tržiště [Kral. »ryny« Mt 11,16; »trhy« Mt 20,3], kde občané projednávali veřejné záležitosti, starší vynášeli rozsudky a děti si hrály [Rt 4,1n; 2Kr 7,1; 2Pa 32,6; Neh 8,1.16; Jb 29,7; Za 8,5]. Na noc bývala brána uzavřena [Joz 2,5]; strážníci zaujali místa na hradbách, ponocní procházeli ulicemi [Iz 62,6; Ž 127,1; Pis 3,3; 5,7]. Důležitější města, zvláště m-a královská, bývala opatřena hradem nebo tvrzí [Kral. »věže pevná« Sd 9,51, »hrad« 2S 5,7, »město vod«, t. j. pevnůstka se studní 2S 12,27; 2Kr 17,9; sr. Gn 11,4].

Vnitřní záležitosti m-a byly u Kananejců spravovány králem, u Izraelců *»staršími města« [Dt 19,12; 21,3n; 25,7-9; Sd 8,14; Rt 4,2]. Podle Sd 9,3.6 mohl jeden druh správy snadno přejít v druh jiný. Král byl absolutním pánem města a požíval úcty téměř božské [božnost králů]. Obsazením měst nastala ve vnitřní struktuře Izraelců dalekosáhlá změna sociální. Původní obyvatelstvo se stalo proletariátem, zvláště ve větších městech, na něž se na př. nevztahovala ustanovení o milostivém létě [Lv 25,29-31], takže také Izraelec se mohl stát chudásem. Není divu, že města se stala paňeništěm nespravedlnosti, jak je patrné z kázání proroků [Am 3,10.13; 8,5-6 a j.]. Jednotlivá města tvořila v nejstarší době samostatné jednotky, navzájem nezávislé. Měla vlastní svatyně a vlastní náboženské slavnosti [1S 20,6]. Měla také vlastní odpovědnost, jež se týkala bez rozdílu všeho obyvatelstva, takže provinění jednoho občana bylo trestáno na všech [1S 22,19; sr. Dt 21,1-9]. Teprve jednotné království omezilo samostatnost jednotlivých měst dosazením královských úředníků [knižat 1Kr 22,26; 2Kr 23,8; 1Kr 4,7n], ale správa města zůstávala i pak v rukou starších.

Písmo nenechává nikoho v pochybnosti o tom, že k městům nemá důvěry právě tak jako k instituci královské [sr. 1S 8,11-19]. Už to, že bratrovraha Kaina pokládá za zakladatele prvního města [Gn 4,17], ukazuje stanovisko bible. Města byla symbolem lidské zkaženosti [Gn 18,20; 19; sr. Zj 16,19; 17,5; 18,10.21] a pýchy [sr. Gn 11,1-9]. Rechabité svým životem byli živým protestem proti městské kultuře [Jr 35,6-10], a Oz 2,14 předpovídá, že Hospodin uvede Izraele opět na poušť, aby jej vysvobodil z městské kultury. Na druhé straně však se má Jerusaleň stát bydlíštěm Božím a radostí Izraelovou [Ž 122; 137]. Biblické dějiny začínají rájem a končí městem, sestupujícím s nebe na zem [Zj 21]. Pozemský Jerusaleň je symbolem svrchního Jerusalema [Ga 4,26] a prototypem vykoupení [Žd 11,10,16]. Přesto však pozemský Jerusaleň stojí ustavičně pod Božím soudem [sr. podobenství o uschlém figu Mk 11,12nn; 13,2; L 19,41-44]. Jen Duch sv. může proměnit bábelské zmatení jazyků ve společenství Boží rodiny [Sk 2].

[420] Město Davidovo-Mešech

Město Davidovo [2S 5,9; 1Kr 9,24;11, 27], t. j. pevnost, tvrz v Jerusalemě. O jeho poloze jsou mezi badateli doposud spory. Snad jde o tvrz na pahorku Ofel.

Město kněžské [levitské]. Kněžím a levitům, kteří neměli pozemkového vlastnictví v Palestině [Nu 18,20], bylo přiděleno 48 měst [Nu 35,2nn], z nichž bylo 13 kněžských [Hebron, Letmo, Jeter, Estemo, Holon, Dabir, Ain, Juta, Betsemes, Gabaon, Gába, Anatot a Almon Joz 21,13-18], a 35 levitských, jež byla rozložena po celé Palestině. To mělo velký význam pro náboženský život země. *Město útočištné.

Město Moabské *Ar Moabské.

Město skladů [Ex 1,11; 1Kr 9,19; 2Pa 8,4,6; 17,12; sr. 2Pa 32,28], v němž bylo ukládáno obilí a jiné zásoby, ať pro časy míru nebo pro válku. Pravděpodobně šlo o pevnosti.

Město útočištné. Mojžíšovské zákonodárství se snažilo zmírnit výstřelky krevní msty, jež byla takřka náboženským požadavkem v celém Orientě a ovšem i mezi jinými národy [sr. Gn 9,6; Nu 35,31; 2S 21,1-6], často i tenkrát, kdy už byl zřízen určitý druh soudnictví. Nejbližší příbuzný zabitého měl povinnost prolít krev pachatelovu bez ohledu na to, šlo-li o vraždu nebo o náhodné zabití. Všecky svatyně sice skýtaly ochranu těm, kdo se dopustili neúmyslného zabití [sr. Ex 21,31n; 1Kr 2,29-31], ale ježto Izrael neměl uznávat pohanské svatyně, bylo třeba zříditi určitá místa útočištná, jejichž starší by mohli zjistiti, zda jde pouze o neúmyslné zabití a vzít pak vinníka v ochranu. Mojžíš ustanovil tři taková města vých. od Jordánu [Bozor, Rámot Galád, Golan Dt 4,41-43; Nu 35,9-14] a Jozue po záboru země další tři záp. od Jordánu [Kádes v Galileji, Sichem a Hebron Joz 20,7], a to tak, aby ze žádné části země nebylo do útočištného města zabitého měl právo hledati útočiště v některém z vyjmenovaných šesti měst. Mohl být ovšem zabit na cestě, ale jakmile se dostal do m. útočištného, byl vzat v ochranu, a prokázalo-li se aspoň dvěma svědky, že jde o náhodné a neúmyslné zabití, mohl zůstat v městě a pod jeho ochranou až do smrti nejvyššího kněze, kdy se mohl vrátit bezpečně domů [Nu 35; Dt 19; Joz 20]. Smrt nejvyššího kněze tu měla hodnotu milostivého léta. Činy, spáchané v době jeho velekněžství, zanikají jeho smrtí. [Podobná myšlenka je spojena i se smrtí krále u Iz 23,15]. Města útočištná byla přidělena levitům [Nu 35,6].

Mesullam [= odškodněný, odměněný]. —

1. Děd Safana, královského písaře z doby Joziášovy [2Kr 22,3].
2. Syn Zorobabelův [1Pa 3,19] z rodu Davidova.
3. Vůdčí Gádovec, jmenovaný v rodokmenu tohoto pokolení z doby kralování Jotamova [1Pa 5,13].

4. Benjaminovec, jmenovaný v rodokmenu tohoto pokolení v 1Pa 8,17.

5. Otec Sallův, Benjaminovec [1Pa 9,7; Neh 11,11].

6. Syn Sefatiášův, Benjaminovec, který je jmenován mezi navrátilci z Babylona [1Pa 9,8].

7. Syn Sádochův, otec velekněze Helkiáše z doby Joziášovy, kněz [1Pa 9,11; Neh 11,11].

8. Syn Mesillemitův, vnuk Immerův, kněz [1Pa 9,12].

9. Dozorce nad dělníky, kteří pracovali na opravě chrámu za panování Joziášova, levita a hudebník z čeledi Kahatovské [2Pa 34,12].

10. Jeden z předních Izraelců, které pověřil Ezdráš ve shromáždění lidu u řeky Ahavy, aby promluvíli levity k návratu do Jerusalema [Ezd 8,16].

11. Jeden z těch, kteří vystupují v záležitosti propuštění pohanských manželek [Ezd 10,15].

12. Syn Bániův, kterého Ezdráš přiměl k tomu, aby propustil svou pohanskou manželku [Ezd 10,29].

13. Syn Berechiášův. Pomáhal na dvou místech opravovat zeď jerusalemskou [Neh 3,4,30]. Jochanan, syn Toniášův, byl jeho zetěm [Neh 6,18].

14. Syn Besodiášův. Spolu s Joiadou, synem Paseachovým, opravoval Bránu starou v Jerusalemě [Neh 3,6].

15. Jeden z těch, kteří stáli po levici Ezdrášově, když četl a vykládal Zákon ve shromáždění lidu [Neh 8,4].

16. Kněz, jenž jménem své čeledi podepsal smlouvu s Hospodinem [Neh 10,7].

17. Přední z lidu, který stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,20].

18. Jeden z judských knížat, kteří šli v průvodu k posvěcení zdi jerusalemské [Neh 12,33].

19. Přední z kněží z čeledi Ezdrášovy za dnu velekněze Joiakima [Neh 12,13].

20. Přední z kněží čeledi Ginnetonovy za velekněžství Joiakimova [Neh 12,16].

21. Vrátný při domu pokladů za velekněžství Joiakimova [Neh 12,25].

Mesullemet. Žena krále judského Manassesova, dcera Gharusova z Jateba, matka Amónova, nástupce Manassesova [2Kr 21,19].

Měšec [Př 1,14; Iz 46,6], pytlík na peníze nebo na stříbrné a na zlaté hrušky nebo plíšky [Dt 25,13; Př 16,11; Mí 6,11]. Obvyčejně však se nosily peníze v opasku [Mt 10,9]. U J 12,6; 13,29 překládají Kral. výrazem m. řecké slovo, jež původně znamená pouzdro na náustek flétny nebo skříňku [truhlici] na úschovu zlata [sr. 2Pa 24,8,10]. V době, kdy se ještě neužívalo peněz, bylo třeba nositi vázky s kamenným závažím v měšci [Dt 25, 13; Mí 6,11] Zlaté a stříbrné plíšky nebo pruty i s vahami a závažím bývaly svázány v uzlíku [Gn 42,35, sr. Př 7,20].

Mešech. Syn Jafetův [Gn 10,2; 1Pa 1,5], praotec nesemitského národa, jenž je v bibli jmenován s jinými severskými, po př. indo-evropskými národy jako Tubalem, Javanem, Magogem, Tirasem a j. Nápisy z doby Tiglatfalasarovy a Salmanasarovy mluví o zemi

Mušku [= Mešech] v horách na sever od Assyrie, hraničící se zemí Tubal [= Tubal] na západě. V době Ezechielově dodával M. otroky a měděné nádoby Tyrským [Ez 27,13]. Během času se stali M. a Tubal symbolickými jmény pro barbarské národy [Ž 120,5], sídlící podle Herodota v horách někde jv od Černého moře. Podle Ez 38,2-3; 39,1 byl M. spojencem Tubalovým a poddaným mythického krále *Goga.

Meškati [stč. = oddalovati; otálet; zanedbávati; zameškávati; meškati se = otálet; zameškávati se]. Písmu sv. záleží na tom, aby vyzdvihlo myšlenku, že Bůh neotálí se svými plány [soudy a spásou], i když to tak někdy vypadá, takže je posměvači berou v pochybnost [Iz 5,19; Jr 17,15; 2Pt 2,3; 3,3n.9]. Věřící se musí naučit čekat [Abk 2,3; Žd 10,37n]. Ve smyslu zdržovati je užito slovesa meškati v 2Te 2,6.7. Jde tu o překázení zlé moci [»člověku hřicha«, aby nemohla předčasně vystoupit a konkretisovat se v dějinné postavě. Tak jako zločinec je zdržován ve vězení, aby lidská společnost byla uchráněna před jeho činy, tak tajemná protibožská moc, jež před koncem světa má být uvolněna, je zdržována, omeškávána Bohem »až do času«.

Měšťan, měšténin, plnoprávný občan a obyvatel města [Ž 72,16; L 19,14;15,15; Sk 21,39]. V podobenství o hřivnách [L 19,12-27] jde o královské poddané, jejichž designovaný král odjel do Říma, aby byl za krále potvrzen. Poddaní však [měšťané] poslali za ním poselstvo, že si nepřejí, aby byl potvrzen. Ježíš tu naráží na událost z doby Heroda Archelaa. Mluví-li Pavel v Ef 2,19 o spoluměšťanech svatých a domácích Božích, navazuje na židovský názor, že proselyta, i když přijal obřizku a celý židovský zákon, je židem druhého řádu jako za stará »příchozí a host«, jenž se uvolil bydlet s Izraelem. Totéž postavení byli ochotni judaisté [křesťané původu židovského, lpící na ustanoveních zákona Mojžíšova] přiznat křesťanům původu pohanského. Pavel však ukazuje, že i tito křesťané jsou plnoprávními občany společenství Božího [sr. R 4,1 In; Ga 3,7] a tím domácí Boží, kteří patří do Boží rodiny.

Měšťanství. Ve Sk 22,28 jde o římské občanství a římské občanské právo, které přinášelo mnohé výsady. Bylo nejen zakázáno římského občana mrskat, ale nesměl být ani svázán. Hejtmana toto občanství, jehož potřeboval k tomu, aby byl přijat do vyšších služeb vojenských, stálo velké peníze, aby získal přímluvu u císařského dvora. Pavel měl toto občanství po svém otci, což dokazovalo hejtmanovi, že pocházel z vážené rodiny.

Měšténin *Měšťan.

Metati = házetí [Joz 10,11; Mt 21,8; Mk 9,22; 12,41; Sk 22,23; 27,18]. »Metati perly před svině« [Mt 7,6] je příměr, kterým Ježíš chce vyjádřit nesmyslnost počínání takového kazatele, jenž předkládá zvěst království Božího — tedy to nejdrahocennější — lidem, kteří nejsou s to si vážit této zvěsti. Je

Meškati-Mezera [421]

to totéž, jako kdyby pastýř házel perly sviním za potravu a tak se vydával v nebezpečí, že oklamaná zvířata nejen rozšlapou perly, ale vrhnou se i na toho, kdo jim tuto záměnu provedl. Stejně nesmyslně by si počínal kazatel, jenž by »svaté« [patrně Večeři Páně] dával lidem, páchajícím nepravostí [Mt 13,41]. Bylo by to totéž, jako kdyby někdo obětí maso házel psům [sr. Mt 10,5]. Někteří vykladači v těchto slovech uznávají stanovisko prvotní církve k misii mezi pohany.

Metati los *Los.

Meteg Amma [= uzda metropole, t. j. správní úřad metropole]. Jedno z předních měst flišťinských, jež dobyl David [2S 8,1]. Jde patrně o Gát s předměstími [1Pa 18,1].

Metka [= sladkost?]. Jedno z tábořišť Izraelců na poušti [Nu 33,28n]. Jsou jen dohady o jeho lokalitaci.

Metla. Tak překládají Kraličtí většinou hebr. výraz [2S 7,4; Jb 21,9; Ž 89,33; Př 13,24; 22,15], který jinde překládají kyj [Ex 21,20; Př 10,13], prut [Jb 9,34; Ž 2,9; 23,4]. Jde vlastně o hůl, žezlo, obrazně o nástroj trestání. Assur je metlou v ruce Boží [Iz 10,5.15]. Jiný hebr. výraz, který Nu 6,9 překládají metla, tlumočí jinde jako hůl [Ex 4,2; 1S 14,27], prut [Nu 17,2], berla [Ž 110,2] nebo ratolest [Ez 19,12]. V Ž 39,11 jde o slovo, jež znamená ránu [Dt 17,8; 21,5]. V 1K 4,21 mluví Pavel o metle týmž výrazem, který Kral. Žd 9,4 překládají hůl, ve Zj 2,27; 11,1; 12,5; 19,15 prut.

Meunim *Maon 3.

Méza. Syn Rahuelův, vnuk Ezauův, náčelník kmene edomského [Gn 36,3.4.13.17; 1Pa 1,37].

Mezáb [= zlaté vody]. Babička ženy krále edomského Adara [Gn 36,39; 1Pa 1,50]. Podle některých vykladačů jde však o území M., z něhož pocházela Matreda, matka ženy Adarovy Mehetabely.

Meze [stč. = mez]. Ve smyslu ohraničení [Ex 19,12]; ve smyslu zemské hranice [Ex 23,31; 34,24; Nu 20,21; Iz 10,13]; břehy moře [Ž 104,9] nebo mezník, hraničník [Dt 19,14; 27,17]. Přenášet mezníky bylo přísně zakázáno. Šlo o to, aby se půda nehromadila v jedné ruce [Iz 5,8; Mi 2,2; Jb 24,2; Př 22,28; Oz 5,10]. Hospodin je líčen jako ten, který upevňuje m. vdovy [Př 15,25].

Mezek. Kříženec koně a osla. Poněvadž Lv 19,19 zakazuje křížení různorodých zvířat, mají badatelé za to, že Izraelci mezky dováželi [Ez 27,14]. Zdá se také, že toto zvíře, jež sloužilo k nošení břemen [2Kr 5,17; 1Pa 12,40] i k jízdě [2S 13,29], mohli chovat jen zámožnější [Sd 10,4; 12,14]. V Gn 36,24 překládají Kral. hebr. výraz *jémim* slovem „mezky“. Dnešní badatelé však mají za to, že jde spíš o horké prameny.

Mezera ve smyslu průlom, trhlina, protržení [sr. Gn 38,29] v hradbách, v městě, v řadách lidu, způsobené nepřítelem při oblé-

[422] Mezkyne -Mifkad

hani nebo nedokončením obranného systému [1Kr 11,27; Neh 4,7; Jb 30,14; Am 4,3; 9,11]. I hřích způsobuje m. v doslovném i v přeneseném slova smyslu [Sd 21,15]. Úkolem člověka Božího je stavět se v m. proti přívalu Božího hněvu [Z 106,23 sr. Ex 32,1 Inn]; falešní proroci jsou charakterisováni tím, že se nestarají o zaplnění m. domu izraelského [Ez 13,5 sr. Iz 64,7; Ez 22,30]. Abd 14 jde spíše o křížovatku, na níž lupiči číhají na svou oběť. Hebr. výraz, kterého je zde užito, překládají Kral. u Na 3,1 »ukrutenství«.

Mezkyne *Mezek.

Mezník *Mez.

Mezobai. Jeden z Davidových rytířů se nazývá Jaasiel Mezobaiský [1Pa 11,47]. Snad nutno překládati Jaasiel ze Soba [2S 10,6.8].

Mezopotamie [Mesopotamie = mezi-říčí]. V širším slova smyslu celá rovina mezi řekami Eufratem a Tigridem. Štěpán na př. klade Ur Kaldejských do M. [Sk 7,2]. V užším slova smyslu jde o severní, větší část této rozlohy, kterou Arabové nazývají El Džesire [ostrov], kdežto jižní část jest známa pod jménem Babylonie. Severozápadní část M., která již ve SZ slula Aram Naharaim [t. j. Sýrie obou řek], byla obydlena Sýry [Ara-mejci Gn 24,10]. Název M. jest pozdější řecký překlad, kterého se užívá teprve od doby Alexandra Velikého. V M-i bydlil *Náchor se svou rodinou; zde žil *Batuel a *Lában. *Abraham sem posílá svého služebníka, aby z domu a rodiny otcovy dostal *Izák manželku [Gn 24,38]. O století později odchází odtud *Jákoab po jednadvacitiletém pobytu se svými dvěma ženami [Gn 29]. M. je většinou kamenitá a písčítá, od severu k jihu sklonná rovina. Chébar [Chabor], na jejímž počátku osazení byli izraelští zajatci [Ez 1,1], je přítokem Eufratu, nejde-li jen o jméno kanálu. M. byla původně obydlena několika menšími, na sobě nezávislými kmeny s vlastními knížaty. Ghu-saim Risataimský, král syrský v M-i, utlačoval Izraele po osm let [Sd 3,8]. Jeho jho setřásl Otoniel, syn Genezův [Sd 3,9-10]. Ammo-nitští hledali pomoc proti Davidovi v žoldnérích z M. [1Pa 19,6]. Zesílená Assyrie v 13. stol. př. Kr. za Salmanasara I. zatlačila původní obyvatele a přivtělila M-i k Assyrii. Po pádu říše Assyrské byla M. rozdělena mezi Medii a Babylonii. Konečně byla opanována Kyrem [Cýrem], králem perským. V M. byl hledán biblický *ráj. Podle Sk 2,9 byli přichozí z M. svědky vylíčení Ducha sv. na apoštoly.

Mhourati [stč. mhúрати — mžourati, mrkati], hebr. doslova sevřítí významně víčka jako výraz nenávisť [Z 35,19], pohrdání a posměchu [Př 6,13; 10,10].

Miamin [= z pravé strany, t. j. ze šťastné strany]. - 1. Potomek Aronův. V době Davidově byl hlavou čeledi, jež tvořila šestou ze 24 tříd kněžských [1Pa 24,1.6.9]. - 2. Syn Faresův, jenž na naléhání Ezdrášovo propustil svou pohanskou manželku [Ezd 10,25].

— 3. Jeden z předních kněží, kteří se vrátili se Zoro-bábelem z Babylona [Neh 12,5.7]. V další generaci měla jeho čeleď jméno Miniámin [Neh 12,17]. - 4. Jeden z kněží, kteří podepsali jménem své čeledi smlouvu s Hospodinem za Nehemiáše [Neh 10,7]. Snad byl totožný s jedním z trubačů, kteří účinkovali při posvěcování hradeb jerusalemských [Neh 12,41: *Miniámin].

Mibchar [= výběr, výkvět]. Syn Geri-ův, jeden z rytířů Davidových [1Pa 11,38].

Middin [Sd 5,10]. Nějaké město nebo místo v poušti judské [Joz 15,61], kde byl provozován obchod. Není známo, kde hledati dnes zbytky tohoto místa. Někteří badatelé mají za to, že jde o označení kteréhokoliv hlavního města [hebr. kořen *din* znamená souditi, spravovati].

Mifbozet [= ničící hanbu?]. Jméno dvou členů rodiny Saulovy, syna a vnuka.

1. Syn Saulův a jeho ženy Rizpy, dcery Aja [2S 21,8]. V době hladu vydal David M-a a jeho bratra Armona s pěti syny Merob Gabaonitským, kteří je zvěšeli z pomsty nad tím, že Saul vyvraždil Gabaonitské [2S 21, 1-9].

2. Syn Jonatanův, vnuk Saulův. Jméno matky však neznáme. Když jeho otec i děd padli v bitvě na hoře Gelboe, rozumělo se samo sebou, že rodina Saulova musela uprchnouti. Na útěku pětiletý M. vypadl chůvě a byl ochromen na obě nohy [2S 4,4]. Našel úkryt v domě Machira, knížete galádského v Lode-bar, nedaleko Manahaim. Když se od Síby, bývalého služebníka Saulova, David dověděl, že M. žije, rozhodl se, že jej kvůli Jonatanovi, svému příteli, a snad také i proto, že mu ochromlý M. nemohl být nebezpečný pro trůn, ponechá na živu proti zvykům a očekávání tehdejší doby [2S 9,1-13]. Dokonce pozval M-a do Jerusalema ke dvoru královské mu, zatím co správu statků M-ových vedl Síba. Z 2S 9,12 se dovídáme, že M. měl syna Michu, který se stal zakladatelem známého rodu válečníků [1Pa 8,35; 9,41]. V době Absolonovy vzpoury byl M. od Síby u Davida osočen, jako by se chtěl zmocniti vlády [2S 16,1—4]. David zabavil za to statky M-ovy a věnoval je Síbovi. Když se však navrátil do Jerusalema a M. jej ujistil o nesprávnosti osočení, vrátil mu král polovinu statků, zatím co druhou polovinu ponechal Síbovi. Zdá se tedy, že přece jen M-ovi zcela nedůvěřoval [2S 19,25-31].

Je zajímavé, že v 1Pa 8,34 a 9,40 má syn Jonatanův jméno Meribál, t. j. bojovník Bá-lův. Nejspíše to bylo původní jméno M-ovo, které pozdější upravovatelé SZ proměnili na jméno M., když se stalo hanbou jméno Bálovo.

Mif kad [strážní brána]. Některá z bran jerusalemských, jež byla po návratu lidu z Babylona znovu vybudována [Neh 3,31]. Snad ani nebyla ve zdi vlastního Jerusalema, nýbrž ve zdi hradu Siona, města Davidova, někde na severu poblíže místa, kde se obě zdi spojují, nebo vnitřní brána při nádvoří chrámovém.

Migron. - 1. Místo na území pokolení Benjaminova, j. od Aiat a s. od Michmas [Iz 10,28], ohrožené vojskem Senacheriba, táhnoucího na Jerusalema. - 2. Tábořiště Saulovo někde na jih od Michmas [1S 14,2]. Text připomíná, že tu Saul »zůstával pod jabloní zrnatou na pahrbku« a že měl s sebou Achiáše, syna kněze Hospodinova. Zdá se tedy, že šlo o posvátné místo.

Mícha [»kdo (je) jako (Hospodin?)]. Jméno mužské i ženské, vyskytující se mnohokrát ve SZ v rozmanité podobě [Mícha, Michaiia, Micheáš a j.]. Nejdůležitější nositelé tohoto jména byli:

1. Obyvatel efraimský, který ukradl své matce 1100 stříbrných mincí nebo kusů stříbra, ale všechny do jednoho vrátil, když se dověděl, že matka proklela zloděje [Sd 17]. Matka však nařídila, aby z části vráceného stříbra byl vyhotoven »obraz rytý a slitý«, který měl před stavovati Boha. Obraz byl vztyčen v domě Míchově jako domácí božstvo, jemuž přísluhoval jeden ze synů Míchových. Mícha tomuto synovi zhotovil dokonce i *efod a *terafim. Když však přišel potulný levita z Betléma Judova, Jonata, syn Gersonův, do sídla Míchova, byl požádán, aby zastával místo placeného kněze v domě Míchově. V této době kmen Dan hledal místo, kde by se mohl usaditi trvale. Zástupci tohoto kmene přišli také do domu M-ova, kde se seznámili s levitou Jonatanem, jenž jim prorokoval šťastný průběh jejich hledání. Když se kmen Dan konečně usadil, přemluvili levitu Jonatana, aby přešel k nim. Zároveň se zmocnili efodu, terafim i obrazu Míchova. M. se marně namáhal o vrácení svých pokladů [Sd 18].

Toto vypravování mělo patrně za účel vysvětliti, jak vznikla svatyně v Dan [Sd 18, 29—31]. Při tom je zřejmé i další zpracovávání této zprávy: poznámka, že tenkrát nebylo krále v Izraeli, takže si každý dělal, »což se mu za dobré vidělo« [Sd 17,6], je jistě už vpravena v době královské. Je také možné, že v tomto vypravování je též skrytá polemika proti levitům.

2. Syn Meribálův [Mifibozetův], vnuk Jonatanův [2S 9,12; 1Pa 8,34-35; 9,40n].

3. Nejstarší syn Uzielův, levita z čeledi Kahat [1Pa 23,20; 24,24n].

4. Otec Abdona, vysokého hodnostáře krále Joziáše [2Pa 34,20]. Ve 2Kr 22,12 má jméno Michaiia.

5. Rubenovec, žijící před zajetím babylonským [1Pa 5,5].

6. Potomek Azafův [1Pa 9,15; Neh 11,17,22; 12,35, kde se jmenuje Michaiáš].

7. Levita, který za Nehemiáše stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,11].

Michael [= kdo (je) jako Bůh?]. - 1. Syn Seturův, delegát pokolení Asserova při přezkoumávání země zaslíbené [Nu 13,14].

2. Syn Abichailův z pokolení Gádova, který se usadil v zemi Bázán [1Pa 5,13 sr. v. 11, 14,16].

3. Jiný Gádovec, předek předešlého [1Pa 5,14].

Migron-Michal [423]

4. Předek Azafův, syn Baaseiášův z čeledi Gersonovy, syn Leví [1Pa 6,40].

5. Jeden z pěti synů Izrachiášových, vnuk Uzův z pokolení Izacharova [1Pa 7,3].

6. Syn Beriův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,16].

7. Válečník z pokolení Manassesova, který přišel k Davidovi v Sicelechu, když utíkal před Saulem [1Pa 12,20].

8. Otec Amri, velitel nad Izacharovým houfem ve vojsku Davidově [1Pa 27,18].

9. Syn Jozafatův, zavražděný s ostatními bratřími starším bratrem Jehoramem [2Pa 21,2,4].

10. Otec nebo některý z předků Zebadiášových ze synů Sefatiášových, který se navrátil s Ezdrášem ze zajetí babylonského [Ezd 8,8].

Michaia [= kdo (je) jako Hospodin?]. -

1. Žena Jeroboáмова, matka Abiáše, krále judského, dcera Urielova z Gabaa [2Pa 1,3,2]. Podle 2Pa 11,20 byla matkou Abiášovou Maacha, dcera Absolonova. Michaia je snad zkomoleninou Maachy. Textu jest rozuměti tak, že jde o vnučku Absolonovu, dceru Uriela a jeho manželky Tamar, dcery Absolonovy.

2. Otec Achbora, vysokého hodnostáře krále Joziáše [2Kr 22,12], snad totožný s Míchou [2Pa 34,20], otcem Abdonovým.

Michaiáš [= kdo (je) jako Hospodin?]. -

1. Syn Zakurův, potomek Azafův [Neh 12,35]. Snad tentýž co Mícha, který je označen v 1Pa 9,15 jako syn Zichry a v Neh 11,17 jako syn Zabdi, otec Mataniášův.

2. Kněz, spolupůsobil při slavnosti posvěcení nově zbudovaných zdí jerusalemských [Neh 12,41].

Michal [= kdo (jest) jako Bůh?]. Jeden z předních knížat andělských, archanděl, anděl strážce, stojící po pravici Boží a podle židovské tradice dělající zápisy do nebeských knih [sr. Ez 9,1-11] a přijímající jeho rozkazy pro nižší anděly. Podle Dn 10,5,13 pomáhal »muži oděnému v roucho lněné« proti knížeti »království Perského«, duchovnímu odpůrci Božímu. Je vůdcem a ochráncem lidu izraelského v bojích s duchovními nepřáteli [Dn 10,21; 12,1]. V apokalyptické literatuře židovské [Ethiopském Enochovi a v Nanebevzetí Mojžíšově a j.] je nauka o andělech plně vyvinuta. Z počátku se věřilo na základě Ez 1,5, že jsou čtyři archandělé, později se počítá se sedmi [sr. Zj 5,6]. Michal je jedním ze sedmi archandělů, jejichž jména jsou: M., Gabriel [Dn 8,16; 9,21], Rafael, Uriel, Chamuel, Jofiel a Sadkiel. M. je přímlyvcem a prostředníkem lidských modliteb, zřejmý důkaz toho, jak bezprostřední styk s Bohem je podle názoru židovských apokalyptiků omezen. Pavel v Ga 3,19 navazuje na apokalyptickou tradici tvrzením, že Zákon byl vydán skrze anděly [Michala].

V NZ se děje o M. zmínka dvakrát: v Ju 9 běží zřejmě o narážku na rabínskou tradici, podle níž se hádal satan s M. o tělo Mojžíšovo

[424] Micheáš-Miklot

po jeho smrti [sr. Dt 34,6]. Satan se domníval, že má nárok na toto tělo snad jako vládce říše mrtvých anebo proto, že se Mojžíš dopustil vraždy na Egyptě. M. ve sporu se satanem se neodvážil jej proklít — i satan je stvoření Boží —, nýbrž přenechal soud Bohu [Za 3,2]. Juda tím chce říci, že bludaři, kteří se rouhají andělům, a to dobrým andělům, propadnou soudu [Ju 10; 2Pt 2,11]. Bohužel nevíme, o jaké bludaře tu šlo. Ve Zj 12,7 bojuje M. vítězně se starým hadem, drakem, který »slove ďábel a satanáš«.

Micheáš [= kdo (jest) jako Hospodin?]. 1. Syn Jemlův [1Kr 22,8], prorok v Samaří, který v posledním roce Achabovy vlády předpovídal jeho porážku a smrt [1Kr 22,1-35; 2Pa 18,7-8]. Jeho ostré vystoupení proti Acha-bovým prorokům vedlo k jeho uvěznění. Události však mu daly za pravdu.

2. M. Moraštický, prorok z Moréšet, domnělého podměstí Gát [Mi 1,14] v jižním Judstvu jz od Jerusalema. Žil za králů Jotama, Achase a Ezechiáše [Mi 1,1; Jr 26,18]. Jeho současníky byli Ozeáš a Izaiáš [sr. Mi 1,1 s Iz 1,1; Oz 1,1]. Byla to doba pohnuté politiky, jež vzrušila lid izraelský a vynesla na povrch i nižší sklony zámožnějších vrstev. M. pocházel snad z kruhů utištěných malorolníků, smíme-li tak soudit z jeho výroků proti boháčům, které ovšem neplynou z vědomí utrpěných křivd, ale z vědomí Boží spravedlnosti a správného rozpoznání příčin úpadku. Sotva pocházel z cechu proroků, protože se ostře proti nim obrací [Mi 3,5nn]. Cítí se naplněn silou Ducha Hospodinova, soudem a udatostí, aby oznámil lidu Božímu jeho zpronevěření [Mi 3,8]. Prorokoval pád Samaří i Jerusalema, úsilně volal lid judsky k pokání, hrozil Božími tresty, ale také potěšoval Božím slitováním [Mi 7,18—20]. O jeho životě máme jen dohady. Jeho proroctví byla pronesena nejprve veřejně, jistě před r. 722, potom teprve sepsána a rozmnožena o dodatky. Nádherné stavby v Jerusalemě i v Samaří mu byly důkazem, že chudí jsou vyssáváni. Obrací se proti majitelům půdy [2,1nn], soudcům a úředníkům [3,1-4], falešným prorokům [3,5n] a kněžím, které obviňuje, že naprosto nepochopili vůli Boží, ujišťující se bláhově Boží přítomností [Mi 3,1 1n]. Dovolává se tradice Mojžíšovy [Mi 6,4], vystupuje proti spoléhání na oběti [Mi 6,6n] a ukazuje, »co jest dobrého, i čehož Hospodin vyhledává od tebe, jedině, abys činil soud a miloval milosrdenství a pokorně chodil s Bohem svým« [Mi 6,8]. Některá jeho slova prozrazují příbuznost s poselstvím Izaiášovým [sr. Mi 1,10-16 s Iz 10,27nn; Mi 2,1-5 s Iz 5,8nn; Mi 5,9-14 s Iz 2,6nn]. Od Izaiáše se liší tím, že se vzdal naděje na zachování Jerusalema.

3. Kniha Micheášova má zřejmě čtyři skupiny výroků: Oznamování soudů, kap. 1-3 [s výjimkou 2,12n]; zaslíbení, kap. 4—5;

pohrůžky, kap. 6-7; zaslíbení 7,7-20. V tomto rámci jde o tento podrobnější obsah: Kap. 1—3: Proroctví proti Samaří a Jerusalemu pro hříchy národa [1,6-16], zvl. pro sociální útisk, páchaný knížaty, jejichž úplatky berou kněží, soudci [3,1-4] a falešní proroci [3,5—12], a pro modlářství na výsostech. Kap. 4,1-5: Proroctví o budoucí slávě Jerusalema, jenž se stane střediskem Božího zjevení pro všechny národy v době mesiášské vlády všeobecného míru [sr. Iz 2,2-4, jež se téměř doslovně shoduje s Mi 4,1-3]. Kap. 4,6-5,15: Proroctví o vysvobození lidu izraelského ze zajetí za vedení spravedlivého Panovníka-Mesiáše z Betléma [Mi 5,1-4], který potře nepřátele lidu Božího [5,5], očistí zaslíbenou zemi od modlářství [kouzelníků a planetám] a způsobí, že se lid zřekne koní a válečných vozů i pevností. Kap. 6,1-7,6: Boží domlouvání s Izraelem; požadavek milosrdenství, práva a pokory, ne obětí; ohlášení Božího trestu za nepoctivost v obchodu a pronásledování spravedlivého. Kap. 7,7—20: Sión trpí pro svůj hřích, ale nakonec budou zbožní vysvobozeni, hřích odpuštěn a Boží vítězství na věky utvrzeno. Je to prorocká liturgie [právě tak jako Iz 53], sepsaná pravděpodobně až v první poexilní době pro jeden ze smutečních dnů nad zkárou Jerusalema.

Dobu vzniku lze těžko určit. Podle některých badatelů kap. 1 pochází snad z doby rozvratu severní říše [735—722], kap. 2-5 vznikla prý mezi lety 722—699, kap. 6,1 - 7,7 v době Manassesově [698—643], kap. 7,8nn kolem 470 př. Kr. V NZ je citován Mi 5,2 jako doklad, že se Mesiáš má narodit v Betlémě [Mt 2,6].

Michmas, dnešní Muchmas, kde byly vykopány velké kameny, klenutá studna a několik skalních hrobů, bylo důležitým strategickým místem sev. od průsmyku téhož jména [Kral. »cesty Michmas« 1S 13,23], vedoucího z Jerusalema na horu Efraimskou, velmi úzkého a příkrého, lemovaného skalisky Bóses a Seneh [1S 14,4n], takže při průchodu bylo nutno složit břemena [Iz 10,28]. Ve skalách bylo plno jeskyň [Kral. »děr« 1S 14,11]. Filištinští leželi v M., odkudž ovládali průsmyk a podnikali nájezdy na Izraele [1S 13,16n]. O důležitosti místa s hlediska vojenského svědčí i to, že Jonatan Makkabejský zde rozbil svůj hlavní stan. Bylo to však malé místo, zřejmě žádné město, takže ani není vypočítáno mezi městy na území Benjaminově [Joz 18,21nn], a po návratu ze zajetí bylo osazeno pouze 122 přistěhovalci [Neh 7,31; 11,31].

Michmetat. Nějaké město »před Sichem« na hranicích území Efraimova a Manassesova [Joz 16,6; 17,7].

Michri [= kupní cena?], nějaký Benjaminovec, který se vrátil z Babylona [1Pa 9,8].

Miklot. — 1. Velitel vojska za vlády Davidovy, jenž měl velení s Dodaiem Achochitským druhý měsíc v roce [1Pa 27,4]. - 2. Ben-

jaminovec z čeledi Jehielovy z Gabaa [1Pa 8,32; 9,35-38].

Mikneiáš [= majetek Hospodinův]. Levita druhého pořadí levitů, vrátný u stánku úmluvy, doprovázející sborový zpěv na harfě [1Pa 15,18,21].

Mikol [význam slova naprosto nejistý]. Mladší dcera Saulova [1S 14,49], žena Davida. Saul chtěl původně dát Davidovi starší svou dceru Merob, ale dříve, než mohl být sňatek uskutečněn, zamilovala se M. do mladého hrdiny, takže ze sňatku se starší dcerou sešlo. David ovšem musel nejprve vykonat těžký úkol, který mu Saul uložil v nekalém úmyslu [1S 18,25-27]. Pak teprve došlo ke sňatku. M. zachránila Davida před zuřivostí Saulovou [1S 19,11-15], ale rodina už zůstala rozvrácena. David se skrýval několik let před Saulem jako psanec v horách. Saul pak dal M. za ženu Faltiovi, synu Lais z Gallim [1S 25,44]. Po smrti Saulově a jeho synů vyžádal si David M. zpět [2S 3,13-16], což jediný Saulův pozůstalý, Izbozet, rád učinil. Tak se David a M. po čtrnácti letech opět sešli. David byl tenkrát už králem v Hebronu. Poměr M. k Davidovi se ovšem poněkud změnil. Vypravuje se, že při přenášení truhly Boží z domu Obededomova na Sión pohrdla Davidem, protože příliš radostně poskakoval před průvodem [2S 6,20-23]. Vzhledem k 2S 6,23 se zdá, že údaj v 2S 21,8 se vztahuje na syny sestry její Merob, neznamena-li poznámka, že M. »neměla plodu«, prostě to, že byla rozloučena od Davida.

Mikuláš [= vítěz nad lidem], rodem z Antiochie, židovský proselyta, který se stal křesťanem [Sk 6,5]. Pro svou zbožnost přesto, že nebyl Žid, byl zvolen do sboru sedmi diakonů, jimž byla svěřena péče o chudé a vdovy řeckého původu v jeruzalémské církvi. Není žádného důvodu pro tvrzení, že tento muž byl zakladatelem sekty Mikulášenců, ač tuto teorii první postavil Ireneus [kolem r. 175 po Kr.] Sr. Zj 2,6,15.

Mikulášenci, blíže neznámá sekta nebo skupina lidí v křesťanských sborech v Efezu a Pergamu, před kterou varují pozdnější spisy NZ [Zj 2,6,14-15; 2Pt 2,15; Ju 11]. Jejich provinění spočívalo asi v tom, že jedli maso modlám obětované, s čímž bývalo úzce spojeno smilství. Bylo to proti výslovnému zákazu apoštolskému [Sk 15,20,29], který sice rozhodl, že břímě Mojžíšova zákona nemá být ukládáno pohanům, kteří se připojili k církvi, ale zakazoval požívání pokrmů, obětovaných modlám, a s tím související smilstvo. 2Pt a Ju dává těmto anebo podobným lidem jméno Baláma [Nu 25,1nn; 31,16]. Patrně snad jméno Balám bylo etymologicky považováno za totožné se jménem Mikuláš. Mezi gnostiky třetího století existovala sekta M., jež také hlásala »svobodu« těla. Snad povstala z křesťanské sekty M. v Efezu a Pergamu.

Mikzoa [2Pa 26,9; Neh 3,19,20,24,25]. Věž nebo bašta na nejvyšším místě města Davida, v níž byl sklad zbraní. Jinde překládají

Mikneiáš-Milosrdenství [425]

Kral. úhel, kout, roh [Ex 26,24; 36,29; Ez 41,22; 46,21n]. Tedy: nějaká nárožní budova.

Milalai. Levita, jenž hrál na nějaký hudební nástroj při slavnosti svěcení zdi jeruzalémských [Neh 12,36].

Mile. »Mile tajné rady držetk [Ž 55,15]. Tak překládají Kral. dva hebr. výrazy, z nichž sloveso souvisí se sladkostí [»sladnouti« Jb 20,12; 21,33], podst. jméno pak znamená tajnou rozmluvu, důvěrný rozhovor, tajemství [sr. Ž 25,14; Př 3,32; Am 3,7], tajnou poradu [Ž 83,4]. Ž 55,15 lze tedy překládat: »Pěstovali jsme sladkou důvěrnost«, »sdělovali jsme si milé tajemství«.

Míle [lat. *mille* = tisíc (kroků)]. Římská míra délková = 1000 římských kroků = 1,5 km = 8 honů. Mt 5,41. *Míra.

Milét. Za starověku kvetoucí námořní a obchodní město v Malé Asii, v provincii Caria, jižně od ústí řeky Maiandria a j. od Efezu. Lodi z Milétu bylo možno najít po celém Středozemním moři, hlavně však v Černém moři [Pontus Euxinus], kde měli jónští JŘekové na 70 kolonií. Město proslulo slavným chrámem Apollonovým a jako rodiště filosofů Thaleta a Anaximandra. Ale už od r. 494 př. Kr., kdy ho dobyli Peršané, pozbyval M. významu. Alexander Veliký jej zničil úplně. Byl sice znovu vybudován, ale zemětřeseními a převraty politickými se stalo, že dnes lze najít pouze nepatrné zbytky starověkého Milétu u nynější Palatie. V NZ je M. jevištěm Pavlova rozloučení se staršími efezskými, kteří stejně jako on tušili, že už více neuzří jeho tváře [Sk 20,15—37]. V M. byl kdysi ponechán nemocný Trofimus, spolupracovník Pavlův [2Tm 4,20].

Milosrdenství, milosrdně. Hebr. výraz *chesed*, z něhož jsou odvozena všechna tato slova, znamená pospolitost, zavázanost, solidaritu, které jsou očekávány tam, kde dvě strany uzavřely smlouvu. Jde o čin nebo činy [m. Hospodinova Iz 63,7; Ž 25,6], odpovídající smlouvě a věrnosti k ní. Odtud výraz »činiti m.« [Gn 24,12; 40,14; 2S 3,8]. David očekává m. od Jonatana a Jonatan od Davida, protože spolu uzavřeli smlouvu [1S 20,8,14n]. Otec očekává m. od syna [Gn 47,29]. Obsahem m. je bratrská, synovská nebo otcovská pomoc a věrnost, takže smlouva a m. jsou téměř synonyma, neboli vysloví-li se jedno, musí se vyslovit i druhé [sr. Dt 7,9,12; 1Kr 8,23; Neh 1,5; 9,32; Ž 25,10; 89,29; Iz 54,10]. Poměr krále a lidu je založen na m. a království ob stojí jen m-ím [Iz 16,5; Př 20,28]; také lidská společnost stojí m-ím [Ž 109,12,16; Př 21,21]. Charakteristikou Boží smlouvy s Izraelem je m. jako ochota k pomoci, i když se nezapomíná na vyvýšenost Hospodinovu a na to, že z dvoustranného závazku zbývá často jen závazek Boží, takže m. se proměňuje v *milost. Bůh ostříhá smlouvy a m. [1Kr 8,23], činí m. těm, kteří ostříhají jeho přikázání [Ex 20,6; 34,6n; Dt 7,12; 1Kr 8,23; Ž 103,11,17]; osvědčuje je vysvobozením z Egypta

[426] Milosrdný-Milost

[Ex 3,7nn], vedením po poušti [Ex 15,13] a odpouštěním [Nu 14,18-20], které ovšem nevyklučuje trest [Nu 14,20nn; 2S 7,14nn]. Ale i tento trest má za cíl znovuoobnovení porušené smlouvy [Dt 8,5; Př 3,12]. S Davidem uzavřel věčnou smlouvu, takže od něho nebude odjato m. [2S 7,15; 22,51; 1Kr 3,6].

Toto povědomí Božího m. je tak staré, že se stalo téměř příslovečným [1S 20,14; 2S 9,3]. Není divu, že věřící Izraelita se dovolával v nesnázích Božího m. [Gn 24,12; 1Kr 3,6; Neh 13,22; Ž 6,5; 25,6n; 119,149; 143,12], při loučení je přál svým známým [2S 15,20; sr. 2,6], a nakonec je vtělil i do liturgických formulí [Ž 100,5; 106,1; 107,1.8.15.21.31; Jr 33,1 Inn]. Izrael spoléhá na m. Boží tak pevně, že nepotřebuje ani magie ani zaklínání, aby si je zajistil.

To, co sz pisateli znamená m., lze snad nejlépe vyjádřití pojmy otec a pastýř. Ve sz pojmu Božího otcovství totiž nad pojetím lásky převládá myšlenka ploditelství, vlastnictví, nároku na dítě, panství, ale také myšlenka péče o dítě [Ex 4,22; Nu 11,22; Dt 32,6.18; Iz 64,8; Mal 3,17; Iz 63,15n; Ž 89,27]. Právě toto otcovské m. vyžaduje synovskou poslušnost se strany člověka [Dt 14,1; Iz 1,2.4; 30,1.9; 45,9-11; Mal 1,6; 2,10]. I pojem pastýře vyjadřuje obsah Božího m. [Jr 31,10; Iz 40,11; 49,10; Oz 4,16; Mi 2,12; 4,6; Sof 3,19; Ž 44,12.23; 74,1; 77,21; 78,52 a celý Ž 23] tak názorně, že ten, kdo se chtěl dovolávat Božího m., dovolával se jeho pastýřství zvláště v modlitbách [Ž 23,1-4; 79,13; 95,7; 100,3].

Ovšem, teprve proroci pochopili m. ve vši jeho hloubce. Spojují je se *slitováním, jež se týká zvláště těch, kteří pro svůj hřích vypadli nebo byli vyloučeni ze stavu smlouvy [Jr 16,5, kde Kral. milosrdenství překládají: dobrotivost], avšak činí pokání. Tu Bůh převyšuje své m. slitováním, t. j. ničím nezaslouženou, nezdůvodnitelnou, nevysvětlitelnou a odpouštějící láskou [Ex 34,6n; Nu 14,19; Pl 3,22n; Oz 2,19. Zde Kral. překládají hebr. »milosrdenství a slitování« slovy »dobrotivost a hojně milosrdenství*]. M. Boží je věčné právě proto, že je spojeno se slitováním [Iz 54,8; sr. Mi 7,18; Iz 63,7; Jr 31,3.20; Ž 51,3; 69,17], jež je výrazem Boží podstaty bez ohledu na smlouvu. Tak lze říci, že m. Boží naplňuje všecku zemi [Ž 33,5; 119,64] a vztahuje se na celé stvoření [Ž 36,6; 89,15; 145,9], neboť Boží stvoření je dílem jeho m. [Ž 136,1-9]. Právě toto spojení m. se slitováním tvoří podstatu eschatologické naděje, že Bůh nakonec přivodí spásu, vysvobození ze všeliké bíd [Iz 54,10; Mi 7,20; Iz 54,8; 55,3; Ž 85,8; 90,14; 130,7].

Poněvadž m. je Boží podstatou, je přirozené, že žádá na člověku především m. [Oz 6,6n; Mi 6,8]. Na to navazuje NZ [Mt 9,13; 12,7], když vytýká zákoníkům a farizeům, že zapomínají na to, co jest nejdůležitější v Zákoně [Mt 23,23]. Příkladem m. je čin Samari-

tánův [L 10,37]. M. Boží v Kristu má být pohutkou k činům m. mezi lidmi [Mt 18,33]. Kdo nečiní m., bude odsouzen bez m. [Jk 2,13; sr. Mt 5,7]. Moudrost šůry, jež si je vědoma m. Božího v Kristu, je charakterisována milosrdenstvím [Jk 3,17], a to radostným m. [Ř 12,8 Kral.: ochotnost, Žilka: radostně].

M. Boží je i v NZ chápáno jako věrnost k smlouvě s lidem Božím [L 1,50.54.72.78]. Je to spasitelné m. [Ef 2,4; 1Pt 1,3; Ř 11,30-32] v Kristu Ježíši [Tt 3,5; sr. Ř 9,23; 1Pt 2,10 sr. Oz 1,6.9; 1K 7,25; 2K 4,1; 1Tm 1,13.16]. Opakem m. je hněv [Ř 9,22]. M. Boží se vztahuje ovšem i na budoucnost, na poslední soud [Mt 5,7; 2Tm 1,18; Ju 21; Ga 6,16]. Někdy má m. význam *milosti, slitování [Mk 5,19; 2Tm 1,16].

Milosrdný. Ježíš blahoslaví milosrdné [Mt 5,7 sr. Př 3,3; 11,17; Mi 6,8] a vyzývá k milosrdenosti s odůvodněním, že i nebeský Otec je m. [L 6,36; sr. Ž 103,8.13]. Nejde tu jen o zdůraznění dobročinnosti, ač i ta je v milosrdenství obsažena. Jde tu o širší pojem, jak je zřejmo z rozboru pojmu *milosrdenství a z podobenství o milosrdném Samaritánu [L 10,33nn] a o zlém služebníkovi [Mt 18,23-35]. Nejde tu ani o myšlenku odplaty [»milosrdenství důjdou«, t. j. při posledním soudu, sr. Mt 25,34nn] v tradičním židovském slova smyslu [sr. Ž 41,2; L 6,36-38], neboť je-li odměnou milosrdenství, pak je vyloučeno jakékoli záslužnictví, jako kdyby Bůh byl zavázán k nějaké odplatě. Člověk může být m. v nz slova smyslu jen tenkrát, došel-li sám milosrdenství od Boha, jenž je Otcem milosrdenství [2K 1,3; Jk 5,11; Ko 3,12 sr. Iz 30,18], a stal-li se dítětem Božím [Mt 5,44nn]. Právě proto jsou m-i současně blahoslavení.

Milost. Hebr. *chen* překládané většinou milost [stč. = láska, vděk; milostný = oblíbený] chápou Kral. také ve významu půvab [se slovesem: líbiti se Est 2,15], přízeň [Př 22,1; Kaz 9,11; se slovesem: přát Rt 2,2], přijemnost [Př 1,9; 4,9; 22,11; 31,30], ozdoba [Př 3,22] a laskavost [se slovesem: býti laskav 1S 20,3]. Tímto výrazem může být vyjádřen poměr muže k ženě [Dt 21,15] nebo ženy k muži [2S 1,26; Pís 1,2]. Hledati, najíti m. = hledati, najíti přízeň, náklonnost [Gn 39,4; Est 4,8]. V podstatě jde o přízeň, kterou prokazuje výše postavený k níže postavenému, k nehodnému a provinilému, aniž jde současně o nějaký užší vztah nebo závazek příbuzenský či smluvní [Gn 19,19; 32,5; 39,21; Ex 3,21].

Ve vztahu Boha k člověku jde vždy o nezaslouženou přízeň [Gn 6,8; Ž 51,20; 119,29; Iz 30,18; 49,8; Jr 42,12; Ex 34,9; 2Kr 13,23]. M. úzce souvisí s *milosrdenstvím [Neh 13,22], ale vztahuje se na ty, kteří už vypadli ze smlouvy anebo ještě vůbec nebyli ve smlouvě. Tak na př. Noé »našel m. před Hospodinem« [Gn 6,8], ačkoliv Hospodin ještě s ním uzavřel žádnou smlouvu. Z toho plyne, že m. je širším pojmem než milosrdenství a že milosrdenství je důsledkem nepodmíněné a nezasloužené m. [Dt 7,7; 9,4-6]. Pojmy m. a milosrdenství

vytvářejí jednotu SZ a NZ. Bible je dějinami Božího spasitelného díla. *Slitovati se.

NZ dal řeckému pojmu *charis* [= milost] nový obsah tím, že zdůraznil některé z jeho významových prvků. *Charis* v klasické řečtině znamená to, co působí potěšení, radost, takže může označovat předmět, jenž působí toto potěšení, ale i potěšení samo a s ním spojenou vděčnost, dík za radost. V tomto smyslu mluví NZ o »libých slovech« [doslovně: slova milosti L 4,22], »příjemné řeči« [Ko 4,6], o řeči, jež »dává milost posluchačům« [opak řeči mrzuté Ef 4,29], o zpívání s milostí Pánu [Ko 3,16]. Zde navazuje NZ na jeden z významů *sz chén* [Ž 45,3; Př 1,9; 4,9; 5,19].

Ve většině nz případů však m. znamená přízeň [L 1,30; 2,40.52; Sk 2,47; 4,33; 7,46], náklonnost, jež je projeována smýšlením i činy. Tak na př. ve smyslu prokázati laskavost Sk 25,3, chtějí se zalíbit Sk 24,27; 25,9 [sr. 2K 1,15]. Tak může i sbírka býti m-i [1K 16,3; 2K 8,4.6n; 9,8]. Jde-li o m. Boží, pak znamená zjevnou a odpouštějící přízeň Boží vůči hříšnému lidstvu nebo jednotlivci, vylučující všechny nároky a zásluhy [skutky Zákona], sr. R 4,4; 5,15; 1K 15,10; Ga 2,21; Ko 1,6. M. prolomila hradbu [Ef 2,14] mezi Židy a pohany, takže bohatství Božího milosrdenství, zahrnujícího původně jen sz lid smlouvy, je nyní přístupné všem lidem. Jde o m. spasitelnou [Tt 2,11], souvisící s Kristem a vázanou na Krista, s nímž a v němž se zjevila [1Pt 5,10; 2Tm 2,1; Ko 2,9]; proto Pavel mluví o m. »Pána našeho Jezukrista« [R 16,20; 1K 16,23; 2K 8,9; 13,13; Ga 1,6; 6,18; F 4,23; 2Pt 3,18]. Viz zvláště Pavlovy pozdravy v epištolách: 1K 1,3; 1Tm 1,2 a j. Původ této m-i je v nevysvětlitelné a ničím nepodmíněné dobrotě Boží [Ef 2,7], v jeho svobodném rozhodnutí bez ohledu na skutky člověka a ustanovení Zákona [J 1,17; R 4,16; 6,14; Ga 5,3n] a hřích [R 5,8]. Je výrazem svrchované moci Boží. M. Boží přehlíží nedokonalosti a hřích a dává člověku nekonečně více, než nač by měl a mohl mítí nárok svou zásluhou. Místo spravedlivé odplaty prokazuje Bůh člověku m. Je to Boží dar [Ef 2,8; R 3,24]. Ale m. není jen negativně nepřičítání hříchu a odpuštění, ale i pozitivně obdarování spravedlností a tudíž životem [R 3,24; 5,20n; Tt 3,7].

M. je ústředním pojmem NZ právě tak, jako milosrdenství je ústředním pojmem SZ. Jako u pojmů království a život, tak i zde jde takřka o oblast, kterou Bůh stvořil pro věřící a jež si vytváří svůj vlastní svět. Vírou má věřící přístup do této oblasti, stojí v ní a trvá; také víra ovšem vyvěrá ze skutečnosti nabízené m-i Boží [Ef 1,19; F 1,29; R 5,1n; 1Pt 5,12; Sk 13,43]. Člověk může z m-i také vypadnout [Ga 5,4; sr. Žd 12,15; 2K 6,1 sr. Mt 15,6]. Věřící je nikoli pod Zákonem, ale pod m-i [R 6,14]. M. je nástrojem a principem spásy [Sk 15,11; Ef 2,8; Žd 4,16; 10,29]. Kdo se octl v oblasti m-i, je současně pověřen nějakou úlohou v církvi [R 1,5; Ef 3,2.7n]; bez m-i by nebyl schopen práce pro království Boží [1K

Milost-Milován [427]

15,10; 2K 1,12; Žd 4,16; 1Pt 4,10], ani naděje [2Te 2,16; Žd 13,9]. M. jako nezasloužené slitování Boží v Kristu Ježíši je zdrojem darů m-i [charismat sr. R 5,15.19; Ef 4,7; R 12,6; 1K 1,4n; 12,1-4; 2K 6,1; 8,1; Sk 11,23].

Pavlovo pochopení m-i Boží vyrůstá z vědomí naprosté, kořenné lidské hříšnosti. Jen Boží m. otevřela hříšnému člověku cestu ke spáse skrze spasitelné dílo Kristovo, skrze jeho smrt na kříži a dílo smíření. Proto, jak bylo připomenuto, je m. Boží zároveň m-i Kristovou a také účinkem Božího ducha. Pavel postavil Boží m. do protivy k lidským záslužným skutkům, k cestě Zákona, po které zbožný Žid doufal dojíti spravedlnosti před Bohem. Ospravedlnění člověka [aby obstál před Božím soudem] je výhradním dílem m-i Boží. »Ospravedlnění jedině z víry na základě milosti Boží« stalo se po Pavlovi programem reformace jmenovitě Lutherova typu v protivě k teorii a praxi lidské součinnosti [synergismu] a záslužných skutků v katolicismu. Katolická dogmatika věří, že m. Boží bývá člověku skoro hmotně udílána, vlévána a předávána prostřednictvím svátostí. V protestantismu se na druhé straně pociťuje jako tíživý problém skutečnost, že čin Boží m-i nemá universální, všeobecné působivosti, nýbrž nechává část lidstva bez daru víry a spásy. NZ jasně učí, že lidé docházejí spásy m-i [Ef 2,5], stejně však vážně zdůrazňuje nutnost vlastního rozhodnutí [F 3,17n]. Současně však Pavel trvá na tom, že nikoli on uchvátil, ale sám byl uchvácen Kristem [F 3,12n]. Totéž dvojstranné hledisko vyjadřuje F 2,12n. Jde o dílo m-i Boží, ale v lidském srdci.

Milost u lidí znamená hlavně přízeň, náklonnost, oblibu a pak jednání, plynoucí z takových citů [»dám milost lidu před očima Egyptských« Ex 3,21; Sk 2,47; 4,33], tedy shovívavost, pomoc, ochotu, odpuštění a rozmanité dary. *Milost.

Milostiv, milostivý *Milost.

Milostivé léto *Léto milostivé.

Milostnice [Pis 1,9]. Hebr. výraz *ra'já* překládají jinde Kral. přítelkyně [Pis 2,2.10.13; 4,1.7; 5,2; 6,3] nebo družička [Sd 11,37]. Hebr. kořen znamená druha [družku], ženicha [nevěstu], zkratka toho, jenž žije s druhým v úzkém obcenství [sr. nz přítel J 15,14n].

Milostný [stč. = oblíbený; milostivý]. Tak překládají Kral. čtyři hebr. výrazy: Pis 1,5 [jinde překládají totéž slovo žádostivý Pis 2,14; ozdobný Pis 4,3; Ž 147,1; pěkný Pis 6,3]; Iz 44,9 ve smyslu rozkošný, příjemný, žádoucí; Iz 47,1 [jinde: útlý Gn 33,13; rozmazlený Dt 28,54.56; mladý 1Pa 29,1; Ez 17,22]; Jr 31,20 [jinde: milý Iz 5,7]. Žádný z těchto výrazů nesouvisí s kořeny, jež označují milost nebo milosrdenství.

Milován, milování, milovati. Tak překládají Kral. ve valné většině výrazy, o nichž je pojednáno v hesle *láska. Výjimku tu tvoří Dt 33,3, kde je tak přeloženo sloveso *chábab*,

[428] Milovník-Minni

vyskytující se pouze na tomto místě. Snad je původu assyrského [*chibabitu* = nevěsta]. Dále Ž 18,2, kde je v hebr. užito slovesa, jež vyjadřuje soucítění; Ž 86,2, kde jde o žádostivost, tužbu, žádost [sr. Ex 20,17; 1S 9,20]. V NZ překládají Kral. těmito výrazy také řecké *zeloo*, jež označuje horlivost, žárlivost [sr. Dt 32,21]. V 2K 11,2 píše apoštol, že »miluje Božím milováním« [Žilka: »na vás žárlím, ale má žárlivost je žárlivost Boží«]. Pavel žárlivě bdí nad korintským sborem, aby se nedal svéstí falešným evangeliem. Srovnává svou horlivost o sbor s horlivostí Boží [Ex 20,5; Ez 16,38; 23,25 a j.] o lid izraelský. Téhož výrazu je užito v Ga 4,17, avšak v poněkud jiném smyslu. Jde tu o milování ze sobeckých důvodů, usilování o něčí přízeň. Žilka překládá: »Ti lidé se stavějí, jako by horlivě usilovali o vaše dobro, ale nejednají dobře; chtějí vás odloučiti, abyste se stali jejich horlivými přívrženci.«

Milovník. Kral. překládají hebr. výraz m. [2Pa 20,7; Př 14,20; Jr 22,20.22; Pl 1,2.19; Ez 23,5; Oz 8,9] také výrazem přítel [Est 5,10; Př 14,20; Iz 41,8 a j.]. Jednou překládají slovem m. [Jr 3,1] hebr. výraz, který jinde tlumočí jako přítel ve smyslu příbuzný [1S 30,26; Pís 5,1] nebo bližní [Jr 22,13; Ex 11,2], soused [Ex 3,22]. Ve většině případů vyjadřují Kral. výrazem m. nečistý poměr Izraele k cizím božstvům a spoléhání na mocné sousedy [Jr 3,1; 22,20.22; Pl 1,2.19; Ez 23,5; Oz 8,9]. 2Tm 3,4 staví proti sobě milovníky rozkoší, zachovávající tvářnost zbožnosti, proti milovníkům Boha. Myslí tu na bludaře, kteří svým učením narušují mravnost křesťanské církve v posledních dnech [sr. Mt 24,1 In]. Pracovník v církvi však má být m. dobra [Tt 1,8].

Horlivý milovník je překlad řeckého *zelótés* [= horlivec (pro Boha)]. Tímto slovem je označen především příslušník nábožensko-politické strany [L 6,15; Sk 1,13 *Zelotes], pak také ten, jenž horlivě usiluje o přesné zachování Zákona [Ř 10,2]. Pavel sebe sama označuje tímto slovem, když myslí na svou farizejskou minulost [Ga 1,14 sr. F 3,6; Sk 22,3 sr. 21,20], kterou sice nepokládá za špatnou, ale za marnou. Zato doporučuje Korintňanům, aby byli horlivými usilovateli o dary Ducha [1K 14,1.12.39].

Milý. Tímto slovem překládají Kral. několik hebr. a řeckých výrazů. Jeden je odvozen od sloves, jež označují milování [lásku mezi mužem a ženou, mezi přáteli, lásku k hmotným statkům, modlám: milý Dt 13,6; 21,15; 2S 1,23], lásku Dt 33,12; Ž 60,7; 84,2; 127,2. Jiného vyřazuje užito v Pís 1,13; 8,4; Iz 5,1 a j. Hebr. výraz tu má tytéž souhlásky jako jméno David. Ve smyslu drahý, vzácný na jediném místě Jr 31,20. Ve smyslu dobrý: 1S 2,26; ve smyslu krásný: Na 3,4. O Danielovi se praví, že byl velmi milý ve smyslu žádostivý [Dn 9,23; 10,11]. V Ž 4,4 je v hebr. užito

výrazu, který jinde Kral. překládají: pobožný [Mi 7,2], milosrdný [Ž 12,2], dobrotivý [Jr 3,12], svatý [1S 2,9; Ž 50,5]. Všecky tyto příklady ukazují, jak bohatý obsah měl pro Kral. výraz m. V NZ jde vesměs o překlad řeckého *agapétos*.

Ve SZ se mluví o jednotlivci, jenž je označen jako m. Boží Dt 33,12; Ž 127,2. O milých Božích se mluví v Ž 60,7. Ovšem *Hospodin miloval také krále jako své syny [Šalomouna 2S 12,24; Neh 13,26; Kyra Iz 48,14; sr. Ž 2,7; 4,4; 89,27n], ale většinou jde o kolektiv, o Izraele, na něž se soustřeďuje Boží láska [*milovati, *příjemný, *láska]. »Vínice milého mého« [Iz 5,1nn] je vínice Boží [sr. Ž 80,9; Jr 2,21; Mt 21,33]. Ježíš Kristus je milý čili milovaný Syn Boží [Mt 3,17; 17,5; Mk 1,11; 9,7; L 9,35; 2Pt 1,17; Mt 12,18; Mk 12,6; L 20,13], ale také křesťané jsou milí Bohu [Ř 1,7; sr. Ř 14,18, kde je užito jiného řeckého slova, znamenajícího vlastně »příjemný«] a také navzájem [F 4,1; Ko 4,14; 1Te 2,8; Fm 1]. Tu je výraz m. souznačný s bratrem. Podle Ř 11,28 přes »nenávist«, kterou má Bůh proti nevěrnému Izraelovi [sr. Ř 9,13], což umožnilo pohanům, aby přijali evangelium, je Izrael přece jen milý Bohu pro otce [sr. Ř 11,16; 9,5]. Je jistě přiznačné, jak Pavel tuto skutečnost spojuje s vyvolením [sr. Ko 3,12; Ř 1,7; Ef 1,4n; 1Te 1,4]. To znamená, že původ a příčina takového poměru Božího k člověku je jediné v Bohu, ne v člověku.

Mínění. Pouze Žd 4,12 [1Pt 4,1 Kral. totéž řecké slovo překládají »myšlení« ve smyslu pomýšlení, jež vede k mravně závaznému poznání], kde se praví o Slovu Božím, že je s to posoudit nejen to, co se odehrává v oblasti vůle jako projev touhy [Kral.: myšlení], ale i to, co se odehrává v rozumu [Kral.: mínění] jako projev přemýšlení. Boží slovo vystupuje i nejjemnější hnutí neposlušnosti a nevěry jak v oblasti volní, tak v oblasti rozumové.

Míniamin. — 1. Jeden z pomocníků levity Chóre, jenž byl ustanoven za správce a rozdělovače darů a desátků, sebraných ve prospěch levitů za panování Ezechiášova [2Pa 31,15]. — 2. Jméno kněžské otcovské čeledi za dnů velekněze Joiakima [Neh 12,17]. — 3. Jeden z kněží, kteří patřili ke sboru trubačů při posvěcování zdí jerusalemských [Neh 12,41]. *Míamin 3.

Míniti. Řecké sloveso, které Kral. v 1Pt 1,11 překládají m., znamená oznamovati, sdělit, známo učiniti [sr. Mt 26,73], zjevným učiniti [sr. Ga 3,11]. LXX užívá tohoto slovesa zvláště v souvislosti se zjevením Božím [na př. Ex 33,12: oznámiti; Ž 51,8: zjeviti]. Tak je tohoto slovesa užito i v NZ v 1K 3,13, kde Kral. překládají »okáže« [2Pt 1,14, kde Kral. mají »oznámil«]. Podle 1Pt 1,11 Duch Kristův, pracující v prorocích, jim oznamoval a předem osvědčoval utrpení, vztahující se na Krista. Jde tedy u slovesa m. o synonymum slovesa zjeviti.

Minni, krajina, jmenovaná vždy současně

s Ararat a Ascenez, tedy součást Arménie. Možná, že jde také o národ, obývající v Arménii vedle Arménů [Ararat] a Skythů [Ascenez], jak vysvitá z assyrských nápisů. Podle nich r. 830 př. Kr. assyrský král Salmanasar vyplenil kraj M. někde mezi jezerem Van a Urmia. R. 716 a 715 se marně vzepřel král M. proti Assyrii. Ale za Assurbanipala toto království znovu působilo Assyrii těžkosti, až se konečně r. 612 spojilo s Médy a jinými národy, aby vyvrácením Ninive učinili konec i Assyrii. Podle Jr 51,27 se spojila království M., Ararat a Ascenez proti Babylonu.

Mír. V 2K 5,19 a Ef 2,16 má toto slovo tentýž význam jako *smíření [2K 5,18 mají Kral. »míření«]. Jde o čin Boží, o Bohem darovanou skutečnost, jíž hříšný člověk je přijímán do obecenství s Bohem. Nejde tu jen o odpuštění [nepřičítání] hříchu a viny [2K 5,19], nýbrž o oboustranný mírový stav, o stvoření nového člověka [2K 5,17; Ef 2,15]. Tento m. se projevuje i zrušením rozdílu mezi Židy a pohany před Bohem [Ef 2,14] a pokojem Božím také s nadzemskými bytostmi [Ko 1,13.20 sr. Jb 4,18; Gn 6,1nn], takže lze mluvit o kosmickém dosahu tohoto m-u. Pavel, jenž sám prožil skutečnost smíření, když mu vstoupil do cesty zmrtvýchvstalý Kristus, byl pověřen zvěstováním tohoto činu Božího v Kristu, jenž ruší dosavadní nepřátelství mezi Bohem a člověkem [Ko 1,2 1n] a obnovuje pokoj [sr. Ko 1,20]. Ne člověk tu má iniciativu jako v pohanských náboženstvích, ale Bůh [2K 5,21]. Na rozdíl od 2K 5,19, kde subjektem tohoto činu je Bůh, pokládá Ef 2,16 za subjekt Ježíše Krista [sr. Ef 2,14.17]. Výsledkem m. je podrobení všeho Kristu.

Míra. 1. Míry délkové. Základnou biblické míry délkové jest loket [Dt 3,11], a to loket »obecný« a loket »královský« [Ez 40,5; 43,13], který byl o dlaň delší než loket obecný; podle lokte královského byl vyměřován chrám Salomounův. Vycházelo se z rozměrů lidského těla. V různých dobách docházvalo i na změny délkové míry, takže jakýkoli převod na naše míry je jen přibližný. Dnes se má za to, že bibl. míry lze stanovit takto: 1 loket = 2 pídě [stopy] = 6 dlaní = 24 prstů [palců] = 458 mm; 1 pídě = 3 dlaně = 12 palců [prstů] = 229 mm [Ex 25,25]; 1 dlaň = 4 prsty = 74,7 mm; 1 prst = 19 mm. Královský loket = 525 mm; 1 prut = 6 loket královských [Ez 40,3].

Po exilu se měřilo na lokty attické [462 mm] a později římské [444 mm]. Jeden stadion = hon = 300 loket = 600 pídí. Jedna římská míle

Mír-Míra [429]

= 1000 římských kroků = 1478 m [Mt 5,41] = 8 honů.

Cesta dne sobotního, t. j. vzdálenost, kterou směl Izraelita ujít v sobotu [Sk 1,12] = 2000 loktů [přibližně 900 m].

2. Míry duté:

a) Pro věci sypké:

1 Kór [Chómer] = míra = 10 efi = 360 l [1Kr 4,22; Ez 45,14].

1 'éfá (efi) = bat (bath) = 3 s'á [sata] =

3 míry [měrice] = 10 'issaronů;

1 s'á = 6 kab = 12 l [Gn 18,6];

1 'issaron [gomer, 'ómer] = 3,6 l [Ex 16,36].

1 log = mírka = 0,50 l [Lv 14,10];

Měřice ve Zj 6,6 je odhadována na 1,08 l.

b) Pro tekutiny:

1 chómer = 10 bath = 360 l;

1 bath = efi = 6 hin = 36 l [Ex 29,40];

1 hin = 6 l = 12 log;

1 log = mírka = 0,5 l.

V NŽ bylo užíváno pravděpodobně i zde míry attické, jež obsahovala 39 l [J 2,6].

3. Míry plošné:

Základní mírou prý byla rozloha pole, obdělá vatelná jedním spřežením volů za jeden den [hebr. *semed*, lat. *iugum* 1S 14,4, snad také 1Kr 19,19]. Kral. u Iz 5,10 překládají tuto

Babylonský loket. Měří 49 cm, je rozdělen na palce, které jsou očíslovány zleva počtem čárek od jedné do sedmi. Nalezen na spodku sochy Gudeovy v Tello.

míru jako »dílce«. Jindy se plocha měřila podle množství obilí, nutného k jejímu osetí.

Míra ve smyslu měřítka. Při posledním soudu bude nás Bůh soudit podle toho měřítka, jakého jsme sami užívali vůči svým bližním [Mt 7,2 sr. Mk 4,24; L 6,38]. Ježíš vyzývá své učedníky, aby vůbec nesoudili [Mt 7,1], ale raději odpouštěli a dávali [L 6,37nn], a to měrou dobrou, natlačenou a natřesenou.

V přeneseném slova smyslu užívá Pavel pojmu m. o rozmanitosti Božího obdarování. Každému přidělil Bůh určitou míru, výměru víry [R 12,3], t. j. určitý dar milosti [charisma] k určité službě v církvi. A právě to vědomí, že nemáme nic, co bychom nevzáli, t. j. nepřijali, má vést křesťana ke skromnosti, ne k domýšlivosti, a k sebeomezení na tento dar víry. Jinak by tělo Kristovo bylo nestvůrné, nebylo by dokonalým obrazem míry plnosti Kristovy [Ef 4, 13]. Každý má proto přispívat k rozvoji

Královský egyptský loket. Mm 52 cm a má označeny palce a dlaně čárkami. Z nálezů v egyptských hrobech.

[430] Miriam—Mispah

církve úměrně dané milosti a úkolu, jaký má v církvi [Ef 4,7.16]. I svou misijní činnost provádí Pavel jen na území, které mu bylo Bohem vyměřeno [2K 10,13-15]. Kristus ovšem obdržel Ducha nikoli v omezené m., jako proroci, apoštolové a j., nýbrž neomezeně [J 3,33nn].

Miriam. Někjaký Judovec, syn Ezrův [1Pa 4,17].

Mírka. *Míra.

Mirma. Benjamínek, syn Sacharaima a jeho manželky Chodes [1Pa 8,10].

Mírnost, opak přisnosti, zvl. při soudech, ohled na okolnosti, jež vedou k blahovlnnému posuzování trestního činu. F 4,5 vyzývá Pavel, aby křesťané vzhledem k blízkosti Páně, kdy bude zjeveno, že jejich domovské právo je v nebesích, jednali mírně se všemi lidmi přes dočasný jejich odpor a pronásledování [sr. Tt 3,2, kde Kral. mají tichost, Zilka: mírnost]. Jinde překládají Kral. tentýž řecký výraz slovem přívětivost [Šk 24,4] nebo dobrotivost [2K 10,1; Zilka: laskavost], jež je charakteristickou vlastností Kristovou. Jen slabý člověk úzkostlivě hájí svou důstojnost, moc a právo, ale ten, který je si vědom svého »obcování v nebesích« [F 3,20], projevuje téhož ducha mírnosti, jež byla u Krista [sr. F 2,5n]. Mírností je charakterisována i »moudrost shůry« [Jk 3,17] a ovšem i činnost biskupa [1Tm 3,3], který právě pro své autoritativní postavení má projevovat dostatečnou ohleduplnost [mírnost]. Všecka tato místa navazují na pojetí LXX, jež mírnost připisuje jednak Bohu jako svrchovanému vládcí [Z 86,5, kde hebr. i Kral. mají »lítostivý«], jednak králům a prorokům. U věřících tu jde vždy o vlastnost, která nějak souvisí s eschatologickou skutečností, jež je věřícím v předjímece dána. Výjimku tu činí 1Pt 2,18, kde se mírnost přisuzuje i některým majitelům otroků, ač tu jistě nejde jen o křesťany.

Mírný. Ve Sk 25,8 Kral. praví o Pavlovi, že »[po]dával mírnou zprávu«. Překládají tak řecký výraz, který znamená »hájit se«.

Mirra, myrra [myrha], pryskyřice balzámové vůně z keře Balsamodendron Myrrha, rostoucího hojně v Arábii, nebo ze stromu Gommiphora abyssinica. Do obchodu přichází v kouscích v barvě žlutavo-hnědé. Při zahřátí vydává příjemnou vůni. Používá se k vykuřování, balzamování a při bohoslužebných úkonech. Tvořila součást oleje »pomazání svatého« [Ex 30,23-25]. Ženy s oblibou užívaly m. k vykuřování svých pokojíků a směsi oleje s m. k natírání těla [Př 7,17; Pis 3,6; Est 2,12]. Mudrci od východu přinesli darem také m. [Mt 2,11]. Na kříži pak byla Ježíšovi podávána smíšenina m. s vínem jako utišující prostředek [Mk 15,23]. M. tvořila také součástku smíše-niny, kterou bylo pomazáno mrtvé tělo Ježíšovo [J 19,39], což naznačuje, že m. bylo používáno při balzamování.

V Gn 37,25; 43,11 překládají Kral. jiný

hebr. výraz jako m. Jde tu spíš o silně voňavou pryskyřici cistovou, dobývanou ze zvl. druhu skalní růže, rostoucí v Sýrii [Cistus creticus].

Mířeni [stč. = smír, smířování 2K 5,18]. *Mír. *Smíření.

Mísa [Kral. misa], větší plochý talíř [Mt 14,8]. O izraelských knížatech čteme, že obětovali na vybavení stánku vedle jiných darů také stříbrné m-y o váze 130 lotu [Nu 7,13.19.25.31]. Zlaté m-y byly zhotoveny pro stůl chlebů předkladných [Kral. předložení], a to dvě široké, na které byly narovnány chleby, a dvě menší misky na kadidlo [sr. Ex 25,29; 37,16; Nu 4,7].

Misam. Benjamínek, syn Elpálův. Se svými bratřími vystavěl Ono a Loď [1Pa 8,12].

Misfat, En Misfat, totožné s Kádes [Gn 14,7]. *Kádes.

Misgab [= vysoká tvrz], nějaké místo na území moabském, jemuž prorok ohlašuje pomsty Boží [Jr 48,1]. Snad se zde nemíni ani žádné město, nýbrž skutečně jen tvrz, ježto i Kral. na jiných místech překládají tentýž hebr. výraz slovem »útočiště« [2S 22,3; Ž 9,10; 18,3].

Miska. V Ex 25,31.33; 37,17 se mní misky v podobě květního kalíšku tvaru mandlovité-ho, jimiž byl ozdoben svícen ve stánku. Ve 2Kr 21,13 je jiný hebr. i výraz, znamenající jakousi pánvici. *Mísa. *Nádobí.

Mismanna [= tučnost, tuk]. Jeden z Gádovců, kteří se připojili k Davidovi v Sicelechu [2Pa 12,10].

Mispah [= strážní věž], jméno několika míst v Palestině, zbudovaných na posvátných pahorcích. V Gn 31,48n jest tak nazvána hromada kamení, kterou naházeli Jákob a Lában na hoře Galádské na svědectví smlouvy [proto: Gál Ed] mezi sebou [Gn 31,25.44-49] v přesvědčení, že Bůh bude strážcem této smlouvy. *Masfa, Masfe.

Mirra, *Commiphora abyssinica**

Mispar [= vypravování, počet]. Jméno jednoho z těch, kteří se navrátili ze zajetí babylonského se Zorobábelem a Jozuou [Ezd 2,2]. U Neh 7,7 je užito tvaru pro ženský rod, Misperet.

Misperet *Mispar.

Misraiský, Misraišťi. Čeled' ze čtyř čeledí kariatjeharimských, které se postupně rozšiřovaly a zakládaly města [1Pa 2,53].

Místně, t. j. přiměřeně, jasně, ihned [1S 10,16; Jb 35,4].

Místnější, přesnější, průkaznější, důkladnější, dokonalejší, jistější [Sk 24,22 sr. Sk 18,26; 23,15].

Místo. Místo Absolonovo [2S 18,18]. Tak je nazván pamětní sloup, který si vztyčil Absolon v Královském údolí [podle jiných vykladačů jej vztyčil David]. - Tajná m. [1S 5,9. 12], místa na těle, která obvykle ze studu bývají ukrývána šatem. - M. plzka [Z 73,18], nejistá půda pod nohama, tedy něco klamavého, marnivého, nač spoléhají bezbožníci, ačkoliv je uvádí čím dál tím hlouběji do falešných životních názorů [sr. Iz 29,9n]. - M. pusté m. [Mk 1,36; L 4,42.45], osamělé m., nikoli poušť. - Suché m. [Mt 12,43; L 11,24], kde podle představ současníků Ježíšových se zdržují neklidní démoni, dokud se neusadili v srdci člověka. Vysoká m. [Jr 3,21] *Výsost. Způsobiti m. [2S 7,10], t. j. určití, ustanoviti, zříditi, připraviti m. »Místa nemíti« [1K 4,11]. Pavel v seznamu tělesných i duševních utrpení, jež snáší jako apoštol, vypočítává i to, že »nemá místa«, t. j. bloudí jako bez domova, bez vlasti, bez stálého pobytu. »Míti místo«, najíti bydliště, útočiště, pohostinství, uplatnění [Jb 16,18; Z 5,5; 101,7; Jr 37,20; L 2,7; J 8,37; R 15,23]. »Dávati místo hněvu« [R 12,19] = přenechati Božimu soudu. Žilka: »Ponechte průchod Božimu hněvu«, sami se nemstěte [R 12,17 sr. Př. 25, 21]. »Nedávejte m-a d'áblu« [Ef 4,27] = neposkytujte d'áblu příležitosti k uplatnění tím, že udržujete a živíte hněv [Sr. Dt 24,15; Mt 12,43nn; Jk 4,7; 1Pt 5,8]. »[Ezau] nenalezl m-a ku pokání« [Žd 12,17] = nenašel možnosti k pokání.

Mistr. Tento výraz je překladem řeckého *didaskalos, epistates* [L 5,5; 8,24.45; 9,33.49] a hebr. *rabbi* [učitel], které Kral. překládají jednak m. [J 1,38; 20,16] i tam, kde nejde přímo o označení činnosti Ježíšovy [všeobecně Mt 10,24n; L 6,40; Jan Křtitel L 3,12; Nikodém J 3,10; Jk 3,1], jednak doktor [označení zákoníků L 2,46], jednak příkazatel [L 17,13] a učitel, zvláště tam, kde jde o skupinu křesťanských učitelů ve sboru [Sk 13,1; 1K 12,28n; Ef 4,11] nebo o misionáře mezi pohany [1Tm 2,7; 2Tm 1,11]. Dokonce i bludaři jsou nazýváni učiteli [2Tm 4,3]. Obecně lze říci, že m. [učitel] je vykladač vůle Boží, jak je obsažena v Zákoně, vykladač, který získal kruh žáků. V židovstvu požíval učitel velké vážnosti zvláště ovšem mezi žáky [*učedníky]. Obstarávají mu vše, čeho je mu třeba [sr. Mk 11,1nn; Mt 26,17nn], pomáhají mu a doprovázejí jej

Mispar -Míti Ducha [431]

při práci [sr. Mk 8,6; 5,37nn], slouží mu jako veslaři [sr. Mk 4,35nn], nosí mu sandály, pohánějí mezkou, na němž jede a p. Neboť ten, kdo vykládá Zákon, stojí výše než ostatní. I rodiče povstávají v úctě před svým synem-mis-trem. Samo sebou se rozumí, že žáci vydržují svého učitele ze svých prostředků [sr. L 8,3; Mt 27,55].

Také Ježíš budil svým vystoupením dojem mistra [učitele]. I jeho nepřátelé jej tak označovali [Mt 22,16; Mk 12,32], i když vyslovovali podiv nad tím, že neprošel žádnou z jejich škol [J 7,15; Mt 13,54]. Ale Ježíš se lišil podstatně od ostatních učitelů tím, že vystoupil s nárokem na absolutnost. Nediskutoval, ale oznamoval svrchovaně vůli Boží, a to nikoli jen jako prorok [»tako praví Hospodin«], ale přímo jako nositel, dovršitel a ztělesnění této vůle [»já pravím vám«; J 1,17; Mt 5,17]. Proto učil jako zplnomocněnec Boží [»jako moc maje«] a ne jako zákoníci [Mk 1,22]. Ježíš se lišil od současných mistrů také tím, že nečekal na žáky, ale sám je povolával [Mk 1,17; 2,14; L 9,57n; Mk 5,18n; J 15,16], a to i z řad »hříšníků« [Mk 2,18nn; L 15,1n], což vyvolávalo pohoršení a kritiku u mistrů tehdejší doby. Učedníci cítili tuto jedinečnost Ježíše jako m. tak silně, že se neodvázili ani po jeho smrti přivlastnit si titul m. Rozhodujícím pro ně bylo nejen povědění Ježíšovo Mt 23,8 [sr. Jk 3,1], ale povědomí, že Ježíš Kristus je absolutním m-em, o němž svědčil sám Mojžíš [J 5,45n]. *Učitel. *Učedník. *Příkazatel.

Dvakrát je užito výrazu m. v Kral. překladu SZ, a to o Josefovi [Gn 37,19], kde hebr. má »ten pán snů« [— snopavec] a 1Pa 25,7n, kde jde o ty, kteří jsou vyučeni, o mistry na rozdíl od učedníků ve zpěvu [sr. Ezd 8,16: muži učení; 1Pa 15,22: umělý; 1Pa 27,32: muž rozumný].

Mistryně kouzlu [Na 3,4], doslovně: »paní kouzek [sr. Iz 47,9.12; 1S 28,7], t. j. ta, jež se vyzná v kouzlech jako odbornice. Míni se tím Ninive jako sídlo magie.

Míti dobrou vůli [stč. = mítí radost, připraviti kvas, hody]. Tak překládají Kral. v L 12,19 řecký výraz, který jinde tlumočí: hodovati [L 16,19], veseliti se [Zj 11,10; L 15,32; Sk 7,41; Zj 12,12], býti vesel [L 15,23], vesel pobýti [L 15,29], obveseliti se [2K 2,2] a p. Příčina tohoto stavu myslí může ovšem býti různá. *Veseliti se. *Radost. Boháč z L 12,19, který zapomenul na Boha, viděl svou nejvyšší radost v hodování, protože neznal nic »lepšího, jediné aby jedl a pil« [sr. Kaz 8,15].

Míti Ducha, Boha, d'ábelství jsou výrazy, jimiž NZ označuje duchovní stav člověka. Křesťan »má ducha Kristova« [R 8,9]. Tím se liší od toho, kdo je ovládán tělesným smýšlením [Kral.: opatrností těla R 8,6n; Ju 19]. Tento Duch Kristův je totožný s Duchem Božím a pro toho, kdo jej má, závdavkem,

[432] Mítí se dobře-Mizraim

přislíbem, první splátkou, začátkem budoucích věcí, vzkříšení, vykoupení těla [Ř 8,11.23 sr. 2K 1,22; 5,5; 1K 6,19]. Duch Kristův je duchem víry, jenž očekává vzkříšení [2K 4,13n], Tento Duch Boží umožňuje Pavlovi dávat rady i v těch otázkách, o nichž není výslovného příkazu Páně [1K 7,10.12.25.40]. Kdo má Ducha Kristova, má i myšlenky Kristovy [Kral. mysl Kristovu 1K 2,16].

Janovský výraz »m í t í B o h a« navazuje na SZ. Izrael je Božím majetkem, ale na druhé straně také Izrael má Boha, takže je jeho Bohem [Ž 33,12;] Hospodin je dědictvím levitů [Nu 18,20; Dt 10,9; 18,2; Ez 44,28], je »částkou dílu«, »dědictvím rozkošným« věřících [Ž 16,5n; 73,26], takže mohou volat »můj Bůh« [Ž 5,3; 22,2], »můj« vykupitel [Jb 19,25; Ž 19,15], »můj« hrad [Ž 18,3] a p. V tom smyslu mluví 1J 2,23; 2J 9 o těch, kteří nemají Otce [narozdíl od těch, kteří jej mají], protože zapírají, nevyznávají a nevěří v Syna příštího v těle. Clověk může věřit Bohu, může si myslět, že jej zná, a přece jej nemusí mít, t. j. nemusí s ním žít v obecnství, nemusí okoušet odpuštění hříchů, protože nemá Syna [1J 5,12], nemá přimlucve u Otce [1J 2,1; sr. Žd 4,14n; 8,1; 10,21], nemá věčný život [J 3,15n.36; 5,24.39n; 6,40.47.53n; 10,10; 20,31]. Nejde tu jen o něco budoucího, o naději budoucí spásy, nýbrž o něco, co mají věřící už nyní: pokoj [J 16,33 sr. J 14,27], radost [J 17,13], světlo života [J 8,12], obecnství s Bohem [1J 1,16]. A to všechno proto, že křesťané mají Boha a Syna. Je-li u Pavla a v synoptických zdůrazněna více stránka eschatologická [na př. Duch sv. je závdavkem budoucí slávy Ř 8,23; 2K 1,22; 5,5; Ef 1,13n; poklad v nebi Mt 19,21; Ef 5,5; Žd 10,34; 2K 5,1; 1Tm 4,8], je v janovském okruhu zdůrazněno to, co křesťan už nyní má. Ovšem, také ostatní části NZ mluví o tom, co křesťan už má: spravedlnost z víry [F 3,9], dobré svědomí [1Pt 3,16], smělost a přístup k Bohu [Ef 2,18; 3,12; Ř 5,2; Žd 10,19], přepevné potěšení [Žd 6,18], vykoupení skrze krev Kristovu [Ko 1,14; Ef 1,7], dary Ducha [1K 7,7; 14,26], pravou známost [1K 8,1.10], takže každý může přes svou chudobu druhé zbohatovat [2K 6,10 sr. Sk 3,6]. To všechno jsou nezasloužené dary Boží milosti [1K 4,7]. Ale janovský okruh všechny tyto pojmy zahrnuje pod výraz »mítí Boha, Krista«.

Na rozdíl od křesťanů, kteří mají Ducha sv., Ducha Kristova, mluví NZ o lidech, kteří mají d'ábelství, t. j. kteří v sobě nosí d'ábla anebo o nichž lidé prohlašují, že jsou posedlí d'áblem [Mt 11,18; L 7,33; 8,27; J 7,20; 8,48n.52; 10,20; Mk 3,22.30; 7,25; 9,17; L 4,33; 13,11; Sk 8,7; 16,16; 19,13]. Hřichu proti Duchu sv. se dopouští ten, kdo působení Ježíše Krista prohlašuje za působení d'ábelské [Mk 3,22-30]. NZ nemá pochybnosti o tom, že Ježíš Kristus je Pánem nejen andělů, duchů Božích [Zj 3,1; sr. 1,4; 4,5; 5,6], nýbrž i démonů [L 10,18; 11,14-20], takže je naděje

i pro ty, kteří mají ducha nečistého [sr. Mt 10,8; Mk 3,15; 16,17; L 9,1; 10,17].

Mítí se dobře. Tak překládají Kral. čtyři řecké výrazy: Mk *6,18 [v pozdním závěru evangelia] ve smyslu »uzdraviti se«. Sk 15,29; 23,30 doslovně »býti silen«. Tento výraz byl připojován jako pozdrav u starověkých dopisů. 2K 13,11 ve smyslu »radovati se«. 3J 2 ve smyslu »býti šťasten na cestách« [sr. Joz 1,8; Př 28,13; 2Pa 18,11; 32,30], míti úspěch.

Mítnejský, pravděpodobně obyvatel neznámého dnes místa nebo města, nazývaného Meten nebo Mitna [1Pa 11,43].

Mitridat(es) [= darovaný (božstvem) Mithrou]. 1. Správce nad Kyrovými [Cýrovými] poklady. Byl pověřen, aby vydal poklady domu Hospodinova, jež byly uloženy v královské pokladnici, Sesbazarovi, knížeti judskému [Ezd 1,8].

2. Důstojník perský, ustanovený v Samaří za Artaxerxa [Ezd 4,7]. Popíchoval spolu s jinými perského krále Artaxerxa Longimana, aby zakázal pokračovati ve stavbě chrámu Hospodinova [Ezd 4,24].

Mitsar, nějaká vyvýšenina v. od Jordánu s vyhlídkou na pohorí Hermon, odkudž žalmista, zbavený služeb Božích, vysílá vroucí tužby k Jerusalemu [Ž 42,7]. Možná však, že tu vůbec nejde o vlastní jméno, nýbrž prostě o nějakou malou, bezejmennou horu [hebr. *mis'ar* = malý, bezvýznamný]. Sotva je tu myšlena hora Sión, jak se domnívají někteří badatelé, kteří navrhují překlad: »Neboť se na tě rozpomínám v krajině Jordánské a Hermonske, ó malá horo [Sióne]!« Spíše:»... ..s malé hory«, ač ani tento překlad nic neříká.

Mizael [= kdo jako Bůh?]. - 1. Syn Uziele, syna Kahatova, strýc Áronův a Mojžíšův [Ex 6,22]. Když Nádab a Abiu byli zabiti pro obětování *cizím ohněm, vynesl Mizael k rozkazu Mojžíšovu jejich těla ze svatyně a pochoval je vně za stany [Lv 10,4-5].

2. Jeden z těch, kteří stáli Ezdrášovi po levici, když předčítal lidu Zákon [Neh 8,4].

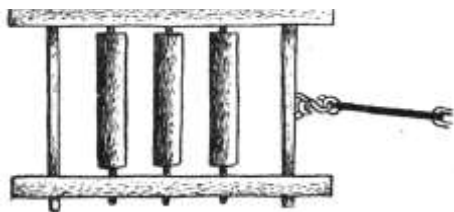
3. Soudruh Danielův, jemuž dal správce nad dvořany krále Nabuchodonozora jméno *Mizach [Dn 1,6.7.11.19; 2,17].

Mizach [*Mizael 3], druh Danielův, Chananiášův a Azariášův, kteří byli v zajetí babilonském vybráni, aby se vyučili »liternímu umění a jazyku kaldejskému« [Dn 1,4.7; 2,49]. Když jako pravověrní Židé se nechtěli klaněti královskému obrazu, byli osočeni u krále a uvrženi do ohnivě pece [Dn 3,13-20]. Když však král viděl, že se jim nic nestalo, povýšil je opět na správce země. Vypravování mělo povzbudit pronásledované Židy v době Antiocha Epifana k vytrvalosti a věrnosti k náboženským zásadám.

Mizerný [z lat.], politováníhodný [Zj 3,17].

Mizraim. Druhý syn Chámův, praotec obyvatelstva, jež osadilo Egypt [Gn 10,6.13]. Proto je M. v hebr. i jménem Egypta.

Mláčení. Primitivním *srpem [Dt 23,25] uřezané klasy byly po vybrání plevele [Mt 13, 30] odnášeny ve snopcích na mlat [*humno], jenž byl obyčejně společný pro celou vesnici, ač také čtete o mlatech, jež byly soukromým majetkem [2S 24,16]. Mlat byl zřizován pod širým nebem [v době žní v Palestině nepršelo, Sd 6,37] na vyvýšeném místě kvůli větru, aby po vymláčení bylo usnadněno oddělení čistého zrna od plev. Drobnější plodiny anebo menší množství obilí byly mláceny hůlkami nebo cepy [Sd 6,11; Am 1,3]; větší množství obilí bylo odebíráno ze stohů [Jr 50,26], rozkládáno kruhovitě po mlatu a mláceno dobyt看em, honěným v kruhu po obilí. Při tom bylo zakázáno dávat dobyt看u náhubek [Dt 25,4; 1K 9,9]. Později bylo k mláčení užíváno mlátiček dvojího druhu: menší měly podobu saní [*smyku Iz 28,27; 41,15], složených z několika silných desek, do nichž byly zespuu zasazeny ostré kameny nebo železné zuby; větší měly podobu

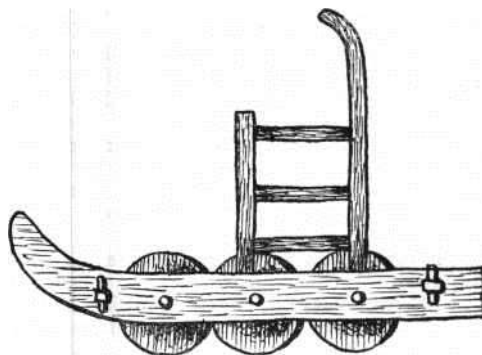
Mlátičí vál. Podle modelu z egyptského hrobu.

vozu s lešením pro rolníka; v dřevěném rámcu byla upevněna souprava ozubených válců. Rolník stál nebo seděl na těchto mlátičkách a popoháněl pár volů přes navršené klasy. Obilí bylo při tom přehazováno vidlemi. Vymláčené obilí bylo za větru přehazováno lopatami, aby se plevy oddělily od zrn. Nebylo-li větru, bylo obilí lopatou vyhazováno do vzduchu, zatím co druhý člověk mával širokou věječkou, aby způsobil vítr [Iz 30,24; Mt 3,12]. Věječek však se většinou užívalo jen k odstranění prachu z mlatu [vyčištění humna]. Majitel zůstával na mlatu i za noci, aby zabránil krádežím [Rt 3,2n]. Nezapomeňme ovšem, že

Mláčení -Mládenčí žád. [433]

mlaty bývaly současně kultistěmi, takže pobyt na mlátě měl i svůj sakrální charakter. — Zrní bylo konečně prosíváno na říčici [situ Am 9,9], aby bylo zbaveno kamení a jiné nečistoty. Proroci užívali m. jako obrazu Božích soudů nad národy [Iz 25,10; 2Kr 13,7]. Bezbožníci pak byli přirovnáváni k plevám, jež roznášá vítr [Z 1,4; Mt 3,12].

Mládenček, mládenec. Mladý hoch [Sd 8,20; 1S 17,33.42.56; 1Pa 22,5; 2Pa 24,3; Pf 1,4; Mk 14,51; J 6,9; Gn 41,12; Sd 8,14; Rt 3,10], mladík [1Kr 12,8; Z 119,9; Kaz 11,9 atd.] Poněvadž však hebr. *na'ar* [překlá-

Jiná úprava mlátičího valu s křeslem. Model z egyptského hrobu.

dané Kral. mládenček, mládenec] je současně označením kultickým [Bič 11,17 upozorňuje, že městečko Nárát, hebr. *na^{ra}* Joz 16,7, souvisí se ctiteli Naarovými (kult Adonisův)], můžeme snad na některých místech předpokládat, že označení m. je term. techn. pro mladé muže, zaměstnané v chrámové službě [? 1S 2,17; 3,8]. Bič II, 106 upozorňuje na 1S 14,1.6, že »služebník, který nosil zbroj« [Saulovu], je vlastně m. a že zbraně, jež nosil, dlužno hledati v arsenálu svatyně [sr. 1Kr 10,16n; 14,26nn]. *Mladiče.

Mládenčí žádosti [2Tm 2,22]. Poněvadž

Mláčení v starém Egyptě. Krávy jsou honěny po rozestřené obilí. Vymláčená pšenice je prohazována lopatkami (Kral. věječka), aby vítr odnesl plevy. Malba z hrobu Thutnofre v Thebách,

[434] Mladice - Mléko

Timoteus jistě byl už poměrně starý, domnívají se vykladači, že tu jde spíš o mladistvou, vášnivou horlivost potírání bludaře než o náruživost mládí v oblasti erotické; možná, že pisatel myslí také na to, co připomínal Timoteovi v 1Tm 6,1 On.

Mladice, dívka, mladá žena [Rt 2,5n; 1Tm 5,2; Tt 2,4], ale také chrámová kněžka, nevěstka [Am 2,7 sr. Bič II., 132].

Mládnoti [Jb 29,20] = býti nový [sr. Pl 3,23; opak: zestarati].

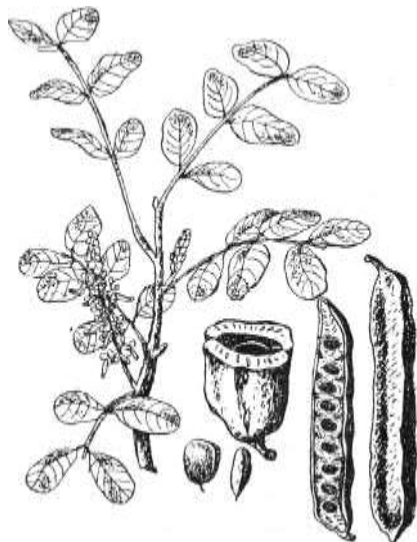
Mladost je v bibli považována za zvláštní výsadu [Jb 29,4; Ž 144,12; Kaz 11,9], ale také za dobu velmi nebezpečnou [Jb 13,26; 20,11; Ž 25,7], není-li naplněna pravou bázní před Bohem [Kaz 12,1; 1Kr 18,12; Ž 71,5.17; Jr 3,4; Mt 19,20]. Pak je marností právě tak jako dětství [Kaz 11,10]. Bůh může ukřátit dobu m. [Ž 89,46], ale také ji prodloužit nebo obnovit [Ž 103,5]. V 1Tm 4,12 píše autor Timoteovi, že nikdo nemusí a nemá pohrdat jeho m—í, jestliže jen bude vzorem věřícím ve slově, jednání, lásce, víře a čistotě. V nějakou přirozenou nevinnost mladosti Písmo sv. nevěří [Gn 8,21].

Mlatba [Oz 10,11] == *mlácení, šlapání po obilí.

Mlátíci vůl. *Mlácení. Předpis z Dt 25,4 má pro Pavla v 1K 9,9; 1Tm 5,18 alegorický [obrazný] význam.

Mlátíti *Mlácení.

Mláto [L 15,16], potrava pro prasata, skládající se z pomyjí a plodů nebo slupek plodů bobovníku [rohovníku] obecného [Ceratonia siliqua], t. zv. svatojanského chleba. Je to stále zelený strom, dosahující výše až 9 m s listy podobnými listům jasanu. Plody [lusky] bývají až 30 cm dlouhé. Dokud jsou

Rohovník obecný, Kral. mláto.

zelené, užívá se jich ke krmení hovězího dobytka. V době hladu se jimi živí i lidé. Z dužiny lusek je vyráběn syrop. Podle legendy se Jan Křtitel živil touto potravou chudých. Odtud jméno »svatojanský chléb«.

Mlčetí, mlčení. Umlknutí před Bohem v pokorném očekávání jeho rozhodnutí anebo v tichém přijetí jeho soudů bylo sz pisatelům výrazem pravé zbožnosti [Ž 37,7; 62,2.6; Ex 14,14; Neh 8,11; Ž 65,2, kde Kral. »na tobě přestávati sluší, ó Bože, tebe na Sionu chváliti« lze též přeložiti: »Tobě buď ztišení [umlknutí] chvalo zpěv, Bože na Sionu« [Zeman]; sr. Iz 41,1; Ab 2,20; Sof 1,7; Za 2,13; Zj 8,1]. Ovšem mlčení může býti také výrazem nedůvěry v Boha, zbabělosti, nedostatečného ocenění velkých skutků Božích, jež třeba oslavovat nebo zvěstovat [Ž 30,13; Iz 62,1.6; Jr 4,19; Mt 20,31; Mk 10,48; L 19,40; Sk 18,9], nebo zatvrzelé neochoty k vyznání hříchů [Ž 32, 3-5]. Mlčí-li Bůh, je to pro věřícího největším utrpením a naplňuje jej hrůzou [Ž 22,3; 83,2; 109,1; Iz 57,11]. Proto se raduje z každé naděje na Boží promluvení [Ž 50,3]. Mlčící Ježíš před nejvyšší radou [Mt 26,63; Mk 14,61] je pisatelům NZ naplněním Iz 53,7n [sr. Sk 8,32; 1Pt 2,23]. Někdy má výraz mlčení význam říše mrtvých [Ž 94,17; 115,17].

Podle 1K 14,34-35 mají ženy ve shromáždění mlčetí. Je zajímavé, že v některých rukopisech stojí tyto verše až za v. 40. Je možné, ač ne jisté, že jde o poznámku opisovačovu, která stála kdysi na okraji rukopisu, později však byla vepsána do textu. Obsah těchto slov je v jistém rozporu s tím, co je v 1K 11,5.13, kde se předpokládá veřejné vystoupení žen při modlitbě. Není vyloučeno, že ony verše z 1K 14,34n byly vepsány v pozdější době na základě 1Tm 2,11nn, kdy činnost žen ve sborovém životě vykazala některé nebezpečné výstřelky. Je však také možné, že naopak 1Tm 2,11nn zevšeobecňuje pokyn, který byl původně, v 1K 14,34, zahrocen toliko na zvláštní případ neuspořádaného zasahování žen do rozhovorů v prvokřesťanských shromážděních.

Mléko kravské, ovčí [Dt 32,14n], kozí [Př 27,27] a velbloudí [sr. Gn 32,15] bylo a je doposud na východě důležitou složkou výživy [Ex 3,8]. Pilo se sladké nebo kyselé, zpracovávalo se na tvaroh, jenž byl s příměskem soli sušen na slunci. Jakýsi druh *másla obdrželi tím, že smetanou v koženém měchu, uvázaném na obou koncích, zvolna pohybovali nad mírným ohněm [Dt 32,14; Sd 5,25; 2S 17,29; Př 30,33]. M. bylo ukládáno ve starších dobách v »nádobách mjéčných« [Sd 4,19], t. j. v kožených měších. Ze bývalo užíváno i v lékařství, zvláště očním, je patrné z Pís 5,12.

V 1K 3,1n je m. obrazem zvěsti, kterou Pavel živil Korintské, když ještě byli začátečníci v křesťanství. Nemohl je krmit tuhým pokrmem [*moudrostí, sr. 1K 2,1n]. Podobný obraz máme v Žd 5,12, kde m. je obrazem »počátků výmluvnosti Božích« [Žilka: »začáteční základy Božích slov«, Luther: »První písmena Božích slov«, tedy elementární vyučo-

vání, počáteční slovo o Kristu, sr. Žd 6,1] na rozdíl od hrubšího pokrmu [Žilka: hutný pokrm], jenž je stravou dokonalých [Žd 6,1nn; 1K 2,6]. Co se míní tímto m., je nejlépe patrné z Žd 6,1n: pokání z mrtvých skutků [sr. Žd 9,14], víra v Boha [v Ježíši Kristu Žd 1,1], přijetí křtu se vzkládáním rukou [a přijetím Ducha sv. Sr. Sk 8,16n; 9,17nn; 19,5n], učení o vzkříšení z mrtvých a věčném trestu. Známkou začátečnictví a dokladem tělesnosti jsou Pavlovi »nenávisť, svarové a různice« ve sboru [1K 3,3].

Poněkud jiný význam mají slova v 1Pt 2,2 o »rozumném mléku beze lsti«, t. j. o ne-falšovaném m. [Kral. nedovedli dost výstižně přeložit řecký výraz *logikos*, rozumný, také však: slovní; katol. překlad Colův a Skrabalův mají: »duchovní, čisté m.«; Žilka: »rozumné, čisté m.«. Sr. Ř 12,1, kde se mluví o rozumné bohoslužbě]. Nejde tu o protiklad m. a tuhého pokrmu jako v 1K 3,1n, nýbrž prostě o duchovní stravu [sr. 1K 10,3n], jež neživí tělo, ale rozum a ducha tak, že rostou ke spáse. Podobné výrazy se vyskytují také v řeckých mystériích, v nichž mléko vedle medu tvořilo část božské potraviny, jež přinášela nesmrtelnost. Zasněžení se stali účastní sakramentálního pitím m-a této božské stravy. V některých mystériích bylo m. nahrazeno sdělením tajemného slova. Možná také, že tu šlo o rajskou stravu, tedy předjímkou oněch dnů, kdy se vrátí ráj [Jl 3,18; Iz 60,16]. Petr m-em rozumí slovo evangelia.

Mlení, mlítí (mletí), mlýn. U Mt 24,41 je míněn vlastně ruční mlýnek, jinak v bibli pouze žernov [Ex 11,5; Nu 11,8; Pl 5,13], důležitý a nepostradatelný předmět v každé domácnosti na východě, ježto mouka byla připravována mletím pravidelně před bez-

Mlení-Mluvení, mluvití [435]

prostředním upotřebením. Proto Jr 25,10 [sr. Zj 18,22] umlknutí »hluku žernovu« pokládá za zvl. Boží soud, ježto »hluk žernovu« patřil k podstatě života obydlých vesnic a měst. Ruční mlýnek se skládal ze dvou kruhovitých obyčejně čedičových kamenů [»svrchní a spodní žernov« Dt 24,6], z nichž spodní, pevný [Jb 41,15] byl poněkud vyhloubený, svrchní otáčivý kolem pevné osy, do spodního zapadající [Sd 9,53]. Svrchní žernov byl otáčen pomocí rukojeti, upevněné při vnějším okraji. Mouka padala s okrajů spodního žernovu na plachetku, rozprostřenou pod ním, nebo na širokou mělkou mísu. Mlýnky měly v různých dobách různou podobu. Ježto ruční mlýnek byl v domácnosti nepostradatelný, nesměl být zabaven při prodloužení [Dt 24,6]. Mletí, jež bylo namáhavou prací, obstarávaly ženy, obyčejně ženy otrokyně [Ex 11,5; Iz 47,1-2], nebo se k tomu užívalo válečných zajatců a vězňů [Sd 16,21; Pl 5,13]. K mletí většími kameny bylo užíváno oslů; odtud »žernov osličí« [Mt 18,16]. Pro menší potřebu bývala mouka připravována roztloukáním v hmoždíři [Nu 11,8; Jb 41,22].

Mluvení, mluvití. *Slovo. *Řeč. Ve své pojetí mělo m. mnohem hlubší význam než jen dorozumívacího prostředku. Slova totiž byla výrazem a ztělesněním vůle a úmyslu, a stála-li za nimi celá osobnost, ať dobrá nebo zlá, nechybělo jim, podle Izraelcova přesvědčení, na účinnosti. Myšlenka, slovo a čin pro starověkého člověka tvořily organickou jednotku jako nerozlučný projev vůle. Proto Kaz 5,2 [sr. Jk 1,19] a Př 10,19 varuje před ukvapeností [rychlostí] k mluvení - jen blázen mnoho mluví [Kaz 10,14] — protože slovo je podobno vystřelenému šípů [Př 26,18n], který zasáhne svůj cíl. Je naplněno dynamikou, jež pomine teprve vypotřebením. Izraelita proto věřil v účinnost požehnání, jež mu nebylo jen přátelským přáním zdaru [Gn 27,31-40], právě tak jako v účinnost kletby [Za 5,1-4], ať už jde o *požehnání [kletbu] Boží nebo lidskou. Každé vyřčené slovo je takřka tvůrčím činem. Slovo a událost, jež je tímto slovem vyjádřena, jsou pro Izraelce jedno a totéž. Věc a událost má v hebr. názve »slovo, slova« [Gn 22,20; 1Kr 11,41]. Jsou ovšem také jen slova prázdna [slova rtů], jež se podobají tělu bez duše, nádobě bez obsahu, která nemají žádné účinnosti [sr. 2Kr 18,20; Př 14,23; Iz 29,13], ledaže by přinesla Boží soud [Mt 12,36]. Slovo a řeč jsou dále pro Izraelce vyjádřením podstaty toho, kdo mluví, takřka součástí jeho bytosti, ztělesněním jeho duše. Po mluveném slovu je člověk poznatelný ve své podstatě. Ovšem jsou také jiné prostředky k vyjádření podstaty člověka, jeho vůle a cílů: výraz tváře, gesta [Př 6,13 praví o nešlechtném člověku, že »mluví nohama svýma«] a p., ale mluvení je nejvýznamnějším, nejvýraznějším, nejpružnějším a nejdalekosáhlejším výrazem jeho bytosti. Při tom není ani třeba, aby mluvící

Různepodoby obilních mlýnků. 1. Z nálezů v Gezeru. Podobá se třecí míse nebo mēlkému moždíři. 2. Z Teli el-Mutesellim. Sedlovitý. Obilí bylo drceno drhnutím kamenů o sebe. 3. Syrský kulatý z doby Seleukovců.

[436] Mluvení—Moáb

byl viditelný; přes svou neviditelnost může být poznán po hlase [1S 24,17].

S tohoto hlediska musíme posuzovat všechny výroky Písma o tom, že Bůh mluvil. Pro Izraelce bylo Boží m. normálním prostředkem pro účinné vyjádření jeho moci, činnosti a vůle. Bůh byl sice skryt [Iz 45,15] a Izraelec se bál theofanie [zjevení Božího] jako něčeho smrtelníku krajně nebezpečného [Ex 33,20; Iz 6,5], ale Boží hlas — i když nebezpečný — přece jen byl vnímatelný aspoň některým vyvoleným [Dt 5,24-29]. Je-li lidské slovo tvrdým slovem, tím více to platí o mluvení Božím [Gn 1,3.6.9 atd.; Ž 33,6; Žd 11,3]. Jeho zavolání znamená současně vyvolání v existenci [Iz 40,26]; dá-li někomu jiné jméno, přetvořuje jej v jinou bytost [Iz 65,15; Gn 17,5n; 32,27n]. Proto je v Písmě tak často spojován čin s mluvením Božím [Nu 11,23; 14,35; 1Kr 8,24; Ž 50,1; Iz 1,20; 40,2.5; Jr 18,7.9; Ez 17,24; 36,36]. Poněvadž pak slova Boží vyjadřují Boží podstatu, je nasnadě, že jeho mluvení a pravda jsou jedno a totéž [2S 7,28; Ž 119,160], takže *amen je nejpríměřenější odpovědí člověka na Boží oslovení [Dt 27,15nn].

Izrael byl přesvědčen, že slyší mluvícího Boha. Všecky zvuky i události, jež si nedovedl vysvětlit jako lidskou činnost a jež ho naplňovaly jistotou Boží přítomnosti, vnímanou vírou, přijímal jako m. Boží. Hebr. *kol* znamená příznačně zvuk, hlas i hrom. Adam a Eva uslyšeli hlas Hospodina právě »k větru dennímu« [Gn 3,8.10]. David slyšel Boží pokyn v šustění moruší [2S 5,24]. Eliáš slyšel hlas tichý a temný, v němž byl Hospodin [1Kr 19,12]. Z počátku slyšel Izraele těchto a jiných přírodních zjevů [Dt 4,12; Ž 99,7], za nimiž tušil vírou Boží přítomnost, docela realisticky Boží hlas. Později mu tyto zjevy byly už jen podobenstvím Božího m. [Ez 1,24]. Je ostatně těžko rozeznat, kde jde o pouhý symbol a obraz a kde o skutečné vnímání. Někteří badatelé proto také psychologizují údaj Nu 7,89, jako by tu šlo jen o symbolické vyjádření toho, že Mojžíš ve stánku úmluvy mimořádně prožíval přítomnost Boží. Bůh ovšem mluví i skrze Desatero [Ex 20,1] a vůbec skrze Zákon a různé události [na př. vyvedení z Egypta].

SZ je přesvědčen, že Bůh mluví skrze proroky a jiné lidi [1S 3,1; 2S 23,1nn] jako kněze, učitele, básníky, krále a pastýře lidu. Ale proroci jsou zvláštním nástrojem Božího m. Bůh jim vkládá svá slova v ústa [Nu 22,35.38; 5,16] anebo ve vidění ukazuje svou zvěst [Am 7,1n; 8,1n; 9,1nn; Iz 6,1nn] nebo sděluje své výroky [Oz 1,1; Mj 1,1; Sof 1,1; Iz 2,1]. *Prorok. To ovšem později vyvolalo otázku, jak rozeznat pravého od nepravého proroka, jenž jenom předstíral, že slyšel hlas Boží [Jr 23,28nn]. Posledním důkazem tu bylo, zda se mluvené slovo splnilo [Jr 23,16-21]. Neboť o skutečném slovu Božím platí Iz 55,11. SZ je nesen jistotou, že jeho Bůh mluví, kdežto

bohové ostatních národů mají sice ústa, ale nemluví [Ž 115,5; 135,16].

NZ je přesvědčen, že Ježíš Kristus je vtělené [inkarnované] *Slovo, jímž promluvil Bůh a znovu a znovu promlouvá v tomto údobí [eonu] dějin [J 1,1.14; Žd 1,1]. Z toho vyplývá nz poměr ke slovům a výročkům Ježíšovým. *Ježíš Kristus. *Pán. *Zjevení Boží.

Mluvení jazyky *Jazyk.

Mluvný [Za 9,17] = výřečný, řečný, výmluvný. Hebr. sloveso, jež tu Kral. překládají »učiniti m.«, znamená ve skutečnosti nechat růst, prospívat, nésti ovoce, přibývat [sr. Ž 62,11; 92,15]. Někteří vykladači však se domnívají, že jde o výraz příbuzný se slovesem [jinak psaným], jehož se užívá k popsání prorockého vytržení.

Mlýn. *Mlení, mlítí.

Mnázon [= pamětlivý, pozorný]. Křesťan rodem z Cypru, snad přítel Barnabášův. Do-provázal Pavla na jeho poslední cestě z Cesa-reje do Jerusalema, aby jej u sebe ubytoval [Sk 21,16].

Mníti [stč.] = domnívat se [Mt 26,53; L 13,2; Jk 4,5].

Mnoho, mnohý, množství. Stč. ve mnoze [mnoze] = četně, hojně. »Zachovati ve mnoze aneb v mále« [1S 14,6] = zachovati skrze velký nebo malý počet [sr. Nu 14,9; Dt 32,36; Sd 7,4.7; 2Pa 14,11; R 8,31; Ž 3,7; 56,12; 118,6]. »Býti věrný v mále i ve mnoze« [L 16,10] = v nejmenším i ve velkém. »Patříte na mnoho« [Ag 1,9] — očekáváte mnoho. »Odplata mnohá« [L 6,35] = hojná, veliká. »Mnohá doufanlivost« [1Tm 3,13] = velká zmužilost. Žilka: svobodná odvaha.

U Mk 5,9.15 [= L 8,30] je množství překladem řeckého *legión*, legie [za doby císařského Říma čítala legie 6000 pěšáků se 120 jezdci a pomocnými technickými oddíly]. Mk tu myslí na demony, Ježíš u Mt 26,53 [v řečtině je *legión*, Kral.: houf, Žilka: pluk] na anděly. Synu Božím stojí k službám pluky nebeských bytostí, Syn člověka má moc nad demony, i když vystupují v celých legiích. To je smysl obou míst. Církev bojující má co dělat s démonickými silami [sr. Ef 6,12], ne pouze s tělem a krví. Bojuje však s nadějí, protože její Pán přemohl »množství«.

Mnohomluvnost [Mt 6,7 sr. Jb 11,2; Iz 1,15; Ez 35,13] staví Ježíš proti dětské důvěře v Boha, jež krátkými a prostými slovy dovede předkládat své potřeby a prosby. Ježíš tu nemyslí jen na kouzelnickou žvanivost pohanů [nesmyslné hromadění slov, vyzývání a přívlastků, jak jsou známy z kouzelných formulí tehdejší doby], ale snad také i na současné židovstvo. Hlavní židovská modlitba, kterou se každý pravověrný Žid měl modlit třikrát denně, t. zv. Osmnáct proseb, je nejméně desetkrát tak dlouhá jako Otčenáš. *Mar nomluvnost.

Množství *Mnoho, 2. odst.

Moáb [= z otce, simě otcovo]. Syn Lotův a jeho starší dcery, praotec Moabských [Gn 19,37], starší bratr Ammona, praotce Ammo-

nitských [Gn 19,38]. Moabští původně obývali na vysočině v. od Mrtvého moře a v krajině, táhnoucí se odtud na sever až k horám Galáadským. Podle Dt 2,9.12.19-21 vyhubily M-šti a Ammonitští původní obyvatelstvo této země [Enakim, Horejské, Zamzomim]. Území M-ské možno dělit na tři části: 1. Jižní až po řeku Arnon; 2. severní od řeky Arnon proti Jerichu Dt 1,5;32,49] až po hory Galáadské, a 3. údolí Jordánu [Nu 22,1.3]. Většími městy m-skými byly Ezebon, Dibon, Medaba, Rabbat Moab [dnešní Rabbat], Kir Moab a hlavní pevnost Kerak. Amorejští však je záhy vytlačili ze severních sidel, vzavše jim města až po Arnon [Nu 21,26-29], který potom tvořil jejich sev. hranici [Sd 11,18]. Na jižní straně hraničili s Idumejskými, na vých. byla poušť, na z. Mrtvé moře. Tato zbylá země m-ská byla úrodnou vysočinou, vystupující od moře terasovitě až do výše 300-900 m nad mořem, proranou hlubokými údolím. Pozoruhodné jest množství jeskyní a cisteren. Jeskyně sloužily za bydliště v nejstarších dobách. Území je plně zřícenin, jež prozrazují, že zde byl kdysi čilý náboženský a obchodní život. Izraelci na pochodu do zaslíbené země chtěli M-em jen projít, ale když Balák, král moabský, viděl, co učinili Amorejským [Nu 21,22n; 22,2], a ze strachu povolal Baláma, aby Izraelcům zlořečil, opanovali území M—ovo. Pro toto nepřátelské počinání, a hlavně pro Baláma a jeho radu [Nu 25,1nn], bylo Zákonem nařízeno, aby do kultického obecnství izraelského nebyl přijímán žádný Moábovec až do desátého pokolení [Dt 23,3-6; Neh 13,1]. Poslední místo, kterým Izraelci prošli na cestě do zaslíbené země, bylo Setim na území m—ském, kde je m-ské a madiánské ženy sváděly k neřestné modloslužbě [Nu 25; Oz 9,10]. Pokolení Gád a Ruben se usadila v dobytém území [Nu 32, 1-6.26.33; Joz 13,15nn] přes výhrady Mojžíšovy. Za Eglona, krále m-ského, padlo do rukou m—ských Jericho a Izrael byl po celých 18 let poplatný tomuto národu, až Ahod, syn Gery Benjaminského, zabil krále m-ského, zmocnil se znovu jordánských brodů a poplatek zrušil [Sd 3,12-30]. V době hladu za vlády soudců odstěhoval se z Betléma do země M-ské Elimelech, jehož dvě snachy Orfa a Rut byly Moabanky. Rut pak se stala prababičkou Davidovou [Rt 1,22; 4,3.5.10.13-17]. Saul bojoval s M-skými [1S 14,47]. David se z počátku choval k M-ským docela přátelsky. Když byl pronásledován Saulem, vyžádal si v zemi m-ské právo asyly pro své rodiče [1S 22,3n]. Jako král podnikl však proti M-ským válku a učinil je poplatnými [2S 8,2.12; 1Pa 18,2.11]. Po rozdělení říše byli poplatní králi izraelskému. Teprve m-ský král *Mésa [2Kr 1,1; 3,4nn] setřásl jho izraelské. Ani Ochoziáš ani Joram nebyli s to jej znovu podrobit [2Kr 3,4-27]. Když však Jozafat, král judsky, byl ohrožen koalici králů m-ského, idumejského a ammonitského, způsobil Hospodin takový zmatek ve vojsku spojenců, že jeden vyhubil druhého, aniž vojsko judské muselo zasáhnout

Móadiáš-Moc, mocen [437]

[2Pa 20,1-30; sr. Ž 60,10; 83,7; 108,10]. M—šti činili nájezdy na sev. říši v době působení proroka Elizea [2Kr 13,20]. Teprve Jeroboám II. je opět podrobil [2Kr 14,25n]. Za Joakima, krále judského, znovu napadali Judstvo a zmocnili se mnoha měst s. od Arnonu [2Kr 24,2; Iz 15]. Kolem r. 600 př. Kr. byli podmaněni Nabuchodonozorem, králem babylonským, když už předtím byli poplatní králům assyrským Tiglatfalasarovi a Senacheribovi. Někteří z Judejců hledali útočiště u M-ských, když Nabuchodonozor pustošil Judstvo, ale po ustanovení Godoliáše za místodržitele se vrátili zase do Judstva [Jr 40,11 nn]. Po této době už není slyšet o říši m-ské. M-šti se ztratili v moři obyvatelů Arábie. Jen Ezd 9,1; Neh 13,1.23 se o nich zmiňují, patrně spíše jako o kultické než národní pospolitosti.

Je zajímavé, že M-šti tak jako Izraelci se dělili na 12 kmenů a všechen jejich život jako život tehdejších »národů« vůbec se soustřeďoval kolem kultu. Hlavním jejich božstvem byl Chámos [Sd 11,24] a patrně také Astarta. O modle Belfegor [Bál Peor] a o nešlechtnostech, páchaných při její modloslužbě, vypravuje Nu 25,3nn. Není divu, že Iz 15; 16; 25, 10-12; Jr 9,26; 25,21; 27,3; 48; Ez 25,8-11; Am 2,1; Sof 2,8-11 předpovídají zkázu M-ovi jako prototypu nepřítele lidu Božího.

T. zv. moabitský kámen, objevený 1868 v Dibonu a uložený v pařížském Louvrů, je popsán starou hebrejštinou: *Mésa, král m-ský, sděluje, že Omri, král izraelský, podrobil M., a že toto podrobení trvalo až do poloviny vlády Achabovy. Tu teprve Chámos, božstvo m-ské, umožnil Mesovi, aby svrhl jho Izraelců. Podrobně jsou popsána vítězství nad Izraelem.

Moadiáš [= Hospodin povolává, vyzývá nebo slavnost Hospodinova]. Jméno kněžské čeledi z doby velekněze Joiakima [Neh 12,17; kolem 536 př. Kr.]. *Maadiáš.

Moc, mocen, mocný. Výrazy moc, síla a p. překládají Kral. více než 30 různých hebr. a 2 řecké výrazy a jen podrobné studium pův. textů by mohlo vystihnout jemné odstínění každého z nich. Zde se omezíme jen na místa a výrazy, jež postupně označují m. Boží, Ježíšovu a apoštolskou a projevy této m. v církvi.

1. Moc Boží. Sz představa o m. Boží souvisí kořenně s Boží činností v dějinách. Nejde tu o představu neosobní síly jako v pohanských náboženstvích, nýbrž o m., kterou Izrael poznal na samém počátku svých dějin: Bůh svou m-í, velikomocností, silou, vztaženým ramenem vyvedl Izraele z Egypta [Ex 15,6.13; 32,11; 2Kr 17,36; Ž 77,15nn; Dt 4,37; 9,26.29]. Tak se stala m. podstatným prvkem izraelské představy Boha [Dt 3,24]. Této m-i se znovu a znovu dovolává v dobách úzkosti [Neh 1,10 a j.], její vychvalování a rozhlásování patří k základním náboženským povinnostem každého jednotlivce [Ž 145,4-6] a ovšem i shromáždění lidu Božího, takže se

[438] Moc, mocen, mocný

velebení m. B. dostalo do pravidelného izraelského kultu v podobě doxologií [1Pa 29,10-12; Ž 21,14; 59,17 a j.]. Neboť- a to je druhá myšlenka izraelského chápání m-i B. — právě tato m., patrná ve vyvedení Izraele z Egypta a uzavření smlouvy na Sinaji, má být svědectvím Boží m. národům [pohanům Joz 4, 23,24; Ž 77,15n; 145,12; Jr 16,19nn].

Teprve toto pochopení m-i B. v dějinách nám umožňuje správně hodnotit izraelské pojetí B. m., působící v přírodě a přírodou. Sz Bůh není přírodním božstvem, i když se jeho sláva projevuje také hromem, bleskem a sopečnými zjevy [Ž 29], ale Stvořitelem nebe i země [Gn 1-2; Iz 40,26; Jr 27,5; 32,17] a ovšem i člověka. Jeho m. se projevuje v udržování světa a v panování nad světem [Dn 4,14; 1Pa 29,12; 2Pa 20,6]. Může si se stvořením dělat, co chce, právě tak jako hrnčíř se svým dílem [Iz 64,8; R 9,21]. Bůh je absolutním Pánem světa. Ale on je naprostým Pánem i nebeských zástupů, jež vykonávají jeho rozkazy [Ž 33,6; Iz 34,4]. Proto SZ výslovně zakazuje astrální kult [Dt 4,19n] a za jedno z největších poblouzení považuje zavedení tohoto kultu v době královské [2Kr 17,16; 21,3,5; 23,4n]. Bůh, jehož m. se projevila v dějinách Izraele [Joz 4,23n], projevuje svou m. také ve vedení jednotlivců, takže se jim stává osobní [po] mocí, k níž se smějí obracet ve všech nesházích života [Ž 46,2; 86,16; Iz 41,10 sr. Dt 8,17n]. Vždycky však jde současně o vzpomínku na základní projev Boží m. ve vyvedení z Egypta a v uzavření smlouvy. Neboť B. m. není libovůle nebo zvěle, ale svatá a spasitelná vůle [Iz 5,16], jež se jednou projeví v plné slávě, ale také i hrůze celému světu [Iz 2,19; 40,10; Ez 20,33], až přijde Mesiáš, Rek udatný [Iz 9,6], na němž odpocíne Duch rady a síly [Iz 11,2], jenž bude »pásti v síle Hospodinově jako velikomocný, až do končin země« [Mi 5,4 sr. Ž 18,33; 110,2; Mi 3,8].

NZ navazuje na tuto sz eschatologickou linii a vidí m. B. realizovanou především v Ježíši Kristu [1K 1,24]. V něm a skrze něho působí Boží m., tvořící dějiny a působící v dějinách. Už to, jak L 1,35 popisuje početí Ježíšovo [»Duch svatý sestoupí v tě a moc Nejvyššího zastíní tě«], ukazuje, že mluvit o B. m-i znamená věřit ve stvořitelkou m., jež není vázána na přírodní zákony. Jde tu o div inkarnace [vtělení]. Tímto činem m-i B. počíná nové údobí v dějinách [nový eon]. Kristovo vzkříšení z mrtvých je toho novým potvrzením [Sk 2,24; 1K 6,14; 2K 13,4]. Ježíš Kristus jako m. B. je předmětem nz zvěsti [1K 1,24]. Tomuto základnímu pojetí, že B. m. je realizována v Ježíši Kristu, jsou podřízeny ostatní nz výroky o m. B.: Poněvadž je Bůh »mocen i z mrtvých vzkřísiti« [Žd 11,19 sr. Mt 22,28nn], je také mocen učiniti vše, co zaslíbil [R 4,21], je mocen »rozhojnit všelikou milost« [2K 9,8]; u něho, jenž sám v sobě je m. [»moc« bylo u rabinů opsáním jména Božího,

sr. Mt 26,64], je »všecko možné« [Mt 19,26], i spása bohatce [sr. Jb 42,2; Za 8,6]. Jako ve SZ, tak je Bůh i nz pisatelům Stvořitelem světa [Sk 17,24], takže i pohané mohou po věcích stvořených rozumem pochopiti věčnou m. B. [R. 1,20]. Ale i tato stvořitelská m. B. je nz pisatelům spojena se skutečností, jež je vyjádřena slovy Ježíš Kristus [Ef 3,9; Ko 1,16; Žd 1,2] a ovšem i s *Duchem svatým [sr. L 1,35].

Poněvadž Ježíš Kristus je m-i Boží, je základním rysem této m. spásná činnost. Spásná m. není ani v člověku [Mt 19,26], ani v Zákoně [naopak: Zákon je m-i, jíž je člověk usvědčován z hříchu 1K 15,56; sr. R 8,3; Ga 3,21; Žd 10,1], ani v kultu [Žd 10,4.11], nýbrž pouze v Bohu [sr. 2Pt 1,3n] a v jeho evangéliu, jež nikterak není prázdným slovem [R 1,16; 1K 1,18], ale prostředkuje spásu, t. j. »vytrhuje z moci temnosti a přenáší do království milého Syna« [Ko 1,13].

Není divu, že se m. B. dostala i do křesťanských doxologií [Mt 6,13; Zj 4,11; 7,12 sr. 11,17; 12,10; 19,1n], jež uznávají a vyznávají B. m. Tato m. přemůže jednou, na konci dějin, nepřátelské *mocnosti.

2. Moc Ježíšova a Kristova. Všecka evangelia se shodují v tom, že Ježíš Kristus je nositelem Boží m. [Ducha]: L 4,14.36; 8,46 [sr. Mk 5,30; L 5,17; 6,19; Sk 10,38]. Divy Ježíšovy mají v řečtině obvykle příznačné jméno *dynameis* [= moci Mt 11,20nn; L 19,37; Sk 2,22]; jsou vyvolány mocným slovem Ježíšovým [Mt 7,29] a dokladem vloženého království Božího do tohoto světa. Jediným předpokladem toho, aby tato m. Ježíšova byla patrná, je víra v něho [L 8,48; Mk 9,23; Mt 13,58; 9,14nn]. Neboť věřící má podíl na království Božím, jež v Kristu přichází, a tím i na této m. B., ať aktivní nebo pasivní. Proto se Ježíš ptá slepých: »Věříte-li, že to mohu učiniti?« [Mt 9,28]. Zvláště u Jana je m. Ježíšova předmětem pochybností, ale také důkazem pro mnohé, že Ježíš je m-i Boží [J 3,2; 9,16.33; 11,37]. Ježíš ovšem sám ukazuje na zdroj této své m. [J 5,19.30; 10,30 sr. 14,9]. Právě jako nositel a vtělení m. je oprávněn svobodně jí užívat. S m-i mu dal Otec i pravomoc, pověření, řecky *exúsia*. Má pravomoc [Kral.: moc] odpouštění hříchů [Mk 2,10] a vymítat ďáblů; [tuto pravomoc dal sice učedníkům, ale právě proto ji musel mít sám: Mk 3,15; 6,7; L 10,19], je oprávněn svobodně nakládati se svým životem [J 10,18]; byla mu dána plná moc nade vším lidstvem [Kral.: nad každým člověkem J 17,2; řecky: nade vším tělem. Sr. Mt 11,27 s J 1,12], jež bude vyvrcholena při posledním soudu [J 5,27]. Jeho kázání a činy vyvolávaly u posluchačů a diváků správný dojem, že za ním stojí ten, jenž jediný může dávat oprávnění [Mk 1,22.27; Mt 7,29; 9,8; L 4,36]; ale u farizeů vzbuzovaly otázku, kdo ho pověřil [»jakou mocí to činiš?« Mk 11,28]. Ve všech těchto případech je užito řeckého *exúsia*.

Zvláštního významu nabývá m. Ježíšova ve vztahu k jeho vlastní smrti. Nositele a vtělení Boží m. nemohla přemoci smrt. »Ukřižován

jest jako ne-mocný, ale živ jest z moci Boží [2K 13,4], jež byla a je v něm, i když byla skryta za dnů jeho těla. Svým zmrtvýchvstáním se prokázal jako přemocný Syn Boží [Ř 1,4]. On je »moci života neporušitelného« [Žd 7,16] a jako takový udržuje všecko svým mocným slovem [Kral. »slovem mocnosti své« Žd 1,3]. V této moci přijde jednou opět [Mt 24,30; 2Te 1,7], aby přinesl království Boží v moci [Mk 9,1] a všecko sobě podmanil [F 3,21]. Neboť i zde mu byla dána pravomoc [exúsia], o níž mluví Mt 28,18; Zj 12,10.

3. Moc apoštolů. Už za svého pozemského života vybavoval Ježíš své učedníky m-i »nad všelikým ďábelstvím, a aby neduhy uzdravovali [L 9,1; 10,19 sr. Mk 16,17n; Sk 28,3-6]. Jako zmrtvýchvstalý však jim za slibuje »moc z výsosti« [L 24,49], kterou zprostředkuje Duch svatý [Sk 1,8]. Splnění tohoto zaslíbení přišlo v den padesátý [Sk 2]. Apoštolové se tak stali mocnými nositeli zvěsti o Kristu [Sk 4,33], ale také jeho uzdravovací m. v jeho jménu [Sk 4,7 sr. 3,12; 4,10; 6,8]. Tato Kristova m. naplňovala také Pavla [Ř 15,18n; 1K 2,4; 2K 12,12; 1Te 1,5; 2Tm 1,7; F 4,13; 1Tm 1,12] a věřící, kteří byli získáni jeho kázáním [Ga 3,5]. U něho Duch a moc jsou téměř souznačné pojmy. Právě Duchem a moci projevuje Kristus svou přítomnost, takže víra křesťanů není založena na lidské moudrosti, ale na m. Boží [1K 2,5]. Tato m., pracující v apoštolech, je současně jejich pravomocí [exúsia] ke vzdělávání církve [2K 10,8], k provádění kázně [2K 13,10 sr. Sk 5,4,9] a k udělování Ducha sv. [Sk 8,19].

Ovšem, Pavel ví, že poklad evangelia jako m. B. je uložen ve hliněných nádobách, »aby bylo patrné, že nesmírná m. je původu Božího a ne z nás« [Žilka: 2K 4,7]. Hliněnými nádobami myslí Pavel všecku lidskou mdlobu, nedostatečnost, nemoci, úzkosti a pod. Byl by rád, kdyby toho nebylo — třikrát za to prosil Pána —, ale pochopil, že právě m. B. lépe vynikne [stává se dokonalou] na pozadí lidské slabosti [2K 12,7-10]. Vždyť i Ježíš Kristus byl ukřižován v slabosti [Kral.: ne-moci], aby m. B. v něm byla jednou tím patrnější [2K 13,4; sr. Ř 1,4]; i jeho m. byla skryta tělesnou slabostí právě tak jako evangelium je skryto »bláznovstvím«, aby Boží mdloba byla silnější než lidé [1K 1,24n]. Právě tehdy, kde se Pavel cítí slab, je mu přítomen Kristus svou m-i. Všecku svou práci koná apoštol nikoli svou m-i, ale m-i Boží [2K 6,7].

4. Projevy moci Kristovy v církvi. Spasitelná moc Kristova je existenčním základem církve a její víry [1K 2,5]. V ní je m. Kristova jakoby soustředěna, takže Pavel může vyzývat křesťany, aby se »posilovali v moci síly jeho« [Ef 6,10] proti útokům ďábelským, jež církev ohrožují. Tato m. Boží [Kristova] ostříhá, hlídá věřící ke konečné spáse [1Pt 1,5] a naplňuje naději na bohatství slavného dědictví [Ef 1,19] a trpělivostí a radostnou vytrvalostí [Kral.: »dobrotivostí a radostí« Ko 1,11]. Moc Ducha sv. působí rozhojnění této

naděje [Ř 15,13], neboť posiluje na vnitřním člověku [Ef 3,16] a upevňuje přebývání Kristovo skrze víru [Ef 3,17] a tím i vzájemnou lásku [Ef 3,18]. Církev má také účast na zázračné m-i Kristově, na »činění divů« [1K 12,10; Ga 3,5], t. j. na činech, jež lámou moc satanovu. Tato činnost je odlišná od darů uzdravování [1K 12,28]. Vůbec pak dary Ducha jsou projevem m-i Kristovy v církvi [1K 12,6nn]. Tato m. Kristova se projeví jednou i ve vzkříšení věřících [F 3,10,21 sr. J 10,28].

*Síla. *Zmocňovati se.

Moci, mocnosti. Tak překládají Kral. řecké výrazy *arché*, *exúsia* k označení jednak světské nebo duchovní vrchnosti [L 12,11: mocní; Tt 3,1: mocnost], jednak [spolu s výrazem *dynamis* Ef 1,21] Bohu nepřátelské bytosti [Ef 6,12] nebo kosmické síly [Mt 24, 29], jimž Bůh po pádu člověka i andělů světil na určitou dobu určité oblasti působnosti [Ef 6,12 sr. 2,2; Sk 26,18; L 4,6]. Původně snad šlo o dobré bytosti [Ko 1,16], patřící na stejnou linii s anděly [Ř 8,38]. Byly pány tohoto věku temnoty [Ef 6,12; Ko 1,13; L 22,53], ale Ježíšovou smrtí a hlavně jeho zmrtvýchvstáním byly zbaveny moci [Ef 3,10; Ko 2,15] a Kristus, který měl účast na jejich stvoření, stal se i jejich Pánem [Ef 1,21; Ko 2,10; 1Pt 3,22], t. j. nemohou konati nic, co by vedlo k odloučení věřícího člověka od lásky Kristovy [Ř 8, 38], i když jejich moc není ještě plně odstraněna a křesťan musí proti nim stále bojovat [Ef 6,12]. Jejich knize [drak] dává dokonce moc vládnutí *Antikristu [Zj 13,2.4.5.7], ale nakonec Kristus zničí [Kral.: vyprázdní] jejich panství [1K 15,24; Mt 24,29]. *Knížactvo.

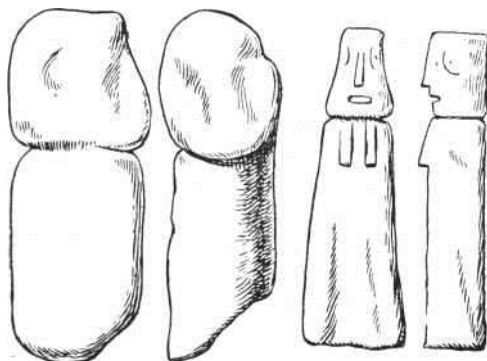
Močiti na stěnu [1S 25,22.34; 1Kr 14,10; 16,11; 21,21; 2Kr 9,8]. Tradiční výklad, držící se slov bez ohledu na smysl, je, že tu jde o označení muže na rozdíl od ženy nebo o označení malého dítěte nebo psa. Pravděpodobnější však je, že jde o narážku na nějaký kultický úkon, nejspíše o účast na obětních hostinách, jež bývaly doprovodem haruspicií [drobopravectví]. V hebr. textu to je nejpatrnější v případě Nabalově, kde se výslovně mluví o »močících na stěnu« v souvislosti s jeho »hody královskými« [1S 25]. Mluví-li se o hodovnících jako o »močících«, pak proto, aby byla pranýřována jejich náboženská pochybnost. V češtině arci tuto slovní hříčku hebr. nelze vystihnouti. B.

Modla. Modlářství je ve své podstatě uctívání přírody jako božstva a vystavování buď umělých nebo přírodních předmětů k modlitebnímu zbožňování. Modlou je vše, co nějak souvisí s božstvem a představuje božstvo: posvátné kameny [ašery], stromy [dub v Mamre], rytiny a obrazy [zlaté tele] a pod. Téměř každý vršek v Palestině byl modlářskou svatyní. Jiným způsobem modlářství je uctívání hvězd a slunce, slunečních obrazů [2Pa 34,4], měsíce [Jr 7,18; 44,19]. Téměř všechny druhy modlár-

[440] Modlám obět.-Modlitba

ství souvisely nějak s prostitucí [Nu 25,1nn; Dt 23,17n; 1Kr 14,24; Oz 4,13] a lidskými oběťmi [2Kr 17,17; Jr 7,31 a j.]. Ne nadarmo SZ nazývá modloslužbu smilněním [Oz 4,12: 9,1].

Jak snadno upadal lid izraelský přes všechny zákazy [Ex 23,24; 34,13; Nu 33,52; Dt 7,5 a ovšem Ex 20,4n; Dt 5,8n] v modlářství, naznačují mnohá vypravování [na př. o Ráchel, jež se nedovedla odloučení od model svého otce Gn 31,30.32-35]. Tato vypravování ukazují také na jednu příčinu izraelského mod-

Kananejské modly (domácí bůžkově, terafim), jakých bylo hojně nalezeno v Megiddu a Gezeru.

lářství: byly to zbytky staré izraelské modloslužby [Joz 24,2], které vedly ke zvláštnímu synkretismu, t. j. slučování model s bohoslužbou Hospodinu. Tak v Samaří »Hospodina ctíli, však přece bohům svým sloužili vedle obyčejně národů těch, odkudž přivedeni byli« [2Kr 17,33]. Lze chápati, že i dlouholetý pobyt izraelských kmenů v Egyptě způsobil neblahý návyk na egyptská božstva: Aron k žádosti lidu ulil zlaté tele, představitele egyptského božstva Apise [býka]. Sr. Joz 24,14; Ez 20,7. Později pak působil příklad podmaněných národů.

Historie starozákonního lidu je ustavičným zápasem mezi modloslužbou a pravou bohoslužbou. Už Sd 2,12n poznamenává, že se lid uchýlil za bohy cizími. Příběh o Míchovi [Sd 17 a 18] ukazuje, jak s uctíváním Boha spojovali staré modlářství. Jen působení velkých prorockých osobností vyvolávalo na čas odvrát od modlářství [1S 7,3-6]. Ustanovení krále pak bylo přímo uvolněním všech modlářských pudů: Šalomoun s každou svou ženou přinesl do Jerusalema božstva všech možných národů, jež byla veřejně uctívána. Roboám, syn ammonitské matky, pokračoval v modlářství Šalomounově [1Kr 14,22-24]. Jeroboám z důvodů politických, ale také proto, že sdílel egyptský názor na božnost králů, postavil dvě zlatá telata, jedno v Betel, druhé v Dan, aby odvrátil lid od putování do Jerusalema [1Kr

12,26-33]. Achab, který pojal za choť princeznu sidonskou, vystavěl chrám Bálovi a oživil všechny modlářské neřesti Amorejců [1Kr 21, 26]. Od té doby se stala modloslužba Bálůva obecnou i v Judstvu [2Kr 16,3; 17,8], neboť příklad severní říše působil i na říši jižní. Ezechiáš, nastoupiv na trůn, usiloval vyčistiti zemi od modlářství [2Pa 29,3.15-18], ale lidu tyto reformy příliš neimponovaly [Iz 29,13]: zůstal při ctění rty a bázeň před Bohem plynula jen z příkázání lidských. Přez všechno úsilí izraelských proroků a učitelů, kteří zesměšňovali neschopnost a marnost model [Z 115,2-8; Iz 2,8.18-21; 40,19n; 44,9-20; Jr 10,3-5], mizí po smrti Joziášově na oficiálních místech poslední snaha po obnovení čistého monotheismu. Ani zajetí nevyhladilo sklon k modlářství. Proto se snažil Ezdráš odstraniti nejprve ženy-cizozemky [Ezd 9]. Ex 22,20 a Dt 17,2-5 ustanovuje sice trest smrti za modlářství, ale srdce člověka tihne spíše k modlářství než k pravé bohoslužbě v duchu a pravdě. Až zase za válek Makkabejských projevil Izrael určitou odolnost proti modlářství, když Antiochus Epiphanes chtěl zavésti modloslužbu oficiálně do Jerusalema.

Když se keřanství dostalo z Palestiny do pohanských zemí, musilo začítí boj proti modlářství znovu. Ovšem, tenkrát už bylo modlářství v úpadku. Rozumí se, že pro Pavla jako pro ostatní apoštoly modly nejsou božstva [1Te 1,9; Ga 4,8], nýbrž produkty lidského hříchu a bláznovství [R 1,23], ale Pavel vidí za modloslužbou působení démonů [1K 10, 19n; sr. 8,5; Dt 32,17]. Účast na obětní hostině byla účastí na modlách [*Jídlo]. Právě proto

Assyrští vojáci rozbíjejí v dobytém městě sochu nepřátelského božstva. Reliéf ze Sargonova paláce v Chorsabadu.

mu bylo m-i mimořádně hrubým hříchem, jež uvádí v seznamu neřestí [1K 5,10n; 6,9; 10,7. 14; Ga 5,20 sr. 1Pt 4,3; Zj 21,8; 22,15]. Jest příznačné, že i lakomství je mu modloslužbou [Ef 5,5; Ko 3,5 sr. Mt 6,24]. Vše, co odvádí od Boha, patří pod pojem m. [F 3,19; 1J 5,20n]. *Jídlo.

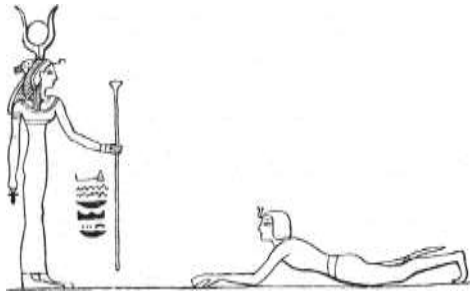
Modlám obětované *Jídlo.

Modlár *Modla.

Modlářství *Modla.

Modlitba, nejrozšířenější způsob a výraz náboženského života ve styku člověka s Bohem,

výraz osobní důvěry se strany závislé, omezené, nedokonalé bytosti lidské k dokonalé, absolutní, spravedlivé, dobrotivé a svaté bytosti Boží, uvědomění toho, že jest možné osobní obecnství s Bohem, které člověka pokořuje i povznáší, vnitřně obohacuje a vyzbrojuje k životu víry a činu. Modlitba je měřítkem náboženského života. Je především vzýváním Boha. Obsahem jejím je jednak prosba k Bohu, jednak oslava Boha. Naproti mystickému nošení se do Boha, při kterém se lidská osobnost a vědomá činnost ztrácejí, jest modlitba uvědomělé spojení s Bohem, při čemž nestačí mechanicky pronášena nebo opakovaná slova, nýbrž je nutná vroucí účast vůle a citu [srdce]. V NZ se Ježíš vyslovil proti bezduchému mnohomluvení a tím i proti modlitebnímu formalismu, který myslí, že m. je buď kouzelné působení na Boha nebo záslužný, bohulibý skutek. Doporučoval modlení v duchu a v pravdě. V *Otčenáši [Mt 6,9-13; L 11,2-4] dal vzor, ne formulí m-y. Zdůraznil potřebu a naléhavost upřímné m-y a zaručil její vyслуšení, ovšem s výhradou »ne, jak já chci, ale jak ty chceš« [Mt 26,39]. M. může být osobní nebo společná, v domě nebo ve sboru [liturgická], prosebná nebo velební a děkovaná, přímluvná i žehnající. Chrám se nazývá místem m-y, ale m. není omezena na určité posvátné místo, ani na vyhrazený čas, ač se stalo zvykem modliti se v ustanovenou dobu. V některých náboženstvích zaujímají modli-

Král Ptolemaios I se modlí k bohyni Lidé. Její odpoved zní: „Dám ti všechny země cizozemců.“ Skulptura z Philae v Egyptě.

tebníci určitý směr [k východu, k Mekce a pod.] a ustálené postavení [klečení, povstání, sklonění hlavy, sepnutí, zvednutí rukou], což jsou všecko podřadné věci. Pomůckou i cvikem mohou být modlitební knihy. Protestantismus připouští jen m-y k Bohu, zamítá m-y ke svatým. Zbožný člověk ví, že se smí modlit o všecko a že jeho m. dochází k Bohu, ale také ví, že vyslyšení m-y nejde vždy podle jeho přání. Rozbor bibl. míst nám dává tento obraz: 1. Ve Starém Zákoně modlitebník se snažil zajistit přízeň Boha opakováním posvátných formulí a božských jmen, sr. výraz »vzývání jména Hospodínova« [Gn 4,26; 12,8;

13,4; 2Kr 5,11]. Ale přesto m. ve SZ je vcelku zbavena vši magičnosti, jak je patrné na m-ách Abrahamových a Mojžíšových a jak vyplývá i ze *zákazu* Ex 20,7. Jsou to osobní rozmluvy, někdy dokonce i dohadování s osobním Bohem [Gn 18,23nn; Ex 32,7nn; Nu 12,8; Dt 34,10], Stvořitelem nebe i země. Tato víra, jež se obrací na všemohoucího Boha, jenž uzavřel se svým lidem smlouvu a osvědčil se v minulosti svého lidu jako milosrdný a milostivý Bůh, dodává sz m-ám zvláštní hloubky a síly, ať už jde o jakýkoli její druh [vzývání, hledání Boha 2Pa 20,4; Ž 27,8; Iz 55,6; vzdychání Ž 38,10; Pl 3,56; Sk 7,34; úpění 1Kr 8,28.38.45; Ž 5,2; 119,169; vylévání srdce Ž 62,9; 102,1; 142,3; prosbu Ž 55,2; 119,170; 130,2; 143,1; Iz 26,16; Jr 37,20; Za 12,10; oslavování Ž 149,6; chválu Ž 34,2; 51,17; plesání Ž 81,2; 84,3 nebo i pokorné umlknutí Ž 37,7; 62,6 a očekávání Ž 39,8; 25,3]. Bůh sám svým slovem ujišťuje se věřícího, že na každou vážnou m-u bude reagovat, odpovídat [Jr 29,13n; Iz 58,9; 65,24; Ž 50,15; 91,15], protože je Bohem »modlitbu vyslyšajícím« [Ž 65,3]. Toto vyslyšení spatřoval Izraelec ovšem hlavně ve splnění proseb, ale také ve vnitřní radosti po m-ě [Ž 16,8n], jež plyne z obecnství s Bohem [Ž 31,8; 73,28]. Izraelec je přesvědčen, že Stvořitelem nebe i země, jenž uzavřel se svým lidem smlouvu a osvědčil se v jeho dějinách jako milosrdný a milostivý Bůh, může prosit o všecko a děkovat mu za všecko. Prosí a děkuje — podle našeho soudu — především za tělesné dary. Nesmíme však zapomínat, že pro Izraelce tělo, duch, duše tvoří mnohem užší jednotu než pro nás a že tělesná a duchovní bída pro něj souvisí takřka bytostně. Je přirozené, že sz modlitebník do svých modliteb zahrnuje i nepřítel, ovšem jinak než modlitebník nz. Nepřítel sz modlitebníka je totožný s nepřitelem Božím, bezbožníkem [Ž 17,13nn; 28; 37,34; 69,23-29; 94,23], a jen odtud správně pochopíme prosby žalmistovy, v nichž nikterak nejde o čistě lidský pocit nenávisti a osobního zaujetí, na př. Ž 54,7,9; 58,7nn; 109 a v m-ách proti pohanům [Ž 79,10.12; 129,6-8; 137,7-9; 149,6-9]. Ale ani tu nejde o osobní mstu.

Zvláštním rysem na m-ách praotců je přímluva, jež vyrůstá z vědomí, že Bůh s nimi uzavřel smlouvu a že tedy v tomto výjimečném postavení mají právo a povinnost předkládat, Bohu i potřeby těch, kteří v této smlouvě nestojí. Bible nám zaznamenává, že i ti, kteří stáli mimo smlouvu [na př. Abimelech Gn 20,7.17], byli si vědomi tohoto mimořádného vztahu patriarchů k Bohu a žádali o přímluvnou m-u. Tuto přímluvnou činnost vyvinuli zvláště Mojžíš [Ex 32,11-14; 34,8n; Nu 14,13-19] a proroci [1S 7,5; 12,19; 1Kr 13,6; Am 7,2nn; Jr 37,3; 42,2], kteří přímluvu za svůj lid považovali za přední úkol proročského povolání a za největší utrpení pokládali, když se přímlou-

[442] Modlitba

vat nesměli [Jr 7,16; 11,14; 14,11; 15,1]. I pro chrámovou bohoslužbu skládali m-y zvláště kající [na př. Abakuk, jehož kniha je chrámovou liturgií]. Ale i králové se modlivali za lid [2Pa 32,20], Job za své přátele [Jb 42,10]. Odepřít přímluvnou m-u znamenalo dopustit se hříchu proti Hospodinu [1S 12,23]. Při tom však proniká jasné vědomí, že m. musí vycházet ze srdce obráceného k Bohu; jinak je právě tak jako obětní kult pouze hlukem a prázdným žvaněním [Iz 1,15; 29,13; Am 5,23nn].

Ponevadž sz zbožnost docházela výrazu především v obětním kultu, je přirozené, že

Různé postoje při modlitbě. Klečení, stání s rozprostřenými rukama a rozprostírání se na zemi. Rekonstrukce.

kultické místo bylo považováno za zvlášť příhodné pro m-u. Neboť tam je blízkost Boží pro sz představy téměř zaručena. Proto Anna předkládá své osobní těžkosti Hospodinu ve svatyni v Sílo [1S 1,9nn], proto se modlitebníky klaní a pozdvihuje ruce směrem k chrámu [Ž 5,8; 28,2; 134,2], zvláště je-li mimo Jerusalema [2Pa 6,34; Dn 6,11], právě tak jako k nebi [Ex 17,11; 1Kr 8,22.54], ale m. není vázána ani na chrám, ani na zaslíbenou zemi [Gn 20,17; Sd 16,28; 1Kr 17,20]. Když byla obětní chrámová služba ve vyhnanství znemožněna, stala se m. jediným účinným prostředkem bohoslužebným. Daniel upozornil na sebe svými m-ami [Dn 6]. Ezdráš [8,21nn] a Nehemiáš byli muži m-y. Nehemiáš začíná a končí svou knihu m-ou [Neh 1,5nn; 13,31; sr. 2,4; 4,4.9]. Proniká přesvědčení, že m. je právě tak účinná, ne-li účinnější, než oběť [Př 15,8; Ž 50,12-14.23; 69,31n; 141,2]. T. zv. třetí Izaiáš pak příkládá budoucímu chrámu jméno »dům modlitebný«, »dům m-y« [Iz 56,7], aby naznačil, že nejen oběti, ale i m-y budou tvořit

výraznou podstatu izraelských bohoslužeb, jež bude nápadná i pohanům [*Zalmy]. S m-ou bývá spojován i půst [Ezd 8,23; Neh 1,4; Jr 14,12; Jl 1,14; 2,12.15-17], zvláště tam, kde jde o m-u kající [Neh 9,1nn sr. 1S 7,6].

V synagogách se staly m-y náhradou za chrámové oběti a jejich vlivem m. pronikla denní život každého pravého Izraelity, jenž se modlil třikrát denně [Ž 55; 17n; 119,62; Dn 6,10; Sk 3,1], nepočítaje v to pravidelné m-y před jídlem a po něm, na počátku a konci soboty, o svátcích velikonočních ap. V knihách Makkabejských se dokonce vyskytuje i m. za mrtvé [2Mak 12,44] a m. mrtvých za živé [2Mak 15,12nn], jejíž hodnotu však popírá 2Ezd 7,45. Lze říci, že v době Ježíšově byl lid izraelský aspoň zevně prosycen modlitebním duchem.

Vedle žalmů máme ve SZ tyto význačnější příklady m-y: Gn 24,12-14.42-44; 32,10-13; Ex 32,11-14.31n; 34,8-9; Nu 14,13-19; Dt 9,26-29; 33,7-11; Sd 6,36-40; 1S 1,10nn; 2,1-10; 2S 7,18-29; 1Kr 3,6-9; 8,23-53; 18,36n; 2Kr 19,15-19; 20,2-3; 1Pa 16,8-36; 29,10-19; 2Pa 14,11; 20,6-12; 33,12-13; Ezd 9,6-15; Neh 1,4-11; 4,4n; 9,5-38; Jb 7,7-21; 10,2-22; 13,20-14,22; 30,20-23; 42,2-6; Jr 10,23-25; 14,7-9.19-22; 17,12-18; 18,19-23; 20,7-13 a j.

2. Nový Zákon. Nz modlitební život vychází z modlitebního života Ježíšova jako svého základu a příkladu. Ježíš žije ustavičně v modlitebním styku s Otcem, znovu a znovu vyhledává pustá místa anebo hory, aby se modlil [Mt 14,23; Mk 1,35; 6,46; L 5,16], zachovává zvyk modlení před jídlem [Mk 6,41; Mt 14,19; L 9,16], také uzdravování a vymítání ďáblů provází m-ou [Mk 7,34], modlí se za učedníky [L 22,31n; J 17], zápasí s Otcem v Getsemane [L 22,41nn] a má naprostou jistotu, že ho Otec vždycky slyší [J 11,41n]. Jeho modlitební život byl tak výrazný a při tom svou důvěrou tak odlišný od současné zbožnosti, že učedníci ho prosili, aby je naučil modliti se [L 11,1]. Při té příležitosti jim předložil to, co nazýváme modlitbou Páně [*Otčenáš]. Zvláštností této m-y není formulace jednotlivých proseb [Židé rádi poukazují na to, že všechny prosby Otčenáše lze najít v židovských předlohách], nýbrž výběr a jejich pořadí. Jen jediná prosba se vztahuje na hmotné hodnoty, a to ještě jako na společnou potřebu všech [»Chléb náš... dej nám...]. Je to v souhlase s Mt 6,33n. Prosba za realizaci Boží slávy a Božího království stojí na prvním místě. Všecky ostatní prosby jsou podřízeny této základní prosbě. Už to naznačuje, že v myslích modlitebníků musí být život, dílo a smrt Ježíše Krista, jenž přišel, aby realizoval království Boží. Jinými slovy: už Otčenáš je m-ou v jeho jménu jako všechny ostatní m-y v NZ [sr. J 14,13; 15,15; 16,23n; Sk 9,14; 22,16; F 2,10; Ko 1,3; 3,17; 2Tm 2,19].

Předpokladem každé křesťanské m-y je především to, že člověk uzná požadavky Boží a že

se vzdá všech myšlenek na pomstu, prosí-li sám za odpuštění hříchů [Mt 6,12.15; 18,21-35; sr. 5,44-48; Mk 11,25]. Vrcholem křesťanské m-y je m. za nepřítel [Mt 5,44; L 23,34; Sk 7,60]. Z ostatních rad Ježíšových pro m-u je třeba připomenouti L 18,9-14 [sr. Mt 6,5-6], kde varuje před pokrytectvím při m-ě; L 18,1-8 a 11,5-10 doporučuje vytrvalost v m-ě ne proto, že by Bůh nebyl ochoten slyšet, nýbrž proto, že chce vidět opravdovost víry [sr. Mt 15,22-28]. Mt 6,7 zakazuje *marnomluvnost a mnohomluvnost v m-ě Mk 11,24 a L 17,6 zaslubuje vyslyšení m-y, je-li v duchu Ježíše Krista [J 15,7.16; 1J 5,14] nesená neochvějnou vírou.

Důležitost přímluvy v m-ě je zdůrazněna jednak příkladem a učením Ježíšovým — už Otčenáš je svým množným číslem přímluvnou m-ou [sr. L 6,28; 22,32; 23,34; J 17,9-26], jednak Pavlovými epištolami [R 15,30; 2Te 3,1; 1Tm 2,1] a ostatními spisy nz [Sk 12,5; Jk 5,14nn]. V NZ není příkladu m-y za mrtvé ani přímluvy mrtvých za živé. Za to Žd 7,25; 9,24; R 8,34; 1J 2,1 mluví o oslaveném Kristu jako o Orodovniku u Otce za člověka. R 8,15.26n a Ga 4,6 mluví ještě o jiném Přímluvci, Duchu svatém, který »prosí za nás lkanými *nevypavitelnými a formuje naše m-y tak, aby byly v souhlase s vůlí Boží.

Z počátku se křesťané modlili k Bohu ve jménu Ježíše Krista, Ale spojení Kristovo s Bohem bylo pro víru prvokřesťanské církve tak silné a samozřejmé, že se záhy vyskytují i m-y ke Kristu jako k hlavě církve, aniž se tím cítilo nějaké porušení křesťanského monotheismu [Sk 7,59n; 1K 1,2; 2K 12,8].

Ani v NZ není nějaké pevné vnější formy při m-ě. Ježíš v Getsemane [Mk 14,35] a Pavel v Tyru [Sk 21,5] se modlí kleče, ale Ježíš mluví o postavování k m-ě [Mk 11,15]. M. ve shromáždění byla obecným zvykem v první církvi [1K 14,13nn]. Měla zvláštní Ježíšovo zaslíbení [Mt 18,19n]. Ale vedle toho doporučuje Ježíš m-u v skrytosti pokojíka [Mt 6,6]. Podle 1K 11,4n se modlili muži ve shromáždění s nepokrytou hlavou, ženy s přikrytou nebo zavinitou [se závojem]. Šlo tu o otázku společenského mravu. Slušná žena bez závoje byla ve společnosti mužů na hellenistické půdě něco neslýchaného. Pavel trvá na tom, aby tento společenský mrav byl zachovávan i v křesťanských shromážděních.

Modlitebník [J 4,23], doslovně: ctitel Boží, který se klaní Bohu v duchu a [tedy] v pravdě. Židovská bohoslužba, vázaná na určité zvyky a předpisy, právě tak jako samaritánská bohoslužba, vázaná na horu Garizim, je bohoslužbou »tělesnou«. Bohoslužba v duchu není vázaná ani na prostor ani na čas; je to vnitřní bohoslužba, jež nezná žádných hranic a nikoho nevyklučuje. Toto uctívání Boha je uctíváním »v pravdě«, t. j. odpovídá podstatě Boží a pravému poznání Boha. Neboť Bůh je Duch. Toto uctívání Boha v duchu a [tedy] v pravdě bylo umožněno příchodem Kristovým.

Modlitebný *Modlitba.

Modlití se *Modlitba.

Modlosloužení *Modla.

Modloslužba *Modla.

Modloslužebník *Modla.

Modrý *Barva.

Moholi [= nemocný]. — 1. Syn Merariův a bratr Musiův, levita [Ex 6,19; Nu 3,20.33; 26,58; sr. 1Pa 23,21-23]. — 2. Jiný levita z čeledi Merari, z rodiny Musi [1Pa 6,47; 23,23; 24,30].

Mojžíš, *Móšé* prostředník staré smlouvy, skrze něhož Hospodin vyvedl svůj lid z Egypta. Jeho jméno se vykládá: »Z vody vytažený« [Ex 2,10], což by hebrejsky musilo znít *másúj*. Tvar *móšé* však gramaticky je aktivním particípem a znamená tudíž výtahujícího! To věděli Izraelci také a proto je zbytečné hledati vysvětlení jména ve filologii (na př. v egyptském *mesu*, *mose*, znamenajícím »syn«: Thutmose, Thutmese = syn Totův a pod.), když jméno Mojžíšovo obsahuje hlubokou theologickou zvěst: Ten, jehož Hospodin zachránil z vod, stává se zachráncem lidu, vytahuje jej ze záhynutí a smlouvou sinajskou zprostředkuje mu nový život. Mojžíš jako prostředník staré smlouvy se tak stává protějškem Krista, prostředníka smlouvy nové. B.

Podati historický obraz působnosti a života M-ova je nesnadné, ježto nám chybějí přímé prameny. Z doby M-ovy přímo nemáme ničeho. Podle svědectví SZ pocházejí od M-e pouze Ex 17,14 [výpověď o zničení Amalecha], Ex 20-23 [kniha smlouvy], Ex 34,10-26 [trosky Desatera a prováděcích nařízení k němu], Nu 33,2n [seznam stanic na poušti] a pak zákony z pouště Moabské [Dt 1,5n; 4,45n; 31,9.22.24]. Z tohoto mála a z toho, co podává nejprve ústně kolující, pak písemně zachycená a mnohokrát přepracovaná biblická látka, jež nadto neměla účel dějinného dokladu, ale byla perikopami k bohoslužbám, musíme sestaviti průběh života Mojžíšova.

1. Tradiční postava M-ova. Byl synem Amrama a Jochebed z čeledi Kahat, bratr Aronův a Mariin z pokolení Leví [Ex 2,1n sr. Sd 18,30], vůdce a zákonodárce lidu izraelského, muž železné energie, upřímné horlivosti, jež přecházela až v popudlivost [Ex 2,11n; 32,19; Nu 11,11n], na druhé straně však nejtíši ze všech lidí [Nu 12,3]. Narodil se v době útisku Izraele v Egyptě nejspíše za Ramsa II. Božím působením byl nejen zachráněn, ale i vychován na dvoře egyptském, vyučen ve vši moudrosti egyptské [Ex 2, sr. Sk 7,22]. Ve čtyřiceti letech se počal zajímati o osud svého lidu a přímo zasahovati do jejich života [Žd 11,24-26; Sk 7,20-25]. Dopustiv se nezákonnosti a nenašed porozumění u lidu, prchá na poušť do země Madiánské při zálivu Akaba na poloostrově Sinajském [Ex 2,14]. Přiját do rodiny Raguele, jehož dceru Zeforu pojímá za manželku [Ex 2,17-20], nepomýšlí na návrat. Ale zjevení Boží na hoře Orébu

[444] Mojžíš

[Ex 3,2-6] rozhoduje o celém jeho dalším životě [Ex 2,22-24; 3,10]. Přes počáteční vzpěchování vůli Boží, aby se stal vysvoboditelem lidu, přece jen konečně jde do Egypta se svým bratrem Aronem, aby na faraónovi, historicky nejzjistitelném, podle některých badatelů nejspíše na Merneptovi [1225—1215], vymohl povolení k odchodu Izraelců na poušť, aby mohli sloužit Hospodinu. Faraó [Mer-nepta?] se bránil, ale když zemi stihaly rána za ranou [Ex 7,7-12,33], takže nakonec zahynul i nástupce faraónův morem, a když i zvenčí byl Egypt tísněn vzpourou Libyjců v Africe, semitských kmenů v Palestině, Amorejských pod Libánem, propustil lid 15. Nisanu. Toto datum se stalo nejpamátelnějším mezníkem v dějinách Izraele, takže na ně vzpomínali v písních i vypravováními při bohoslužbách [Nu 23,22; 24,8; Ex 15,1nn; 20,2; 23,9; Am 2,10; 9,7; Oz 7,13; 11,1; 12,9.13; 13,4 aj.].

Podle biblického podání mělo putování po poušti celkem 42 stanic [tábořišť], z nichž většinu není možno zeměpisně určit. Spory jsou vedeny i o to, zda horu Boží Oreb dlužno hledati na poloostrově Sinaj ském buď v nynější Džebel Serbal nebo v Džebel Kateřin nebo konečně v Džebel Musa, nebo v krajině kolem Kádes či v sev. Arábii poblíž Akaba. Pro všechny tyto domněnky je celá řada vědeckých důvodů. Byla-li hora Boží až v Arábii, pak nutno položit pobyt u Kádes před pobyt u hory Sinai. To by znamenalo podle kombinací biblicky nepodložených, že Mojžíš vedl kmeny izraelské přímo do Kádes, aby vnikl do zaslíbené země. Po nezdařeném pokusu odtáhl přes Aziongaber a horu Boží s obejitím Edomců po čtyřicetiletém putování [číslo 40 je posvátné, ale nešťastné číslo] do země otců. Ale ať je tomu jakkoli, jisto je, že Kádes a Sinai byly nejdůležitějšími stanicemi izraelského putování po poušti. Ke Kádes se vztahují vzpomínky na boj s Amalechitskými u Rafidim [Ex 17 sr. Gn 36,12; 1S 15,7; 27,8; 30,1n; Nu 13,30]. Amalech byl od té doby úhlavním nepřítelem Izraelovým [Ex 17,16; 1S 15,2n; Nu 24,20]. V okolí Kádes proslul M. jako soudce [Ex 15,25; 18,1nn]. Zde také začaly první vzpoury proti Mojžíšovi [Ex 17,1nn; Lv 10; Nu 11-14; 16,1-20; 20]. Z Kádes se snažil M. vniknouti do zaslíbené země. Odtud vyslal vyzvědače do Palestiny. Pobyt v Kádes tedy trval zřejmě delší dobu.

Druhým důležitým bodem putování byla hora Boží, pod níž byla uzavřena smlouva lidu s Hospodinem na podkladě Desatera [Ex 19-23]. Dnes se má mezi badateli všeobecně za to, že není třeba pochybovati o mojžíšovském původu Desatera, i když se připouští, že původní, velmi stručné vyjádření (10 slov) bylo později poněkud rozšířeno. U proroků je zachována velmi živá tradice o kamenných deskách M-ových [Oz 6,5 doslovně zní: »Protož jsem to vtesával skrze proroky«, jež

podle legendy Jeremiáš ukryl spolu s truhlou úmluvy na hoře Nebo. Možno říci, že hora Boží a smlouva pod ní uzavřená měla význam zrození Izraele: lid izraelský měl být lidem zvláštním mimo [= nade] všechny lidi [Ex 19, 6], měl býti královstvím kněžským [při čemž slovo kněz neznamená jen liturga, nýbrž kohokoli, kdo stojí bezprostředně u Boha] a národem svatým [Ex 19,4-6].

Třetím důležitým bodem pobytu Izraelova na poušti bylo Belfegor nebo Setim, kde lid izraelský, přátelsky přijat Moabskými, dopouštěl se největšího modlářství, spojeného s pohlavními výstřednostmi [Nu 21,33-35; 25,1-5]. Bylo to krátce před skolem M. Podle Dt 34,5 zemřel M. v plné síle ve 120 letech. Je o něm výslovně poznamenáno, že »nepošly oči jeho, aniž síla odešla od něho«. Byl pochován samotným Bohem, když předtím spatřil zaslíbenou zemi s hory Nebo. Nikdo nevěděl nic o jeho hrobu.

Podle Písma byl M. největší prorok v Izraeli [Dt 34,10], kteréhož znal Hospodin tvář v tvář a s nímž mluvil Bůh tak, jako mluví člověk se svým přítelem [Ex 33,11]. 2. Vědecké domněnky. Sz věda si především všimla zpráv, které mluví o neustálých vzpourách proti M. Už v Rafidim, kde nebylo vod, volal M. k Hospodinu: »Což mám činiti s tím lidem? Ještě maličko, a ukamenuji mne« [Ex 17,1nn]. Podle Nu 14,1nn si zvolil lid izraelský po návratu a bezútešně zpráv vyzvědačů vůdce, kteří by ho dovedli zpět do Egypta. Ex 32 vypravuje dokonce o modlářství lidu pod vedením Aronovým! Nu 16 mluví o povstání synů Choré [kněží] proti Mojžíšovi. S Choré, Datanem a Abironem šlo proti M-ovi 250 knížat! Lv 10 sděluje, že se proti M-ovi vzbouřili i vlastní příbuzní, Nádab a Abiu, synové Aronovi. Nu 25,1nn nás uvádí do události v Setim. Proti modlářství, jež se zde uhnízilo ve spojení s Madiánkami, zakročil M. tím, že nařídil vyhubení všech modlářů. Nikde však nečteme o tom, že by byl lid rozkazu uposlechl. Naopak, stalo se něco přímo urážlivého! Když pak na tuto událost vztáhneme Oz 9,7-14, vznikne dojem, že M. byl zabit. Místo u Ozeáše [v překladu a úpravě Sellinově] zní:

»Přijdou dnové navštívení, přijdou dnové odplaty.

Izrael »skřípě!«: Ten prorok je blázen, šílený je muž ducha!

Pro množství nepravosti tvé a pro velkost nenávisti tvé.

Efraim číhal před stanem proroka, kladl léčky na všech cestách jeho,

v Setim v domě Boha jeho vykopali hluboko jemu jámu!

Jako hrozny na poušti nalezl jsem Izraele, jako rané fíky na fíkovníku spatřil jsem otce vaše;

oni odešli k Belfegorovi a oddali se ohavnosti a stali se ohavnými pro svoje smilstvo. Efraima jsem spatřil jako »jedovatou bylinu,

za honitbu si učinil proroka, a Izrael vyvedl ke skrčení jeho syny...«

Sellin se dokonce domnívá - v soulase s pozdní židovskou tradicí — že t. zv. zpěvy o trpícím služebníkovi Hospodinově se původně vztahovaly na M. [Iz 42,1-9; 49,1-9; 50,4-11; 52,13-53,12]. Ve všech se mluví o »slávě služebníka Božího« i o jeho pádu. Ale pádem nekončí všechno. Bůh svého služebníka znovu přivede k životu.

3. Další tradice o M. ve SZ a v rabínské literatuře. Proroci čím dál tím více mluvili o tom, že lid izraelský pro své hříchy znovu bude uveden na poušť, kde bude uzavřena nová smlouva s Hospodinem. Izrael se stane vdovou, pouští, zrušeno zemí [Oz 5,7; 2, 5,14; 9,6.16; 13,15]. I Bůh odejde z Kanánu na »své místo« [Oz 5,14n] a poušť se stane rájem [Oz 2,18-23; 14,2-9; 6,1-3]. Je ovšem zajímavé, že u sz proroků je M. jmenován výjimečně [Iz 63,11n; Jr 15,1; Mi 6,4; Mal 4,4]. Proroci neuctívají M-e ani jako hrdinu, ani jako zakladatele náboženství; jde jim o věc, ne o osobu, když svým pohledem utkvívají na mojžišovské době [Jr 2,1nn; Am 5,25], a doufají v její návrat. Teprve pozdní hellenistické a palestinské židovstvo se soustřeďuje na po stavu M-ovu. Vznikají romány a legendy o M-ovi, v nichž je veleben jako původce egyptské kultury a řecké filosofie, jako nadčlověk, prostředník zjevení, učitel Izraelův, božský prorok pro celý svět, věrný pastýř, modlitebník, služebník Boží a trpitel, jehož smrti je připisována smířící moc a na nějž se vztahuje Iz 53. Z Dt 18,15.18 se uzavíralo, že znovu přijde a bude s Eliášem předchůdcem Mesiášovým [sr. Mk 9,3nn; J 1,21.25 »ten prorok«; 6,14n]. Samaritáni věřili, že M. přijde jako Mesiáš. Ale i v lidových představách židovských bylo vyvedení z Egypta před obrazem vykoupení, jež přinese Mesiáš [sr. Mi 7,15; Iz 11,11; 48,21], takže Jan Křtitel, protože křtil na poušti, byl pokládán za Mesiáše [L 3,15] a Ježíš po nasycení zástupů byl pokládán za »toho proroka« [J 6,14n] a vyzván, aby jako M. dal mannu na poušti [J 6, 30n.34]. Ježíš pak varuje před falešným prorokem, který bude vyzývat k odchodu na poušť [Mt 24,26; Sk 21,38].

4. Význam M. Charakteristická příhoda hned na počátku M-ova života ve vyhnanstí osvětluje celý význam osobnosti M-ovy. Bůh se mu zjevil při hořícím keři. Posílá jej do Egypta k lidu izraelskému. M. se zdráhá. Vymlouvá se, že nezná zaklínacího jména [Ex 3,1-14], jímž by přítomnost Boží mohla být přivolána. Bůh mu na tuto námitku odpovídá: »Jsem, kterýž jsem«, t. j. »Jsem zde jako ten, který je tu vždycky« [Sellin]. To znamená: Nemusíte a nemůžete mne zaklínat po způsobu okolních božstev. Jsem stále přítomen. V tom je podstata zjevení, jehož se dostalo M-ovi: Jde o Boha nepostižitelného a tudíž také nezobrazitelného [Ex 20,4; 32,22n], který je stále přítomen [Iz 52,6], není vázán na území nebo národ, chodí se svým lidem [Gn 28,15; 31,3;

Mojžíš [445]

46,2nn; Ex 3,2; 13,21; Iz 63,12; Ex 19,4]. Obrazem a symbolem této jeho stálé přítomnosti byla v mosaismu truhla Boží [s Desaterem] a stánek úmluvy [Ex 24,16], dva kultické předměty, o nichž mezi badateli celkem není sporů, že pocházejí z doby M-ovy.

A tento Bůh, který vyvedl Izraele z Egypta, Filištinské z Kaftor, Syrské z Kir [Am 9,7], který je Pánem národů, vyvolil lid izraelský ke zvláštnímu úkolu. Jest to první »filosofie dějin«, ovšem zvláštních »dějin« [Ex 24,1-8; 19,4-6 sr. Ex 6,6n; Ez 20,5]. Jde tu o zdůraznění misijního úkolu Izraelova ve světě. Izraelův Bůh není národním Bohem, ale králem, jenž se svým lidem uzavřel smlouvu. To je druhý pól mosaismu, který k sobě táhne všechny spletené události dějin Izraele. Gedeonova výpověď [Sd 8,22], že nebude panovati nad Izraelem, aniž panovati bude nad nimi syn jeho, protože Hospodin panovati bude nad nimi, je ohlasem mosaismu. Jest to odvážný pokus bráti bohovládu [theokraticii] vážně. M-ovi nešlo, jak se většinou až doposud za to mělo, jen o monotheismus nebo jen o praktický monotheismus [víru v existenci jediného Boha], nýbrž o bohovládu, t. j. o přesvědčení, že ve všech věcech lidského života soukromého i veřejného nutno se podrobiti Bohu. Bůh »horlivý« žádá absolutní poslušnost. Má na člověka absolutní nárok. Krásně to vyjadřuje obětní obřad »vkládání rukou«, jež je podstatou mojžišovského kultu: člověk vloží ruku na hlavu beránka; ztotožňuje se s ním, jako by chtěl říci: »Tak projevují ochotu se obětovat Bohu! Propadl jsem Bohu«. Všechen svět propadl Bohu. Ale jde o to, propadnu-li Bohu dobrovolně [pak jsem *kádós* = svatý], nebo nedobrovolně [pak jsem *cherem* = prokletý]. To vše v zárodku bylo obsaženo v náboženství M-ově. Obětních prvků je v původním mosaismu málo. Ne, že by jich nebylo, ale ustupují do pozadí. Tak chápali M-e proroci [Am 5,24n; Oz 6,6; Iz 1,13; 43,23; Jr 7,22] a nakonec i Ježíš, jenž Zákon a proroky shrnul v dvoj příkaz lásky [Mt 22, 36-41]. Obsahem mojžišovského kultu bylo ukazovat se před tváří Boží [Ex 23,17; 34,23; sr. Oz 3,5; 5,6.15], vzývat jméno Hospodinovo [Ex 20,24; 1Kr 18,24; Oz 8,2], recitování Zákona [Dt 31,11-13] a požehnání [Nu 6,24-26]. Mosaismus se tím vším tak podstatně lišil od přírodních náboženství okolních národů, že ani Izrael ve svém celku je plně nepochopil a jen proroci navazovali plně na jeho linii.

5. Nový Zákon vidí v M-ovi jednak představitel a prostředníka staré smlouvy, takže M. a Zákon jsou synonyma [Sk 6,11; 15,21; 21,21; 2K 3,15] a pojem »M. a proroci« jest označením celého SZ [L 16,29.31; 24,27]. V tomto smyslu je M. jakožto prostředník Zákona přímo protikladem Ježíše Krista, skrze něhož se stala milost a pravda [J 1,17]. Ale v NZ je M. v duchu současné rabínské theologie také obrazem trpícího služebníka

[446] **Mojžíšovy knihy-Mor**

Božího [Sk 7,17-44] a tím i předobrazem Mesiáše-Krista. Při tom zužitkovává rabínské výklady o M-ovi: byl vyučen vši moudrosti egyptské, mocný v řečech i skutcích [Sk 7,22 sr. Ex 4,10]; bylo mu 40 let, když utekl do země Madiánské [Sk 7,23], 40 let se zdržoval v této zemi [Sk 7, 30], měl dva tajemné odpůrce, jejichž jména udává 2Tm 3,8; na Sinai s ním mluvil anděl [Sk 7,30], andělé zprostředkovali vydání Zákona [Ga 3,19; Žd 2,2; sr. Sk 7,53; Dt 33,2]. Ju 9 se zmiňuje o zápasu archanděla Michala se satanem o tělo M-ovo. M. je i NZ-u příkladem víry [Žd 11,23-29] a prorokem, jenž ukazoval na Krista, mluvil a psal o něm [L 24,27.44; J 1,46; 5,46; Sk 3,27; 7,37; 26,22n; 28,23]. Ježíš se dovolává M-e také pro potvrzení víry ve vzkříšení [L 20,37], Pavel pro své učení o svrchovanosti Božího vyvolení [R 9,15] a oprávnění misie mezi pohany [R 10,19]. Podle Mk 9,4n se zjevil M. s Eliášem na hoře proměnění — navazuje se tu na židovskou tradici, že M. a Eliáš budou předchůdci Mesiášovými — na znamení nastávajícího nového eonu a utrpení Ježíše Krista [L 9,31]. Podle J 5,45 bude M. hlavním žalobcem proti Židům, protože přes jeho svědectví nevěřili v Ježíše Krista [sr. L 16,29.31].

Důležitá jsou místa, která v M-ovi vidí předobraz Ježíše Krista. Ježíš sám se jako prostředník nové smlouvy přímo nebo nepřímo staví v protiklad k M-ovi [Mk 10,1-12; Mt 5,21-44; sr. zvl. J 6,32nn] a vystupuje jako druhý M. »ten prorok« L 13,33 sr. Dt 18,15. 18; L 7,16]. Avšak teprve po Kristově zmrtvýchvstání vytvořila prvokřesťanská církev jasnou paralelu mezi M-em a Kristem. Dt 18,15.18 vztáhla na Krista [Sk 3,22nn]. Štěpán líčí utrpení M-ovo se zřejmým zřetelem na trpícího Ježíše [Sk 7,17-44 sr. Žd 11,26] a Pavlovi je M. reprezentantem staré smlouvy a protikladem smlouvy nové v Ježíši Kristu. Jediné místo, kde Pavel užívá typologicky M-e jako obrazu Ježíše Krista, je 1K 10,1-2. Tak jako vstup do staré smlouvy byl způsoben křtem vodou Rudého moře a oblakem [Pavel to nazývá »pokřtění v M.«], tak i včlenění [pokřtění] v novou smlouvu [Krista] je způsobeno křtem a Duchem sv. Všude jinde užívá Pavel M-e jako protikladu ke Kristu [spravedlnost ze Zákona proti spravedlnosti z víry R 10,4-5; Ga 3,19n]. Podobně je tomu v Žd, kde M. je předobrazem Kristovým ve věrnosti, ale M-ova věrnost byla věrností služebníka, kdežto věrnost Kristova je věrností Syna [Žd 3,1-6]. M. se vzdal práva slouiti synem dcery faraónovy a raději trpěl se svým lidem »pohanění Kristova« [Žd 11,24], ale Ježíš se vzdal slávy nebeské a vzal na sebe potupu smrti [Žd 2,7.9.14 sr. 2K 8,9; F 2, 5-7]. Ježíš Kristus svrchovaně převyšuje M-e ve všem: je prostředníkem lepší smlouvy [Žd 7,22; 8,6], jež není dočasná jako M-ova, ale věčná [Žd 13,20 sr. 9,23nn]. Ve Zj 15,2-4 je

vysvobození Izraelců z Egypta obrazem vysvobození z tohoto eonu hříchu, průchod Rudým mořem obrazem pochodu vykoupěných mořem »skleným« do nebeské vlasti, píseň M-ova je obrazem vítězného jásetu těch, kteří zvítězili, a M. je předobrazem Beránkovým.

Celkem možno říci, že M. a Kristus stojí vedle sebe jako prostředníci staré a nové smlouvy, současně však v protikladu jako představitelé jeden *Zákona*, druhý Evangelia. [J 1,17].

Mojžíšovy knihy *Pentateuch.

Mol [Jb 4,19; 13,28; Ž 39,12; Iz 50,9; 51, 8; Oz 5,12; Mt 6,19.20; L 12,33; Jk 5,2 »zmlouvatiti«]. Kral. tak překládají hebr. 'áš a řecké *sés*. Jde o šatního m. [*Tined*], jenž se velmi hojně vyskytuje v Palestině. Je téměř nemožno uchrániti před ním šatstvo, jehož se neuzívá. U Iz 14,11 překládají Kral. jako m. jiné hebr. slovo, jež jinde tlumočí jako červ [Ex 16,24; Jb 7,5; 17,14; 21,26; 24,20]. Jb 27,18 překládají hebr. 'áš výrazem *Arktur.

Molada [= zrod, původ]. Město na samém j. Judstva [Joz 15,26], přidělené pokolení Simeon [Joz 19,2; 1Pa 4,28] a znovu osídlené po návratu ze zajetí [Neh 11,26]. Jde patrně o Malathu asi 22 km jv od Bersabé a 35 km jz od Hebronu na staré římské silnici. Do tohoto města se uchýlil zadlužený Herodes Agrippa I. v první, neúspěšné části svého života.

Molatinský Adriel [1S 18,19], syn Bere-laie Efraimského, jemuž dal Saul svou starší dceru Merob za manželku. Pět jeho synů bylo později od Gabaonitkých oběšeno.

Molechet [= královna], sestra Galádova, pramáti několika čeledí Manassesovských [1Pa 7,18].

Molid [= zploditel]. Muž z pokolení Judova, z čeledi Ezronovy, z rodiny Jerachmeelovy [1Pa 2,29].

Moloch [= král Lv 18,21], hebr. *melek* [vyslovovalo se však *mólek* podle *bóšet* = hanba na znamení opovržení], modla Ammonitických, totožná s moábským božstvem Chamos a stejně uctívaná jako Bál. Podle židovské tradice byla tato modla znázorňována měděnou postavou, uvnitř dutou, s hlavou telete nebo býka, s rukama kupředu nataženými a rozevřenými tak, jako by něco přijímaly. Modla byla řevavým uhlím rozpálena, neboť původně představovala žár slunce za parného léta. Obětovány jí byly hlavně děti. Kněz položil dítě na ruce Molochovy. Dítě sklouzlo do rozpáleného vnitřku modly. Salomoun zavedl tuto modloslužbu také v Izraeli [1Kr 11,5-7.33]. Za Jeruselemem bylo zvláštní Molochovo obětiště [2Kr 21,6]. *Melech.

Monenim [= věštcí]. Mnozí badatelé míní, že v Sd 9,37 nelze čísti »roviny Monenim«, nýbrž dub nebo dubina věštní nedaleko Sichem. Šlo by v tom případě o místo, kde ze způsobu šumění listů se soudilo na budoucnost.

Mor [dýmejový], jedna z nemocí, jež se čas od času vyskytuje v bibl. zemích. Má krátkou inkubační dobu a končí obyčejně smrtí

během tří dnů po onemocnění. V Lv není předepsáno žádné léčení proti m., protože byl pokládán za trest Boží [Lv 26,25; Nu 14,12; Ž 78,50; Jr 14,12; 27,8; Ez 5,12]. Obyčejně je jmenován současně s mečem a hladem, tedy jako následek války a vyhladovění [Ez 6,11]. Izraelci během svého putování po poušti byli

*Moloch. Rekonstrukce podle různých pramenů**

nejméně čtyřikrát stížení m-em [Nu 11,33; 14,37; 16,46; 25,9, kde Kral. všude mají výraz *rána].

Moraštický, obyvatel místa *Morešet [Mi 1,1; Jr 26,18].

Mord [stč. z něm. = vražda, sváda]. Ez 9,9; 26,15; Sk 9,1.

Morděj [stč. z něm. = vrah Mt 23,37]. 1Tm 1,9 překládá Žilka: »Kteří se dopouštějí násilí na otcích a matkách«, Hejčl-Sýkora: »otcovrahy a matkovrahy« [sr. Mk 13,12].

Mordovati ve smyslu zabíjení, usmrcování, vraždění, popravování [1Kr 18,4; Jb 24,14; Jr 41,8; Mt 10,28; 24,9; Mk 13,12; L 13,24; J 10,10; 16,2; Sk 26,10].

More [= učitel, věstec]. - 1. Myslí se při tom snad na »vidoucího«, který seděl pod posvátným stromem a uděloval rady Boží. V Gn 12,6 a Dt 11,30 nejde patrně o rovinu, nýbrž o dub M., jehož bylo užíváno v naznačeném smyslu. Místo leželo někde mezi Hebal a Ga-rizim. Tu snad Jákob zakopal modly, jež si přinesl z Cháran [Gn 35,4], a Jozue vztýčil kámen na znamení smlouvy s Hospodinem [Joz 24,26]. Tu snad i Sichemšti ustanovili Abimelecha za krále [Sd 9,6]. 2. Nějaký vršek v údolí Jezreel s. od studnice Charod [Sd 7,1], snad Malý Hermon [Džebel

Moraštický-Moře měď'. [447]

Dachy] asi 13 km sz od hory Gelboe a 1,6 km j. od Naim.

Morešet Gát [= držba, pozemek Gátův nebo příslušenství vinného lisu]. Někaké místo, jmenované s jinými judskými městy [Mi 1,14], snad někde poblíž fílištinského města Gát. Hieronymus je lokalisoval u Eleutheropolis. [Beit Džibrin]. Snad jde o rodiště proroka Micheáše [Mi 1,1].

Moria. - 1. Místo, na němž měl býti obětován Izák, syn Abrahamův [Gn 22,2]. Snad jde o totéž místo, jež je v Gn 12,6 nazváno *More [tak Samaritáni], ale většina badatelů se domnívá, že jde o horu M., na níž byl později zbudován chrám jerusalemský.

2. Jméno návrší, na němž byl zbudován *chrám Šalomounův [2Pa 3,1] na *humně Ormana Jebuzejského [2S 24,18n].

Morní, t. j. morový [Dt 28,21; 32,24; Ž 91,3; Ab 3,5]. *Mor.

Moruše [hebr. *báká'*, 2S 5,23n; 1Pa 14, 14; L 17,6]. Nevíme s určitostí, o jaký druh stromu tu jde a zda překlad m. je správný, neboť m. byly do Palestiny zavedeny až v době nz. Proto se myslí spíše na topol, jehož listi se chvěje při nejslabším závanu větru, nebo na strom, podobný balzamovníku. »Údolí moruší« [Ž 84,7] označuje sotva jen nějaké pusté údolí, spíše snad kultické místo [?].

Moře, hebr. *jám*, řecky *thalassa*, označuje 1. oceán, »shromáždění vod« [Gn 1,10], jež obklopuje suchou zemi [Dt 30,13; Ž 8,8; 24,2; Jb 38,8; Zj 7,1-3; 21,1], nebo 2. určitou část oceánu, zvláště Středozemní moře, jinak *moře nejdalší [Dt 11,24; Jl 2,20; Za 14,8], moře veliké [Nu 34,6; Joz 15,47], Fílištinské [Ex 23,31], moře Joppen [Ezd 3,7], prostě moře [Ž 80,18; 107,23]; někdy též značí *Rudé moře [Ex 15,4; Nu 11,31; Joz 24,6]. -

3. Vnitrozemské vody jinak nazývané *Mrtvé moře, *Slané moře, v NZ zvl. *jezero Genezaretské. V evangeliích se slovem m. obvykle myslí jezero Galilejské (Genezaretské), v jiných, knihách NZ obvykle m. Středozemní. -

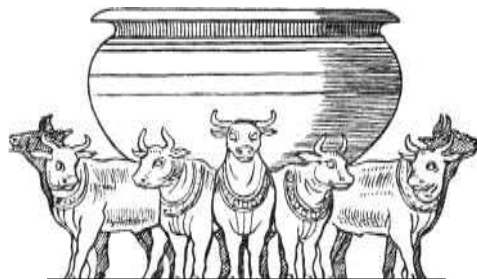
4. Veliké povodí delty a kanálů Nilu [Iz 19,5; Am 8,8, kde Kral. mají potok (Na 3,8)] nebo Eufratu [Jr 51,36,42]. Obrazu moře bývá často užíváno k znázornění síly*nebezpečí, rozdělení a bezbožnosti [sr. Zj 21,1]. Zdá se, že se Izraelci báli m., protože mezi tresty za neposlušnost Boha je jmenováno za vedení do Egypta »po lodech« [Dt 28,68]. Ve Sk 27,41 je zmínka o »dvojím moři«. Loď s ap. Pavlem se dostala v průlivu mezi Maltou a ostrůvkem Salmonettou do dvojího mořského, proudu. Na místě protiproudu vzniká velký vodní vír, jenž rozbil loď. G..

Moře Červené [Sk 7,36; Žd 11,29]. *Moře Rudé.

Moře měděné, slité [1Kr 7,23-26], okrouhlá nádržka 10 loket [4.84 m] v průměru [2Pa 4,2n] a pět loket hluboká, kterou dal zhotoviti Šalomoun v chrámě jerusalemském k umývání pro kněze. Základním totiž před-

[448] Moře-Moře nejdalší

pokladem účasti na jakémkoli kultickém úkonu byla čistota. Proto staré svatyně a později chrámy musely být budovány u potoka nebo aspoň opatřeny studní nebo nádrží. Velké rozměry daly této Salomounově nádrži jméno moře. Možná ovšem, že tu šlo podle

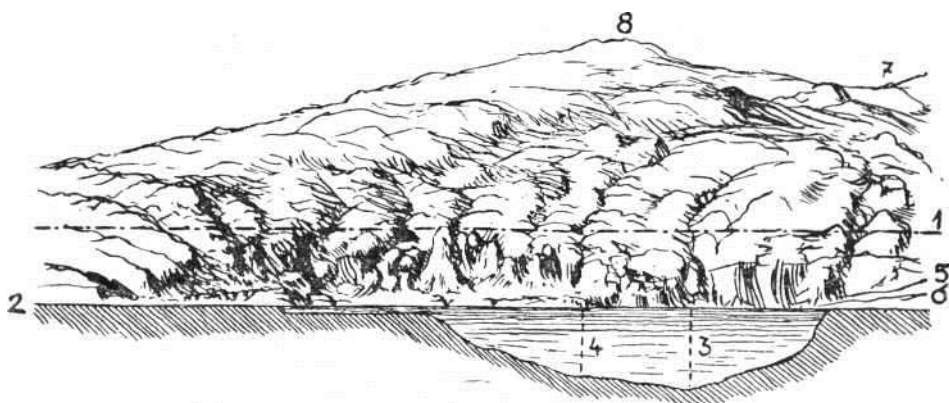
Rekonstrukce „měděného moře“ z Šalomounova chrámu.
Podle Bartoňa.

babylonských názorů o obraz praoceánu, z něhož podle nejstarší mythologie vzešel život [Bič II., 102]. Do nádrže se vešlo 40.2 hl vody. Byla zhotovena z mědi, kterou David ukořistil v Tibchat a Chun, v městech Hada-dezera, krále Soba [2S 8,3n; 1Pa 18,8]. Okraje byly zahnuty ven jako květ lilie a zevně byly vytepany ozdoby, podobné dvěma řadám tykví. M. m. spočívalo na dvanácti volech, po třech obrácených ke každé světové straně; zadky volů byly pod mořem. Byl to vlastně určitý druh vodojemu, nikoli umyvadla. Při umývání byla voda vypouštěna, takže voda uvnitř m. m. byla stále čistá. Za krále Achaza bylo m. m. postaveno na kamennou podezdívku, ježto měděné voly uloupili Assyrštití [2Kr 16, 14-17; 25,13]. Ve vidění Ezechielově o novém chrámu [Ez 47,1] chybí m. m., protože od

spodku prahu chrámového vycházejí vody, takže m. m. není třeba.

Moře Mrtvé jest pozdější [řecké] pojmenování pro Moře slané nebo solné [Gn 14,3; Nu 34,3,12; Dt 3,17; Joz 3,16; 12,3; 15,2,5; 18,19] nebo »pusté« [Dt 3,17; 4,49; 2Kr 14, 25] anebo »východní« [Ez 48,18; Jl 2,20; Za 14,8]. Řekové a Římané nazývali toto m. moře mořem asfaltovým, Arabové Bahr Lut = moře Lotovo. Jest to vnitrozemní moře na jižní hranici Palestiny, od severu k jihu 76 km dlouhé [za starověku bylo mnohem delší], 3,5 — 16 km široké, poloostrovem Lisan rozdělené na dva nestejně díly. V sev. polovině je průměrná hloubka 320 m, v jižní části pouze 3.6 m. Na východě i na západě se zvedají příkré, holé stráně do výše 700-800 m. Hladina vodní je 394 m pod hladinou Středozemního moře. Jest to nejhlubší proláklina na světě. Na sev. straně se vlévá do M. m. Jordán, jenž během 24 hodin dodá 6 mil. tun vody; na vých. Arnon a j. Hladina stoupne v době dešťů o 4-6 m. Jinak se voda velmi rychle vypařuje pod vlivem velkého žáru, panujícího v tak hluboké kotlině. Voda v m. je přesycena minerálními solemi, hlavně chloridy [chlorid sodný, vápenatý, horečnatý až do 25 %]. Proto jest také tato voda hutnější. Poměrná její váha jest 116,6 kg místo 100 kg. Dno jest pokryto asfaltem, který voda hojně vyplavuje na povrch. Ryby v tomto m. žítí nemohou. Ezechiel [47,6—12] prorokuje, že v novém království [Božím] »vody tekoucí z Galileje opraví vody« M. m., takže bude plné ryb. Dnes je u M. m. vybudován bohatý chemický průmysl.

Moře nejdalší [Dt 11,24; 34,2; Ž 139,9; Jl 2,20; Za 14,8]. Židé, podobně jako ostatní národové Východu, orientovali světové strany podle východu slunce. Odtud: vpravo = východ, vzadu — západ, vpravo = jih, vlevo = sever. Nejdalším mořem bylo Středozemní moře, zvláště jeho západní část, kde byl pro

Ideální řez Mrtvým mořem (od Engadi na záp. k potoku Arnon na vých.) a krajinou k severu. 1. Hladina Středozemního moře. 2. Hladina Mrtvého moře. 3. a 4. Největší hloubky Mrtvého moře. 5. Výška Jericha. 6. Výška brodu Jordánu. 7. Poloha Betléma. 8. Poloha Hebronu.

starověkého člověka konec světa. Moře východní [Jl 2,20; Za 14,8] je *Moře Mrtvé. C.

Moře pusté *Moře Mrtvé.

Moře Rudé, jméno zálivu Arabského [Sinus Arabicus, arab. Behr el Hidžaz]. Tento záliv severozápadního Indického oceánu odděluje Arábii od Afriky. Délka jeho od úžiny 22 km široké [Bab-el-Mandeb] až po Suez obnáší 2.140 km. Největší šířka jest 350 km. Vody tohoto moře slynou bohatými ložisky rudých korálů, krásně zbarvených. Na s. končí Rudé m. dvěma zálivy, jež oblévají poloostrov Sinajský. Vých. záliv má jméno Ejlát [Sinus Aelanticus podle města Aelana], dnešní záliv Akaba. Záp. záliv je dnešní záliv Suezský, za starověku Heroopolitský, který tvoří nejsevernější část M. R. V bibli se rozumí pod M. R. pouze tato západní část [Ex 10,19; 13,18; 14, 2,9; 15,4,21; Joz 24,6], která za dob Mojžíšových sahala několik kilometrů severněji do pevniny než nynější Suez, jak dosvědčují stará města Elat a Heroopolis. Pobřeží M. R-ého je většinou pusté, písčité nebo skalnaté a málo obydlené. Moře má vysoký příliv a odliv [1-2 m], střední hloubka obnáší 460 m, největší 2271 m. Již za Šalomouna byly v Elat a v Azi-ongaber loděnice, jež stavěly obchodní lodi pro obchod s Ofír [1Kr 9,26; 22,49]. Záliv Heroopolitský byl jevištěm přechodu Izraelců na útěku ze země služby [Ex 14,15-16]. Tato událost byla předmětem chrámových písní lidu izraelského a připomínala mu ustavičně Boží moc [Z 106,9,21,22; 136,13,15 a j.].

Moře sklené, t. j. skleněné [Zj 4,6; 15,2], tvoří součást Janova vidění Boží vznešenosti. Před trůnem Božím bylo »jakoby skleněné moře, podobné křišťálu«. Snad tu jde pouze o básnický popis průhledného prostoru, jenž zvyšuje lesk slávy Boží. Katoličtí vykladači mají za to, že skleněným m. je označena nevy-stižitelnost Božích úradků, ale i Boží spravedlnost [»podobně křišťálu«].

Moře slané *Moře Mrtvé.

Moře slité *Moře měděné.

Moře solné *Moře Mrtvé.

Moře východní *Moře Mrtvé.

Mosa. Benjaminské město [Joz 18,26] asi 6 km sz od Jerusalema na cestě do Joppy, je-li správně jeho ztotožnění s dnešním Kalunia [Kolonije].

Mosaz [Ezd 8,27; Zj 1,15] jest směsina mědi a zinku, již se velmi hojně užívá; roztavena je tekutější než měď. Při větším obsahu mědi má m. barvu podobnou zlatu. Tato vlastnost byla známa již ve starověku: k roztavené mědi přidávali zinkovou rudu a obdrželi zlatovou směsí, kterou lat. nazývali *Aurichalcum*.

Moserah [= pouto, okov]. Jedna ze zastávek Izraelců na cestě do zaslíbené země poblíž hory Hor na hranicích Horejců [Dt 10, 6; Nu 33,30, kde je mn. č. Moserot; sr. Nu 20,23; 33,37].

Moserot *Moserah.

Mošna, kožený vak, vyrobený z koziny a sloužící k nošení nejnnutnějších cestovních

Moře pusté-Moudrý [449]

potřeb [Mt 10,10; L 10,4]. Učedníci nesměli brát na misijní cestu ani opasku na peníze, ani mošny, ani dvou sukni, ani hůlky, ani obuvi. Měli spolehnout na dobročinnost těch, kterým zvěstují evangelium. Ale v dobách pronásledování, jež nastane po smrti Ježíšově, mají všechny tyto věci brát s sebou [L 22,36], protože jich ve vyhnanství mohou potřebovat.

Mošnička [1S 17,40,49], mošna, patřila k vybavení každého pastýře na východě.

Motyka [1S 13,20 n; Iz 2,4] v nejstarších dobách se skládala z rukojeti a z kosovitě zahnutého dřeva; obě byla na koncích svázána provazem. Na konci kosovitě zahnutého dřeva býval kovový hrot na zpracovávání tvrdší půdy [Iz 7,25; Jl 3,10].

Moudrost. Kral. tak většinou překládají hebr. *chokmá*, *chákam*. Jde tu na rozdíl od řeckého pojetí spíše o praktickou m. než o schopnost theoretisování, tedy o schopnost správného úsudku v rozhodujících chvílích, o prozíravost, někdy také o technickou zručnost [Ex 31,3; 35,30nn; Iz 10,13; Ez 27,8]. Izraelec spojoval m. obvykle se srdcem [Ex 35,35; 36,2]. Job, chtějící ukázati přátelům, že i on má m., praví, že má srdce [Jb 12,2n]. Jindy je m. spojována s duchem [Ex 28,3]. M. je ostříhat a činit ustanovení Boží [Dt 4,6], bát se Boha je počátek [zdroj] m-i [Jb 28,28; Z 111,10; Př 9,10; 15,33]. Je darem Božím [1Kr 3,9, 11nn; Kaz 2,26; Iz 11,2; Dn 1,19; Sk 7,10; Ef 1,17; Jk 1,5; 3,17]. *Bláznovství je opakem m-i. Moudrost je přirozeně především Boží vlastností, na níž dává částečně podíl člověku. Ale ve své plnosti je tato Boží m. nedostizitelná lidem [Jb 28], tím méně ostatním tvorům. Nadto Boží m. znamená současně *sílu, *radu a *rozumnost, jež provádějí to, na čem se Bůh ve své m-i ustanoví [Jb 12,12-25]. V době, kdy z úcty ke jménu Božimu byly hledány způsoby, jak je opsat, aby nemuselo býti vysloveno, užívalo se pojmu m. k označení Boha. Tato m. byla nakonec personifikována [Př 8, 22-31] a později pod vlivem řecké filosofie v rabínské literatuře zbytoštnována jako prostředník mezi nepřibližitelným Bohem a spravedlivými

Na tyto názory navázal Pavel, když chtěl vystihnouti význam Kristův jako vtělení Boží m-i [1K 1,24,30; Ko 1,15-18; 2,3 sr. Mk 6,2 a zvl. J 1,1-18, kde m. je nahrazena Slovem].

Moudrý Ve Sz bývá výrazem m. označen příslušník určité třídy, určitého povolání [mudrci egyptští Gn 41,8; Ex 7,11; perští Est 1,13 sr. Př 1,6; Mt 23,34; 1K 1,19n]. Šalomoun je popisován jako ten, jehož moudrost převyšovala moudrost všech národů. [1Kr 4,30nn]. M. člověk skládal jinotajně *pohádky [Př 1,6 sr. Sd 9,8-15; 2S 12,1-4], přísloví a pod. Za dob Izaiášových a Jeremiášových tvořili m-i vedle proroků a kněží zvláštní třídu, jejímž úkolem bylo dávat rady ve všech životních záležitostech. Oba proroci nemají o nich příliš vysoké mínění [Iz 19,12; 29,14; Jr 8,8n;

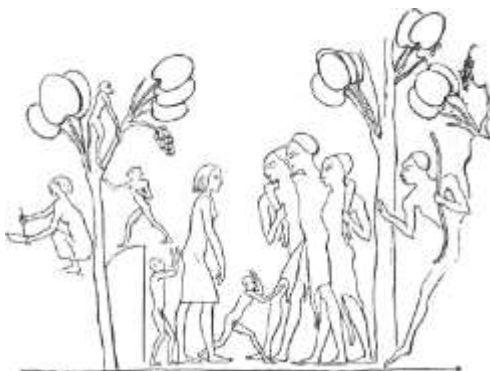
[450] Moucha-Mrskati

18,18]. Příkladem toho, jak m-i vyučovali, jsou biblické knihy Přísloví, Kazatel a Job. Apokryfická literatura židovská má dvě knihy toho druhu: Ecclesiasticus [= Jesus Sirach] a Knihu Moudrosti.

Moucha [*Musca domestica*], obtížný myz, jenž se vyskytoval v Palestině v takovém množství, že Akaronští uctívali *Belzebuba, pána much [2Kr 1,2 sr. Kaz 10,1]. Podle Iz 7,18 se zdá, že bylo možno určitým zvukem tyto m. vydráždit právě tak jako včely.

Mouka byla pořizována pražením obilních zrn a jejich drčením v nejstarších dobách kameny, jež později nabývaly podoby *mlýnku. M. měla důležitost při různých obětech: při oběti horlivosti [řevnivosti] m. ječná [Nu 5, 11-31], při obyčejné oběti suché nejjemnější pšeničná [Lv 2,4], jež byla získávána přesíváním na jemném sítu.

Mouřenin, podle bible potomek Cháмова syna Chuse [Gn 10,6], obyvatel Ethiopie, t. j. nynější Nubie, Kardofanu, Sudanu a sev. Habeše. Za dob bibl. byli mouřeniní rozděleni na několik kmenů, z nichž nejmnější byli Sabejští. Podle Iz 45,14 byli vysoké postavy, podle Jr 13,23 měli zbarvenou kůži. V bibli je m. země jmenována téměř vždy ve spojení s Egyptem [Ž 68,32; Iz 20,3-5; Ez 30,4n; Dn

Mouřeniní (Nubijci) prchají před faraómem Ramsesem Velikým. Egyptská malba u vchodu do skalního chrámu v Beitualli v Nubii.

11,43; Na 3,9] nebo s Putskými, Ludskými [2Pa 16,8; Ez 30,5; 38,5], Lubimskými [Dn 11,43; Na 3,9], což znamená, že v bibl. dobách obývali někde ve vých. Africe. Iz 18,1 a Sof 3,10 uvádějí řeku mouřeninské [pravděpodobně Bílý a Modrý Nil s přítoky]. Jb 28,19 velebí smaragd z Mouřeninské země. Své produkty prodávali M-i do okolních zemí [Iz 45,14]. Z 2Pa 14,9-15; 16,8, kde se nazývají Chussimští, se dovidáme, že jejich král Zerach byl na hlavu poražen Azou, králem judským. V době vlády assyrského krále Senacheriba se

zmocnili M. Egypta a vytvořili tu 25. dynastii. Jejich král Tiháka se postavil proti Senacheribovi u Elteke [2Kr 19,9; Iz 37,9]. Izaiáš [20,1-6] i Sofoniáš [2,12] prorokovali zkázu zemi M. Ž 68,32 předpovídá, že M. vztáhne ruku svou k Bohu, t. j. volati bude po Bohu. Křesťanství se dostalo do Ethiopie prostřednictvím služebníka ethiopské královny, jenž se na odjezdu z Jerusalema setkal s Filipem [Sk 8,26-40].

Moza. 1. Potomek Kálefův a jeho ženy Efy [1Pa 2,46]. - 2. Potomek Jonatanův [1Pa 8,36n].

Mozk [stč.] == mozek, mícha, morek [Jb 21,24; Iz 25,6; Žd 4,12].

Mozoch. Potomek Jafetův [Gn 10,2], nazývaný jinde *Mešech.

Moždír [nč. též hmoždír], kamenná nádoba, v níž bylo drceno obilí nebo koření [Nu 11,8]. Skládala se ze dvou částí: spodní s prohlubní, do níž zapadal čep, umístěný na svrchní části. Obilí se drtilo otáčením horního kamene. Byl to jakýsi primitivní mlýnek.

Možnost ve smyslu schopnost, dovednost, pokud stačí síla, podle své síly [Mt 25,15; 2K 8,3 sr. Nu 11,14; 1Pa 29,2; Ezd 2,69; Kaz 9,10], pokud stačí zásoby [Sk 11,29]. »Pokušení nad možnost«, t. j. pokušení, jež přesahuje sílu člověka [1K 10,12; 2K 1,8]. »Podle možnosti« v 1K 16,2 znamená »tolik, kolik se podaří«.

Možný = zámožný, majetný [1S 25,2].

Mrákota, vlastně mlha, hustý oblak, v němž podle Ex 20,21; Dt 4,11; 5,22; 1K 8,12; Ž 97,2 přebývá Bůh, t. j. jako Stvořitel zůstává skryt svému stvoření už z toho důvodu, že stravující svatost Boží by přinesla člověku jen smrt [Iz 6,5]. *Skrývati se, skrytost. M. má ovšem i význam hrůzy, Božích soudců [Iz 60, 2; Jr 13,16; Ez 34,12; Jl 2,2; Sof 1,15] a pekla [2Pt 2,4.17; Ju 6,13]. *Stín, *Temnota, *Tma.

Mramor, mramorový. Mramoru byla užíváno při stavbách ke zhotovování sloupů a drahocenných dláždění [Est 1,6; Pis 5,15]. I při stavbě chrámu Šalomounova bylo užito m-u [1Pa 29,2]. Dovážen byl z Libánu, vzácnější druhy z Arábie. Také sloupy chrámu Herodova byly mramorové.

Mrcha [= zdechlina, mrtvola]. Jde o zdechliny zvířat, tedy nikoli o zvířata usmrčená *Zdechlina kulticky znečišťovala, snad proto, že v ní zůstala krev [Lv 11,39n; 22,8; Dt 14,8]. Zdechliny osmi zvířat [Lv 11,29nn] poskvřňovaly nejen člověka, ale vše, čeho se dotkly. Nádoby, jež přišly s takovou zdechlinou do styku, musely být rozbity [Lv 11,33]. Očišťovací předpisy jsou v Lv 11. Z ohledu na Židy zakázal i apoštolský sněm křesťanům původu pohanského požívati maso udávených zvířat [Sk 15,20.29]. *Mrtvý.

Mrskati, mrskání. Trest mrskání byl ustanoven zákonem Mojžišovým za cizoložství s provdanou otrokyní, při čemž postihl oba provinilce [Lv 19,20-22], dále snad za křivé obvinění manželky, že při sňatku nebyla pannou [Dt 22,13-19], ale pravděpodobně bylo tohoto

trestu užíváno častěji podle rozhodnutí soudu. Vilník směl oddržeti nejvýše 40 ran na holé tělo [Dt 25,2n]. Aby se předešlo omylu, bylo vysázeno jen 39 ran [2K 11,24]. Za nejstarších dob se mrskalo holí nebo metlami, později důtkami obyčejně o třech řemincích, takže smělo být vysázeno pouze 13 ran. V době mezi Starým a Novým zákonem byly mrskáním trestány přestupky obřadního zákona, neuposlechnutí rozkazu nejvyšší rady [synedria] a kacířství. M. mohl naříditi i představený synagogy [Mt 10,17; 23,34; Mk 13,9], a ovšem i nejvyšší rada [Sk 5,40].

Mrskání pastýře při ztrátě deseti kusů dobytka. Egyptská nástěnná malba z hrobu v Beni Hassan.

Dbal-li židovský zákon na to, aby ani mrskáním nebyl »zlehčen bratr tvůj před očima tvýma« [Dt 25,3], zákon římský naopak dbal o to, aby m. bylo co nejbolestnější. Do důtek zaplétali Římané kusy kovu nebo zašpičatělých kostí, takže provinilci byli často přímo roztrháni až na kost a umrskáni k smrti. I Ježíš byl mrskán podle římského způsobu [Mt 27,26]. Římsští občané však podle zákona Porciova a Valeriova nesměli být mrskáni. Tohoto práva se dovolával Pavel, jenž měl římské občanství [Sk 16,37; 22,25].

Mrtvení, mrtvití, umrtvití. V přeneseném slova smyslu užívá Pavel těchto výrazů, když mluví o umrtvování toho, co je na našich údech pozemského: smilstvo, nečistota, chlípnost, zlá žádost a lakota [Ko 3,5]. Toto m. [odumírání] je stálým procesem [2K 4,10; sr. 1K 15,31], který začíná tím, že křesťan s Kristem umře hříchu, což se děje ve křtu [Ř 6,1-13; 8,10] a končí zmrtvýchvstáním [Ř 8,11]. *Umřítí.

Mrtvý. Mrtvola člověka podle mínění SZ kulticky znečišťovala každého, kdo s ní nějak přišel do styku. Znečišťovala i stan nebo dům, v kterém člověk zemřel, a to na sedm dní [Nu 19,11-22]. I člověk, jenž se zúčastnil pohřbu mrtvého, byl pokládán za nečistého [Dt 26,14] a vše, čeho se dotkl, bylo nečisté [Lv 19,22]. Proto bylo třeba bíliti hroby, zvláště před svátky, aby se jich poutníci omylem nedotkli [Mt 23,27]. Stejně byl kulticky nečistý ten, kdo někoho zabil ve válce [Nu 31,19]. Zákon předpisoval složité úkony Očišťování [Nu 19,2-12; 31,19nn].

M. je opak živého. »Tělo bez duše je mrtvé« [Jk 2,26]. Výrazu m. je častokrát užito v přeneseném slova smyslu. Hřích je m. bez zákona, t. j. je neúčinný [Ř 7,8]. Také církev může

Mrtvení-Mstitel [451]

býti mrtva [Z] 3,1], neboť víra bez skutků je mrtvá [Jk 2,17.20.26], ale i skutky mohotí být mrtvé [Žd 6,1; 9,14]. Člověk v hříších je m. [Ef 2,1.5; Ko 2,13] a jen Kristus jej může obživit k pravému životu [J 5,25; Ef 5,14]. Právě-li Ježíš Mt 8,22 »Nechat' mrtví pochovávat' mrtvé své«, chce říci, že ti, kteří se uzavírají jeho volání, staví se na roven mrtvých tělesně. *Smrt. *Vzkříšení. *Zmrtvýchvstání.

Mrva, v přesném překladu tříška [proti břevnu, trámu Mt 7,3; L 6,41]. -

Mrzko, hanebno [Ef 5,12 překládá Žilka: »Člověk se opravdu stydí i jen mluvit o tom«].

Mrzkomluvnost [Ko 3,8] = pomlouvání, potupné řeči.

Mrzkost [stč. šerednost, ošklivost, nelibost, necrmt', odpor]. Tak překládají Kral. mnoho hebr. výrazů, jež všechny znamenají něco ohavného, hnusného, odporného [Gn 41,21], zvl. v kultickém a mravním slova smyslu [Lv 18,23]. Kral. tu obyčejně překládají ohavnost, ohavný [Gn 43,32]. Stejně je tomu v NZ, kde Kral. tak překládají tři různá řecká slova: v Ř 1,27 jde o hanebné činy mravní v oblasti pohlavního života, v Ef 5,4 o nečestné jednání, ve F 3,19 o hanbu, hanebnost. V 1Tm 3,3 překládají Kral. řecké »nehrabivý« [nemilující peněz] výrazem »ani mrzkého zisku žádostivý«. Stejně v Tt 1,7.11; 1Pt 5,2 má zisk přízvisko mrzký.

Mrzutý [stč. = ošklivý, šeredný, nečistý, odporný, protivný]. V Ef 4,29 mluví Kral. o mrzuté řeči. Jindy totéž řecké slovo překládají zlý, špatný [o rybách Mt 13,48; o stromech Mt 7,17n; o ovoci Mt 12,33]. Jde o řeč, jež neslouží ke vzdělání [sr. 1Te 5,11; 1K 14,3].

Mřítí *Umřítí.

Mstitel, mstití. Ve starověku patřila msta, zvláště msta za proliti krve, t. z v. krevní msta, k povinnostem primitivního právního řádu společenského [Gn 9,5n; Nu 35,31]. Souviselo to s názorem na naprostou posvátnost krve jako sídla života [Lv 17,1]. Odtud výrazy »pomstítí, očistí krev« [2Kr 9,7; Jl 3,21], »pomsta krve« [Ž 79,10] a p. Nejbližší příbuzný zavražděného měl povinnost zabítí vraha [Lv 25,48n; Nu 27,10n] bez ohledu na to, zda šlo o vraždu nebo o zabití. Tak se ovšem i m-1 octl v nebezpečí, že bude zavražděn. Když Saul žádá na Davidovi, aby ho pomstil nad jeho nepřáteli z řad Filištinských, má na mysli zničení Davidovo právě s ohledem na krevní mstu, kterou chce uvaliti na něho [1S 18,25]. Nevykonaná krevní msta byla pokládána za něco úchylného [sr. 2S 16,5-11; 1Kr 2,44-46]. Teprve pomsta obnovila porušený stav. A protože krevní msta byla v podstatě záležitostí celé čeledi, docházelo často k vyhubení celých rodů [sr. 1Kr 15,29]. I ve SZ se mluví na mnohých místech o mstě jako o samozřejmé povinnosti. Zabití Kaina mělo být »mštno sedmnásobně« [Gn 4,15 sr. v. 24]. Samson se modlí, aby se směl pomstítí na nepřátelích [Sd 16,28], Hospodin vyzývá Mojží-

[452] Mučedník-Musiti

še, aby pomstil Izraelské nad Madianskými [Nu 31,2], ba Hospodin sám je mstitel [Na 1,2; Jr 5,9,29; Z 99,8] a mstí [*navštíviti, *vyhledávati, *odplacení] nejen bezbožnost a krutost nepřátel Izraelových [Ez 25,12], ale i zrušení smlouvy [Lv 28,25]. Mojžíšův Zákon ovšem zavedl určitá zmírnění krevní msty a msty vůbec [Lv 19,18] a tak odstranil její surové rysy [Dt 24,16]. Byla zřízena *města útočištná, jež zaručovala provinilým řádný soud a ochranu [Nu 35,19.21.24.27; 2Š 14,11]. Čím dál, tím patrněji proniká názor, že člověk má přenechat mstu Bohu [1S 24,13 sr. Dt 32,35], jenž připravuje den nebo dny pomsty [Z 58,11; Jr 11,20; Ez 25,14.17; Mí 7,4 sr. L 21,22].

NZ-u je samozřejmé, že pomstu nutno přenechat Bohu a dáti tak průchod Božímu hněvu [R 12,19; Žd 10,30], neboť Bůh zcela určitě zjedná právo spravedlivým [L 18,3-8] a při posledním soudu anebo už nyní ztrestá bezbožníky [L 21,22; Zj 6,10; 19,2 sr. 1Te 4,6; 2Te 1,8 sr. Iz 66,15]. Někdy má výraz »pomsta« v NZ význam trestu, zvláště tam, kde jde o činnost vrchnosti [L 18,3 »pomsti mne« = zjednej mi právo], jež vykonává Boží soud [R 13,4; 1Pt 2,14], nebo o činnost apoštolskou [2K 10,6] nebo sboru [2K 7,11].

Mučedník [novověsky: mučedník], v širším slova smyslu každý, kdo pro nějaké své přesvědčení nebo odchylný názor byl utracen. V užším smyslu jest mučedník ten, kdo v době pronásledování křesťanů pro jméno Kristovo byl usmrcen, na rozdíl od »vynavačů«, kteří svou křesťanskou víru přes mučení nezapřeli, nebyli však usmrceni. V době apoštolské bylo utrpení pro jméno Kristovo považováno za čestné a blahoslavené [Sk 5,41; 1Pt 4,13n; 2K 11,23; Zj 17,6; 18,24]. Prvním mučedníkem byl Štěpán [Sk 6,8; 7,59]. Podle Zj 6,9-11; 7,9 jsou mučedníci shromážděni před trůnem Beránkovým, oblečeni v bílé roucho a ozdobeni palmami míru. V katolické církvi od r. 1634 uznáván jest za mučedníka pouze ten, koho za mučedníka prohlásil papež, když zjistil, že jest skutečně příslušníkem církve katolické. Kacíř, byť podstoupil smrt mučednickou, za mučedníka uznáván touto církví není. *Svědék.

Mučiti se. Tak překládají Kral. dvě řecká slovesa, z nichž první [*odynásthai*] může označovat silná duševní muka [L 16,25 mučiti se v protivě k těšiti se; R 9,2 kde Kral.: bolest (nad těmi z Izraele, kteří byli vyloučeni ze spásy); 1Tm 6,10 Kral.: bolest (výčitky svědomí u těch, kteří pro peníze pobloudili od víry); L 2,48, kde Kral. překládají »s bolestí hledali jsme«; Sk 20,38, kde Kral. mají »rmoutíce se«, nebo tělesná muka [L 16,24], kdežto druhý [*basanizein*] označuje převážně tělesná muka, mučení při soudním výsledku, při nemocech [Mt 8,6, kde mají Kral. »velmi se trápě«, při porodu [Zj 12,2, Kral. »trápieci se«, při mukách před posledním soudem [Zj 20,10].

V přeneseném slova smyslu je užito tohoto slovesa o trápení, které má spravedlivý nad nešlechtnými skutky svých spoluobčanů [2Pt 2,8]. **Trápití, trápení.

Mudrák [stč. mudřec, věstec, hadač]. Jb 16,20. Kral. poznamenávají, že m. je ten, kdo umí »netoliko krásně mluvití, ale i jiných mršně slovy dojímati«. Hebr. sloveso, jehož tvar překládají Kral. »mudrák«, znamená posmívati se [sr. Z 119,51], ale také tlumočiti, vykládati, učiti [sr. Gn 42,23; Jb 33,23; Iz 43,27]. Jb 16,20 je míněno ironicky.

Mudrci [Dn 2,2], »magové«, v náboženství Zoroastrově v Persii a Medii příslušníci kněžské třídy, pěstitelé astronomie a astrologie [hvězdářství a hvězdopravectví] a snad i kouzel [»magie«]. U Mt 2,1n přicházejí m. od východu, upozornění hvězdou »na východě«, hledat »krále židovského«. Snad tu šlo o babylonské astrologie nebo o astrologie vůbec. Podle starých vyobrazení to byli Chaldeové nebo zoroastrovci nebo mithrovci. Tradice z nich učinila »krále« a stanovila jejich počet na tři, docela libovolně na základě zprávy [Mt 2,11] o trojích darech věnovaných betlémskému dítěti. Magové ve Sk 8,9 a 13,6,9 [Simon Bar Jezus a Ely mas] nemají nic společného s východem a astronomií, nýbrž jsou to kouzelníci, kteří čary udivovali a klamali prostý, pověřivý lid. Sk tu naznačují boj mezi dvěma náboženstvími, v němž vítězí křesťanství. Snad tu šlo i o zdůraznění odporu křesťanství proti vší magii.

Mufim, syn Benjaminův [Gn 46,21].

Muka *Trápení.

Mumlati — vydávati ze sebe řev [o řvaní lva Iz 5,29 a medvěda Iz 59,11].

Musi, levita, syn Merariův, zakladatel čeledi [Ex 6,19; Nu 3,20; 26,58; 1Pa 6,19.47; 23,21.23; 24,26.30].

Musiti (museti). Toto sloveso má zvl. v NZ důležitý význam, protože vyjadřuje nutnost, podloženou a založenou v osobním uložení Božím a jeho vykupitelské radě.

V překladu Kral. ovšem bývá často užito také jiných sloves [má, je potřebí, moci, náležeti a pod.], takže ona božská naléhavost je patrná jen pozornému čtenáři. Boží vůle, jež musí být splněna, je nejčastěji vyjádřena Písmem [případně Zákonem, sr. Sk 15,5]. Písmo musí být naplněno [Mt 26,54; L 22,37; 24,25nn.44; J 3,14; 12,34; 20,9 kde Kral. mají »měl z mrtvých vstáti«; Sk 1,16]. Gely život Ježíšův, jeho utrpení i zmrtvýchvstání stojí pod tímto »musí« [L 2,49; 4,43; 13,33; 19,5; 9,22; 17,25; 24,7.26; Sk 3,21; sr. 17,3]. Toto »musí« jako splnění úradku Božího, pojatého před věky, je tedy v podstatě eschatologického rázu, t. j. Bůh v něm plní své plány se světem buď v podobě soudu nebo v podobě spásy anebo obojího současně. Ježíšův život je v tom smyslu událostí eschatologickou. Proto musel nejdříve přijíti Eliáš [Mk 9,11 sr. Mt 17,10nn], proto musel Ježíš trpět a třetího dne vstát z mrtvých [Mt 16,21], proto jej musela přimouti nebesa [Sk 3,21] až do napravení všech

věci, proto se musí před koncem mnoho státi [Mt 24,6; Mk 13,10; J 10,16]. S tohoto eschatologického hlediska mluví Pavel o tom, že Kristus musí kralovati [1K 15,25], že porušitelné tělo musí obléci neporušitelnost a nesmrtelnost [1K 15,53], že se musíme ukázat před soudnou stolicí Kristovou [2K 5,10]. Je to vše obsaženo v úradku Božím. V úradku Božím je i spása člověka skrze jméno Kristovo [sr. Sk 4,12; 16,30; Žd 11,6] a znovuzrození [J 3,7].

Pod tímto Božím »musím« stojí také učedníci, apoštolové a církve až do těch jednotlivostí [Sk 9,16; 14,22; 19,21; 23,11 sr. L 12,12; Sk 9,6; 27,24, kde Kral. užívají slovesa míti]. I jejich modlitby musí být určitého druhu, aby došly vyslyšení [J 4,20nn sr. L 18,1; Ř 8,26].

Mustruňk [stč. z něm. = přehlídka], V Na 2,3 jde o vyzbrojení k válce. Kral. v poznámkách vysvětlují m. jako »ššikování« vojska.

Mušení = donucení, přinucení [2K 9,7].

Muzika. Tak překládají Kral. dva hebr. výrazy, z nichž první [’*úgáb*] znamená dechový nástroj, nejspíše několik píšťal, nějak spojených a užívaných při veselích [Jb 21,12]. U Jb 30,31 totéž slovo překládají Kral. píšťalka, Gn 4,21 nástroj hudební, Ž 150,4 varhany. Dn 3,5.7.10.15 překládají tak aram. výraz *z’mar*, jenž značí nějaký strunný nástroj.

Muž. Tento pojem má v bibli několikerý význam. Nejčastěji je označením člověka mužského rodu [m. udatný Sd 11,1; m. výmluvný Sk 18,24; m. spravedlivý Mk 6,20; m. prorok L 24,19; m. Boží 1S 9,6; m. vražedník Sk 3,14] na rozdíl od žen a dětí [Gn 1,27; Mt 14,21; 15,38] nebo člověka vůbec bez ohledu na pohlaví [Jr 17,5; Sk 14,15; Jk 1,8.12.20.23], nežívá-li se přímo, zvláště v překladu, označení člověk [Mk 13,20; Ř. 1, 23] nebo prostě tělo [1K 1,29; 15,50; Ga 1,16; Ef 6,12]. Jindy je m. označením obyvatelstva [Sd 9,18; Mt 12,41; 14,35; Sk 1,11; 17,22]. M. jako protiklad Boha vyjadřuje bezvýznamnost člověka [Iz 31,8]. M. jako protiklad ženy je v NZ někdy označen jiným řeckým výrazem [Ga 3,28]. Jindy má m. význam válečníka [1S 23,3; 24,5; 28,1; Iz 3,2; Jr 6,23]. M. ve smyslu *manžel: 1S 25,19; Mk 10,2.12; Ř 7,2n; 1K 7,3nn; 14,35; Ef 5,22nn; Ko 3,18n; 1Pt 3,1nn; 1Tm 3,2.12; 5,9; Tt 1,6]. Podle židovských názorů i snoubenec je nazýván m. [Dt 22,23n; Mt 1,19; Zj 21,2 sr. 2K 11,2]. Někdy výraz m. označuje dospělého člověka v protikladu k dítěti [1K 13,11; Ef 4,13; Jk 3,2], tedy zralého a někdy i váženého člověka [L 23,50; Sk 6,5.3], od něhož se očekávají mužné činy [1S 4,9; 26,15; Př 18,14]. Bič II, 134 upozorňuje na to, že »muži města« [Gn 19,4] mohou znamenati také příslušníky personálu svatyně. *Manželství.

Mužatka [stč. = žena vdaná, žena zmužilá]. Tak Kral. překládají v Gn 2,23 hebr. označení ženy ’*iššá* [muž je hebr. ’*iš*], aby

Mustrunk-Myrtoví [453]

vystihli bibl. výklad, že žena jest »vzata z muže«. Sr. Oz 2,16.

Mýdlo. Hebr. výraz *bór*, *bórit* označuje něco, co čistí. Jde o žiravinu, pořízenou z popela rostliny mydlice [Saponaria officinalis], slanorožce [Salicornia fruticosa] a slanobýla obecného [Salsola kali]. Podle Plinia [Hist. nat.] se prý z taktu vyrobeného louhu a oleje vařilo m. k umývání [Jb 9,30; Jr 2,22] nebo praní prádla [Mal 3,2].

Mýlíti se [stč. = pochybovati], nechat se svést s pravé cesty, upadnout v omyl, blouditi [Ezd 4,22; 1K 6,9; Ga 6,7 sr. Mt 24,4n; Mt 18,12; 1Pt 2,25sr. Iz 53,6].

Mylný [stč. = klamný, klamavý]. V Ž 78,57 o lučisti, jež zklamalo, protože ztratilo pružnost [sr. Oz 7,16].

Myra, hlavní město v Lycii, 20 honů [asj 3,2 km] od moře. Apoštol Pavel na své cestě do Říma [Sk 27,5] plul z Cesareje na lodi adramyenské a z Myry pak na lodi alexandrinské, která ztroskotala u Malty. Ze staré doby udrželo se zde nádherné divadlo a skalní hroby a nápisy. Dnes se město jmenuje Dembre.

Myrra, myrrha *Mirra.

Myrtoví, myrtus, menší stromek s listy stále zelenými a příjemně vůně [Myrtus communis]. Dodnes roste na horách kolem Jerusalema, v okolí Jericha a na březích Středozemního moře. Myrtových ratolestí bylo užíváno při slavnosti stánků [Neh 8,15]. Podle Iz 41,19; 55,13 proměni Bůh vnější neutěšené podmínky svého lidu tak, že i na poušti poroste vedle cedrů a oliv i myrtoví místo hloží. Za 1,8 [»muž mezi myrtovím«] vykládají Kral. ve vztahu na Krista, který bydlí uprostřed svých věrných v církvi, kteří jako m.

Myrta.

[454] Mysl-Myslití

»ustavičně se zelenají, kvetou, i ovoce příjemné a vonné dobrých skutků přinášejí«.

Mysl. Tak ve SZ překládají Kral. tři hebr. výrazy: *nefeš* [= *duše, 2S 17,8; 1Pa 28,9; Ž 13,3; Př 23,7], *ruach* [= *duch, Gn 41,8; 1Pa 28,12; Př 16,32; Ez 11,5] a *leb* [= *srdce, Sd 19,6; Ž 48,14; 101,5; Př 22,17; 23,12; Kaz 1,13; 7,21]. Je nesnadné určit přesné rozlišení těchto pojmů, ježto moderní psychologie se podstatně liší od psychologie biblické, podle níž *člověk ve svém celku je duše [*nefeš*], ale má ducha [*ruach*] a srdce [*leb*]. Duše je sídlem citů, zájmů a náklonností [sr. Jr 15,1, kde Kral. překládá srdce]. Duch je hybnou silou duše [sr. Ezd 1,1; Ag 1,14]. Srdce je duše v činnosti [Ex 35,21; Ž 78,8]. »Ustavit srdce« [1S 7,3] znamená čin vůle [sr. Ez 11, 19]. Poněvadž všechny tyto výrazy překládají Kral. také jako m., můžeme snad v plném vědomí toho, že v hebr. jde o tři pojmy, říci, že m. je sídlo počitků, rozličných vnitřních hnutí, myšlenek, představ, rozhodnutí, rozumu a mravního života.

V NZ překládají Kral. výrazem m. nejméně pět různých řeckých slov: *dianoia* [Mt 22,37; Ef 2,3; Ko 1,21; Žd 8,10; 10,16; 1Pt 1,13; 2Pt 3,1], *nús* [L 24,45; R 7,23.25; 11,34; 12,2; 1K 1,10; 2,16; 14,14n; Ef 4,17.23; 2Te 2,2; 1Tm 6,5; 2Tm 3,8; Tt 1,15], *noéma* [2K 4,4; 10,5; 11,3], *kardia* [»srdce«, Ef 1,18], *psýché* [»duše« Žd 12,3], nehledě ke slovesům a speciálním výrazům, jež jsou uvedena pod samostatnými hesly. Už tato rozmanitost ukazuje, jak těžké je jednotlivé pojmy přesně rozlišit. Nejen že neodpovídají našim pojmům psychologickým — i tam, kde vznikly na půdě hellenistické, mají prostřednictvím LXX více obsah sz než hellenistický — ale Kral. jednotlivé pojmy překládají různými výrazy, takže čtenář může často jen vytušit, oč vlastně šlo.

Vyděme od výrazu *nús*, který Kral. překládá *rozum [F 4,7; Zj 13,18], *mysl [R 1,28; 14,5; Ko 2,18; Zj 17,9], ale také m. Jde tu jednak o schopnost poznávací [L 24,45] a úsudkovou [2Te 2,2; Žilka: »abyste si nedali tak snadno popléstí hlavu«; Hejčl: »pomásti na myslí«, jednak o smýšlení náboženské i mravní [1K 1,10; 2,16b], jež ovšem může být rozvráceno, porušeno a poskvrněno [Ef 4,17; 1Tm 6,5; 2Tm 3,8; Tt 1,15], takže i křesťan je musí stále obnovovat [R 12,2], jednak o praktický rozum [zákon myslí], jež sice souhlasí se zákonem Božím, ale nemá dost síly k plnění [R 7,23.25], a konečně ve vztahu k Bohu o spasitelný úrdek, plán Boží [R 11,34; 1K 2,16a].

Výraz *dianoia* překládají Kral. jednak m. [9x], jednak myšlení [L 1,51], jednak smysl [1J 5,20] a konečně rozum [Ef 4,18]. Jde tu snad o vyznačení duševního života, jež tvoří součást lidské bytosti vedle srdce, duše a vůle [moci]. Tak plnění příkazu lásky činí nárok na všechny schopnosti člověka, tedy i na jeho m. [Mk 12,30; sr. Dt 6,5; 2Kr 23,25]. Ze m. může vyjadřovati to, co se ve SZ nazývá srdce,

je vidět z Žd 8,10, sr. 10,16. Podle Pavla pohané žijí podle svého převráceného rozumu [*nús* Kral. mysl Ef 4,17]; příčinou toho, že jejich rozum je prázdný [Kral. marný], je zatemnění mysli [*dianoia*; Kral. rozum Ef 4,18], t. j. duševní a mravní poznávací schopnosti. Toto zatemnění prýští zase ze zatvřelosti srdce, odcizenosti od Boha. V Ko 1,21 označuje m. smýšlení, v Ef 2,3 tělesné sklony. »Přepásat bedra m.« [1Pt 1,13] znamená vnitřně se připravit na život podle vůle Boží, abychom nepodléhali žádostem dřívějšího života [1Pt 1,14; 2,11]. Pisatel 2Pt 3,1 chce ve svých čtenářích probudit jasnou rozmyslnost [Žilka; Kral. »upřímnou myslí«].

Výraz *noéma*, který Kral. překládá myšlení [2K 2,11], smyslové [2K 3,14], smysl [F 4,7] a m., znamenal v klasické řečtině výsledek rozumové činnosti, tedy myšlenky, pojmy, rozhodnutí. V NZ jde až na jediný případ [F 4,7] o zvrácené myšlenky [2K 3,14; 4,4; 11,3], d'ábelské úklady [2K 2,11 Kral. »myšlení«, sr. Ef 6,11; 1Pt 5,8] nebo úklady lidské proti křesťanskému poznávání Boha; Pavel tyto lidské úklady nutí v poslušnou poddanost Kristu [2K 10,5].

Kardia [Ef 1,18] překládají Kral. obyčejně *srdce [na př. Mt 5,8; 9,4 a j.]. Jde tu o navázání na sz výraz *leb* právě tak jako *psýché* [Žd 12,3] navazuje na sz *nefeš*.

Roztržitá mysl [L 12,29; Žilka: »Neznepokojte se!«]. Sloveso, jehož je tu v řeckém textu užito, lze překládat »Nebudte příliš náročni« [k věci, ne ke slovu, sr. R 12,16; 1Tm 6,17nn] právě tak jako »Neznepokojte se, nekolísajte mezi strachem a nadějí«. Starolat. a syrský překlad je pro druhou možnost jistě v souhlasu s celým oddílem [sr. L 12,22nn. 28.32; sr. F 4,4-7].

Dvoji myslí [Jk 1,8; 4,8], t. j. rozpolcené duše, jakou mívá člověk nerozhodný, pochybovač a ovšem i pokrytec [Jk 4,8], jež se nedovede rozhodnout mezi Bohem a světem.

Myslití. Tento výraz, jež ve stč. znamenal také zamýšletí, je překladem aspoň čtyř hebr. výrazů a několika opisů [na př. »býti se srdcem« = mysliti 1Kr 8,18; »mluviti v srdci« = mysliti Gn 17,17; 2S 21,16; Jb 32,7]. Kral. jednotlivé hebr. výrazy překládají různě. To nám poněkud pomůže obsahově rozlišiti místa, v nichž Kral. užívají pojmu m. Hebr. *dámá*, jež překládají Kral. m. [Sd 20,5; Est 4,13; Iz 10,7; 14,24], znamená původně srovnávaní, připodobnění [Iz 40,18]. Jinde je Kral. překládá umíniti si [Nu 33,56], ukládati o někoho [2S 21,5], rozjímatí [Ž 48,10]. U Iz 10,7 [Kral.: m.] jde spíš o české zamýšletí, jak je patrné ze souvislosti: »Srdce jeho jest hubiti a pleniti národy.« - Hebr. *zámam* [původní smysl: domnívati se], jež Kral. překládá m. [Ž 17,3; 37,12; Př 30,32; Za 8,14n], tlumočí jinde uložiti, t. j. rozhodnouti si [Za 1,6], umíniti si něco dělat [Gn 11,6 sr. Dt 19,19], tedy plánovat [sr. Ž 37,12]. Žalmista se chrání vyslovit to, co má v mysli, varuje před neuzitečnými slovy [Ž 17,3], ale u Hospodina m.

znamená současně čin [Jr 51,12; Pl 2,17 sr. Jr 4,28]. Př 30,32 klade myšlení, t. j. uvážení, proti bláznění, t. j. mlučení a konání něčeho bez uvážení. Hebr. *pálal* znamená domnívat se [Gn 48,11], souditi [1S 2,25], vykonati pomstu [Ž 106,30], přisouditi [Ez 16,52]. Hebr. *chášab* [m. Jb 6,26; Ž 140,3; Př 24,8; Jr 18,8; 29,11; Mí 2,3; Na 1,9.11; Mal 3,16] překládají Kral. také míti za to [Gn 38,15], domnívat se [1S 1,13], pokládati [Jb 13,24], přepočítati [Ž 32,2; Gn 15,6], vážiti si [Iz 13,17; 38,8; 53,3], pečovat [Ž 40,18], smysliti, t. j. vymýšleti [Ex 31,4; 35,32; Am 6,5], obrátiti na někoho [pohromu Jr 18,11], t. j. obmyslet [Ž 52,4]. Všecky tyto výrazy ukazují, že nejde o theoretické, abstraktní myšlení podle logických pravidel bez osobního zájmu, nýbrž o myšlení, v němž je zahrnuta celá osobnost i po stránce citové a volní. Zvl. hebr. *chášab* může označovat rozhodnutí Boží [Jr 18,8.11; 29,11; Mí 2,3], jeho úsudek o činech a víře člověka [sr. Gn 15,6, kde *chášab* je překládáno počítati za...], jeho spasitelný plán.

NZ užívá hlavně dvou sloves, jež Kral. překládají mezi jiným také m.: *dialogizomai* a *logizomai*. První může znamenat jednak totéž co přemýšleti, uvažovati, rozjímati [v srdci, u sebe: Mk 2,6.8; L 1,29; 3,15; 5, 22; 12,17], jednak dohovořovati se mezi sebou, společně přemýšleti, společně rozjímati, dohadovati se mezi sebou [Mt 16,7n; 21,25; Mk 8,16n; 9,33; 11,31 sr. L 20,14; Mk 12,7; L 5,21]. Evangelista neopomíjí připomenout, že Ježíš dovede odhalit i nejskrytější myšlenky člověka [L 5,22 sr. J 2,25]. Druhý výraz je většinou překladem hebr. *chášab*, t. j. zdůrazňuje v aktu myšlení city a vůli. V Ř 2,15 se dovolává Pavel mravního zákona, napsaného na srdcích pohanů, jenž je dosvědčován jednak svědomím, jednak myšlením, t. j. vzájemným obviňováním nebo obhajováním pohanů mezi sebou. Toto myšlení je závislé na mravním zákonu, vepsaném v srdcích. Pavel ovšem ví, že všechno myšlení člověka po jeho pádu je zvrácené a scestné a že musí být podrobeno poddanosti Kristu. V tom vidí také část svého apoštolského úkolu [2K 10,4-5, kde Žilka překládá: »Boříme rozumové úvahy... všechny myšlenky činíme zajatci, aby se daly v poslušnost Kristu«]. Z tohoto kristocentrického, ke kříži zahleděného stanoviska vyzývá Pavel své čtenáře k novému druhu myšlení, k úsudkům víry [1K 4,1; 2K 10,7.11; míti za to: Ř 3,28; 6,11; 8,18; F 3,13; 4,8]. Norma tohoto myšlení je ve skutečnosti, vyjádřené slovy: Ježíš Kristus; tato skutečnost je závazná a nutí k činům. Všecko své myšlení, usuzování, plánování podrobuje Pavel této skutečnosti. Vyznává, že teď, kdy opustil dětské myšlení [1K 13,11], »nestačí vymysliti něco jako ze sebe« [Žilka: 2K 3,5], nýbrž všecky své plány a závěry činí z poslušnosti k Bohu, jenž ho nutí k jednání a dává sílu k uskutečnění vůle Boží. *Počítati.

Myš, hebr. *'akbár*, hromadné jméno pro všechny druhy myši [Muridae] a jim podobné hlodavce, žijící v Palestině ve velkém množ-

ství a působivší často nejen zkázu obilí, ale i morní nákazu [1S 6,4nn]. Podle Lv 11,29 byla m. pokládána za kulticky nečisté zvíře, takže známkou modlářství bylo pojídání m. [Iz 66,17]. M. byla v pohanství pokládána za posvátné zvíře a její požívání posvěcovalo člověka. Dodnes Arabové pojídají m. Byly nalezeny také obětní předměty podoby m., jež snad měly za účel chrániti úrodu před myší zhoubou.

Myšlení. Hesla *Mysl, *Mysliti nám ukázala, že biblické m. nebylo abstraktní, nýbrž praktické, a že i abstraktní představy byly vyjadřovány konkrétními obrazy. Při tom nutno míti na paměti, že všechno bibl. m. bylo prosyceno náboženstvím a že vycházelo z přesvědčení, že počátek moudrosti je bázeň Hospodinova [Jb 28,28; Ž 111,10; Př 1,7]. To ovšem neznamená, že lidské m. je zbaveno všech pochybností a všeho trápení [1S 1,16; Dn 7,28]. Podle svědectví Písma je »m. srdce lidského [t. j. jeho celá duševní podstata] zlé od mladosti jeho« [Gn 6,5; 8,21; sr. Mt 15,19; Mk 7,21], takže se podstatně liší od m. Božího [Ž 40,6; Iz 55,9]. LXX překládá pojmem m. většinou hebr. výraz srdce [*léb*] nebo *chášab* [*Mysliti] a jeho odvozeniny, jež naznačují, že jde o praktické m., plánování, záměr, snahu, jež vycházejí ze srdce. Slovo Boží [Bůh a Kristus] rozeznává [t. j. je soudcem] myšlení i mínění, t. j. skrytá hnutí srdce [Žd 4,12; sr. Dt 31,21; 1Pa 28,9; Ž 94,11; 139,2; L 2,35; 5,22; 6,8; 9,47]. V 1Pt 4,1 má m. smysl mravně závazného poznání, přesvědčení, že ten, kdo zemřel s Kristem [sr. Ř 6,2nn], nesmí mít nic společného s hříchem. Podle Pavla i m. pohanů [Ř 2,15] je závislé na mravním zákonu, který je vepsán do srdce všech lidí, i když všelijak skresleně, neboť to, že znají Boha, ale necítí jako Boha ani jemu neděkují, působí zatemnění srdce a pošestilost [marnost] v myšlení [Ř 1,21]. Někdy má m. v NZ smysl ustrašené pochybnosti [L 24,38], jindy zlých, nespravedlivých soudů a rozhodnutí [Jk 2,4; Kral.: »soudcové v myšleních zlých«; Žilka: »soudci podle špatných měřítek«; Hejčl: »zlovolní soudci«]. M. Boží o nás, t. j. plány Boží s člověkem jsou spasitelné jeho plány [Jr 29,11] a proto jsou v očích žalmistových drahá [Ž 139,17], i když hluboká a nepochopitelná [Ž 40,6; 92,6], že má m. Boží význam úradek, plán, vysvítá ze zdůrazňování pevnosti a věčnosti Božího myšlení ve srovnání s radami lidskými [Ž 33,10n; Jb 5,12; 42,2; Ž 146,3n; Mí 4,12]. Hospodin pak oznamuje své m. člověku [Am 4,13; 2K 2,11]. Ježíš Kristus je jeho Slovo, v němž se m. Boží zjevila nejplněji [J 1,1nn 14].

Myšlénka [správněji: myšlenka], znamená ve SZ záměr, snahu, plán [Kaz 7,29 Kral. smyšlínky, Iz 16,6], výmysl [Iz 65,2; Jr 9,14; 18,12].

Myzie. Římská provincie v Malé Asii, zabírající sz kout poloostrova. Hraničí na východní straně s Frygií a Bithynií, na jihu

[456] Mzda

s Lydií. Hornatá a lesnatá krajina s málo městy. Hlavní město bylo Pergamum [řec. Perga-mon] [Zj 1,11; 2,12-17]. Na západním pobřeží jsou dva zálivy: Adramytenský a Elaický. Apoštol Pavel prošel M-í na cestě do Troa-dy [Sk 16,7n], jež ležela ještě na jejím území. Jiné město této provincie, uvedené v NZ, je Assos [Sk 20,12].

Mzda [Gn 29,15; 30,28; Ex 2,9; Dt 15,18; Iz 23,18; Ez 27,15; Ag 1,6; Za 11,12] jest odměna za vykonanou práci nebo prokázanou službu. Ez 29,18n nazývá m-ou žold vojáků, také odměna za levitskou a kněžskou službu nebo za půjčené tažné zvíře je Kral. nazývána m. [Nu 18,31; Mi 3,11; Ex 22,4]. V nejstarších dobách se platilo plodinami, zbožím, později také penězi [Gn 30,28-34]. Jákob sloužil sedm let za Líu a dalších sedm za Ráchel [Gn 29,15,20]. Podle Mojžíšova zákona měla být m. vyplácena každého večera [Lv 19,13; Dt 24,14n]. Zadržování m. nebo její zkracování bylo pokládáno za zločin, rovnající se bezbožnosti kouzelníků, cizoložníků a křivo-přísežníků [Jr 22,13; Mal 3,5; Jk 5,4]. Jak velká byla denní m. dělníka, nevíme. V době nz byla denní m. rovna denáru [Mt 20,2: denní peníz]. Podle L 10,35 se zdá, že tato odměna nebyla nízká. Ježíš vyhlásil zásadu, že dělník je hoden své m. [L 10,7; 1Tm 5,18 sr. Mt 10,10]. V přeneseném smyslu se mluví o odplatě Boží jako o m-ě [Gn 30,18; 2Pa 15,7; Ž 127,3; Iz 40,10; 62,11]. Nejde tu o zasloužený nárok, ale o projev Boží milosti a Božího požehnání. *Odplata.

M. nepravosti. Zdá se, že je to term. techn. pro zisk, který člověk získal za zradu nebo nespravedlnost [Sk 1,18]. Na této m-ě lpí hrabivost, je výrazem toho, že člověk podlehl démonickým svodům mamonu [2Pt 2,15; Ju 11]; falešní učitelé chtěli svým bezuzdným životem získati peníze a vliv. To je jejich očekávaná m. *Mamon.

V jiném smyslu se mluví v 1Tm 2,6 o »m. na vykoupení« [sr. Mk 10,45; Mt 20, 28; Tt 2,14]. Jde tu o výraz, vypůjčený ze SZ [*Výplata Lv 25,24,26,51n sr. Ex 30,12; Nu 35,31n; Ž 49,8]. V tomto výrazu se stýkají právo a milost. NZ je v duchu Ježíšově přesvědčen, že Ježíšova smrt je zástupným výkupným »za mnohé« [»za všechny« 1Tm 2,6], kteří sami nemohli toto výkupné zaplatiti [sr. Mt 16,26b; Iz 53,6,12; Mk 14,24; Mt 26,28]. Ježíš vstupuje na jejich místo ve svaté solidaritě a nese smrt, jejíž nutnost mu byla jako Boží uložení jasná [Mk 8,31,33]. Příjemcem tohoto výkupného [mzdy] je Bůh, nikoli ďábel, který naopak chtěl Ježíše od smrti odvrátit [Mk 8,33; Mt 16,23]. Člověk propadl pro svou neposlušnost svatému Bohu [Mt 10,28; L 13,28 sr. Ž 90,3,7nn]. Jen obětavou poslušností až do smrti kříže [F 2,8] v zastoupení hříšného lidstva mohlo být toto propadnutí Bohu zrušeno. Proto mohl Ježíš už za svého života odpouštět hříchy, že měl na mysli svou smrt jako důkaz své zástupné poslušnosti, jež jediná byla s to zlomit prokletí hříchu. A jako zmrtvýchvstalý znovu odpouští hříchy právě pro svou smrt, jež byla mzdou naprosté poslušnosti vůči Otci. *Odpuštění, vykoupení. *Obět.